

APPENDICE/FÜGGELÉK

____ Rubrica delle opere della letteratura e della pubblicistica ungherese in lingua originale e traduzioni in ungherese ____

VEZÉRCIKK

Lectori salutem!

Ez év júliusában levelet kaptam Dr. Paczolay Gyula ny. docens úrtól – folyóiratunk egyik magyar levelezőjétől –, amelyben egy XX. század eleji, világhírű írónőnkre hívta fel a figyelmem, abban az esetben, ha még nem

*mutattam volna be az olasz olvasóknak. A Nobel-díjra esedékes **Tormay Cécile**-ről (1876-1937) van szó.*

Ismerősen csengett a neve, de kevés ismereteim voltak róla. Hogyan lehet ez? Fellapozván egykori felsőfokú irodalom-könyveim, s az internetes kutatásaimból rájöttem e hiányosság okára: a Kádár-korszak kommunista proletárdiktatúrájának köszönhetően elhallgatott, sőt tiltott volt mind személye, mind alkotásai.

Nem ő volt az egyetlen akit 50 évig agyonhallgattak, tiltottak (ld. a tiltott könyvek 56 A4-es lapterjedelmű,

talán nem teljes listát, amelynek összeállításában – itt olvasható – kulcsszerepe volt a zsidó Trencsényi-Waldapfel Eszternek: http://hu.metapedia.org/wiki/Tiltott_irodalom), ráadásul olvasóit is üldözték, sőt még halálra is ítélték azokat, akik a Bujdosó könyvét otthonukban tartották, rejtegették. Vele együtt az ugyancsak világhírű irodalomtörténész professzor, Hankiss János (1893-1959) is eltűnt a porondról a vörös diktatúra jóvoltából. Ő volt az, aki monográfiát is írt Tormay Cécileről, amely szintén a fenti tiltott könyvek listájában található.

Bujdosó írók, tiltott könyvek... Tiltott könyvek és írók... Számptalan a szeretett és ünnepezt könyvek száma az emberi történelem során, s ugyanúgy megszámlálhatatlanok az akadályozott, a máglyára küldött, megsemmisített, feljelentett vagy elhallgatásra ítélt könyvek száma. Sokan vannak írók, akik szókimondók, papírra vetik mindazt, amit gondolnak, de mindenféle ürüggyel elutasítják, üldözik, elítélik vagy egyenesen megölik őket. A századok folyamán könyvek és szerzőik politikai vagy vallási okokból kényelmetlenné váltak s erőszakkal elhallgattatták őket. Íme néhány név a világ- és olasz irodalomból:

Francesco Bacone, Honoré de Balzac, Henri Bergson, George Berkeley, Cartesio, D'Alembert, Daniel Defoe, Denis Diderot, Alexandre Dumas (padre) e Alexandre Dumas (figlio), Gustave Flaubert, Thomas Hobbes, Victor Hugo, David Hume, Immanuel Kant, Jean de La Fontaine, John Locke, Montaigne, Montesquieu, Blaise Pascal, Pierre-Joseph Proudhon, Jean-Jacques Rousseau, George Sand, Spinoza, Stendhal, Voltaire, Émile Zola, Simone de Beauvoir, André Gide, Jean-Paul Sartre.

Vittorio Alfieri, Pietro Aretino, Cesare Beccaria, Giordano Bruno, Benedetto Croce, Gabriele D'Annunzio, Antonio Fogazzaro, Ugo Foscolo, Galileo Galilei, Giovanni Gentile, Francesco Guicciardini, Giacomo Leopardi, Ada Negri, Adeodato Ressi, Girolamo Savonarola, Luigi Settembrini, Niccolò Tommaseo, Pietro Verri, Alberto Moravia.

Ezek a felsorolt nevek csak egy kis hányada azoknak, akiket a katolikus egyház indexre tett a híres INDEX LIBRORUM PROHIBITORUM intézménye. A tiltott könyvek listája IV. Pál pápa alatti, 1558-as Szent Római és Egyetemes Inkvizíció Kongregációjának vagy Szent Officium műve. Többféle változatai voltak, amelyeket csak 1966-ban nyomtak el a római inkvizíció véget értével és a kongregáció ezt felváltotta a hit doktrínájával.

Szerencsére századok után a Katolikus Egyház II. Vatikáni Konzíliuma 1969-ben véget vetett ennek a kulturális szegyennek. Mindezek ellenére a világon még mindig él a szavak elleni hajtóvadászat: kb. 700 író üldöznek gondolataikért s ez alól Itália sem kivétel. Ha nem is a Katolikus Egyház, de más vallások, politikai vezetők vagy diktatúrák részéről.

Történelemtől beszélni az ember történetének tárgyalását is jelenti. A könyvek, ugyanúgy mint az emberek, ugyanabban a sorsban, sikerben, megvilágításban, hódításban avagy terrorban, véráldozatban, örületben részesülnek. A tiltott könyvek a «tiltott írók, barátok, olvasótárs» szimbólumai.

Még szerencse, hogy manapság Itáliában nincs szükség olvasói engedélyre, mint a Szent Officium érvényessége idején, amikor ez az intézmény döntötte el, azt, hogy az érdekelt mit olvashat, hogy ki alkalmas arra, hogy hozzáférjen az érdekelt anyaghoz. A szabad gondolat és szabad könyv nevében minden könyvszerető feladata, hogy hasonló esetek meg ne ismétlődjenek.¹

Most pedig térjünk vissza a fent említett magyar írónőhöz: ha átfutjuk az előbb felsorolt tiltott neveket, nem kerülheti el figyelmünket, hogy archívumokban, könyvtárakban, interneten rengeteg információt, anyagot találhatunk velük és alkotásaikkal kapcsolatban. De nem így Tormay Cécile esetében: az olasz sikere és könyveinek többszörös kiadása után nem publikáltak tőle semmit sem Itáliában. A Bujdosó könyvének - ellentétben a regényeivel – bizony sehol nincs nyoma sem a könyvtárakban, sem az archívumokban. Franciaországban és az U.S.A.-ban még hozzá lehet férni könyvtárakban s még antikváriumokban is egy-egy példányhoz. Hazánkban viszont 90 éve tart az üldözése! Igaz ugyan, hogy a '90-es évek elején már hallani lehetett róla, könyvei is megjelentek, ha nem is nagy példányszámban, de bizonyos kulturális és társadalmi körök folytatják a lejárató- és rágalmazó hadjáratot, igyekeznek csökkenteni a tehetséges művelt, az érdemeit. Miért? A bátorságáért, a kritikus állásfoglalásainak szabad kinyilvánításáért, az éles és messzelátó, szinte látnoki előrelátásáért? A naplójában kinyilvánított, feltétel nélküli, az akkori Ausztria-Magyarország iránt érzett hazaszeretetéért, ami miatt sovinizmussal, nacionalizmussal, antiszemitizmussal, irredentizmussal vádolták és mai is így címkézik. A még csak 148 éves fiatal, egységes, olasz állam, Itália kommunista köztársasági elnöke hangoztatja, hogy ne szégyelljék kimondani a haza szót s a hazaszeretetre buzdít minden olasz állampolgárt, addig az ezeréves múltú Magyarország odáig jutott – s még ma is érvényes, csak éppen más szóval kell behelyettesíteni az ellenforradalom kifejezést –, ahogy Tormay Cécile írja 1918. december 9-11 naplójegyzetében: «...Ellenforradalmár! Ez a szó kezd lábra kapni, amellyel minden becsületes törekvésnek, minden hazaszeretnek útját akarják szegni. Eljutottunk oda, hogy ma már ellenforradalom, ha az ember feljajdul az idegen megszállások miatt, ha az ország területi integritásáról vagy védelméről beszél; ha azt mondja: dolgozzunk, hogy éhen ne haljunk. ...»

Az 1918-as európai forradalmi megmozdulásokkal kapcsolatban Fëdor Michajlovič Dostojevskij Egy író naplójában az alábbiakat jegyezte le:

«az internacionálé elhatározta hogy a zsidó forradalom Oroszországban vegye kezdetét... el is fog kezdődni...»

«és nincs egy jó ellenzékünk arra...»

«a lázadás ateizmussal és minden gazdagság zsákmányolásával kezdődik, megkezdődik a vallással szembeni ellentmondás, a templomok lerombolása és azok raktárokká alakítása...»

«vér borítja be a világot, a zsidók anarchiává változtatják Oroszországot, a zsidó és segítőitársai és az átok az orosz ellen van, egy félelmetes és kolosszális forradalmat lát előre, amely a föld összes monarchiáit megrengeti, de ehhez 100 millió fejre (Szerk. mgj.

fejhullásra) lesz szükség... az egész világon vér folyik majd...»

Tormay Cécile az ún. őszirózsás forradalom eseményeit megörökítő naplójában, a Bujdosó könyvben kemény kritikával illeti az általa felelős magyar és zsidó politikusokat s felelőssé teszi mindazokat, akiknek jelentős szerepük volt a bolsevik forradalom kirombolásában, a történelmi Nagy-Magyarország trianoni szétmarcangolásában. Nem ír se többet, se kevesebbet a megtörtént igaz eseményeknél, amelyeknek szemtanúja és elszenvedője. Ezekkel kapcsolatban elmélkedik tudására, ismereteire támaszkodva. Mindaz, ami a kommunista korszak által hírhedtnak minősített, halálra keresett és betiltott könyvében olvasható, valós tények, amelyek igazolódhatnak. A kommunizmus fekete könyve c. könyv szerzői által írtakkal. «A Bujdosó könyvet – írja Bruno Ventavoli irodalomtörténész és kritikus – elárasztja egy, a zsidókkal szembeni, kellemetlen megvetés. De az ilyen hangtónus irányadó az antiszemita nehezítés eredetének megértése szempontjából.»

Hankiss János többek között a következőket írja naplójáról, amiről sokan, mint regényről tesznek említést, holott evidens, hogy nem regény hanem történelmi emlékirat – ahogy ifj. Tompó László irodalomtörténész is hangsúlyozza –, amely szerintem történelmi esszének is beillő kordokumentum:

«Nem is vonta volna senki kétségbe a Bujdosó könyv tárgyilagosságát, ha a felelősséget csak Károlyi Mihályra nézve mondta volna ki. A zsidó szellem felelősségét azonban ebben az időben éppen a jobb érzésű zsidók állapították meg – talán csak abban nem voltak bölcsek és következtetések, hogy amikor a vihar elvonult, a rosszul értelmezett szolidaritás nevében nem vonták le megállapításuk konzekvenciáit. A Bujdosó könyv sem mond ennél többet. Vészi Józseffel való beszélgetése és a 24 népbiztosról írt sorai világosan leszögezik álláspontját. Nem állt egyedül az az ötszáz, akire a becsületes és jóhiszemű Vészi a felelősséget korlátozni szerette volna: ez az ötszáz szörnyeteg nem volt gyökértelen ördögszekér, és a bajon csak úgy lehetett volna segíteni, ha megjavítja magát az a humusz, amelyikből mérges táplálékukat szívták. És ha uralmuk alatt nem is, azután nagyon sokan álltak melléjük, legalább abban az értelemben, hogy irtó hadjáratot indítottak mindenki ellen, aki a Kun-Pugány-Szamuely-korszak teljes likvidálását követelte, s úgy akarták feltüntetni a szörnyű kínokon keresztülment nép reflex mozdulatát, mint „második forradalmat”, vagy „fehérterror”. Azok a kifogástalan magyar zsidók, akik a kommün idején – ha kisebb mértékben is – maguk is szenvedtek, s nem tántorodtak meg, talán egyszer s mindenkorra megoldhatták volna a zsidókérdést, ha nem engedték volna a szofizmak és a struccpolitika mellékvágányára siklani a kérdést, s lett volna erejük elvégezni „önmaguk revízióját” a világban, a maguk hagyományaiban s országos szerepük túlzásaiban. Röviden: ha a Bujdosó könyvet nem tekintették volna személyes sértésnek, hanem a nagy betegség olyan röntgenképének, amely tökéletes tisztaságával az ő gyógyulásukhoz is vezethet.»

Történelmi dokumentum ez a Bujdosó könyv, személyesen átélt és végigrettegett élményein keresztül jeleníti meg előttünk a kommunizmus és a

«dicsőséges»-nek feltüntetett s nekünk az elhittettni akaró Tanácsköztársaság igaz arcának szörnyűségeit.

Ne felejtsük el, hogy egyetlen egy nemzet, ország sem szenvedett el ilyen gyilkos amputációt, mint az ezeréves múltú hazánk, a történelmi Magyarország, a Nagy-Magyarország. Az első világháború győztes hatalmai az ezeréves múltú magyar állam, Magyarország területének kétharmad részét szakították el, amitől rettegett az író, és sajnos bekövetkezett 1920. június 4-én végérvényesen, amely valóban egy nemzeti tragédia, a magyar nemzet tragédiája: a trianoni paktumnak köszönhetően a szántóföldek 61,4 %-a, az erdők 88 %-a, a vasútvonalak 62,2 %-a, a kiépített utak 64, 5 %-a, az öntöttvastermelés 83,1 %-a, az ipari létesítmények 55,7 %-a, a volt Magyar Királyság bank- és hitelintézetének 67 %-a más nemzetekhez került. A 19 milliós lakosság 7 millióra csökkent. 1918 után Magyarországnak nem volt többé tengeri kikötője, amelyet több mint 800 éven át tartott kezében.

Dr. Ottó Légrády 1930-ban publikált «Igazságot Magyarországnak» c. írásában mondja: «Megnyomorították a németet, a bolgárt és törököt is. De... azoknak levágták egy-egy ujját, a magyarnak pedig kezét, lábát»:

Minderről és a társadalmi-politikai háttérrel részletesebben beszélek az olasz nyelvű komparatív összeállításomban. Itt eltérő a róla készített összeállításom.

Már Kun Béla Magyarországnak idejében a halálra ítélt író és naplójának kézirata, a jövőre Bujdosó könyv után folyt a hajsza. Majd pedig 1945-től a naplójának köszönhetően vált az író fekete báránná, s nemcsak a Bujdosó könyve, hanem az össze munkája tiltottá vált.

Nem lehetett rábukkanni sem könyvtárakban, sem antikváriumokban, nem lehetett még kiejteni sem a nevét, tilos volt rejtegetni a naplót, mert szigorú pénzbírsággal, börtönnel sőt még halálbüntetéssel – akasztással – sújtották a törvényszegőket.

1945-től, 50 év kényszerített elhallgattatás után az utóbbi években két kis kiadó újra megjelentette Tormay Cécile könyveit, ugyanúgy az elhallgattatásra ítélt irodalomtörténész, Hankiss János monográfiáit is. Mégpedig először az író halálának 70. éves évfordulója alkalmából jelent meg a Bujdosó könyv a Gede Testvérek kiadásában. Ez alkalomból konferenciákat is rendeztek hazánkban az íróról. A Tormay Cécile Kör honlapján (<http://www.tormayc.webs.com/tckor.html>) elérhetők Tormay Cécile, Hankiss János munkái és a konferencián elhangzott előadások anyagai.

Az Eco & Riflessioni ossia Forum Auctoris c. rovatban olvasható egy nagyon széles körű összeállításom a megjelent néhány korabeli és jelenkori esszé tükrében Tormay Cécilről és koráról. Korabeli francia nyelvű méltatások is olvashatók, sajnos a novemberi megjelenést megelőző idő hiányában – ezen vezércikk befejező sorainak írásakor október negyedikét írunk (vasárnap van, 19 óra 43 perc) – nem tudtam sem olaszra, sem magyarra lefordítani, pedig a szabadságom alatti időktől egyfolytában, éjt nappallá téve a folyóirat ezen számán dolgoztam. Mindenképpen fontosnak tartottam a teljes kép megrajzolásához az eredeti francia szöveget megjelentetni. Szerencsére mind magyar, mind olasz részről vannak franciául is értő olvasók. Az esszé-összeállításon kívül mind magyarul és mind olaszul olvasható a Régi ház c. regényéből. egy részlet.

Magyar nyelvű vezércikkem végére értem, amely csak részben egyezik az olasz nyelvű eredetivel. Kellemes olvasást kívánok, remélve, hogy ki-ki talál magának kedvére való olvasmányt ebben a számban is.

A karácsonyi és újévi ünnepek közeledte alkalmából kívánok áldott és szeretetben gazdag, szent karácsonyi ünnepeket és valóban boldog új esztendőt mindenkinek!

¹ Libri e scrittori proibiti di Guide.supereva.it/bibliofilia

- Bttm -

LÍRIKA

Bodosi György (1925) — Pécsely APÁMRA EMLÉKEZIK

Apámra emlékezik a Nap-
Völgye-beli olasz faluban
Egy öreg paraszt kalaplevéve.
- derék ember volt - azt mondja,
Az Isten nyugosztalja meg.
Pedig jó fél évszázada
Az első világháborúban
Járt itt, mint osztrák katona.

Igen - mondja nevetve
Luigina néném az este.
Mikor anyádat megszerette,
Kiszedtük belőle, majd tüstént
Tovább is adtuk mindenkinek,
Hogy a rekviráló katonák elől
Vigyünk jó helyre a teheneket,
Rejtsük el a gabonát s egyebeket.

Lehet, hogy hős volt odafenn,
Mikor rohamra küldték,
Mikor az ellenség rohamát várta,
A Passo del Paradisón,
A Passo del Tonále árkaiban.

De az igazán nagy hőstettet,
Amiért fél évszázada emlegetik
Ott követte el, anyám karjaiban.

Cserébe az olasz lány csókjaiért,
Egy védtelen falu ellen készülő

Rablás terveit kibeszélve.

HITELES HELYEN

Hiteles helyen éltem. Itt rám szakadt
A mennyezet, a tető. Kirohadt
A padlózat is. És nem volt szabad
Megjavítani. A pinceboltozat
Eldőlt. Aládúcoltuk lopva. – „Élet
Ez?” – térdelt elém a feleségem.
„Szökjünk” – kérelt lányaival. – „Félek,
Apa!” – bújt fiam mellém – „Visznek téged!”
Engem? – hősödtem. Közben nehéz léptek
Vették körül házunkat. Ellenségek?
Azám! Barátok s szomszéd. Rossz szavak
Hatoltak át a falon. Nem volt szabad
Idézni. Érteni sem volt szabad.

Hiteles helyen éltem, hol – így értsed! –
Szögessé váltak a léckerítések,
Börtönrácsokká ablakrácsaink.
Természetellen valókká vágyaink.
A szülőszeretetet, istenfélelem,
A szerelem is... Mégis e helyen,
Itt végigszenvedve, tűrve, félelem
Nélkül – dehogy e nélkül – gyáván lapulva,
Ám azért dacosan mégis kitartva.
Magamnak, másnak is megbizonyítva.
Bizonyosságot téve múlt, jövő, jelen
Emberkéinek, hogy én itt e helyen
Így éltem. Jól nem, de hitelesen!

Az idő marasztalása c. kötetből (Veszprém 1998)

LEJÁRT A VILÁG

Savanyú kenyérrel élünk,
Ecetes borral.
Kicsorbult késsel eszünk
Férges almákat.
Szállni bíztatunk
Szárnyaszegett madarakat.
Kacagni kérlelünk
Megesett lányokat.
Lerontott hídon megyünk
Rombadólt városokba,
fölgújtott falvakat,
kiirtott népeket keresünk.

Lejárt a világ
Szavatossági ideje.

A Nap hiánya c. kötetből (Magvető, 1972)

Botár Attila (1944) — Veszprém ÚJABB FÉLCÉDULÁK

XXI.
Megálltunk a Tíz Köröm terénél.
Az igazaknál. Október. Pohár bor.
S ragyog hajad értük, mint az éjféli.

Ketté nem oszt, de összeköt a távol.

XXII.

Nem itt kezdődik el történetük,
mert ez csak alvás, igazabb az álom-
nyitotta könyv: az *ő*s az *i*betűk
más mondatokban élve s egy szabályon.

XXIII.

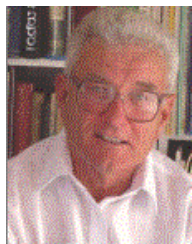
Vizek szabálya. A Bükkös, a Séd
játszik a nappal, így közös a nyelvük –
viszi a sárgult fűzfák levelét
arany szavak vonulását figyeljük.

XXIV.

Te Születetlen! S örök áradás.
Mielőtt, a hangszeredet, letennél
meleg földedbe, tágabb gödröt áss:
egy sugaracs kád pihenjen szivemnél –

XXV.

Bőröm bőrdnek susogja: „Te szép”,
mikor érintem eleven havát. Hát
lehet hogy nem is volt mindig beszéd?
Helyette fák? Sudár Simogatásfák?

Gyöngyös Imre (1932) – Wellington (Új-Zéland)

POHUTUKÁWÁM

Kis lakomnak háza tája
egy: a kertem udvarom.
szélessége, hosszúsága
épp, hogy lábam nyújthatom.

Elöl van a postaláda
meg egy birsalmabokor,
melyről őszi szelek szárnya
mindent zölden lesodor.

Vén kerítésünk alá fut
inda, virág, zsenge fű,
fűvágáskor a haláluk
unott és egyöntetű.

A ház mögött kacskaringó,
keskeny mezsgyenyom vezet,
föle árnyat lomhán ringó,
hatalmas fám lombja vet.

Törzse, mint egy antik oszlop:
egy pár gerendányi ág,
mint levéltől, ágtól fosztott,
természetes hintaágy.

Fenti sűrű, mély-zöld lombja
ágas-bogas árnyat önt,
mint egy óriási gomba
megvéd, mikor szél dühöng.

Verőfényes, derűs nappal
enyhe, hűvös árnyat ad,
bánatomban megvigasztal,

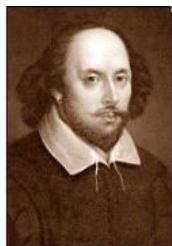
nyugtat, gyógyít, elragad.

Új Zéland pohutukáwa
virága és lombja zöld,
mégis a legforróbb nyárra
vérszínű palástot ölt.

Szépségét is ingyen adja
e háztáji bíboros,
vérét gazdagon hullatja
szőnyeggé, mely vérpiros

Telkünk bűvös ereklyéje
s örök ura is talán:
szálljon fenségéből béke,
szépsége s árnyéka rám!

(1995.)

SHAKESPEARE-SOROZAT– VII.

William Shakespeare (1564-1616)

5. Sonnet

Those hours that with gentle work did frame
The lovely gaze where every eye doth dwell
Will play the tyrants to the very same,
And that unfair which fairly doth excell;
For never-resting time leads summer on
To hideous winter, and confronts him there;
Sap check'd with frost and lusty leaves quite gone,
Beauty o'ershadow'd, and bareness everywhere.
Then, were not summer's distillation left
A liquid prisoner pent in walls of glass,
Beauty's effect with beauty were bereft,
Nor it, nor no remembrance what it was;
But flowers distill'd, though they with winter meet,
Leese but their show: their substance still lives sweet.

Szabó Lőrinc fordítása

Az órák, melyek halk remekbe fogták
a szép látványt, mit minden szem csodál,
zsarnokként törnek majd rá s tönkre rontják
a gyönyörűt, mely most oly fényben áll;
mert nyarunk, a meg-nem-álló idő
zord télbe hajtja és ott megöli;
fagy nedvet ront; a friss lomb: lombeső;
szépség: hó alatt; s táj? csak romjai!...
Nem lenne akkor üvegcsékbe fogva
a nyár párlata, folyékony fogoly,
a szépség s hatása oda volna,
és emléke sem maradna sehol.
De jöhet tél: szűrt virágnak csak a
színe hal el: él édes zamata.

Az órák gyengéd műve az a kép,
melyen minden szem szívesen pihen,
a zsarnokoknak is eljártssa még,
hogy kiváló mint lesz érdemtelen.
Az ernyedetlen idő a nyarat
undorító télbe vezet el.
a levelek nedvét rontja a fagy
s kopár szépséget főd a hólepel.
Nyár párlata, ha nem is lenne más,
mint folyékony rab üvegfal mögött,
szépség hatása a szépségre gyász
s még emléke sem lehetne örök.
Virágok lényege, bár télbe fut,
tömény műsoruk: édes illatuk.

Gy.I. megjegyzése:

Itt az első négy sor értelmi zűrzavarát szépen és nagyon költőien megoldja, de az alapjelentése mégis más: a második sorban szereplő bámulnivalóra (a természet) a zsarnokokat is rászedi (rájátssza) és ezáltal igazságtalanná válik a természet gyönyörűsége: veszít erkölcsiségéből!

A Bárd irigylí a természet szépségét a zsarnokoktól!

6. Sonnet

Then let not winter's ragged hand deface
In thee thy summer ere thou be distill'd;
Make sweet some vial; treasure thou some place
With beauty's treasure ere it be self-kill'd.
That use is not forbidden usury
Which happies those that pay the willing loan;
That's for thyself to breed an other thee,
Or ten times happier, be it ten for one
Ten times thy self were happier, than thou art,
If ten of thine ten times refigur'd thee.
Then what could Death do if thou shouldst depart?
Leaving thee living in posterity?
Be not self-will'd, for thou art much too fair
To be death's conquest and make worms thy heir.

Szabó Lőrinc fordítása

Ne hagyd hát, hogy törölje nyarad a
rongykezü tél, mielőtt szűrve vagy:
édesíts egy fiolát, s míg tova
nem tűnik, rakd ki kincsraktáradat.
Nem tiltott ügylet kölcsönadni pénzt,
melyért az adós boldogan fizet;
nemzz magad helyett új, második Én-t,
vagy - tízszer jobb! - nemzz egy helyett tizet;
boldog vagy s tízszer boldogabb leszel,
ha tízszer visszatükröz tíz tükör;
mit nyer veled a sír, ha menni kell?
Itt hagy a jövőnek, noha megöl!
Ne makacskodj, túlszép vagy semhogy a
sír kincse légy s férgék diadala.

Ne engeddd, hogy a tél érdes keze
megrontsa benned nyarad párlatát;
górcsőbe szorult édes kincsed e
szépség-kincs, míg magára mér halált.
E gyakorlat nem tiltott uzsora:
a kölcsönadót tartja boldogan;
tenyészd magad, hogy így légy szapora:
tíz légy az egyben, tízszer boldogabb!
Boldogabb lehetsz, mint művészeted,
ha tízszeresen újítt a tíz;
ha meghalsz is a halál mit tehet,
megőrzi, mi utókorodba visz.
Ne légy makacs, hiszen te tiszta vagy,
haláldíjként férgéké ne maradj!

Gy.I. megjegyzése:

Ezt a szonettet Shakespeare egészen biztosan magának írja. Egyébként ez az egyetlen pont, ami kimentí Szabó Lőrinc „ha tízszer visszatükröz tíz tükör” sorát, amely csak hozzáköltés, mert tükörről nincs szó! Az elképzelés mégis helyes, mert kétségtelen, hogy a Bárd az önmagához írt szonettek nagy hányadát tükörképéből ihlette.

Szabó Lőrinc nagyon szép verset alkotott pontosan azzal, hogy az eredeti angol szövegtől messzebbre merészkedett!

7.) Folytatjuk

Gyöngyös Imre

- Wellington (Új-Zéland)-

**Hollósy Tóth Klára (1949) — Győr
SZISZIFUSZI HARC**

Sötét felhők úsznak át az égen,
magamba mélyedve, merengőn lesem,
napom, fenn elborul sötéten,
míg ábrándjaim egyre kergetem.
Az életem konok hitemmel élem,
mindenütt rend kell, s igazság legyen!

a hazugságtól felforr a vérem,
ózendús légben dús erdő terem.

Az igaztalantól lázad lázas énem,
igaz eszméim bátran kergetem,
s nem lelem, csak képzeletem végtelenében,
de otthonom, végképp sehol sem lelem.
Nem ül el vágyam sohasem szépen,
valami mélyen mindig megsebez,
szeretne lenni valóságfényben,
nem nyugszik el az álmodó képzelet!

A lélek-láng lobog, ábrándom kergeti,
a szépség, jóság belülről melenget,
az ősi tisztaság bőszen hirdeti
a rendet, s közben ördögök feleselnek.
S akarnak tűfokán a képzeletnek
az öntisztítás megkezdí folyamatát,
- Tovább! Tovább!- kiált a végtelennek,
s a sziszifuszi harc folyik tovább.

Kovács Anikó (1953) — Budapest

AU LIEU D'UNE PHOTO

(Arckép helyett)

(Neked...)

Boldog, kiben a szelíd béke és
bölcs nyugalom testet ölt,
ki nem hátrál meg soha: sem más,
sem ön maga előtt,
és bár esze, szíve megtanulta
(mert így akarta...)
hogy a holnapban erő van és bizalom,
- elméjét is ehhez igazítja -,
fejét mégis mélyen lehajtja, - szótlanul,
és nem tud felelni:
hol van a jövő és milyen volt a múlt.
...lásd, én ilyen vagyok.

Ha kérdezed, nem tagadhatom, -
sokszor van komor éj bennem és
már alkonyatkor csillagok,
mégis, - mindig, mikor végül hazajöttem
gondoktól földre nyugözöttén, -
a derengő párafény világolt tovább,
és fölöttem a hegy már sejtette az
eljövendő esték bánatát...
...de amikor a mennybolton betört
az *összes* fényes ablak,
és sorban felvillantak a lobbanó tüzek:
ámulva néztem megtisztult szívvel
fenséges és imásan szép rőptüket.

Éjjel csellók mélyzúgású hangja mellett és
hűvösen nyugtató lombok alatt alszom el:
jóiú napok hevernek lustán mellém bújva,
gondjaim láng-korbácsa ekkor megpihen;
mert vízre, kőbe, fára, földre,
mindenhová talpadnak nyomai merülnek, -
csodálod-e, mondd, ha Buda áttetsző,
hígan kék ege így ezerszer derültebb...?!
...hisz *mindenhol ott vagy*.
ahol a felkavart őszi lombot elnyeli
a földnek szakadéka;
ahol a gyöngyörzása kék tengerbe hull a
vén Nap fáradttá görbült jószándéka;
a város, ahová forró éjjeleken benéz a Hold
és hűsítő árnyként omlanak le a fellegek:
bármerre nézek, ott vagy, és téged
ver vissza minden ébredés és tett.

Szavaid naponta boldoggá ölelnek,
kína-kék bennünk az ékes remény, míg
mézpergető lassúsággal csordogál
Pasarét fölött ránk a sárga fény
- a Nap csókja tapad így ablaküvegre
májusi verőfény idején - ,
...és hiába, hogy néha magamra maradtam:
én úgy nem megyek el soha innen,
hogy lelkemben harag van.

Szeretném még sokáig hallani hangodat,
és annak mélységes, tiszta csöndjét, -
mielőtt egyszer s mindenkorra,
mindenkitől végleg elkészönnék...

Kapnom kell tőled a porszemnyi jelet:
hisz rajtunk kívül ezen a világon
senki sem fog majd arra emlékezni
hogy én valaha szerettelek, - és arra sem,
hogy te olyan voltál, mint egy vásott gyerek,
kinek fejében már régen megszületett a szó,
melytől megváltozott az életem és
minden, - addig megálmodott képzelet...
Látod...? Nekem ajándék és öröm a világ,
melyben az Isten finom ujjal és bölcs
mosollyal tolja előre az óra mutatóját.

Eduard Mörike (1804-1875)

AN EINE AEOLSHARFE

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum : nec tibi vespero
Surgente decedunt amores,
nec rapidum fugiente Solem.
(Horaz)

Angelehnt an die Efeuwand
Dieser alten Terrasse,
Du, einer luftgeborgen Muse
Geheimnisvolles Saitenspiel,
Fang an,
fange wieder an
deine melodische Klage!

Ihr kommet, Winde fer herueber,
Ach! von des Knaben,
Der mir so lieb war,
Frisch gruenendem Huegel.
Und Freuehlingsblueten unterwegs streifend,
Uebersaettigt mit Wohlgeruechen,
Wie suess bedraengt ihr Saiten,
Angezogen von wohllautender Wehmut,
Waschend im Zug meiner Sehnsucht,
Und hinsterbend wieder.

Aber auf einmal,
Wie der Wind heftiger herstoesset,
Ein holder Schrei der Harfe
Wiederwollt, mir zu suessem Erschresken,
Meiner Seele ploetzliche regung;
Und hier – die volle streut, geschuttelt,
All ihre Blaetter vor meine Fuesse!

EGY EOLHÁRFÁHOZ

Te mindig szüntelenül siratod
Mystét, kit a halál elragadott: neked
Nem támad fel a holt szerelem,
sem az esti csillagtól, sem a tűző naptól.
(Horatius Liber II / Carmen IX.)

Fordította © **B. Tamás-Tarr Melinda**

Támasza vagy a repkényes falnak
Ezen az öreg teraszon,
Te légből kapott könnyű múzsa,
titokzatos hárfa,
dalolj,
dalolj most nekem,
kérlek, melódiádra várva!

Ti szelek! segítsetek! hozzatok hírt
a fiúról, ki kedves volt nekem,
kinek most füvet zöldül sírja,
hozzatok hírt róla, hozzatok nekem!
Új tavaszi virágokat simogatva
hadd telítődjem az ő édes illatával,
hogy vigasztalja szívemet,
tudom, hogy többé visszahozhatatlan.
Jöjj, suhanj e húrok közé,
segítsd visszahozni, s hagyni pihenni újra.

És egyszer csak,
élénkült a szél,
a hárfa értő hangon beszélt,
ideszórta a távolból
a szeretett lélek rezdülését,
mint rózsza szirmát hullatta
mind, mind elélem.

Fordította © Hollósy Tóth Klára

SEUFZER

Jesu benigne!
A cujus igne
Opto flagrare
Et Te amare:
Cur non flagravi?
Cur non amavi
Te, Jesu Scriste?
- O frigus triste!
(Altes Lied)

Dein Liebesfeiuier,
Ach Herr! wie teuer
Woll ich es hegen,
Wollt ich es plegen!
Habs nicht geheget
Und nicht gepfleget,
Bin tot im Herzen –
O Hoellenschmerzen!

SÓHAJ

Jézus, köszönet
Neked,
Kitől a szerelem ered!
Vágyom lángolni
És Téged szeretni:
Jézus Krisztus, te
Nem lángoltál? Miért?
Nem szeretted? Miért?
- Óh, búskomor
hidegség!
(Régi dal)

Fordította: © B. Tamás- Tarr Melinda

Hő tüzedet Uram
ékemül akartam,
Örökké védeni
Örökké ápolni!
De nem őriztem
S nem ápoltam,
- Óh, meghalt szívem,
megfagyott a kínban.

Fordította: © Hollósy Tóth Klára

Pete László Miklós — Sarkad **SZERELEM NEGYVEN FÖLÖTT**

Ez már talán az utójáték,
Vagy még a darab közepe?
Mindegy, hiszen már úgyse számít,
Hogy a közönség tapsol-e.

Sok tőkeagyú parazita
Lopja sunyin az életünk,
Szegények! Nekik veszteséges -
Mi meg gazdagok lehetünk.

A majomcsürhe kínos éhét
Nem csillapítja semmi sem,
Már nem soká lesz adómentes
Negyven fölött a szerelem.

Mi még élhattünk szerelemben,
S akad öröklét-vagyonunk;
El nem vehetik, Drága Gyöngyöm,
Legfeljebb holnap meghalunk!

TITOK

1.

Sóhajt a nyár, ha hallja sóhajod,
A fű remeg, ha lábad ráteszed,
Világot épít a szívdobbanásod,
Gyönyört csillámlik tündöklő Szemed.
Mikor felizzunk, bolygó végtelenként
Születnek bennünk a csillagködök,
Lélektestünkből forró látomásként
Cikáznak szerte a szent örömek.
Testünk a föld, lelkünk a mérhetetlen,
Míg percek fogynak, évek hullanak,
Öröklétet találnak szent szavak,
Amíg a vérem zúg, a szívem dobban,
Szeretlek, Kedves, percről percre jobban.

(1991. június 26.)

2.

Vágyak völgyében csillog már a harmat,
Rózsát a fény a Nap hevére tár,
Huncut tövében vágy virága sarjad,
Kelyhének mélyén csók tüzére vár.
Add szirmodat, mert kéjre szomjazom,
Add szirmod, mert hiánya fáj nagyon.
Testem a vágyam lüktető adója:
Megcsókolom, hiába fél a rózsza.
Forrás fakadhat, szikla meghasadhat,
A Hold, a Nap mehet, vagy elmaradhat,
Ha kéjes kínban felsikolt az égre,
Csak akkor lesz a forró csóknak vége.
Akartál, elvettél: tiéd a vérem,
Most itt vagyok, és nincs többé szemérem!

(1991. július 4.)

Ködös, borongós, szürke délután,
S a hosszú nap után
Vágyam:
Az ágyam;
S a párnák közt a meghitt Közelséged.
Szeretlek Téged!

A mindenség hatalmas tortájából
Egy szelet
Képzlet;
Felhőben lebegni
A világ felett,
Napszélben ázni,
Titkok roppant szirtfalára mászni,
A félelem zord egét tapogatni,
Hullámverésben
Rettegve forogni;
Minden reményt a mélybe ejteni;

S reggelre mindezt elfelejteni....

Míg engem látsz: ne félj,
S remélj!

Míg életre kelt minden ébredés,
Irigy halál hiába ostromolhat
A külvilág a fejünkre omolhat;
Jöhet rosszindulat, hivatal, számla:
Az éber valóság ezer rossz álma;
Ne fél,
Remélj!

Kint didereg az őszi este teste,
A csalfa telet hiába kereste,
Bent béke dúdol,
S duruzsol a kályha,
Új álom vár ma,
Éjfél után
Vágyam:
Az ágyam,
S a párnák közt a meghitt Közelséged.
Szeretlek Téged!

PRÓZA

Bodosi György (1925) — Pécsely MŰZEUMI BESZÉLGETÉSEK II.

A kudarc

Egyik nap olyan, mint a másik. Vagy mégsem? Szótlan számára mindkettő igaz lett. Erről az a kettétörött kőbalta beszélt nekem, amelyet többször is sajnálkozva vettem a kezembe.

Pedig a legkeményebb bazaltból volt a kő. Jó kézbe, vagyis inkább kezekbe is került, mert mielőtt Szótlan foglalkozott a megmunkálásával, már számos elődje próbálkozott a kilyukasztásával, talán tíznél is többen. Kelltek a törzsnek ezek a kilyukasztott éles kövekből készült balták. Nélkülük nem csak a fákat nem tudták

volna kidöntögetni, de a vadak ellen sem bírtak volna védekezni. Szótlan kezébe akkor került ez a kődarab, amikor már a kisujja hegye belefért a rajta levő lyukba. Esélye sem volt arra, hogy befejezze a munkát, de azért reggeltől estig, egy fatuskón üldögélve csiszolgatta, vésegette szótlánul a kődarabot. Emiatt is nevezték el Szótlannak.

Azon a napon, amely mégsem volt olyan, mint a másik, megtörtént az, amit a legnehezebb volt elviselni. Minden előzmény nélkül széttört a kődarab, és értelmetlenül, befejezetlenül, kettéhasadva, csúfoskodott az alatta lévő fadarabon.

Nem a büntetéstől félt, szinte remélte is, hogy őt okolva a hibáért, a főnök mérgében agyoncsapja. De nem így történt. Sajnálkozva vette kezébe a főnök a követ, de szeme elé tette, s alaposan megforgatta, aztán kijelentette: nem a te hibád. Valami hajszálvékony idegen anyag került bele a kőbe, ami a bajt okozta. Ugyan ki tudhatta volna előre, hogy ilyesmi van a belsejében? Aztán elővett egy másik kődarabot, s Szótlan kezébe nyomta. Eredj vissza a helyedre, s kezdj bele ebbe az új feladatba! Ez nem fog kettétörni, még fiaid fiainak unokájának kezében sem, hiszen csak éleket csiszolunk belé. Bot végére erősítve így is hasznos szerszám lesz belőle.

Szótlan lehajtott fejjel - mert még mindig magáénak érezte a kudarcot- ment vissza a helyére és szótlánul, ugyanúgy szorgoskodva kezdett bele az új munkába. S ezentúl valóban egyik napja olyan lett, mint a másik.

Cserfes és Unda civakosásai

Ezt a különleges medvetalp alakú edényfűl mesélte, úgy, ahogyan egyik cserepeslánytól hallotta.

Az agyagedények készítését nálunk mi lányok végeztük. Jól megfértünk egymással valamennyien, csak ritkán csipkelődtünk valami miatt. Abban is mindannyian egyetértettünk, hogy a főlénk rendelt felügyelőt, a főnök lányát Undát valamennyien utáltuk. Nem csak belekötött mindig még abba is, hogy hogyan állunk neki az agyag formálásának, de amikor egy-egy szép edényt elkészítettünk, a saját érdemének tulajdonította a sikert, s úgy is mutogatta apjának a főnöknek és mindenkinek, mint a saját leleményét. Mi találtuk ki, hogy bütykök helyett átfűrt fűleket ragasztunk az edények falához, ám erről is egyre csak azt állította, hogy ő vezettet rá minket erre. Az egyik leány, akit hol Nyelvesnek, hol Cserfesnek nevezünk, minduntalan ellenkezett vele. Azt is ő találta ki, hogy engem, a medvetalp formájú fűlet ragassza rá az edény falára. Mikor Unda meglátta ezt az újítást, végre nem fogadta el a sajátjának, sőt korholni kezdte Cserfest, mondván, hogy miként képzei el ezt az ostobaságot. Ekkor Cserfes leült és a jobb lábát a bal füléhez, bal lábát a jobb füléhez helyezte. Meg lehet az ilyesmit csinálni - mutatta. No persze csak olyan karcsú teremtesnek, amilyen én vagyok, és nem olyan elhízott debellának, mint te, Unda. Ezen még jobban felbőszült Unda, az apját hívatta. A főnök azonban másként vélekedett. Dicsérte a lányt, akinek ilyen jó ötlet jutott az eszébe. S aztán a lányát korholta. Nem azért vagy te itt, hogy megakadályozd ezeket a lányokat a jobbnál-jobb ötletek megvalósításában. Légy büszke arra, hogy ilyen jó kezű és eszű lányok élnek közöttünk.

Unda nem volt büszke rájuk. Ám amikor Cserfes kitalálta, hogy nemcsak mellbimbó formájú dudorokat tesz az edényekre, hanem az edény alját a női fenék formájára alakítja, ezt is saját leleményének akarta tulajdonítani. Ám csak addig, míg meg nem hallotta, amit az egyik lány mondott: jó nagy segget gyúrt az edényaljra Cserfes, nemhiába az Undaéről mintázta meg. Ekkor Unda fogta és földhöz vágta a nőfenék formájú edényt, porrá zúzta, taposta. Így értettem meg, miért nem került elő egyetlen fenékformájú edény sem a földből.

**Csakó Gábor (1942) — Budapest
CENZÚRA**

– Eddig azt hittem, hogy leginkább mi, borászok kényszerülünk arra, hogy a pincéből áruljunk, mivel a kereskedők szemérmetlenül magas haszonnal dolgoznak – szolt Szőlősgazda, amikor a negyedik zápor söpört át a tájon a fényes Nap szeme láttára.

– A tisztességtelen haszon a könyvpiarban is divatozik – felelte Rezesorrú Drámaíró –, ám a mi szakmánkban működik még egy szempont. Ha bizonyos könyvtérjesztőknek nem tetszik a magamfajta véleménye, akkor fújhatjuk.

– Sok évig viszegettem könyveimet egy fővárosi boltba, melyet egy hosszúhajú férfi vezetett, Hamvas Béla buzgó olvasója és tisztelője.

– Ízlésük tehát találkozott – szolt Szépasszony.

– Igen. Jókat beszélgettünk, a könyveim pedig az üzlet méretéhez képest szépen fogyogattak. De mit ad Isten, a cégtulajdonos eladta a boltot, és az új gazda a hosszúhajút, meg az egész személyzetet kitétte. Ettől kezdve egyetlen művem sem adódott el. Beballagtam tehát egy jókora hajléktalan-szattyorral a visszaruért. Az új főnök – amúgy bájos és kedvemre valóan jelentékeny hölgy – zavartan tördelte formás kacsóit, s mentegetőzött: Ne haragudjon, egyáltalán nem keresik a vásárlók az ön műveit. Terikém, segítenél? Terikém segített, kereste a könyveimet a névbetűmnél, a szépirodalomnál, a színműveknél, a regényeknél, mindenütt, de sehol sem találta, illetve találtuk, mert vele buzgókodtam. Végre bementünk a raktárba, ott sem. Már csak egy hely maradt, a véce. Na, ott megleltük valamennyit, kicsomagolatlanul a mosdó alatt.

BAKI

Ha már így esett, Rezesorrú Drámaíró is előhozakodott egy színházi történettel, miközben legalább Erdemes Péter színművészt messze meghaladóan terpeszkedett el vas karosszékeiben, amely már vagy száz esztendeje szolgált kertekben, diófák alatt. Talán Szépasszony teraszán is, mert Szépasszony lehet huszonnyolc éves is, száz, vagy akár ezer.

– Nos – kezdte meséjét a hajdani színházi szerző –, egy időben sokszor megfordultam a V.-i színházban, ahol két darabomat is bemutatták az idők folyamán. Sajnos,

nem lehettem jelen azon a bizonyos eseményen, ami az egész város életét fölbolygatta.

– Már azt hittük, hogy te bolygattad föl a várost – szúrta közbe Erdemes Péter, a színész.

Rezesorrú Drámaíró körbe emelte vörösboros poharát, s folytatta. – Valami francia vígjátékban lépett színre egy kezdő leányka, nem is igazi színész, csak olyan félamatőr, aki a helyi társulati stúdióban tanulgatta a mesterséget. Szobalányt alakított, s egyetlen mondat jutott neki. Bejött a színpadra a teával, amikor csöngettek. A háziasszony rászólt: Nyisson ajtót, Teri! Mire ő egy pillanatig téblábolt a tálcával, miközben összekeveredett szájában a három agyonszopogatott szó: Bocsánat, egy pillanat, és így csusszant elő: P...csánat, egy bollandat!

– Akkor röhögés támadt, hogy nem lehetett leállítani. Valahányszor folytatni akarták az előadást, újra és újra kitört, végül le kellett engedni a függönyt.

– Azt hiszem, hogy a közönség jól mulatott, s eszébe sem jutott visszakérni a belépődíjat – vette ki részét a sikerből Erdemes Péter.

**Szitányi György (1941) — Gödöllő
SZŐRŐS GYEREKEIM–XI.**

Loncinak a csillagjegye ismeretes: oroszán volt, akár Bence, de ez semmit sem jelent: az

oroszán is macskaféle.

Erős a gyanúm, hogy a csillagjegyek oly nagyon mégsem megbízhatók, vagy ha mégis, akkor rosszul vannak kitalálva, mivel Lonci egész biztosan vagy az Építőmérnök, vagy a Vízvezeték-szerelő jegyében született. Igaz, hogy Bencével egyszerre, de Bencére sokkal inkább a Lusta Disznó csillagkép nyomta rá bélyegét. Egyedül az étkezés érdekelte, amiben igaza van.

Ha már egyszer no sex, legalább enni lehessen. Az ő kedvence a hal volt. Amikor halat ettünk, néha előbb ült a székemen, mint én, és még verekedni is kellett vele, hogy átadja a helyét. Olyankor vagy az ölembe pofátlankodott, vagy átment az anyai ölbe, ahonnan könnyebben elérte a tányért. Ha megfenyegettem az ujjammal, elkapta, és megharapta.

Lonci mindent szeretett, ami ehető volt. Olyan erőszakos volt, hogy még a tatár beafstek-et is elkövetelte. Adtam neki. Gondoltam, ez lesz olyan brutális elvonó, mint amilyennek a fürdőkád-kúrát szántam egykor.

Lehunyta a szemét, és megette a jó csípős húsnevet. Amikor később kiderült, hogy mindent szeret, amit mi eszünk, itallal is kínáltam, de azt nem szerette meg.

A fürdőkád-kúra primitív trükk volt. Lonci még akkora volt, mint egy komolyabb szilvás gombóc, amikor felfigyelt arra az összefüggésre, ami a fürdőkád lefolyója és a vizes blokk között mutatkozik. Eléggé idegesítő volt, hogy a szürke csöppség, amint megnyitottuk a csapot, beugrott a kádba, és nézte, mi történik a vízzel. Ez azt jelentette, hogy a fürdés nálunk a kád többszöri loncitanításával kezdődött. Az elvonókúra ötlete akkor született meg bennem, amikor a párom dühösen kihajította a csuromvíz szűrőmókot,

hogy ebből elege van, a kis hülye beugrott mellé a kádba, és vele akart fürdőzni.

Másnap jó hideg vizet engedtem a kádba, volt vagy arasznyi, amikor mintegy véletlenül kinyitottam az ajtót. Lonci besettenkedett, felpattant, és beugrott. Akkorát sikított, mint egy ijedős balerina, ha egeret talál a fiókban. Onnan, persze, a vízmélység miatt már nem tudott kiugrani. Nekem kellett kivennem. Ettől megszégyenült. Mivel olykor Bence is be-beugrott néha, hogy megnézzé, mi van ott, ami oly nagyon érdekes, Lonci, mivel bármennyire szőrös és kicsi, mégis csak galád nőből volt, hamarosan beterelte Bencét is. Nem tudni, hogyan vette rá, de besompolygott a csíkos, és többszöri nekifeszülés után beugrott a kádba. Üvöltött, mint egy sakál.

Biztos vagyok benne, hogy Lonci kint hempergett a röhögéstől. Ezt az is bizonyítja, hogy amint kivettem Bencét, és óhajára megszáritgattam, a csíkos, mint egy igazi tigris száguldott ki a fürdőszobából, és nyomban iszonyú verekedés zaja hallatszott. Mire kinéztem, Bence homloka véres volt a hátsó karmok kapavágásaitól, Lonci azonban rémesen fel volt pofozva, és körülötte rengeteg szürke szőr mozgott a bunyó keltette huzatban.

Később rájött a kislány a mosdó és a fürdőkád csapjai, valamint a lefolyórendszer összefüggéseire. Attól kezdve általában a mosdókagylóban tartózkodott, és akkor sem volt hajlandó kiszállni, amikor kezet mostunk. Amikor ráuntunk a területfoglalására, kidobtuk onnan.

A szakkönyv, magyarázta a hitves, azt írja, hogy előbb-utóbb nem a macska lakik nálunk, hanem mi a macskánál.

Erre én is mondtam valamit, de az nem érvényes, mivel nem volt a szakkönyvben.

Hamarosan a vízvezetékrendszer újabb csodájára figyelt fel Lonci. A párom szépen a vécébe öntögette a szennyest, mert egy fővárosi otthonban erre más lehetőség nincs, nálunk pedig egyre több olyan mosnivaló keletkezett, aminek leve eltömte volna az ejtővezetékét. Ezért volt az, hogy kiöntés előtt és után könyökkel nyitotta-csukta a mellékhelyiség ajtaját, és ez nem mindig sikerült tökéletesen. A keskeny rést addig piszkálta Lonci, amíg be nem fért. Egyszer, egy békés, tévétlen vacsora közben csurgást hallottunk. Valahol vékony sugárban folyt a víz. Még senki sem gondolt vízdíjra, de a párom szakmai ártalom (értelem?) folytán nem szenvedhette a fölösleges vízfogyasztást. Rohantam a fürdőszoba felé, ahol semmit sem találtam, vágattam vissza, amikor látom, hogy a ház takarékos úrnője a szája elé emelt ujjal, némán, de sürgetve hívogat.

A vécéajtó félig nyitva volt. Lonci kuporgott a kagyló fölött, és rendeltetésszerűen használta a toalettet.

Ki meri mondani, hogy ezeknek nincs eszük?, kérdezte az asszony post factum, amikor már nem zavarhatta meg kislányát. Ki meri?! dühöngött, és persze a bölcsészen volt a válaszáadás sora. Leontyev elvtárs, mondtam.

Kicsoda?

Leontyev. Kéri Elemér is őt idézte, amikor arról volt szó, hogy használ-e a majom szerszámot, és tanúsítani

kellett, hogy csak az ember használ eszközt, sőt mi még készítőnk is.

Erre ingerült párom szexista vonatkozású megjegyzéseket tett a Leontyev családjában található összes szerszámmra, majd átmenetileg elcsitult.

Már csak egy családtag használta a zeolitot vécének és szagtalanítónak. A párom ráhelyezte Bencét is a kagylóra, hátha felfogja a jelentőségét. Nem fogta fel, sőt, amikor le akart ugrani, be is csúszott a szaniterbe. Tápász, neheztelt a pár, kiemelte a budiból a csíkos krapekot, és mély megvetéssel utána kiabált: még ehhez is lusta, tiszta apja.

Ez méltatlan kijelentés volt. De mit várhat az ember egy nőtől?

Lonci a folyadékokkal szemben megkülönböztetett figyelmet tanúsított, de sosem árulta el, miért nem hajlandó tejet sem inni, csak tiszta vizet. Még Aba is mindent ivott, de egyszer vörösborral kínáltam valamelyik születésnapunkon (négy nap távolságra van, ezért a közös születésnapunk a két dátum számtani közepén ünneplendő). Aba megitta. Mély nyomokat hagyhatott benne, mert miután kiheverte a kísérletet, többé nem fogadott el szeszesitalt.

A nagy vadász időnként meglepett egy-egy vacsorára hozott egérékkel, de egyre többet pihent.

Nem tetszik nekem, jelentette a hitves. Én sem voltam kibékülve a leány állapotával, és bár tudtam, hogy magas korban van, ezt magam sem találtam kielégítő magyarázatnak. Evett, mint egy nagyobb sáskaraj, de ritkábban ugrott az ölkébe, inkább heverészett, és hiába hevertem az ágyra, nem mászott se a nyakamba, se a mellkasomra, sőt még az arcomon sem akart bukfencezni.

Gyanakvásra készítő magatartásáról egy éjszakánként ismétlődő esemény terelte el a figyelmünket: valahol a közvetlen közelben egy kiskutya sírt minden éjjel. Nem akárhogy, hanem mintha éppen gyilkolná. Napokig kerestük, mi lehet ez, de nem találtuk, ami a páromat megnyugtatta, engem azonban idegesített, mivel a pici hangja fájdalomról sírt, ütemes volt, mintha vernék, és mégsem találtam. A kísértetekben nem hiszek, csak abban, hogy vannak kísérteties csirkefogók, akik kínozzák az állatokat, mert ők az erősebbek, és kínozni élvezet.

Ezen mit sem változtat, hogy az ilyenekből szívesen csinálnék szellemet, de a korosodás és következményei törvénytisztelő polgárrá teszik a legmegátalkodottabb anarchistát is.

Feltett szándékom volt, hogy előbb-utóbb megtalálom az éj leple alá húzódó állatkínzót, és ugyanazon lepel alatt éktelenül fejbe verem a kapanyéllal.

Nekem semmi vérfürdő nem jön össze. Másnap délután, amikor hazatértünk, a ház ajtajában Bernát melegítőfelsője volt, szép szabályosan kiterítve. A közepén egy kis lény kuporgott. Körülötte csontok, gumijátékok és egy gumilabda volt elhelyezve.

A lény nem tudott lábra állni. Négy lábában darabos törés volt, bordái a bal oldalán bezúzva, többszörös törést lehetett kitapintani, a sebeiben zölden ült a gaz. Teljesen ki volt száradva, és a szemem látszott, hogy eddig, és nem tovább, öljük meg, ha akarjuk, ő nem

tud már mozdulni sem. Bal szemének íriszét megüthették: két szélén befolyt a szeme fehérjébe. Rohadtak, fejtette meg a hitves a látogatás okát: bedobták a két nagy kan farkas közé, hogy majd széttépik. De erre Bernát jószágosan neki adta a melegítőfelsőjét, és a két nagyfiú hozzáfogott, hogy fölnevelje a még szopós vakarcsot, aki legjobban egy kicsi kecskére emlékeztetett, bár nyilvánvalóan kutyus volt.

Az apaszerepet Bernát töltötte be, nemi identitásában megzavart Bumbi pedig anyjaként nevelte a külleme után Gidának elnevezett jószágot.

Lonci ismét bőbeszédű lett. Amikor Grácit és Primuszt terelgette, már felfigyeltünk hangja aranyos szépségére, és most újabb dolgokkal lepett meg bennünket.

Aba már régóta pontosan tudta, mit mondunk, és amikor a párom azt mondta, menj a papához, hozzám jött. Természetesen nem én lettem volna, ha nem mondom neki, hogy tőlem hiába kérsz, menj a mamához. A „kérsz” szó nem véletlenül került a mondatba. Aba visszament a hitveshez, leült a lábánál, és pizizett. Erre ment ki az egész. Hozzám azért küldte, hogy engem szekáljon, de ő általában a konyhában volt, és Aba orrát nem lehetett becsapni. Hiába kiabált az öregfiúval, az nem tágitott, amíg nem kapott valami ehetőt.

Lonci általában nem fogadott szót, vagy ha mégis, késleltetve. Ahogy a macskák és a színházi rendezők mondják, tett az akcióba egy kis spétet, nehogy már azt képzeljük, hogy mi mondjuk meg, mit csináljon. Talán ezért volt, hogy inkább beszélni tanult meg.

Ilyet még nem hallottunk!

Oda állt a főzéssel elfoglalt hitves lábához, és mivel ő nem törődött vele, megszólította: Aja!

Egy ideig nem történt semmi, de Lonci türelmetlen volt. Rákiabált: Aja!!!

Hallod ezt?, kérdezte a hitves megindultan, és Lonci is kapott egy keveset készülő vacsoránkból. Az igazi csoda ezután következett, nagyon emberi lejtésű kérdő hangsúllyal így fordult a páromhoz: Eje? Most kaptál kóstolót, hagyj békén!, csattant Aja.

Itt vagyok, kislányom, mondtam, mivel megfejtettem a mondottak jelentését. Erre rohant hozzám, le kellett dőlnöm a heverőre, mert rajtam akart ejtőzni. Te vagy az Eje?, érdeklődött a pár. Igen, válaszoltam fagyosan. Egy szülőnek értenie kell, mit mond a gyerek. Engem keresett.

A szürke leányzó addigra már a mellkasomon hasalt, és alig hallhatóan dorombolt. Sosem dorombolt igazán macskásan. Kis, halk doromb szólt benne, amikor nagyon elégedett volt. És öreg korára horkolni is tudott. Nem úgy, mint egy kutya, hanem úgy, ahogy más nem tudott: zümmögött. Halkan, diszkréten, de egyértelműen zümmögött.

Ez a közös heverés nekem, aki lustasággal nagyon emlékeztettem a familiát Bencére, kedves időtöltésem volt. A szunyókáló Loncival a mellkasomon semmiben sem tudtam segíteni, és azt mégsem lehetett elvárni tőlem, hogy Cirmossal közös gyermekemet holmi háztartási tennivalók miatt megzavarjam.

Szerk. Megj.: A tisztelt Olvasók találkozhatnak az elbeszélésben állatokkal kapcsolatban az „aki” vonatkozó névmással, amely helyesen „ami” lenne. Mivel itt az állatok emberként jönnek számításba – N.B. a valóságban sajnos az állatok sokkal emberibbek maguknál az embereknél! – az író ezért él ezzel – a nyelvtanilag helytelen – névmáshasználattal.

11.) Folytatjuk

Tormay Cécile (1876*-1937)

A RÉGI HÁZ

(Budapest, 1914.)

I.

Este volt. A tél fehéren hullott a földre. A havazáson át nagy jegenyék jöttek a kocsi elé.

Kísértetiesen, lombtalanul jöttek a mozdulatlan síkon. Mögöttük hegyek keltek föl a hóban. Kicsiny templomtornyok, háztetők torlódtak egymás fölé. Elszórt, apró négyszögek gyulladtak ki a sötétben.

Éjszaka lett, mire a kocsi a vámsorompóhoz ért. Túl a sorompón két hóba süppedt faköpönyeg állt egymással szemben. A kocsis trombitát csinált a kezéből és arrafelé kiáltott. Kisvártatva álmos hang felelt. Az őrházikók sötét üregében mozogni kezdtek a fehér csakóbokréta. A sorompóór viskójából lámpafény bukott ki. A fény mögött karabélyos ember kullogott a kocsi irányába.

Két színnel festett, magas kerekű utazókocsi volt; a felső fele sötétzöld, az alsó része és a kerekei citromsárgák. Fönn, a keskeny bak mellett kicsiny olajlámpák égtek, világuk elszéledt a lovak hátán. Az állatok teste füstölt a hidegben.

Az őr fölemelte kézilámpáját. A fény nyers érintésétől szinte összerezzen a kocsiablak és hirtelen elmerült. Üresen maradt keretébe egy erőteljes, ősz fej tolódott. Két mozdulatlan, nyugodt szem nézett a sorompóór szeme közé. Az ember meghátrált. Válla alázatosan görbült előre.

— Az Ulwing-kocsi!... — Félrehúzta a sorompót. A két faköpönyeg alatt fegyverrel tisztelgett a városi polgárőrség.

— Mehet...

Ferde palánkok, üres telkek fölött botorkált a kocsilámpák fénye. Egy elhagyatott nagy piac. Egy templom fala. A görbe utcák mentén világtalan házak ültek a gödrök között. Lezárt szemmel ültek és hallgattak a sötétben. Odébb magasabbak lettek a házak. Ember nem járt sehol. Csak a Grassalkovich herceg palotája mellett gázolt egy éjjeli őr a hóban. Kezében rúd akasztott vaslámpát himbált. Alabárdjának az árnyéka, mint valami ágaskodó fekete állat mozgott feje fölött a falon.

A városháza tornyáról elkopott, távoli hang kiáltott bele a csendes nagy éjszakába:

— Dicsértessék az Úr Jézus!... Odafele a magasban a tűzör jelezte, hogy ébren van.

Megint elhallgatott a város. A hó nyugalmasan hullott az ormos, vén tetők között és a kiugró ereszek alatt, mint az összeesküvők, ferdén, gyanakodva jöttek elő az utcák minden oldalról. Ahol egybesereglettek, zegzugos tér lett belőlük. A tér közepén, a Szervita-kút kávjáról fagyosan csurgott a víz, mintha valakinek a

hangja lassan, akadozva imádkoznék a templom előtt a sötétben.

A sarokházon vaskampóról magányos lámpa lógott bele az utcába. Lánca csendesen csikorgott, valahányszor a szél meglóbálta és a fénye úgy összezsugorodott a falon, hogy egy gyereknek a markában is elért volna. Az Újvásár-piac közepén még egy árva lámpa. Füstös világa fönnakadt a sűrű havazásban; nem tudott leesni a földre.

Ulwing Kristóf beletámasztotta állát hatgalléros köpenyegébe. A naptárban ma holdtölte van. Ilyenkor a magisztrátus megtakarítja a lámpaolajat, arról pedig ki tehet, hogy az ég nem igazodik a kalendárium szerint és sötétben hagyja a várost. Békés polgárembernek ilyen órában úgyis otthon a helye.

Két lámpa... És még ez is hiábavaló.

Pest, az öreg kis polgárváros már aludt és Ulwing Kristófnak valahogy úgy rémlett, mintha ez máskor is, nappal is így lenne, mintha egyedül ő virrasztana ebben a városban.

Főlemelte fejét: már a Leopold-külvárosban jártak. Az aprón ugráló kövezet megszűnt. A gödrök lágyak és mélyek lettek a kerekek alatt. A Duna felől szél kapott a lovak sörényébe.

Egyszerre szép, szabad zúgással telt meg a csend. Az alvó partok között, a mély sötétben, mint a láthatatlan élet ment és ismételte meg magát a nagy folyó.

Túl rajta fehéren sereglettek össze a budai hegyek. A pesti oldalon sík térség húzódott a víz és a város között. A fehér mezőben magányosan állt az Ulwing Kristóf háza. Már vagy harminc esztendő óta hívták új háznak a városban. Esemény volt, mikor épült. Vasárnaponként kirándultak hozzá a belsővárosi polgárok. Nézegették, tanácskoztak és a fejüket rázták. Sehogy sem bírták megérteni, miért állítja Ulwing építőmester oda a futóhomokba a házát, mikor annyi fundus akad még a belsővárosi szép, szűk utcákban. De ő ment a maga útján és csak még annál jobban szerette a házát. Az ő gondolatából, az ő munkájából, az ő téglájából lett: az övé volt egészen. Pedig valamikor...

Mialatt Ulwing Kristóf öntudatlanul hallgatta a Duna zúgását, lelkében közel jött és beszélni kezdett az, ami messze és néma volt. A régi Ulwingokra gondolt, akik a nagy, sötét német erdőkben éltek. Favágók voltak és a Duna hívta őket és ők mentek lefelé a partján. Egy kicsiny német városban polgárjogot nyertek. Ácsmesterek és kovácsok lettek. Tölgyfával és vassal dolgoztak, egyszerű tiszta anyaggal és hasonlóak lettek hozzá. Becsületes, erős emberek váltak belőlük. Aztán akadt közöttük egy, aki Magyarországra vándorolt, Pozsonyban telepedett meg és az ötvösmívesek céhébe szegődött. Zománcos arannyal és elefántcsonttal dolgozott. A keze könnyebb lett, a szeme finomabb, mint a régieké. Már művész volt... Ulwing Kristóf reá gondolt: az édesatyjára. Ketten maradtak utána, ő meg Szebasztián testvére. És mikor üressé lett a szülői ház, valami őket is hívni kezdte éppúgy, mint azokat, akik előttük éltek. Elindultak Pozsonyból a Duna partján. Jöttek lefelé, szegényen, árván.

Azóta sok év múlt el. Sok minden megváltozott.

Ulwing Kristóf elővette burnótszelencéjét. Az atyja munkája volt és az ő egyedüli öröksége. Két ujjával

gyöngéden rákoppantott. Mialatt visszasüllyesztette a zsebébe, az ablakhoz hajolt.

Már tisztán látszott a ház: a meredek kettős tető, az emeletes, zömök homlokzat, az apró kockákra osztott ablakok és a sárga falban a nyomott tölgykapu, melynek félkörívét, mint őszbecsavarodó köszemöldök, hajlított párkány követte. A párkány végén két urna állt és két oszlopember lenn a kapu mellett. Minden mélyedés, minden kiugrás puha és fehér volt a házon.

Odabenn észrevették a kocsit. Az emeleti ablakok sebesen, egymásután kivilágosodtak és elsötétültek. Valaki gyertyával futott végig a szobákon. A nagy tölgykapu föltárult. A kerekek zökkentek, az utazóláda a kocsi farához ütődött és az oszlopemberek hirtelen benéztek a kocsiba. A patkók és kerekek zaja, mint a mennydörgés visszhangzott a kapuboltozat alatt.

A szolga leeresztette a kocsihágcsót.

Fenn a lépcső torkolatánál egy fiatal férfi állt. Magasra emelve, gyertyát tartott a kezében. A világosság egyenesen ömlött le sűrű, szőke hajára. Az arca árnyékban volt.

— Jó estét, János Hubert! — kiáltotta Ulwing Kristóf a fiának. Hangja mélyen, röviden csengett, mint mikor kalapácsot ejtenek az acélra. — Hogy vannak a gyerekek? — Sebesen hátrafordult. Mozdulatától meglebbent válla fölött a dohányszínű kabát sok gallérja.

— Flórián! Hívd ide Füget. Hamar!

A szolga jóindulatú, széles képe előbújt a homályból.

— A könyvelő úr sokáig várt...

Ulwing összeráncolta a homlokát.

— Hát mindenki alszik ebben a városban?

— Dehogyan alszom, dehogyan alszom — és Füget Ágoston már sebesen jött felfelé a lépcsőn. Állandóan sietett. A lélegzete rövid volt, kopasz kis fejét ferdén tartotta, mintha mindig hallgatódznék.

Ulwing Kristóf a vállára ütött.

— Sajnálom, Füget. Nekem addig tart a nap, amíg dolgom van.

János Hubert eléjük jött. Palackzöld kabátot viselt. Mellénye és nanking pantallója szalmasárga volt. Túlzottan magas inggallérjára kifogástalanul simult a kétszeresen köréje csavart atlasznyakkendő. Tiszteletteljesen lehajolt és megcsókolta az atyja kezét. Hasonlított hozzá, bár alakra kisebb volt, a szeme világosabb, az arca puhább.

Mögöttük egy szoknya súrlódott a sötét folyosó négyzetes kőlapjain.

Ulwing Kristóf hátra sem nézett.

— Jó estét, mamzell. Nem vagyok éhes. — Kabátját egy székre dobta és bement a szobájába.

Tini mamzell feszült, hosszú arca, a fülére lapuló fekete hajpárnák közül, csalódottan tekintett az építőmester után. Hát megint hiába várta vacsorával! És arra gondolt, hogy tulajdonképpen nincs szokva ilyen bánásmódhoz, mert az ő anyja mindig nemes családknál szolgált. De hát persze, ezek az Ulwingok... Kulcsos kosárkáját egyik karjáról a másikra lódította és haragosan vitorlázott vissza a folyosó sötétjébe.

Ulwing Kristóf szobája boltíves, alacsony szoba volt. Két barlangos ablakán szétfogott mullfüggöny fehérlett. A kerek asztalon gyertya égett, faggyúból volt, de ezüsttartóban állt. Világa lassan tántorgott körben a zömök karszékek csíkozott, fénylő vászonhuzatán.

— Üljön le, Fűger. Te is, — mondotta Ulwing a fiának, de ő maga azért állva maradt.

— A Palatinus úr rám bízta a kastély restaurálását. Az erdőre is megkötöttem az alku.

Fölvett egy levelet a sokfiókos íróasztalról. Keze ingadozás nélkül, kíméletlenül markolt meg mindent, amire szüksége volt. Közben rövid, biztos utasításokat adott a könyvelőnek:

— Reggel azonnal hozza fel a tervrajzokat. Az ácsokat állítsa munkába. A tutajokat is szét kell verni a Dunán.

Fűger sietve irkált sárga fedelű jegyzőkönyvébe. Mindig magánál hordta, még ha misére ment is, kilátszott a zsebéből.

János Hubert kényelmetlenül ült a dudorosan párnázott karosszékekben. Tekintete üresen kerengett a szobában. A dívány fölött Fischer von Erlach és Mansard építőművészeknek az arcképe függött. Finom, régi kis metszetek. Ismerte ezt a két arcot, de nem érdekelték őt. A zöld papírkárpit mintáját kezdte nézni. Keskeny csíkok, zöld koszorúk. Mindegyiket külön-külön megnézte. Közben egészen elálmosodott. Többször egymásután kihúzta a nagyfejű gombostűt, mely a bútortvédő horgolást a karosszékhez tűzte és pontosan megint visszazúrta a helyére. Szerette volna lehunyni a szemét, de az atyja minduntalan feléje nézett. Ha szóltak hozzá, hirtelenében nem tudta mit feleljen. Ilyenkor ráeszmélt, milyen régen nem figyel oda. Erőltetni kezdte magát és összeráncolta a homlokát, hogy úgy lássék, mintha nagyon törné a fejét. Aztán köhögött, pedig ásítani akart volna.

Fűger még mindig jegyzett. Csak akkor szólalt meg, mikor az építőmester elhallgatott:

— Münster úr itt járt nálunk. A hitelezői csődbe kergetik...

Ulwing Kristóf tekintete merev lett.

— Hát ezt miért nem mondta előbb?

Fűger felvonta a félvállát.

— Hiszen eddig nem jutottam szóhoz...

Az építőmester mozdulatlanul állt a szoba közepén. Szeme összehúzódott, mintha nagy távolságba nézne.

Münster Márton György, a hatalmas vállalkozó, a tudományos, diplomás építész, tönkrement. Az utolsó vetélytárs, a nagy ellenség, aki annyiszor állta el az útját, nem számít többé. Ulwing Kristófnak megaláztatások, lihegő kemény küzdelmek jutottak eszébe és az a sok ember, akinek tönkre kellett mennie, hogy eléjük kerülhessen. Legyőzte őket. Most már igazán legelől van.

Nagy tenyerével elégedetten fordított egyet a szép fehér hatoson, mely ősz hajából csavarodott a halántékán.

Fűger figyelmesen nézte őt. A gyertyafény ebben a pillanatban megvilágította a csontos, beretvált arcot, melyet a téli szél vörösre cserzett. A haja és a szemöldöke fehérebbnek, a szeme kékebbnek látszott, mint különben. Kissé ferde álla keményen illeszkedett a kihajló fehér gallérba és sajátságosan makacs kifejezést adott neki.

„Ez az ember nem öregszik”, gondolta a kis könyvvívó és várt, amíg kérdezik.

— Münster úrnak háromszázezer rhénes forintja veszett oda. Ezt már nem bírta.

Ulwing Kristóf bólintott. Közben számolt hidegen, számalom nélkül.

— Látnom kell a Münster-cég könyveit és a mérlegét. — Mialatt beszélt, arra gondolt, hogy most már elég gazdag ahhoz, hogy szíve is legyen. A szív nagy súly, akadályozza az embert a mozgásban. Amíg fölfelé ment, félre kellett tennie. Elmúlt ez is. Felért a tetőre.

— Segíteni fogok Münster Márton Györgyön — mondotta csendesen —, talpra állítom, de úgy, hogy ezentúl mellettem álljon.

Fűger a pápaszeme üvegje alatt sebesen, meghatottan pislogott, mintha szempilláival tapsolna a főnökének.

Ulwing Kristóf ezzel elintézte a dolgot. Lekoppantotta a gyertya kanócat. A fiához fordult:

— Voltál a városházán?

János Hubertra úgy hatott az atyja hangja, mintha annak a hangnak marka lett volna, mely megrázta a vállát.

— Atyámuram nem fáradt? — Mint végső védelem, tódult ez a kérdés a szájába. Hátha megszabadul és holnapra marad az egész. De az atyja feleletre sem méltatta.

— Beszéltél?

— Igen...

János Hubert hangja lágy volt és habozó. Mindig úgy ejtette ki a szavakat, hogy utóbb könnyű legyen őket visszavenni.

— Elmondtam, amit atyámuram rám bízott, de azt hiszem, nem volt érdemes...

— Azt hiszed? — Pillanatra ravasz fény csillant meg Ulwing Kristóf szemében, aztán fölényesen mosolygott: — Igaz. A magunk fajtájának tennie kell... Gondolkozni is szabad, de csak akkor, ha nagy úrral mondatja ki az ember, amit gondol. Mégis azt akarom, hogy beszélj. Majd csinálod belőled urat, hogy meg is hallgassanak.

Fűger bólintott. János Hubert panaszkodni kezdett.

— Mikor azt javasoltam, hogy sorfákat ültessünk a városban, valamelyik választott polgár megkérdezte, hogy kertész lettem-e? Az utcák világítására azt mondták, hogy a részeg emberek a házak falába is megfogódzhatnak. Egyébre úgysem kell a lámpa.

— Majd lesz ez másként is! — Az építőmester hangja meleg volt a nagy, erős bízástól.

A fiatal Ulwing színtelenül folytatta:

— Az új téglavetőnket is bejelentettem, meg hogy ezentúl közvetítő nélkül, kicsinyben is adunk téglát, a külvárosi népnek. Ez sem tetszett. A magisztrátus urai összesúgtak.

— Mit mondtak? — kérdezte Ulwing Kristóf hidegen.

János Hubert a földre nézett.

— Hát azt, hogy a nagy ács mindig a mások nyomorúságából csinál magának aranyat. A nagy ács! Így hívják atyámuramat maguk között. Pedig tavaly díszpolgárnak választották...

Ulwing kicsinylően legyintett.

— Ami tisztességet a városházán kaptam, az nem számít. Azért akasztották rám, hogy a súlyától ne tudjak mozogni és ők alhassanak békén.

— És lophassanak békén —, mondotta Fűger, mialatt kezével furcsa, ívelt mozdulatot tett a zsebe felé.

— Ne bántsa őket, — dörmögte az építőmester — van ott sok becsületes ember.

A könyvelő előrenyújtotta a nyakát, mintha feszülten hallgatódznék, aztán ünnepélyesen meghajolt és kiment a szobából.

Ulwing Kristóf, mikor egyedül maradt a fiával, hirtelen feléje fordult.

— Mit mondtál még a városházán?

János Hubert csodálkozó, szelíd szemét az atyjára emelte:

— Hiszen egyebet nem bízott rám...

— De hát valamit mégis csak kellett mondanod? Valamit, ami magadtól jutott az eszedbe. Csend lett.

A fiatal Ulwing úgy érezte, hogy szörnyű igazságtalanság történik vele. Hiszen az atya felelős mindenért! Ő csinált belőle embert. És most nincs megelégedve azzal, amit csinált... Egy pillanat alatt, mintegy villanásban, eszébe jutott minden. A gyerekkora, a technikus rajziskola évei, sok félnék vergődés, szótalan keserűség, gyáva megalkuvás. És azok az idők, mikor még akarni akart. Az atya megtiltotta. Mikor szeretni és választani akart és az atya mást választott. Egy szegény varróleány nem kellett Ulwing építómesternek. A Jörg Ulrich leánya kellett neki. Az jó volt. Az gazdag volt. Rövid ideig tartott. Jörg Krisztina meghalt. De még ekkor sem gondolhatott új asszonyra, új életre. A „gyerekek”, mondotta az atya és ő belenyugodott, mert Ulwing Kristóf volt az erősebb és hangosabban tudta mondani, hogy neki van igaza.

Szokatlan dac szállt a fejébe. Egy pillanatra vádolóan egyenesedett ki. Az álla kissé elferdült. Az öreg ember önmagát látta benne. Feszülten nézte őt, mintha a tekintetével akarná tartóztatni fia szemében azt a makacs erőt, amelyről nem tudta, miért nem volt ott mindig és miért volt ott most.

De János Hubert tekintetében lassan megint kialudt minden ellenállás. Ulwing Kristóf lehorgasztotta a fejét.

— Eredj! — mondotta kíméletlenül — most már igazán fáradt vagyok. — És ebben a percben olyan volt, mint egy fáradt, öreg favágó. A szeme félig becsukódott, nagy, csontos keze súlyosan csüngött ki a kabátja ujjából.

Kinn a folyosón egy ajtó zárult, halk, szaggatott nyikorgással. Ulwing építómester jobb szeretete volna, ha becsapják. De az ő fia ilyen óvatosan tett be minden ajtót. Az ő fia, aki más volt, mint ahogy szeretete volna. Hogy miért, arra nem tudott felelni. „Mi lesz, ha majd nem állok mellette?” Összerezzen. Olyan elhasználatlan volt benne az élet, hogy a halál fogalma mindig idegenül és ellenségesen hatott rá. „Mi lesz?” Már elhalkult a kérdés, már nem gondolt vele. A szomszéd szoba irányába nézett... Az unokái! Ők majd folytatják, amit a nagy ács elkezdett. Ők erős emberek lesznek.

Kinyitotta az ajtót. Átment az ebédlőn. Kenyér és almaszag érzett a sötétben. Aztán még egy szoba. Aztán a gyerekszoba következett.

A levegő langyos volt. A háromfiókos szekrényen mécses égett. Tini leányasszony ültében elaludt mellette, kopott imádságos könyvével a térdén. Éjjeli fejkötőjének az árnyéka, mint sötét meszelő szállt és emelkedett a falon. A fehér cserépkályha barlangos üregében, kék üvegkancsóban, víz melegedett. A rácsos ágyacskák felől apró gyereklélegzés hallatszott.

Ulwing óvatosan hajolt az egyik ágy fölé. Ott aludt a fiú. Kicsiny teste összehúzódott a takaró alatt, mintha álmában valami elől bújnék, ami az éjszakával jött és körülállta az ágyát.

Az öreg ember lehajolt, megcsókolta a homlokát. A fiú felnyögött, egy pillanatig rémülten meredt a levegőbe, aztán remegve bújt a párnájába.

Tini mamzell fölébredt, de nem mert megmozdulni. Az építómester úr olyan alázatosan állt a gyerek előtt, hogy fizetett személynek nem illett ilyesmit látnia. Elfördította a fejét és így hallgatta a gazdája hangját.

— Hiszen nem akartam. No, ne félj, kis Kristóf. Én vagyok.

A gyermek már aludt.

Ulwing építómester a másik ágyhoz lépett. Megcsókolta Annát is. A kisleány nem ijedt föl. Szőke haja, mint szétszóródott ezüst, mozdult feje körül a párnán. Apró karját a nagyatyja nyaka köré fonta és visszaadta a csókját.

Mikor Ulwing Kristóf lábujjhegyen kiment a szobából, Tini leányasszony utána nézett. Arra gondolt, hogy mégis csak jó emberek ezek az Ulwingok.

** Születési évét hol 1876-ban, hol 1875-ben jelölik.*

Fonte: Tormay Cécile Kör honlapja

(<http://www.tormayc.webs.com/>),

Olasz nyelvű fordítását ld. a 16. oldalon a Prosa ungherese rovatban.

Köszönet a Webmasternek, Nagy Lajosnak, aki szabad kezet adott a Tormay Cécil Kör honlapján található alkotások felhasználásához.

1.) Folytatjuk

Daniela Raimondi (1956) — London (GB)
E-MAIL

Ma kora reggel találtam rá az elektronikus postaládámban. Még sötét volt és hideg, épp egy csésze teát iszogattam.

„Új üzenet érkezett” — aztán megláttam a neved a képernyőn. A

levél tárgya: „Öveket becsatolni”. Elküldve éjjel 2 óra 51 perckor.

Egy aprócska összerándulás ott lent. Egy röpke percig tartó döbbenet. Egy meghatározhatatlan rosszérzés. A neved, több mint kétévnyi csend után.

Azt írod, hogy az új email címemre egy internetes böngészés alkalmával találtál rá egy irodalmi portálon és egy új fényképemre is. Azt mondod, hogy még mindig szép vagyok. Beszélsz erről-arról. De magadról keveset mesélsz, hogy most van egy kiskutyád, akit Charlie-nak hívnak, meg ilyen lényegtelen dolgokat. Nem mondod, hogy elvetted-e feleségül. Hogy még együtt vagytok-e. Hogy boldog vagy-e.

Nincs is rá szükség. Egy boldog férfi nem tölti azzal az éjszakáit, hogy az interneten egy elmúlt szerelem után keresgéljen. Az Appia Antica* permetező esőjében lett vége, köddel, mely beborította a romokat és nehezen visszafojtott sírással.

Odakint még mindig sötét van. A tea már kihűlt, és én a te szavaid bámulom a képernyőn. A nevetéseinkre gondolok, rád, ahogy teli torokból dalolod a

Guappariát** az autópályán. Milyen hamisan énekeltél, szerelmem...

Aztán eszembe jut az első alkalom, amikor szeretkeztünk. A te ágyadban aludtunk. Az egész éjszaka anélkül telt el, hogy akár egymáshoz értünk volna. Reggel ugyanabban a pillanatban nyitottuk ki a szemünket. Csendben néztük egymást. Ki mozdította először a kezét? Én vagy te? Csak azt tudom, hogy az ujjaink lassan közeledtek egymáshoz, majd valami hihetetlen gyöngédséggel fonódtak össze. Aznap volt a napfogyatkozás Rómában - a város lustálkodott. A meleg füledt volt, a levegő nehéz. Szent Lőrinc éjszakájára gondolok, a tópartra, ahova elvittél, hogy hullócsillagokat nézzünk. Rád, aki emailt küldtél nekem, miközben én a konyhában dobtam fel a tésztát főni.

„Mit csinálsz?” – kérdezted.

Nem válaszoltam. De amikor hazaérsz, megtalálod a saját üzeneted. Azt mondtad, hogy a Szent Lőrincor hulló csillagok alatt elhangzó kívánságok megvalósulnak. A te kívánságod valóra vált. Mennyi bolondságot is csinálnak a szerelmesek!

Aztán emlékszem az összes szomorú pillanatra, egyikre a másik után. Ezek még élénkebbek.

Milyen különös! Azt mondják, hogy az elmúlt szerelmeknél az ember végül csak a boldog napokra emlékszik, meg hogy a fájdalmat idővel elfelejtjük, mint a szülésnél. Hiszen ha a fájdalom emléke kitartana, bizonyára egyetlen nő sem vállalna egy második terhességet. És egyetlen nő sem szeretne tovább. A fájdalmat mindig elfelejti az ember, mondják. De én tudom, hogy ez nem igaz. Eszembe jut a Firenzében töltött éjszakánk, minden szavad, mely ott elhangzott. Az utcácska túloldalán álló templomnak olyan valóságosan márvány homlokzata volt, fehér fénye megtöltötte a mi ablakunkat is. Átöleltél, és az angyalok, a puttók és a szentek a Mennysorság trombitáival visszaragyogtak az ablaküvegről. Szinte meg tudtuk érinteni őket.

„Nem foglak soha elfelejteni. Nem tudnád sosem elfelejteni.” – mondtad. – „De neked mindent meg kell követelned egy férfitől. Ígérd meg nekem! Mindent akarnod kell, teljesen. A szerelemben nem lehet az ember megelégedett.”

Ezeket a szavakat sosem felejtettem el, tudod? Sosem felejtettem el őket. Logikus, racionális létről beszéltél. A túl nagy távolságról, a korkülönbségről, és aztán róla is. Róla, akit nem szeretted, de aki ésszerűbb választás volt. Illőbb a családodhoz, az életedhez. De én voltam, akit egyre szorosabban öleltél. És miközben azt mondtam neked, hogy igen, igazad van, igazad van, te kezdted el sírni:

„Te vagy az, akit akarok, csak téged akarok, csak téged...”

Mégis elhagyta. Egy szerelem nélküli, de nyugodtabb, elfogadhatóbb, könnyebb kapcsolat miatt. Olvasok rólad, a római éjszakáról és hogy milyen hevesen zuhogott, miközben írtál nekem, hogy mennyire szeretnéd újra hallani a hangom. Itt viszont eljött a reggel. Itt nem esik, tudod? Az ég tiszta. Gyönyörű napsütéses délelőtt lesz.

*Katakombák útja, Róma

** Guapparia – Mario Merola dala, aki a főszerepet is játszotta a szintén Guapparia címet viselő 1984-es filmben

Fordította © Erdős Olga

ESSZÉ

B. Tamás-Tarr Melinda — Ferrara (Itália)

A SZÁMÚZOTT NŐÍRÓ A PUBLIKÁCIÓK TÜKRÉBEN

Tormay Cécile (1876-1937)

„Egy népnek, amelytől elvették határait, hogy ne védhesse magát, amelytől elvették fegyvereit, hogy ne támadhasson — nem marad egyebe, mint az irodalma...”

De mi csak szétszórt őrszemek vagyunk. Szegény, magányos őrszemek,

akiket a vártán lassan befúj a hó.

Pedig ha összehordanók a fegyverünket,

sok magányos őrtűzünk zsarátnokát, nagy világosságot tudnánk teremteni, — szellemi honfoglalók tudnánk lenni.

(A szerkesztő, Tormay Cécile szavai a Klebelsberg által létrehozott, elhallgatott Napkelet megalakításakor)

Az elmúlt nyáron, 2009. július 9-én Dr. Paczolay Gyula PhD ny. egyetemi docenstől az alábbi levelet kaptam:

«Kedves Melinda! A tájékoztatást megkaptam, köszönöm.

Egyúttal szeretnék megemlíteni egy témát, ha eddig még nem foglalkoztak vele, talán érdemes volna elővenni. Az adatokat jórészt az Új Magyar Életrajzi Szótárból másolom ide kivonatolva: Tormay Cécile (Budapest 1875. okt. 8. - Mátraháza 1937. ápr. 2.) - A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének elnöke, a Népszövetség Szellemi Együttműködés Bizottságának tagja, az MTA Péczely jutalma (1914), Corvin-koszorú (1930) - 1900-tól az I. világháború kitöréséig az év több hónapját rendszeresen Olaszországban, főleg Firenzében töltötte. Megismerkedett Gabriele d'Annunzioval, aki több esszéjét olaszra fordította. Jelölték Nobel-díjra is, könyveit több, mint 6 nyelvre lefordították (olaszra is). 1990-ig a nevét sem irták le, feltehetőleg 1920-ban megjelent, "a bolsevizmus igazi arcát megmutató" Bujdosó könyv c. műve miatt, amelyben leírja a tanácsköztársaság alatti eseményeket - Elsőnek az "A régi ház" az "Ősi küldött", az "Emberek a kövek között" c. könyve, valamint az "Örök Magyarország" (novellák) jelent meg 2001-től a szegedi Lazi Kiadónál [...], ezt követte 2003-ban, kis példányszámban a „Bujdosó könyv” (I. kötet: Feljegyzések 1918-1919-ből, II. kötet: A proletárdiktatúra), mely a legutóbbi könyvhéten nagyobb példányszámban kapható volt [...], s részben ma is kapható még.

Cordiali saluti

P. Gyula»

A név nagyon ismerősen csengett, de emlékeimben vele kapcsolatos ismeretek közül semmi nyom. Nagy üresség. A fenti részleges információ felcsigázta érdeklődésemet és kutatni kezdtem, honnan lehet ismerős nekem ez a név? Előszedtem minden magyar-

és világirodalomtörténeti vonatkozású könyvemet – ez utóbbiakat is néztem, mert némelyikben szó van a magyar irodalomról is –, amelyeknek boldog birtokosa vagyok, mert egyrészt főiskolai tankönyvek, java részt kezdő, nyomorúságos, 2400 Ft-os alapfizetésemből részletfizetésre vásárolt vaskos sorozatok, másrészt szüleimtől és két gimnáziumi barátnőmtől születésnap ajándékként kapott egy-egy kötet –. Íme ez ügyben átböngészett kötetek, ahol találkozhattam Tormay Cécile nevével, s onnan volt ismerős hangzású. Nemes István *Az irodalom története 1919-től 1945-ig* c. főiskolai kézirata (Tankönyvkiadó, Budapest, 1977), a „Nagy Spenót”-nak csúfolt, az MTA által kiadott kiadott „A magyar irodalom története” VI. kötete (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966 utánnymás (ISBN 963 052301 9. SOROZAT, ISBN 963 052307 8 6. kötet), Simon István: *A magyar irodalom, gondolat 1979.*; Baróti Dezső: *Írók, érzelmek, stílusok*, Magvető, Bp., 1971.; Babits Mihály művei: *Az európai irodalom története*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979; Szerb Antal: *A világirodalom története*, Magvető, Bp., 1941-es kiadás 5. kiadása, Szerb Antal: *Magyar irodalom történet*, Magvető, az 1934-es kiadás teljes, már csonkítatlan 1991-es publikálása, Benedek Marcell: *Világirodalom II*. Minerva, Bp., 1969. (Minerva Zsebkönyvek); *A magyar irodalom története*, Kossuth Könyvkiadó; második javított kiadás, 1985. Tormay Cécilre vonatkozó rövid kritikai írásokat, utalásokat csak az MTA *A magyar irodalom történetében*, Nemes István *Az irodalom történetében* és Szerb Antal *Magyar irodalom történetében* találtam. (Ld. lejjebb.)

Az interneten is kutattam, és nagy meglepetésemre bőséges anyagot találtam vele kapcsolatban: különféle régi és új írásokat, esszéket, amelyek az agyonhallgatott író és a folyóiratának rehabilitása céljából jelentek meg, valamint ez alkalomból rendezett konferencia-tanulmányokat. Olyan munkákat tehát, amelyek szeretnék megismertetni az elhallgatott író teljes munkásságát, ahol nemcsak róla szóló biográfiák olvashatók, hanem végre a regényei, novellagyűjteményei, műfordításai is, amelyek olvasása alapján ki-ki megalkothatja a vele kapcsolatos véleményét. Egy komparatív összeállítást kívánok nyújtani, természetesen a teljességre törekedés igénye nélkül. Aki még többet szeretne tudni, interneten a google kereső révén a hazai sajtókon bőven találhat anyagot, amelyekre nagy részben ezen összeállításom is támaszkodik.

A Tormay Cécile Kör honlapján az alábbi bemutató sorok olvashatók:

«A századforduló legnagyobb magyar írója. Lelkében izzón magyar, műveltségében teljesen nyugati. Stílusművészetének koronája hatalmas trilógiája; az „Ősi küldött”, amelyben a Kelet és Nyugat két malomköve közé szorult tragikus magyar sors nagy regényét írta meg. Ő írta meg a világháború után bekövetkezett összeomlás siralmas krónikáját látomásos erejű „Bujdosó Könyvében”. A bujdosó ő maga, aki számkivetve bolyongott, de mindig hazai földön, feje fölött a kommunizmus halálos ítéletével. „Napkelet” című folyóiratában ő gyűjtötte össze a világháború után induló új magyar nemzedéket. Szinte írói sikereit is feláldozta a szervező munkának nemzete és Európa közös nagy céljai érdekében. Ezt az érdemet

méltányolta a nemzet, amikor őt küldte a Népszövetség mellett működő Szellemi Együttműködés Tanácsába Genf-be. Sikere túlnőtt az ország határain, műveit angol, francia, német, olasz nyelvre is lefordították és a legelőkelőbb külföldi folyóiratokban közölték. Halála évében akarta az Akadémia a Nobel-díjra ajánlani.» *Az Erdélyi Napló 2009. február 27-i számában ez olvasható:*

**«A szellemi honfoglalás ideje
Tormay Cécile írói hagyatéka, 90 esztendei
agyonhallgatás után, ismét felfedezésre vár**

Tormay Cécile-re, a századforduló legnagyobb magyar írónőjére emlékeztek 2009. február 23-án Budapesten, a Pilinszky János Irodalmi Kávézóban. Az évek óta magánlakásokban „bujdosó” Tormay Cécile Kör kilépett a nyilvánosság elé, hogy feltárja és rehabilitálja a neves, ám tudatosan elfeledett író hiteles életművét, valamint az általa indított Napkelet folyóiratot.

Oberfrank Pál, a Pilinszky Kávézó művészeti vezetője rámutatott: „Tormay Cécile életútját meg kell tisztítanunk a hamis vádaktól, helyére kell tennünk irodalmunk történetében. Az állandó hazugságok és tiltás következtében ugyanis nem ismerhettük meg őt méltóképpen.”

„Éppen kilencven esztendeje üldözik a kitűnő írónt, korának krónikását, aki megvesztegethetetlen ember hírében állt” – kezdte méltató beszédét Jobbágy Éva újságíró, a Tormay Kör alapítója és vezetője, aki rámutatott: „A vele kapcsolatos tények ma is zavarják a kommunistákat, holott ő az egyik legnagyobb írónk. Nem hátrált meg sem rágalmazásra, sem ellene indított koncepció perre. 1945-ben Faludy György költő döntötte le szobrát, amikor betiltották műveit.”»

Az Új forrás 2006-os esszépályzatára Kollarits Krisztina Tormay Cécile elfeledett regénye – A régi ház c. esszéjét így indítja:

«Bár saját korának ismert és elismert írója és közéleti szereplője volt, Tormay Cécile (1876-1937) 1945-től fogva szinte megszűnt létezni az irodalmi köztudat számára. Néhány művét, az 1918-19 eseményeiről szóló Bujdosó könyvet, a Megállt az óra című novelláskötetét és a válogatott beszédeit és publicisztikáját tartalmazó Küzdelmek és emlékezések című kötetét betiltották, irodalmi folyóiratát, a Napkeletet (1923-40) és az általa vezetett Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének értesítőjét, a Magyar Asszonyt a könyvtárakban zárolták. Az irodalomtörténetekben, lexikonokban legfeljebb néhány sort szenteltek neki, noha saját korában nemzetközileg elismert, Corvin-koszorúval kitüntetett

író volt. Életművének, nézeteinek értékelése még várat magára, a róla szóló szakirodalom elég szűkös. Elsősorban Hankiss János két munkáját emelhetjük ki: még az író életében és jóváhagyásával elkészült kis füzetét a *Kortársaink* sorozat számára, illetve egy sokkal részletesebb monográfiáját, melyet az író halála után meginduló életműkiadás számára készített. Mindkét könyv célja azonban inkább az ismertetés, mint az értékelés volt. Az 1939-es összkiadás után Tormay művei a rendszerváltásig nem jelenhettek meg, a 90-es években kezdtek csak újra kiadni könyveit. [...]».

A régi házzal kapcsolatban az alábbi gondolatokkal találkozhatunk:

«A régi ház az asszimiláció regénye?»

A régi házban [...] a századelő fontos társadalmi problémái közül sem a dzsentrikérdés, sem a hagyományos női szerep válsága jelent meg.

Fontosnak tartotta viszont az író az asszimiláció kérdésének tematizálását. A 19. században Európa-szerte megerősödő nemzeti érzés és mozgalmak szükségszerűen vetették fel ezt a kérdést az évszázadok óta soknemzetiségű, és az állandó bevándorlási hullámoknak kitett Magyarországon. Aki pedig a reformkori Pest regényét akarta megírni, nem kerülhette ki ezt a

témát, hisz épp az 1840-es évekre tehető a német nyelvű Pest elmagyarosodása.

A német nyelv használata Pest-Budán nemcsak a 18. században volt jellemző, hanem még a 19. század első felében is általános volt még azok körében is, akiknek ez nem anyanyelve. Az 1830-40-es években kemény harcot kellett folytatni a magyar nyelv „egyenjóságáért” a hétköznapiakban: a magyar nyelvű folyóiratok szinte minden számában találunk olyan cikket, amelyben szerzője a magyar feliratok hiányára vagy másodlagosságára panaszkodik. Sőt, az *Életképek*ben külön rovat volt *Mi hír Budán* címmel, ahol rendszeresen kisserkesztették a „hazafiatlan” boltosokat. Karacs Teréz visszaemlékezéseiből pedig azt is megtudjuk, hogy a lelkes magyarító ifjak, hogy bírták jobb belátásra az ilyen boltosokat: „a német cégérű üzletekbe követ dobtak, arra pedig olyan szövegű üzenetet kötöttek, hogy a boltra 48 óra alatt magyar felirat kerüljön, mert különben kő kövön nem marad”.

A kultúra és szórakozás nyelve is inkább még a német volt: a magyar színészek csak 1837-ben jutottak először kőszínházhoz Pesten, a német színház épülete viszont 1812 óta ott állt a Gizella (ma Vörösmarty) téren, a könyvkereskedésekben pedig a német és francia nyelvű regények nagyobb számban álltak rendelkezésre, mint a magyar nyelvűek. Bácskai Vera az 1850-es évekre teszi a német és szlovák lakosok körében megfigyelhető nagyarányú magyarosodást, ám a németek túlsúlya még az 1860-as években is jellemző, főleg Budán. A mindennapi életben a magyar

és német nyelvet egyaránt használták, egyfajta kétnyelvűség volt jellemző. A kétnyelvű utcatáblák és boltfeliratok még sokáig emlékeztettek arra, hogy Budapest eredetileg „német város” volt, a magyar nyelv használata csak az 1870-es évektől vált uralkodóvá.

S nemcsak Pest, de a Spiegel és a Krenmüller család is részese volt ennek a megmagyarosodási folyamatnak, amely így kétszeres szükségszerűséggel került bele a regénybe. Ma már kicsit különösnek tűnik, de az 1900-as évek első évtizedeiben még nagyon is komolyan feltették a kérdést, hogy lehetnek-e jó magyarok a német ősökkel rendelkezők. Gondoljunk csak a Klebelsberget ért támadásokra (lehet-e valaki ilyen névvel kultuszminiszter Magyarországon) vagy Szabó Dezső kirohanásaira Tormay, Herczeg Ferenc és más, nem fajmagyar írók ellen. A kérdés tehát ott volt a levegőben, Horváth János 1916-os kritikájában azt tartotta *A régi ház* egyik legnagyobb érdemének, hogy ehhez a problémához annyi érzékenységgel nyúlt. A 30-as években az asszimiláció kérdése újra időszzerűvé vált, így nem csoda, hogy mind a német származású Thurzó Gábor, mind az erdélyi Reményik Sándor értékelésében fontos szerepet játszott. Thurzó számára a regény útmutató volt, „amikor tanácstalanul álltam az Ulwing-család válaszfalánál”, Reményik a fajelmélet cáfolatát látta benne: amikor Ulwing Kristóf története azt példázza, hogy „a nemzethez tartozásnak nincs más mértéke, mint az érzés, a lélek, az akarat, az alkalmazkodni-tudás és az önkéntes beolvadás a nemzet életébe.”

Ez utóbbi megállapítás azonban csak korlátozottan, a németiség tekintetében igaz Tormay művére, a másik nagy létszámú nemzetiségi csoport, a zsidóság csak jelzésszerűen tűnik fel a regény második felében (a Paternoster utcai bankház, a Király utcai uzsorások és főképp a Dorottya utcai tőzsdeügynökök személyében), de róluk nem feltételezhető az Ulwingokéhoz hasonló asszimiláció, amikor futólag megjelennek a regény lapjain, mindig reménytelenül idegennek és szinte fenyegető ellenségnek ábrázolja őket Tormay. A fekete szombaton, amikor Kristóf mindent elveszít, egyenest démoni figurának látszanak, s az elbeszélő kommentárjában elhangzik a sötét jóslat arról, hogy a régi nemzetségek sorra az Ulwingok sorsára fognak jutni, míg egyszer majd minden a zsidóké lesz. (Ezt egyébként alátámasztja majd azzal is, hogy a régi házat végül a Paternoster utcai bankház zsidó igazgatója veszi meg.)

Az asszimiláció regénye-e *A régi ház*? Talán a német asszimilációé, de a Pest életét meghatározó másik nemzetiséggel, a zsidósággal nem foglalkozott különösebben, velük kapcsolatban megmaradt a korabeli sztereotípiák szintjén, holott a regény megírásának időpontjában a zsidókérdés már fontos társadalmi problémát jelentett.»

Szerk. Mgj.: Ez a regénye önéletrajzi ihletésű, mintájául a Fürdő utca 4. számú ház szolgált, melyet Tüköry Hermin kapott hozományul apjától, itt élt a Tormay család is 1873-81 és 1887-1905 között, itt született Tormay Cécile. A Tüköry bérház helyén ma a Belügyminisztérium épülete áll, mely eredetileg a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Székháza volt. 1905-ben Alpár Ignác nyerte meg a székház építésére kiírt pályázatot, de a felügyelet ellátó igazgatóval való súlyos

nézeteltérései miatt végülis Quittner Zsigmond építette fel, akárcsak a Roosevelttéren a Gresham Palotát is.

Íme néhány Tormay Cécile korabeli méltatás, amelyekben a vastag karakteres kiemelések tőlem származnak:

Thurzó Gábor így írt róla:

«[...] Pesti nagypolgári családból indult el *Tormay* Cécile pályája, német eredetű és német kultúrájú patriciusok közül, és a századvég firenzei és francia irodalmi szalonjain keresztül jutott el a nemzeti kötelességeit fölismertő író felelős irodalompolitikai és társadalmi állásfoglalásáig: ritka szép élet és kiváltságos írói pályafutás. Említik róla, hogy kislány korában inkább játékos, mint komoly, inkább gyermekfölvilágú, mint felnőtt célkitűzésű fogadalmat tett, nevezetesen azt, hogy megbecsülést szerez asszonyi voltának és nevét sok férfi kortársa fölé emeli a külföldön is. Ezt a legendát aztán utolsó betűig híven beváltotta.

A századvég Európájának szellemi vérkeringése hatott át rajta is, első novelláit, melyekben egy egyetemes humanitású európai életérzés mutatkozott meg, egyszerre ismerték meg külföldön és Magyarországon, és a kezdet szerencsés irodalmi helyválasztása élete végéig öröke maradt. [...]

[...] Vérteli „nyugati író”, akiben európai író társaival egyidőben hatottak ugyanazok a kultúr-ingerek: mesterei és társai között ott áll D'Annunzio, France Anatole, Mann Thomas. És nehezen lehetne megállapítani, hogy mesterei is voltak-e egyben? Ez a finom, átfogó kultúrájú asszony tökéletesen megtalálta helyét abban az irodalmi légkörben, amely az absztrakt mondanivalók, az időtlen témák felé vonzódott. Égtájai a mitológia görögsége, az univerzális alapú Hoffmann-i, Hawthorne-i, Poe-i misztikum. Formái a parabola, a fölnagyított szimbólum. Ezek között a határok között mozogtak korai novellái, és első regénye is még ennek az elvont, szépség-kultuszra törekvő írásmódnak a terméke. A fölszabadulás a Régi ház meséjében következik be, ahol a kultúra, a szépség, a stílus ötvösművészete már kevésbé szembeütő, a mondanivalóba mélyebben beledolgozott. Innen egyenes vonalban halad a Bujdosó könyv aktív, kemény magatartásáig, **az író nemzeti hivatásának első tudatos, programmba iktatott felismeréséig.** Az európai író **teljes erejével a nemzeti irodalom felé fordul**, pódiumául és szószékéül megalapítja és haláláig vezeti a Napkelet folyóiratot és **világosan vallja, hogy a nemzeti irodalom nem jelentheti sohasem a fajta üvegházába zárt irodalmat, hanem mindig az európai kultúra nemzeti lélekkel földolgozott, valóban és jellegzetesen magyar és nemzeti vetületét. Ez a felismerés aztán megteremti a nyugati műveltségű — tehát a nyugatos mozgalommal egy-gyökerű —, de magatartásában határozottabban magyar nemzeti irodalmat.** És nemcsak a célt tűzi ki: az Ősi küldött a program megvalósítása. [...]» (Thurzó Gábor: Tormay Cécile halálára, Katolikus Szemle, 1937 május)

Az asszimilált zsidó családba született és emiatt tragikus véget ért Szerb Antal így vélekedik Tormay Cécileről a tanulmányunk elején idézett Magyar irodalom történet c. munkájában a 483-484. oldalakon:

«Tormay Cécile írásművészetének paradoxája, hogy ő, a Nyugat tudatos ellenfele, a Nyugat stíluszándékait valósítja meg. Ő is nyugatos a szó szoros értelmében: stílusa és kompozíciós művészete nem a magyar próza mikszáthi anekdotázó hagyományaiból nő ki, hanem a külföld nagy mestereinek, elsősorban Thomas Mannnak magyar követője. Ő is stílusromantikus, keresi az önmagáért való stílust, mely pusztán hangulati varázsával külön birodalomba vezet.

Elbeszélő művészetének legszebb vonása, hogy nála a lélek és a környezet teljesen egyek, a lélek a környezet által alakul ki, a környezet a lélekben tükröződik, abban a ködös atmoszferikus egységben, ami Tormay nagy regényeinek az alapja és legfőbb értéke. Az *Ember a kövek között* talán még artisztikusabb, mint a *Régi ház*. De a *Régi házat* a benne levő problémafelvetés érdekesebbé teszi, és egyben az egész későbbi neobiedermeier irodalom egyik ősvé. **A probléma a pesti német polgár-patricius lassú magyarrá levése.** A történelmi vonalak kissé elmosódtak ebben a fojtott szubtilis stílusban, de teljességében érvényesül a régi világ hangulata, mely nálunk annyira egybeforrott éppen a német polgárléggel. A régi ház, az előkelő polgár hagyománya egyszerre szankciót kapott. Igaz, hogy a követők leszálltak Tormay Cécile stílus- és embermagaslatáról, és a későbbi neobiedermeier irodalom a régi Pestben csak a hangulatot látta és nem a polgári gyökereket, melyekből önálló polgári kultúrának kellett volna, szerencsésebb körülmények közt, kifejlődnie.

Új történelmi regénye, az Ősi küldött stílusművészetének legmagasabb pontján mutatja be. Minden mondata olyan faragásos gonddal illik a helyére, mint ahogy régi építők rakhatták egymásra a boltozat előre kialakított nehéz köveit. **Hasonlatain keresztül idézi fel az atmoszféráját annak a régi kornak, az Árpádok korának, melyről olyan keveset tudunk, és olyan sokat sejtünk.»**

Halál alkalmából pedig így méltatta őt nekrológjában a *Nyugat* hasábjain:

«Fellépése körülbelül egybeesett a *Nyugat* nagy nemzedékének fellépésével. Első novelláskötete már 1900-ban megjelent, de első sikerét csak 1911-ben érte el az *Ember a kövek közt* c. regénnyel és az a műve, amelynek népszerűségét köszönhetette, a *Régi ház*, 1915-ben jelent meg. A *Nyugat*-nemzedékkel nemcsak annyiban volt rokon, amennyire egy nemzedék tagjai elkerülhetetlenül rokonok szoktak lenni, ha tehetségesek: nyugatos volt a szó alapvető, a *Nyugat*-mozgalomtól független értelmében is, a nyugati irodalmak rajongója és követője volt; és „nyugatos” volt művészi szándékának mélyén is, a művészetről alkotott víziójában. **Artisztikus író volt, a finom, lelkiismeretesen kidolgozott részletek, a tűnő és csendes hangulatok, az önmagukért megbecsült ritka szavak és hasonlatok írója, dekoratív tehetség és a szó nemes értelmében dekadens.**

Öncélú mondatokat írt, amelyek arra voltak rendelve, hogy ötvözött formásságukban a kontextusból kiszakítva is megállják a helyüket és megállítsák, elmerengésre hívják az olvasót, felkeltve benne a szépség szomorúságát és a távoli dolgok ígését. **Annak a stílusnak és stílussteremtő életérzésnek volt a hordozója, amely legmagasabb szintjét Babits Mihály fiatalkori verseiben és Kosztolányi Dezső és Tóth Árpád költészetében érte el.**

A *Régi ház* révén vált ismertté és népszerűvé ez az egyáltalán nem népszerűsége születté tehetség. Akkoriban, - gondolom igazságtalanul, - azt vetették a szemére, hogy könyve túlságosan hasonlít a Buddenbrookokra. Pedig a hasonlóság csak felületi, csak a témára vonatkozik, csak abból áll, hogy *A régi ház* is a családregegyek típusába tartozik és hogy ő is egy hanyatló patricius-család történetét mutatja be. De hangulatban, kifejezésben, tehát a lényeges dolgokban Tormay Cécile impresszionista, lírai színezetű szó- és hangulat-művészete semmi rokonságot nem mutat a fiatal Thomas Mann széles naturalizmusával. Az igazi mester, azt hiszem, Jens Peter Jacobsen lehetett. Jacobsenben van ennyi beteg szépség, halál-nosztalgia, pusztulás-zene a mondatok ritmikájában, a hasonlatok színezésében. *A régi ház* pesti patriciusai a magyar irodalom legészakibb, legskandinávabb figurái. Akkor kor-áramlat volt ez a „szeptemtrionalizmus”, ahogy az összehasonlító irodalomtörténet egy régebbi, de hasonló jelenséget nevez - mindenesetre Tormay Cecil volt a legérdekesebb magyar képviselője.

A patricius-világ eléggé ritka irodalmunkban, ahol elsősorban a gyökeresebb nemesi és paraszti miliő uralkodik, azután pedig a kispolgár naturalisztikus ábrázolásra alkalmas élete. Pedig a régi Pest patriciusok városa volt, csendes és előkelő - és Tormay Cécile a régi Pest legendáját kereste. De impresszionista módszere és hanyatlás-romantikája túlságosan elmosta a kontúrokat: *A régi ház*, amelyet rajzol, állhatna bármely északi városban, ahol folyó van vagy esetleg tenger. **A századközépi, a Krúdy-előtti Pest legendája felé csak útmutatást adott, műve még teljesítőre vár.** Íróink Pestből általában csak azt szokták megragadni, ami modern vagy parvenü benne, ami aktuális és „világvárosi”; **Tormay Cécile elsőnek eszmélt rá, hogy meg kellene keresni a gyökereket, a történelmi Pestet.**

Jacobsenre emlékeztet kitűnő novelláskötete is, a méltatlanul kevésbé ismert *Viaszfigurák*. Novellái közt kis remekművek akadnak. Tormay Cécile művészete akkor érte el teljes magasságát, amikor távoli dolgokat rajzolt, skandináv, távolságos, kék és jég-fehér, hó-piros színekben. Ezért mesébe vesző novellái a legbiztosabb értékek.

A világháború után az irodalmat elhagyta a politika kedvéért. A leheletszerű finomságok írója meglepően aktív és energikus közéleti embernek bizonyult. Olyan aktív és energikusnak, hogy sokan el is fordultak Tormay Cécile-től, az írótól. Ekkor alapította a *Napkelet* című folyóiratot, és ennek szellemi irányítója maradt haláláig. Mint szerkesztő, sokoldalúan megértő volt; munkatársait hatalmas közéleti befolyásával is jótékonyan támogatta.

Utolsó éveinek magányában megint visszatért az irodalomhoz. Történelmi regénytrilógián dolgozott, a

tatárjárás korából: a műnek csak első két kötete jelent meg. **A történelmi események a regény háttérében maradnak, az előtérben egyéni sorsok állnak és főképp Tormay Cécile atmoszférikus művészete.** Az első kötet nagyrészt egy pestis grandiózus, fojtogatón szuggesztív leírása tölti be. **Ez a pestis-leírás Tormay Cécile legnagyobb alkotása;** itt nem marad el semmiben nagy mestere, Jacobsen mögött, akinek szintén van egy csodálatos ilyen tárgyú novellája: A bergamoi pestis.

Magában álló, sokszor ijesztően érdekes és sokszor megrendítő könyv ez az *Ősi küldött*. Tormay Cécile mondataiban átalakul, páras és ködszerű lesz a masszívnak tudott magyar múlt. **Régi magyarjai északias bánattal keresik, valahogy mindig fenyőerdők mélyén, az ősi magyar hitet, az ősi magyar isteneket,** akik Tormay Cécile stílusának dekadens szépségében olyan távoliak, földtelenek és exotikusak lesznek, mintha valami kihalt északi rokonnép, talán a livek, titokzatos bálványai lennének.

A kor és a tér nem jelennek meg valóságként ebben a regényben, de van benne valami, amit általában hiába keresünk történelmi regényeinkben: atmoszféra, titok, félelem, az elmúlt századok sötét, ködös iszonyata. Nem egy bizonyos kor történelmi levegője van benne, hanem a Történelem levegője; az általános múlt benne van, (a legtöbb történelmi regény olyan, mintha ma történnék) a nosztalgia benne van és a lélekben is nosztalgiát tud kelteni. Kár, hogy sosem fog most már befejeződni...» (Szerb Antal: *Tormay Cécile, Nyugat*, 1937. 5. sz.)

Hankiss János irodalomtörténész, egyetemi tanár (1893-1959) így méltatta Tormay Cécile-t:

« [...] Tormay Cécile nagyságát mindenki érzi, aki olvassa és mindenki érezte, aki őt magát láthatta. De ez a nagyság nem vulkáni kirobbanás, vagy legalábbis nemcsak az. **Annyi benne a mélység és a művészet, hogy futó tekintet, félszemmel olvasás nem foghatja át.** S annyi benne az új, az eredeti, az elskatulyázatlan érték, hogy elő kell készülni befogadására. **Emberi és írói nagyságát bizonyos értelemben föl kell fedezni, jelentőségét a magyar történelem és a magyar irodalom folyamatában meg kell világítani; a magyar olvasó számára ki kell keresni azokat a kilátókat, ahonnan legkönnyebben és legteljesebben birtokába veheti a mélységekben és a magasságokban az ő számára feltárt kincseket.**» (Hankiss János: *Tormay Cécile*, Budapest, 1939)

«Tormay Cécile-ről többször is megállapítottuk, hogy a „tárgyak életének” legnagyobb magyar hitvallója, — de anélkül, hogy perszifikált Természete elnyomná a regény hőseit és eszméit. Költő, akinek gazdag ihlete egyre remekebb dinamikával búvóli körénk az életet, az alig-életet, az életentúlit; de az ömlékeny líra lamartine-i hibája: a szétfolyó kontúrok, a határozatlan kifejezések, a fölöslegek, a formátlanságok nélkül. A **nagy költő nagy művész** is és most, amikor alapos előtanulmányok után (mindnyájan emlékszünk a magyar *Legendariumára*) a középkor ízes nedvekben

oly dús nyelvbe is belemártogatta tollát, **Buda Halála Arany Jánosa mellé emelkedett. Nem aprólékosan „hiteles” ez a nyelv, de több annál: bűvészmondatok sora, amelyek életre hívnak egy messze sülyedt kort.**

Úgy érezzük, ez a kor-idézés, ez a halottélesztés a költő történelmi regényének¹ természetes formája. A történelmi regénynek nagyon sok műfogása volt már a szerzők vérmérséklete, tehetsége és közönségük mivolta szerint. Tormay Cécile számára a „múlt feltámadása” nem szólam, hanem „direkt módszer”, amelyet közvetlenül alkalmaz. **A múlt úgy ébred fel keze alatt, hogy eszmélésének nincs könyvé: látomások szapora képei nyüzsögnek, hangok élnek, mozgás pezsdül. Arany János óta soha ennyi igei árnyalat, ennyi rezgő-reszkető, pontos pályát rajzoló cselekvés.** Az egyik képen átsüt a másik, erők csattannak össze, a színek harsognak, a hangok fénylenek.

„Halvány vörösség szaladt a halántékába.” „A szürke csontarcban sajátságosan megkeményedtek a száraz ajkak.” „Az élettelen vitézről (a halászok) halkabban beszéltek, mintha csak a víz folydogálna át a hangjukon, elvéve csobbanna, buggyanna egyet.” „Félelmetes lombhullás kezdődött el a tavaszban. Mintha egy földöntúli erdő rázkódott volna meg a világ felett, lassú kísérteties hullással bongó levelek zuhantak bele a rengetegbe és az esésük úgy hangzott, mintha vasból lettek volna. (A megoldás:) Harangoznak...” „Mint gonosz varázslattól, megváltozott arrafele az erdő. A nagy roskadás összekuszálta a vadont. A csapás eltűnt és a két lovas elvesztette az irányt. A sűrűsödő sötétség bekötözte a szemüket. Ijedező lovak körül tolongani kezdtek a fák. Mire tapogatózva szálláshelyet leltek az erdőn éjszakára, fentről már csillagfények csurrantak bele a sűrűbe.” A menekülő király láttára „Ung kiáltani akart, de nem volt hangja, rohanni akart a jelenés után, de a hirtelen visszaözlő sötétben mindenfelől körülállta a lidérces erdő. Nyirkos fatörzsek lökték hátra, reccsenő karmok téptek bele a nyakába. A lába mintha szabadon kúszó mohostetsű kígyókra lépett volna.” A kis csata után, amelyben a magyarok megállítják a király után eredt tatárokat: „Röhögve üvöltözött a mező. A rémület szétesett. A felszaggatott föld előbbre lökte a támadókat... A győzelem már beleordított a halálördítésbe és részeg zsvijától nem hallatszott semmi egyéb.”

Különösen az utóbbi példák nagyon tanulságosak. Tormay Cécile tatárjáráskorabeli hősénekei erdei hangulatai Ady ösztönzéséhez és ihletettségéhez méltók. Arany tárgyi realizmusa és Ady lélektani mélysége együtt van meg ebben a magyar remekműben. Merészségét néhány évvel ezelőtt talán még gúnykacaj fogadta volna a racionalisták tömött soraiból. De nem bizonyos: Tormay Cécile annyival nagyobb, annyival meggyőzőbb művész a 10-es évek magyar impresszionistáinál! És ha már erről az impresszionista realizmusról van szó, lehet-e csodálat nélkül megállani a menekülőket váró sötét vár kapuja alatt tevékenykedő rembrandti fényjátékok előtt? Az irodalmi *clair-obscur* csúcsán állunk, a legjobb értelemben vett moziszerűség határán.

Talán egyetlen regénye sincs az írónak, amelyben elevenítő ihlete ily célszerű korlátlanossággal loboghatna.

Az ősi magyar vallás természeti vallás és Tormay Cécile csodáinak természetes talaja. Az erdők mélye, a magyar paraszt mélye (akár lelkes, akár juhász), a sors mélye, a mennybolt mélye az ő számára árasztja egy tökéletes középkor-hangulat titokzatosságát. Anélkül, hogy sokat kacérkodnék történelmi és művelődéstörténeti részletekkel, hitelt parancsolóbb múltat varázsol körénk, mint legtöbb pályatársa e nehéz műfajban. **Bátor lehet, realista lehet, szókimondó lehet, mert átszellemítő hangulata mindent megszépít azzal, hogy igazi magyar életbe illeszti, ahol alázatos, templomi áhítatot öltenek magukra az olvasó-utódok. S így minden erőltetés és célozgatás nélkül oldódnak meg a kortól a mi számunkra elválaszthatatlan problémák: a vallási szakadék, a pártosság, kelet és nyugat harca, jöttmentek települése, a magyar misszió hite. A hangulati remekmű mély magyarosságot telepít fáradt magyar szíveink köré, feszülő homlokaink mögé.**

¹ *Az ősi küldött. II. A túlsó parton.* Bpest, Genius, 1934.»

(Hankiss János: *Tormay Cécile középkor-hangulata*, IN *Debreceni Szemle*, 1934. november)

*

«Tizenöt éves volt, amikor először látta Olaszországot.¹ Azóta huszonöt-ször járta be s különösen sokat időzött Firenzében, a toszkánai kultúra szent helyén. Az olasz művészetről és az olasz természetről írt tanulmányait nem adta ki s csak két Uránia-darabra: *Sziránek hazája* (Szicília) és *A virágok városa* (Firenze) ad fogalmat arról a benső viszonyról, amely Itáliához fűzte s arról a mély megértésről, amely az olasz problémák szakértőjévé avatta. Gyermekkori magyar és germán kultúrájára ráakódott a latin kultúra. Az az érzése támadt, hogy a latin kultúrájú írók világos, precíz kifejezőmódja nemcsak külsőség, hanem az írás lényege: csak az az író tudja kifejezni magát, aki maga is világosan lát és érez mindent, ami körülötte van.

Francesca d'Orsay grófné (Villarosa hercegné) révén, aki a d'Orsay-k magyar ágából való volt, megismerkedett az egész históriai Firenzével, a nagy olasz családokkal, Strozikkal, Giucciardinikkel... Seristori grófnő szalonjában találkozott Paul Bourget-val, a lélektani elemzés francia nagymesterével, Mark Twainnel, az amerikai humoristával, Bärensohnnal, a jeles quattrocentistával. A világirodalom jelesei békésen és feltűnés nélkül teázgattak a szalonok történelmi nevű házigazdáinak oltalma alatt. Firenzében mindenki otthon volt, akinek köze lehetett irodalomhoz és művészethez, s mindenki szerény és szívélyes volt ott, ahol a kicsinyességnek el kellett törpülnie az égbenyúló normák: Dante, Savonarola és Macchiavelli árnyékában.

Tormay Cécile, akit a királyi kegy az alapítványi hölgyek szalagjával díszített fel, a „petite chanoinesse” becézőneve alatt vált a firenzei szalonok kedvenc mesemondójává. Részben meg sem jelent, csak megálmodott novellák ömlöttek művészi formába mesemondás közben s csupán valami gondviselészerű véletlennek s egy másik nagy írónak köszönhetjük, hogy az antik ihletésű kis remekművek nem foszlottak

szét a semmibe a másnapok egyhangú világításában. Pedig D'Annunzio nem szerette az írókat. De egyszer felfigyelt, amikor a társaságban Zoláról vitatkoztak s a magyar mesemondó azt a megjegyzést tette, hogy Zola terjengőssége olyan, mint Rubens asszonyainak terjengőssége. Ettől kezdve irodalomról kezdett vele beszélni a nagy Gabriele s egyszer aztán arra kérte, hogy meséljen neki. Tormay Cécilenek föltétele van: előbb D'Annunzióknak kell felolvasnia az *Elegie Romane* egyik gyönyörű versét. Erre következik *A fuvola és a drachma* című „mese”, mely annyira megtetszik D'Annunzióknak, hogy levelet ír D'Orsay grófnőnek: „Ma újra szeretném hallani a kis halkszavú mesemondót...” S mielőtt Tormay Cécile első „nagy” novellái magyarul megjelentek volna, D'Annunzio elkészíti *A fuvola és A Boldogasszony Arkádiában* olasz fordítását.² Eddig még sohasem fordította más munkáját: az *Il flauto e la dramma* D'Annunzio első fordítása. Még egy harmadik mesét vár, hogy a triptichont saját kiadójával, Treveszel kiadassa a saját illusztrátorával, De Carolis-szal illusztráltassa... De közbejön a „Phedra” bukása, mely Párisba száműzi D'Annunziót. Azóta, ha magyarokkal találkozik, a „piccola serocchia Cecilia”-ról kérdezősködik.

Az ő ajánlólevelével állít be a fiatal magyar író Louis Ganderaxhoz, a „Revue de Paris” teljhatalmú szerkesztőjéhez. De az visszaadja *A fuvolát*: „Képzeld el, Madame, hogy én tengerészeti miniszter vagyok és ön nekem a világ legbájosabb gondoláját ajánlja föl. Nekem hadihajó kell, nem gondola. Ha majd lesz hadihajója, akkor jöjjön el újra.” A lecke nagyszerűen egészítette ki a firenzei milió hatásait. A mitológiai és hellénisztikus novellák költői szépségei és máris tökéletes művészi alkata önálló abszolút értékeket jelentettek. Nem csoda, hogy a gazdag fantázia, a latinos formakészség nagymestere, d'Annunzio örömét lelte bennük. De a „hellénizmus” a nagytehetségű kezdőnél mégis a bátortalanság következménye volt s idővel egyoldalúságra vezethetett volna. Mikor az írással próbálkozó fiatal leány rájött arra, hogy nem ismeri eléggé az életet, eredeti ötlettel a mitológiához³ menekült, mint olyan témakincstárhoz, mely *nem is kíván élettapasztalatot*. Ganderax kritikája véget vetett a „gondola-korszaknak”. Felébresztette Tormay Cécileben az igazi élet, a tragikus, viharos, szakadékos emberi lélek ismeretének vágyát. A művészi és költői koncepció mellé ekkor bontakozott ki Tormay Cécile, az író és az ember másik vonása: a mély és erőteljes jellem, amely eszményi normáját úgy viszi bele az élet harcába, mint a Kapisztránok a keresztet; az *esztétikum* mellett felmagasztosul a *humánus*...

1913-ban Ganderax megkapta a „hadihajót”, a nagy regényt. Az *Ember a kövek között* megjelent a „Revue de Paris” hasábjain.⁴

¹ Addig édesanyja Magyarország különböző vidékeire vitte alapos, szinte baedekerszerű útiprogrammal. Különösen a Felvidéket, majd Délmagyarországot ismerte meg így; az Alföldön ugyanis ott volt a nádudvari családi birtok révén. Erdélyt a háború előtt utazta be.

² *Il flauto e la dramma; Nostra Donna in Arcadia*. A *Boldogasszony Arkádiában* (első fogalmazás) az *Apród-szerelm* c. novelláskötet utolsó darabja (1900).

³ O. Seemann német nyelvű mitológiai kézikönyvét kislánykorában dolgozta fel. A mitológia rendkívüli

befolyásáról tanuskodik az *Apród szerelm* négy novellája: *Megcsalódott istenek* (érdekessege az, hogy az istenvilág a Tisza partjára van lokalizálva), *Mythos a syrinxről* (olyanféle metamorfózis, mint Tompa virágregéi), *A najád halála* (a forrás najádját összezsugorítja, elgyöngíti a szerelm napja; végül egészen elfogy: a forrás kiszáradt), *A Boldogasszony Arkádiában*.

⁴ *Au pays des pierres*. Marcelle Tinayre fordította le. 1914-ben könyvalakban is megjelent Calmann-Lévy-nél s két hét alatt három kiadást ért meg.

(A FIRENZEI SZALONOK MESEMONDÓJÁTÓL A KARSZT TRAGIKUS KÖLTŐJÉIG IN Hankiss János: *Tormay Cécile*, Budapest, 1939 Internet: http://tormayc.webs.com/tc_hj1.html)

A Hankiss-esszé jegyzeteiben, Szegedy Maszák Aladárné közlése alapján, a 247. oldalon van egy felsorolás TC fontosabb 1893 és 1915 közötti utazásairól (a levelezés alapján). Ebből egy válogatás:

1893. nov.-dec: Daruvár, ... **1895.** szept: Lussin, okt.: Álgyst ... **1896** jan.: Daruvár, ápr.: Bécs ... **1898.** aug.: Marienbad ... **1899.** szept.: Rimini, Firenze ... **1900** aug.-szept.: Rimini, Palermo, Nápoly, Szicília ... **1901.** szept.-okt.: Viareggio, Rimini, Milano, Pistoia, Pisa, Bologna, Parma, Spezia, Genova, Firenze, **1902.** szept.-okt.: Rimini, Pisa, Firenze, FERRARA, ..., **1903.** ápr.-máj.: Daruvár, júl.-okt.: Rimini, Firenze, Fiesole, Viareggio, Perugia, **1904.** jan.-ápr. Riva, Torbole, Arco, Firenze. - **1905.** márc.-máj.: Firenze, FERRARA, Venezia, szept. okt.: Firenze, Viareggio ... **1907.** ápr.-máj.: Abbazia, Roma, Firenze, szept.-dec.: Viareggio, Firenze, Párizs, **1908** szept.-dec.: Cernobbio, Bergamo Bellaggio, Viareggio, Lugano, Como, Torre de Lago. Lucca, Spiezia, Firenze, Fiesole ... **1911:** máj.-jún.: Firenze, Buonconvento (Castelnuovo), Siena, aug.-szept: Innsbruck, Schaffhausen, Konstanz, München, Zürich, Köln, Mainz, Scheveningen, Amsterdam, Hága, Antwerpen, Brüsszel. nov.-dec.: Firenze, Bologna, Siena, Buonconvento ... **1913.** okt.-dec.: Firenze, Viareggio, Siena, Buonconvento, **1914.** ápr.-júl.: Bécs, München, Párizs, Firenze, Siena, Viareggio, **1915.** júl.: Berlin. ...

*

«Tormay Cécile küldetését főképp abban láttuk, hogy teljes testi-lelki függetlenségében mondhatta az embereknek: **Nincsenek megoldhatatlan problémák, ha az ember tiszta és bátor; nincsen szomorúság, amely fölé a hit és a művészet ne boltozhatna győzelmes örömet; nem kell választanunk az élet értékei között: mind összetartozik, ha az ember meg tudja találni azt a magas értékű közöcs nevezőt, amely harmóniába hozza őket. Mert amint Tormay Cécile-t nem lehet azonosítani senki mással és főképp semmiféle párttal, Ungot sem foglalhatja le a maga számára semmiféle világnézeti árnyalat. Az egész magyarság ő. „Vízszintes” irányban: egyszerre minden társadalmi osztály — társai nem értik meg, hogy ő, a jó születésű ifjú, miért törődik a jobbágyok bajával¹; „függőlegesen”: minden magyar kor, a honfoglalóktól a kései középkorig és azon túl, napjainkig.** Mesteri és minden fölösleges szónál jellemzőbb viszonya a magyarok ősi vallásához. Ung sohasem tudja Ugur hagyományát egyszerűen sátáni incselkedésnek, a kárhozat tanának tekinteni: mélységes szomorúsággal, de a múltnak járó mélységes szeretettel merül el a régi magyarság földi paradicsomának emlékébe akkor is, amikor újra és végkép megérti Krisztus jelentőségét szenvedésre szánt nemzete

számára. Az író is egy kissé Ugur, amikor „a Göncölszékér elhullatott aranyelyváját” s a többi szépséges szép, régi dolgokat a művész gyönyörűségével emlegeti, Jókai *Bálványos* várával versenyezve borzong az erdő mélyén, délidőben, ősi oltárhelyen.² És a Fioretti ihletével dícséri a magyar barátokat, akik még az író-pulpitust is szabad ég alatt szeretik. A tiszta magyar fajú,³ lovagias gondolkodású fehér barát nem egyszer kerül ellentétbe udvari papokkal, idegen gondolkodású türelmetlenekkel, de fölénye egy pillanatra sem kétséges. Tiszántúli típus és így halvány körvonallakkal benne van mindaz, ami valamikor ezt a tősgyökeres s a végsőig kitartó magyar fajtát jellemezni fogja, — még egy halkan, de határozottan ívelő szivárványhíd a magyar protestantizmus felé is, bár természetesen erről a középkori regényben nem lehet világosan szó.⁴ Minden magyar várhatja tehát Ung küldetését önmagához, mert **Ung minden szépséget és értéket, amit a magyar múlt felraktározott, erővé alakított át mindnyájunk erősítésére. Tormay Cécile átadta neki szélesen kiterjesztett szárnyainak minden erejét és alattuk hely van mindenkinek és mindennek és magyar meg magyar közt nem lehet különbség. S mindez annál mélyebben hat reánk, mert küldetését csak érezzük, nem váltják sok szó aprópénzére, s ezzel a beszédes hallgatással nem lehet vitába szállni...** (Hankiss János: Tormay Cécile, Budapest, 1939 Internet: http://tormayc.webs.com/tc_hj1.html)

¹ XI. 151 skk. I.

² V. ö. XI. 90. és főképp az a felejthetetlen mondás a kézirat végén: «Valamikor régen áthaladt a vetésen az Úr. Ezenképpen az ő járása megszentelte e világon a búzaföldeket. És ti emlékezzetek rá, hogy a kalászosokban azóta benne foglaltatik mindenki mindennapi kenyere.» (XII. 203.)

³ V. ö. X. 27.

⁴ Tiszamenti és dunántúli különbségét sokkal szerencsésebb formában érinti, mint korának legtöbb írója. (XII. 34.)

Sajnos, mint ahogy a kommunizmus embert-lelket eltipró diktatúrája alatti években, úgy most is találhatók bulvárlapokhoz hasonló, alpári stílusban írt írások is személyével és munkásságával kapcsolatban.

Internetes kutatásaim során bukkantam az alábbi ismertetőre egy aradi internetes irodalmi folyóirat szájtyán a Tormay Cécillel kapcsolatban: „A magyarok lesbikus, zsidófaló nagyasszonya” címmel közölt írás előtt Onagy Zoltán szerkesztette Bőség zavara rovatban az alábbi bevezető sorok olvashatók: «Élete utolsó évtizedében gróf Ambrózy-Migazzi Lajosnéval él közösen vásárolt villájukban Mátraházán él. Ekkoriban a grófné szerkeszti A Magyar Asszonyt, s Tormay Cécile életművet is ő rendezti sajtó alá.

Akarjuk, nem akarjuk, van abban valami szánalmasan groteszk a mindenkori magyar politikai viszonyokra nézve, hogy a korban „fajtalanságnak” számító nemi identitása ellenére ő a két világháború közt működő legnagyobb létszámú nőszervezetének vezetője, és a rendszer felkent nőírója. Az, hogy ki milyen nemi identitással éli az életét, legteljesebb mértékben magánügy, de bizonyos közügyek és a legteljesebb

mértékű magánügyek, hogyan is mondjam, ütik egymást. Mint ebben az esetben is.»

A fent jelzett címen az írás ezen mód indul:

«Különös író nő halt meg hetvenkét éve Mátraházán, szeretője karjában. Ha igaz. A neve – jó okkal – tökéletesen ismeretlen a kortárs olvasó előtt, véletlenül bukkantam rá alföldi nagyszüleim könyvraktárában.

Tormay Cécile-nek hívták. Nem az egyetlen író a magyar irodalomban, akit nullára ír a politika, de a kevesek közé tartozik, aki valójában megszűnt létezni. Legismertebb könyve a proletárdiktatúra naplószerű feldolgozása, a Bujdosó könyv. Érdemes belenézni, a neten olvasható. Fénylő csillag ő az irredenta irodalom egén.

Kezdjük talán azzal, hogy lesbikus, elszereti gróf Zichy Rafael feleségét. A korabeli sajtó megírja, ő pedig feljelenet mindenkét, mint ez manapság is szokás. És megnyeri a pereket, ez is szokás. Eddigre elkészül a nagy könyv, ő pedig közéleti pályára áll. [...]»

Ezzel a cikkkel kapcsolatban az alábbiakat jegyezném meg:

Igaz ugyan, hogy a '60-as és '70-es években folytatott tanulmányaink idején nem is hallottuk – legalábbis a hivatalos közoktatásban – Tormay Cécile nevét, de azért mégsem lehet azt mondani, *hogy 50 évig nemlétező író. Azért, mert nem hallunk valakikről, mert tiltottak és elhallgatottak voltak, azért még nem egyenlő a nemlétezésükkel.* Azt se felejtsük el, hogy az irodalmat szerető, kulturált, a kommunisták által üldözött és elnyomott polgári családok házi könyvtárában megtalálhatók voltak a munkái, nemcsak regényei, novellái, de esszéi is... Külföldön is hírnevet szerzett az írói, esszéista munkássága mellett minden más jellegű tevékenységével is...

A Kádár-éra kommunista oktatás- és kulturpolitika diktálta légkörben az MTA által kiadott, újra kiadott „A magyar irodalom története”-ben - az ún. spenót sorozatnak csúfolt, ami mindenki által elérhető volt a könyvtárakban a mi tanulmányi éveinkben is és most is - azért mégiscsak szerepel, ha csak szüksézáván és egy-egy utalás erejéig.

VI. kötet a „Konzervatív irodalom” fejezetben:

A 160. oldalon: „1923-ban a Magyar Irodalmi Társaság támogatásával induló Napkelet a háború utáni írónemzedék folyóirataként jelentkezett, a keresztény nemzeti írók tömörítését foglalta programjába. **Tormay**

Cecil szerkesztette,

előbb Horváth János és Hartman János, majd Németh Antal és Kállay Miklós

közreműködésével. [...]»

A 162. oldalon utalás rá:

„[...] A városi élettel nem tudtak megbarátkozni és benső kapcsolatba kerülni: Szabolcska Mihály, Kozma Andor vagy az irredenta költészet ép-púgy "bűnös Budapestről" beszélt, mint **Tormay Cecil ros-z-**

szindulatú *Bujdosó könyve*. [...]."

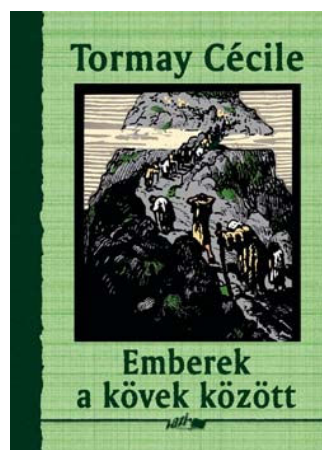
A 164-165. oldalon: „[...]” A keleti forró vér és a nyugati hűvös fegyelem összeütközése-se mint motívum, a kereszténység elleni Ár-pádkori lázadások magyarázata s egyéni tra-gédiák szülője azonban szinte közhellyé vált az irodalomban s méginkább a nacionalista publicisztikában”- írja irodalom-történetében Schöppflin Aladár. **(Tormay Cecil *Az ősi küldött* című romantikus trilógiája a 13. századi magyar történelemre ezt az ellentétet vetíti rá.)** Ugyanígy az erkölcsi idealizmus optimizmusával mérsékelt fájdalmas, tragikus eszmekör, a nemzeti magárahagyottság, az "egyedül vagyunk" egyszerre hősi és gyászos, fenséges és tragikus színekbe öltöztetett hitvallása is Herczeg műveiben fogalmazódott meg példát állító módon. [...]."

„[...] Herczeg Ferenc, **Tormay Cecil** és az akadémikus konzervatív irodalomnak nyomukban járó írói (Csathó Kálmán, Zsigray Julianna) a múlt század utolsó harmadának zavartalan életérzését, az "úri magyarság" életstílusát őrzik műveikben, klasszikus emelkedettség és ünnepies pózok objektívnek tűnő formáiban vagy az anekdotázó elbeszélés, meleg kedély, az intim kedvesség és szórakoztató történet romantikájában. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi hagyományát idomítják hozzá egy önmagát túlélő társadalom életideáljához. [...]."

A 168-169. oldalon az alábbi szűkszavú információ olvasható: „**Tormay Cecil** 1876-ban született, 1937-ben halt meg. Megalapította s indulásától halála évéig szerkesztette a *Napkelet* című folyóiratot. Vezetője volt a keresztény-nemzeti kurzus céljait szolgáló Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének (MANSZ).

A század elején megjelenő, utánérzésekből született novellái keresett eszközökkel, üresen csillogó művésziességgel középkori és mitológiai tárgyakat dolgoztak fel (*Apródszerelm*, 1900; *Apró bűnök*, 1905). Első nagyobb műve (*Ember a kövek között*, 1911) finom műgonddal megírt, impresszionista stílusú regény: a horvátországi Karszt vidéken játszódik, misztikus jelképpé növekedik benne az öntudatlan boldogságban élő kecskepásztor lány és az alföldi legény szenvedélyes szerelme. Sorsukban a faji alkat és a determináló természeti környezet különbözősége nyilvánul meg: a lány ösztönös, mintegy a természettel együtt élő lény, míg a legény egy haladottabb világból érkezik a számára idegen környezetbe, érzésvilága gazdagabb és többrétű, mint amazé. Az egyéni sorsokat nagy, elemi erők törvényei irányítják – mondja a regény –, eleve kijelölt sorsa előtt senki sem térhet ki. Két fiatal tragikus szerelme is a természeti környezet – a vad, zabolátlan szláv hegyvidék és a hallgatag magyar alföld – ellentétét hivatott érzékeltetni. Legnagyobb sikerű műve, *A régi ház* (1914) a vérkeveredéssel, a fajok asszimilációjával foglalkozik – Thomas Mann *Buddenbrook*-jára emlékeztető – nemzedékregény mintegy évszázados időt átívelő formájában. A vagyonos német városi polgárság meghonosodását és lassú beolvadását három nemzedéken kíséri végig. Ulwing Kristóf építőmester alapítja meg a család vagyonát, a pesti Duna-parton álló régi házat is ő emelteti; szilárd, erős akaratú ember, a polgári haladás híve: arra büszke, hogy neki is része van a gazdagodó

és szépülő város életében. A következő nemzedékek nem öröklik az öreg Kristóf erélyét és polgári józanságát: fia tehetetlen és gyöngé ember, nincs benne már kezdeményezés; tétlenül nézi, hogyan megy veszendőbe apja vagyona; az unoka pedig már züllésbe is sodródik, híján van minden polgári erénynek. A harmadik generációhoz tartozó Ulwing Annának lesz a sorsa, hogy családi életének tragédiája árán is megértse az idő jelét és a férje sorsában rejlő célzatos üzenetet. Illey Tamás elszegényedett dzsentri már nem éri meg ősi földjei visszavásárlását, pedig ez lett volna élete értelme: „Csak az a család marad meg, melynek a gyökere a földben van. A városi kövezetre hiába hinti a fa a magvát, ott nem létezhetik tartós élet. A polgári családok csak házak, a legtöbbje három emberöltőre szól. A falusi ember a föld.” A regény befejezéséből dzsentri nosztalgia és misztikus jelentés szól. Férje halála után Ulwing Anna Illére költözik – s a regény ezáltal azt is mondja, hogy vissza kell találni és azonosulni kell az ősi földdel, s a városnak találkoznia kell a vidékkel, mert a magyarság igazi őrzője a föld.

Az *Ember a kövek között* és *A régi ház* nem érdemtelenül jutott elismeréshez (Horváth János a harcterről küldte haza elismerő, méltató bírálatát. *A régi házat* az Akadémia Péczely-díja jutalmazta, és mindkét regény több külföldi kiadást ért meg). De Tormay számontartható értéket adó pályája ezzel le is zárult. Gondosan

cizellált novellái (*Viaszfigurák*, 1918) az első kötetek témáit ismétlik, vagy a művészsors és a művészi szép probléma-ját feszegetik – kevés eredetiséggel, sok romantikával, a századelő miszticizmusának eljárásai szerint, mely a vallásos gondolatot is az artisztikum pompájába burkolta. Hivalkodó írói becsvágyával sem élményvilága, sem mondanivalóinak tartalma nem állt arányban; a forradalom után hivatalosan elismert nagyság lett, irodalmi szalont tartott fenn, folyóiratot szerkesztett és politikai szerepléshez is hozzájutott – csak művei nem születtek már. Amit ezután írt: a hivatalos apologetika ismérvei szerint készült.

Hírhedt naplója, a *Bujdosó könyv* (1921–22) a forradalomról rajzolt torzkép, útszéli módon rágalmazó. **Gyűlölködve mondja, hogy a magyar alkattól idegen minden társadalmi radikalizmus, a forradalmak is idegen fajúak, elsősorban a zsidók hozták az országra; de a forradalomban vétkes a magyarság eredeti mivoltától elidegenedett „bűnös Budapest” is.** Élete nagy művének szánt történelmi trilógiája, az *Ősi küldött* (1934–1937) befejezetlen maradt. Mint sok korabeli történelmi regény, az elkészült két kötet is (*A csallóközi határy, A túlsó parton*) a magyarság régi hitének és régi nagyságának eltűnésén borong, és a győzhetetlenség érzületének akar ébresztője lenni, hogy kiölje a nemzeti kishitűséget és lemondó hangulatot. **A műnek azonban nincs igazi, átható gondolata:**

élményvilága szűkös, leírásai hosszadalmas, érdektelen epizódokat sorakoztatnak egymás után, a hangsúly mellékes motívumokra terelődik s nyelvi választékosságát, előkelő tónusát, festői díszítéseit már a korabeli olvasó sem érezte időszerűnek. Korrajzának történelmi hitelességét is vitatták a megjelenéskor: a trilógia a 13. századra teszi a kereszténység és a pogányság összeütközését. Finomnak szánt célzataiból az olvasható ki, hogy hősének, Ungnak a sorsában, tépelődéseiben a magyar tragédiát kívánta ábrázolni, Kelet és Nyugat végzetes összeütközését és a hajdani honfoglaló magyarság dicsőségének elvesztését. Ung Párizsból tér haza, az országot Batu kán barbár hordái fenyegetik, a király hatalmát visszavonás bénítja és a betelepült kunok is veszedelmet ígérnek. Szerelme, Kinga elpusztul, a betörő tatárok fölégetik az országot, a király csatát vesz Muhinál és fut nyugat felé. Ung elindul, hogy megkeresse a régi istent, mert a büszke és bátor népnek a kereszténység lett a megrontója. „Valamikor a mi öklünkötől reszketett a világ, reszkettek a német tartományok és a gallusok agyába rontottuk a kardunkat. Valamikor adót fizettek sok körülvaló szomszédok és hódolt fejedelmek és népek térdeltek a magyar király előtt.” Bár eszközei finomabbak, előadása és célzatossága tartózkodóbb színezetű – *Az ősi küldött is a kor nacionalista szellemű ábrándkergető irodalmához tartozik.*

A 188. oldalon a *Kiadások* címszó alatt: „[...] *Tormay Cecil*: Apródszerelem. 1900. – Apró bűnök. 1905. – Emberek a kövek között. 1911. – Régi ház. 1914. – Viaszfigurák. 1918. – *Bujdosó* könyv. 1921–22. – *Az ősi küldött*. 1934. – A fehér barát. 1937. [...]”

A 189. oldalon az *Irodalom* címszó alatt: „[...] *Tormay Cecil*: *Horváth János*: T.C. BpSz 1916. 310–316. – *Hankiss János*: T.C. [é.n.] – *Kardos László*: *Az ősi küldött*. Vál 1934. máj. 77–78. – [...]”

Gusztustalannak találok, a bulvárlapok stílusához hasonló magatartást. Az irodalmi tevékenységének méltatásához semmi köze a szexuális mivoltjának fejtegetése. Ez a magán szférához tartozik.

Életéről, munkásságáról és műveiből bőségesen lehet olvasni a Tormay Cécile Kör honlapján. A google keresővel rá lehet találni.

A lesbikusságára való utalással kapcsolatban íme egy kis részlet egy korabeli információból:

«Szervezett bosszúhadjárat — Rejtélyes látogató

„A zsidóság gyűlölete forrt Tormay Cécile ellen. A könyv minden ellenakcióval szemben, hosszú éveken át megőrizte és frissen sugározta magából az ellenforradalom lelkét. Már régen a bethleni aranyközépút és a neoliberalizmus uralkodott, már régen lealkudták a szegedi forradalom minden szándékát és vívmányát, a '*Bujdosó* könyv' s az ebben a szellemben épült asszonyszervezet (MANSZ) csökönyszerűen a 'régien alapon' dolgozott. Amikor a könyv új kiadása, hosszú évek süllyesztése és könyvkereskedői blokádjá, bojkottja után mégis követelően időszerű lett és a 'szakmában híre ment', ismeretlen eredetű megbízásból fiatal író jelent meg Tormay Cécile lakásán. ...'a Károlyi-korszak szellemi

örökösének ultimátumát hozta' ...
— Tormay Cécile vonuljon vissza minden közéleti tevékenységtől.

— Azonnal álljon félre a *Napkelet* szerkesztésétől.

— Szüntesse meg írói működését.

— A *Bujdosó* könyvet azonnal vonja ki a forgalomból.

Ha ellenáll, eltiporják. (!)

Tormay csöndesen elbocsátotta a fiatalembert és most már sürgette a kiadónál a *Bujdosó* könyv kiadását. A könyv egy hónap múlva megjelent.

Alvilági sajtóhadjárat egy pör körül

Nem telt bele két hét, itt-ott hírrakéták röppentek fel, ismeretlen helyekről különös híreket kezdtek terjeszteni. Rövid időn belül megindult a nyílt támadás. Az akkor még teli virágzásban lévő liberális sajtó oldalas cikkekben foglalkozott Zichy Raffael gróf válási terveivel. Még ekkor nem került a hasábkra az író neve. Hatalmas technikával, pontos időzítéssel dolgoztak: amikor már eléggé reflektorfényben állt az addig jóformán ismeretlen személyiség, a gróf, akkor állították át az ügyet a tulajdonképpeni útra, az egyetlen cél felé: támadásba Tormay Cécile ellen. Az alvilági sajtóhadjárat még csak erősödött egyes gyanúsítással (Tormay 'elszerette a gróf feleségét?!...'), amikor Tormay Cécile önvédelemből, természetesen, megindította a becsületeklátók ellen a pört. A bírói ítélet, hosszú hónapok kegyetlen és idegkimerítő tárgyalási napjai után, elégtételt adott ugyan Tormay Cécilének, de a lefizetett hamis tanúk újabb és újabb 'vallomásai', addig, míg a bíróság nem szakította szét a burkot, súlyos lelki válságba kergették az írónőt. Az infernális per izgalmait teljesen aláásták egészségét, szívbetegséget kapott, ebbe halt bele. A zsidóságnak nem sikerült Tormay Cécile-t eltipornia. (...) A gróft és megfizetett 'tanút' a bíróság elítélte. (...) A temető hallgat már, a tanulságot levonta-e azonban a magyar szellemi élet, amelynek egyes csapatai még mindig erőszakolják a zsidósággal való együttmenetelést? Akik folyóiratokat teremtenek és tartanak fenn, hogy egy gyékényre rakhassák a zsidó és magyar szellemi termést. A Nyugat és gárdája Tormay Céciléről kénytelen-kelletlen mindig megállapította, hogy tehetséges, de mindig hozzátették: 'Kár, hogy a politika mezejére lépett.' (Bizony kár a zsidóság vesztére! A magyarságra nézve felbecsülhetetlen haszon!) A tehetséges író azzal verték agyon, hogy nacionalista szellemben mert írni. Tormay Cécile ennek az áldozatnak szimbóluma. Azt a Tormay Cécile-t, akinek szalonjában Apponyi Alberttől Gömbös Gyuláig egymás kezébe adták a '20-as évek elején a kilincset a konstruktív politikusok, mert bensőségesen gondolkodó, a magyar sors problémáit ismerő lélek volt, a per mocskos hullámainak hatása alatt mindenki magára hagyta. Egyedül maradt. A 'keresztény konszolidáció' ideje alatt történt ez. Elvérzett egy zsidó maffiával szemben.”» (Kabay Zoltán: *„Szervezett bosszúhadjárat vitte sírba Tormay Cécile-t”* IN *Egyedül vagyunk*, 1942. augusztus 16. V. évfolyam 17. szám)

A Magyar Kulturális Örökség Minisztériuma által támogatott, Olaszországban 2002-ben megjelent „A Magyar Irodalom Története” A5-ös formátumú, nagyon apró karakterekkel szedett 2. kötetében hat és fél oldalon „Cécile Tormay: a száműzött író” címmel az alábbiakkal indul Bruno Ventavoli róla szóló kritikai tanulmánya, amelyről úgy vélem, hogy sokkal objektívabb Tormay Cécile irodalmi- és politikai tevékenységével kapcsolatban, mint a a XX. századbeli és a jelenkori, őt semmibevevő, lenéző vagy gúnyoló kritikusoké. Amit ír, abból látszik, hogy ismeri a műveit, olvasta, s azok alapján fejt ki Tormay Cécile munkásságát elemző gondolatait, amelyek szembeötlően hitelesebb képet festenek az írónról, nem úgy, mint akár a tegnapi, a „Nagy Spenótból” idézett marxista-leninista, kommunista kritika:

«Igen eredeti személyiség a századeleji magyar irodalom színpadán: Tormay Cécile nagy tehetségű író (Budapest 1876 – Mátraháza 1937), aki képes kifinomult pszichológiai részleteket nyújtani a női lélekről, amely a kor ellentmondásaira reflektál és képes indulatos politikai állásfoglalásra az ultraradikalista konzervativizmus mezején. Német eredetű családban született (a nagyapját Krenmüllernek hívták), amely 1896-ban nemesi rangot kapott a millénium évfordulóján, arisztokrata és kozmopolita környezetben nővekedik és formálódik szellemileg. Olaszországi útjai során megismerkedik D’Annunzióval aki két novelláját lefordítja. [Mgj.: A tanulmányíró sajnos nem említi melyik két novellája az.] Franciaországban kiváltja Anatole France tiszteletét és barátságát, aki ünnepli azt a készségét, amellyel képes „az egyszerű és élettelen dolgokat” életre hívni. Kifinomult nyelvi tehetséggel megáldott, visszafogottan debütál verseinek, úti beszámolóinak, novellagyűjteményeinek publikálásával. Az „Apró bűnök” (1905) c. kötete nem vívta ki a megérdemelt visszhangot. Ugyanis Tormay „outsider”-nek [nem kedvelt], ügyes dilettánsnak és másodrendűnek tartották a fővárosi irodalmi körökhöz viszonyítva. Neveltségből és természettől indítva a bohém írók és a „Nyugat” progresszív laboratóriuma így rajzolják meg profilját. Nem jár kávéházba, elegáns dolgozószobájában elszigetelve, az antik művészetek és értékes családi emlékek között alkot.

Első regénye, az *Ember a kövek között* (1911) külföldön nagyobb sikert ér el, mint hazájában. Magyarországon a recenziót nagy figyelemmel, de bizonyos hidegséggel egy nő írja, a költő és festőművész Lesznai Anna. A kritika szerint azért, mert a főszereplő alapos és csodálatra méltó elemzésének nem megfelelő egy eléggé szilárd narratív struktúra. [...]

Az «Ember a kövek között» egy U.S.A.-beli kiadása

Az irodalomtörténész és kritikus elemzi, bemutatja az első regényével együtt

a *Viaszfigurák*, a *Régi ház* és a *Bújdoso* könyv c. műveit. Az alábbiakban méltatja Tormay íráskészségét és a *Bújdoso* könyvet, anélkül, hogy hírhedtnek bélyegeznék, mint ahogy a hazai kritika tette vagy ahogy egy olaszországi zsidó honlapon írottak vélekednek Tormay Cécilről – amely még túltesz a hazai kritikán is,

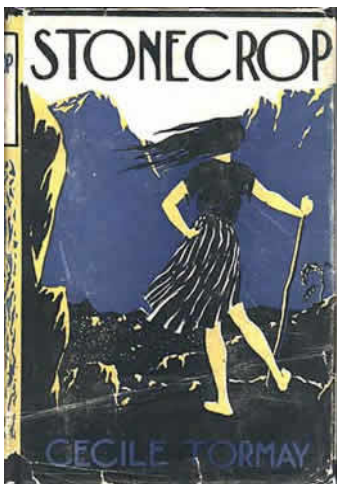

ahol valóban árad a gyűlölet az író személye és munkássága iránt, ami viszont nem igaz, ellentétben az egyes hazai kritikai megállapításokkal e könyv tartalma kapcsán:

«[...] Tormay nagyszűrűen pompás narratívájában a válságban lévő Monarchia irodalmi és ideológiai vitái tükröződnek. A világháború kirobbanásával és a régi rend felbomlásával irodalmi

tevékenysége egyre inkább politikai ízüvé változik. A költői metaforák, a gyötrelmes szerelmi történetek átadják helyüket egy mindjobban maró és ideológiai prózának. Igaz és valós védőbeszéd a haza megmentéséért, a magyarság és a kereszténység hagyományos értékeiért. 1918-19-ben Tormay nyíltan színre lép. Gyűléseket szervez. Konferenciákat ad. Csatlakozik a konzervatívok csoportjához, amely igyekszik kitartani a Tisza István meggyilkolását követő zűrzavarban. Hevesen támadja Károlyi grófot a liberálpolgári forradalom támogatóját, akit tehetetlennek, gyengének, árulónak tart. Különösen ráront a hatalmat kezébe vevő kommunista értelmiségre, akik az országot a bolsevik anarchia felé akarják evezni. A Kun Béla-rezsim alatt Tormayt halálra ítélik, titkon a barátai otthonában él és menti a naplójának megírt oldalait, amelyet 1920-ban jelentet meg: ez a *Bújdoso* könyv, amely 1918 októberétől 1919-ig lezajlott eseményeket mondja el.

A könyv hangtónusa szélsőséges. Indulatos. De vitathatatlanul hatásos. Forró írásbeli bizonyítéka a szétesésnek, a félelemérzésnek, az apokaliptiszisnek, amelyet Budapest és Magyarország megél a legyőzöttség után. Az utcákon káosz uralkodik. Lövések hallatszanak, rendbontások és tüntetések robbannak ki. Katonák, tengerészek mind elveszítették az önkormányt, fegyveresen cirkálnak, parancsolgatnak, lopnak, erőszakoskodnak mindenütt. Tormay szemtanúja a parasztok fegyveres betörők általi kifosztásának, a dicsőséges hadsereg dekorációinak és rangjelző sávjainak büszke viseléséért megcsönkített és összevert tisztoknak. Az arisztokrata otthonokban gyűléseket tartanak a nemzeti megmenekülés céljából összeállítandó front létrehozása céljából. Tormay megszervezi a Magyar Nők Hazafias Egyesületét összegyűjtve a régi vezető osztály feleségeit és özvegyeit. A közönség előtt felszólal. Védőbeszéd. **A hiteles magyarokhoz fordul kérvén, hogy tartsanak ki a vörös veszéllyel szemben és a külföldi politikusoktól kér segítséget, hogy védve legyenek Magyarország becsülete és történelmi határai. Mert ezen ország lerombolt és elhagyott**

földjén egyetemes küzdelem folyik a nyugati civilizáció értékei és a bolsevik erőszak között.

[...]» – és folytatja összefoglalóan a *Bújdosó* könyvben írottakat. (Az interneten lehet és érdemes ellenőrizni az eredeti szöveg alapján.)

Az olasz irodalomtörténész majd így folytatja:

«A Bújdosó könyvet elárastja egy, a zsidókkal szembeni, kellemetlen megvetés. De az ilyen hangtónusú irányadó az antiszemita nehezítés eredetének megértése szempontjából, amely nagy szenvedéllyel robban ki a két világháború között s fertőz meg más radikális konzervatív írókat is, mint Szabó Dezsőt, amely egy csapásra megsemmisíti a dualizmus boldog integrációját. A „júdeaiak” a forradalom legnagyobb felelősei. Kun Béla, akinek apja Galiciából jött, a háború folyamán azonnal behódolt az oroszoknak, a kommunisták képezték ki, agitátor volt a fogolykatonák között és pénzzel teli bőrönddel tért haza Magyarországra, hogy finanszírozza a forradalmat. A progresszista értelmiség nagy része az asszimilált zsidóság soraihoz tartozik. És felelősek a régi állam megdöntéséért. „A katonai vezetőség és a polgári közigazgatás hivatalaiban javarészt olyanok ülnek, akik azelőtt bankok és boltok pultja mögött, vagy szerkesztőségekben dolgoztak és kicsúfolták az élehetetlen magyar értelmiséget, mely éhbéren, állami hivatalokban tengődött.” A magyarokat eltávolítják, kirabolják, tekintélyétől megfosztják. „A hatalom most annak a kezében van, aki a háborún spekulálva milliókra tett szert és meggazdagodott a forradalmon. A főváros legelegánsabb színházai parókás, libazsírón hízott ortodox zsidókkal telnek meg, akik jiddisül csevegnek és zsíros papírdarabokat hajtanak a földre.” [...]» [Mgj. Íme az eredeti magyar szöveg: *„Míg mi mindentől visszavonultunk és a magyar élet gyászában és szegénységében nem látszik többé, szerepelni kezd a hadimilliomos testvértípusa, a forradalom meggazdagodottja. Új fajta közönség lepi el a vendéglőket, a mulatóhelyeket és a színházakat. Telt házak előtt adják az ő íróknak a darabjait. Kaftánosok ülnek a földszinten. És a páholyokban libazsírón hízott parókás ortodox asszonyok, akik jiddis német nyelven beszélnek maguk között és felvonásközökben a Királyi Operaház szép, előkelő csarnokában fokhagymás szalámit falatoznak és eldobják a zsíros papirosokat. A Hungária-szállodában és a Ritz éttermében jóformán kizárólagosan csak késsel esznek az újfajta vendégek, akiknek a lelkét legjobban jellemzi az, hogy a napokban mikor az étteremből kifelé indult néhány francia tiszt, megparancsolták a cigánynak, húzza el a Marseillaisét és hódolatuk jeléül valamennyien felálltak. Az egyik tiszt, visszafordult és csak annyit mondott: "Sale nation". A hódító elveszi a legyőzött szabadságát, fegyverét, javait. De ez olyan fajta hódító, amely, miután mindent elvett tőlünk, még a becsületünket is elveszi.”]*

A könyv a Horthy-Magyarországon és külföldön sikert arat. A száműzetési hónapok után Tormay ismét közszereplővé válik. Nagy energiát fordít az ország morális regenerálódására. Újraszervezi és vezeti a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét. 1922-ben megalapítja a konzervatív irodalmi folyóiratot, a *„Napkelet”*-et, amely cím a magyarok ősi gyökereit, az

extrém Kelet-Ázsiából érkező nomád lovasokat idézi s ugyanakkor ideológiailag ellenkező állásfoglalásra helyezkedik a *„Nyugat”*-tal, a progresszív értelmiségiek hagyományos páholyával szemben. Szóba jön Tormay Nobel-díjra való javaslása és fontos nemzetközi szövetségek általi megbízása. 1934-ben elkészül egy, a kor ízlése szerint megírt, ambíciózus történelmi regényével, amelyben az ősi hősi geszta elbeszélésével a csonka Magyarország nemzeti lelkiismeretét igyekszik búzdítani: *Az ősi küldött* (trilógia), amelynek csak az első két kötete jelenik meg, a harmadik befejezetlen maradt az író bekövetkezett halála miatt. Kállay Miklós fejezi be. A cselekmény a középkori Magyarországon játszódik a pogányok és a keresztények közötti küzdelemben, Nyugat és Kelet között, amely sosem zárult le, amelynek folytatása lett az első világháború és az elkövetkező bizonytalan rend, mint egy tragikus epilógus.»

Bruno Ventavoli kritikai tanulmányát és az író munkáit olvasva egészen másként áll előttünk Tormay Cécile alakja és tevékenysége, mint ahogy az ellenséges tónusú méltatásokban...

Hogy 1990-ig a nevét sem írták le, feltehetőleg 1920-ban megjelent, „a bolsevizmus igazi arcát megmutató” *„Bújdosó könyv”* c. műve miatt, amelyben leírja a tanácsköztársaság alatti eseményeket, amelyet a marxista-leninista világnézet szájíze szerinti kritikák/kritikusok „hírhedt napló, a *Bújdosó könyv*, a forradalomról rajzolt torzkép, útszéli módon rágalmazó” jelzőkkel illetnek. Ezt bizony meg lehet kérdejelezni. Gondoljunk csak a vaskos *Kommunizmus fekete könyvére*...

A Kairosz Kiadónál az idén megjelent Hankiss János irodalomtörténész, egyetemi tanár (1893-1959) 1928-ban írt Tormay Cécile című kötete, az interneten is olvasható. A mai kiadó által írt szöveg a következő:

«Az irodalomtörténész-író, az oktatásban és a közéletben egyaránt kimagasló szerepet betöltő Hankiss János, e kötet szerzője, annak a Nobel-díjra jelölt írónak szentelte kiváló tanulmánykötetét, akit évtizedeken keresztül szándékosan agyonhallgattak. Ez az író egy rendkívüli asszony, Tormay Cécile. A Nobel-díj csak esély maradt ...

Hankiss e kötet első kiadásakor, 1928-ban ezt írja a már sokak által ismert, látnoki erejű Bújdosó könyv és a kevés számú, ám jelentős regény szerzőjéről: „Emberi és írói nagyságát bizonyos értelemben föl kell fedezni. Jelentőségét a magyar történelem és a magyar irodalom folyamatában meg kell világítani; a magyar olvasó számára ki kell keresni azokat a kilátókat, ahonnan legkönnyebben és legteljesebben veheti át a mélységekben és a magasságokban az ő számára feltárt kincseket.”

A Kairosz Kiadó Hankiss János tanulmánykötetével – amely a II. világháború óta először lát napvilágot – szándékozza előhívni a feledés homályából a kiváló írónőt, hogy megismerje őt a mai nemzedék olyannak, amilyen valójában volt.»

Nemes István, a Kádár-rezsim diktálta marxista-leninista szellemben megírt főiskolai jegyzetében, *A konzervatív irodalom* c. fejezetben az alábbi információk olvashatók:

«A kor másik reprezentatív epikusa **Tormay Cecil** (1876-1937) volt. A társadalom felső rétegéből érkezett az irodalomba. **Első regénye**, az *Emberek a kövek között* (1911) **hőseinek tragikus szerelmét a faji alkat és a természeti környezet különbsége okozza. A régi ház (1914) c. regénye pedig a vérkeveredéssel, a fajok asszimilációjával foglalkozik és dzsentrinosztalgiát sugalmaz: a magyarság igazi őrzője az ősi föld. Az ősi küldött (1934-37) c. történelmi regényében a kor nacionalista, nagyhatalmi ábrándjait kergette.** Trilógiának indult, de csak két kötete készült el. Tormay Cecil szemlélete különösen 1919 után vált kimondottan haladásellenessé. A *Bújdosó könyv* (1921-22) c. kétkötetes naplójában a Tanácsköztársaságot rágalmazza.»

Olasz nyelven pedig egyetlenegy honlapot találtam, a Olokaustos Társaság velencei honlapját (olokaustos.org):

Tormay Cécile

Biografia di Cécile Tormay (1876-1937), scrittrice, vate dell'antisemitismo ungherese.

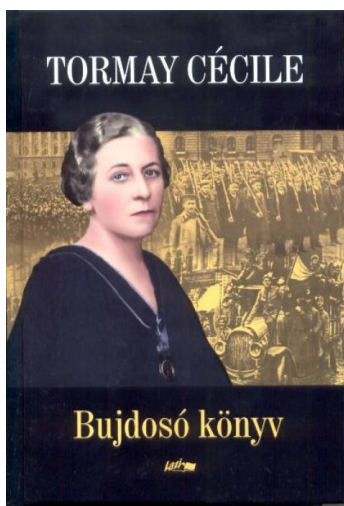
Neve mellett az alábbi megjegyzés olvasható: **«író, a magyar antiszemitizmus vátesze.»** Íme az ezen a honlapon olvasható írásból néhány passzus-fordításom, ami még a közelmúltbeli hazai kommunista, marxista-leninista kritikai méltatást is felülmúlja:

«[...] Tormay Cécile nem volt közvetlen érdekelt a magyar zsidók megsemmisítésében, de a sovinizmus és a magyar rasszizmus növekedésében központi szerepe volt.

Konzervatív beállítottsága különlegesen eltér a tipikus, tradicionális konzervativizmustól, mint amilyen az államfő Bethlen Istváné. Tormay Cécile semmiképpen nem érzékelte a századokon át tartó kapcsolatokat, amelyek a zsidókat Magyarországhoz kötötték.

Antiszemitizmusa teljesen emotív, amely a magyar társadalom kimondottan és igazi megméltatójává tette.

Itt kell megemlíteni, hogy nemcsak a zsidók voltak a célpontjai. Alapfóbiája lényegében a különböző etnikumok találkozására vonatkozott. Tormay számára az eltérő népek közötti kapcsolatok változatlanul katasztrófális eredményeket hoznak. Tormay mentalitásának középpontja az, hogy eltérő tradíciókból nem lehet intenzív, gyümölcsöző kapcsolat.

Ez a pesszimista és paranoiikus víziója 1911-től mutatkozik meg az *Emberek kövek között* c. művével kezdődően. [...]

Természetesen, ha egy mély megértés nem létezik eltérő nemzetiségek között, de létezhetnek olyan kapcsolatok, ahol az egyik nép az úr, a másik a szolga. Más módon gyakorlatilag nem tudja elképzelni az eltérő népek közötti összehasonlítást. Az ilyen kapcsolatviszonyban a magyarok változatlanul jók és

bölcsök, míg minden más nemzetiségűekre az állatias, gyűlölködő hajlam a jellemző. A Magyarország uralta területen élő románok apropójából ezt írja: „Saját nyelvüket beszélték, senki nem zaklatta őket.”» A valóságban magyar részről az elnyomás és a gyökértelenítési kísérlet a román kisebbséggel szemben tűrhetetlen volt. Nem tudni, hogy a valóság bizonyos perverzítése mennyire az öncsalás vagy a rosszindulat eredménye, amely tormay lapjait élteti.

Egy másik bekezdésben a magyar és a szerb Parlament összehasonlításakor ezt írja: „Amikor megláttam (a szerb Parlamentet), nem kerülhettem el, hogy ne gondoljak a Magyar Parlament Kamarájára. A két építmény a két nép múltját és kultúráját hirdeti. Az egyik a gyökereit Dunába eresztő gótika. Amikor megláttam a szerb Parlamentet, egy lóistállóhoz hasonlót láttam belsejében fapadokkal és fehér-kék és piros rongyokkal fedett falakkal. Belsejét elárasztotta hagyma és a birkaszag, míg az ablakokat légy piszkok borították.» [V.ö. az eredeti magyar szöveggel: «Rosszul kövezett, utcákon állatcsordák ügettek. Trágya, piszok, poloskák, ételhulladékok és legyek, kékfényű nagy legyek. A Skupstina... Mialatt ott jártam, a magyar Országházra kellett gondolnom. A két épület a két nép múltjának és kultúrájának a vallomása. A mienk egy gótiukus kővirágzás, mely oda ereszti/gyökereit a Duna medrébe, hol zsongó fejedelmi ágyban első honfoglaló ősünk, az az Attila alussza ezerötszáz esztendő nagy álmát, akinek adót fizetett Róma és Bizánc. A szerb parlament, mikoriban láttam, istállószerű pajta volt. Padok álltak benne és vörös-fehér-kék zászlószövetek kapaszkodtak a falon. Levegője birkaszagú és fokhagymabűzös volt, légy piszoktól voltak homályosak az ablakok.”]

Fölösleges kommentálni a szerző ilyen összeállításban rasszista és sovinizta lelkületét.»

A *regi ház* kapcsán a velencei Olokaustos Társaság honlapja az alábbiakat írja:

«[...] És ő [Anna] elérkezik ahhoz a tudatos felismerésig, hogy csak azoknak a családoknak sikerül túlélni, akik a földben gyökereznek. Az eső hiába öntözi a városok járdáit: egyetlenegy fa sem nő rajta. A házakban élő parasztcsaládok maximum csak csak három generációt látnak majd.” A város, mint a korrupt modernség szimbóluma – az ő kozmopolitizmusával részese annak a fasiszta és náci fegyvertárnak, amely az idealizált és a hamis múltat megvalósítva védekezik egy meg nem érett jelennel szemben. Ebből a szemszögből Tormay megvalósít egy saját tematikát. Ebből a szemszögből Tormay megvalósít egy saját tematikát, amely már túlmegy a konzervativizmuson és teljességgel a fasiszta mentalitás világába lép.

Így nem lehet csodálkozni azon, hogy a rasszizmus a legfontosabb céltáblája pontosan a zsidók.»

A *Bújdosó könyv* kapcsolatban az alábbiak olvashatók:

«[...] Tormay tézise elég egyszerű: a bolsevik forradalmi vezetőség többsége zsidó, tehát a polgári rend zavarói csak a Zsidók. Egyébként Tormay szerint a francia forradalom minden társadalmi változása mögött a zsidók és a szabadkőművesek szervezett komplottja áll. Tormay szerint a szocializmus és a radikalizmus nem tatoznak a magyar lélekhez. A magyarok egy

elmélkedő nép a hagyományos értékek megvédéséért él. A bolsevik forradalom egy idegen kő gyümölcse,, természetesen a zsidóké.

Természetesen a szerző figyelembe sem veszi, hogy Kun Béla kommunista hullámának legfőbb áldozatainak pontosan a zsidó közösséget alkotó kereskedők és szabadfoglalkozásúak, ők képezték a forradalom legfőbb céltábláját. Nem emlékszik az első világháború csatáira a nagyszámú magyar zsidók áldozataira. Tormay Cécile szavaiban a zsidók Magyarország ellenségei vagy azért mert bolsevikok, vagy azért, mert kapitalisták. Mindenesetre a jelenlétük első számú csírája Magyarország felbomlásának.

Tormay rasszizmusa, antiszemitizmusa és a szubsztanciális fasizmusa nemcsak irodalmi munkásságában, hanem a Magyar Nők Nemzeti Szövetségének elnöki tevékenységében is megmutatkozik. A szövetség politikai alapformája explicit antiliberális és xenofóbiás. 1925-ben Tormay Cécile kinyilatkoztatta: „a mi szervezetünknek semmi köze a nemzetközi feminizmushoz. Nem egy olyan valami, ami egy külföldi mozgalomtól veszi kezdetét... magyar földön születik és magyar születésű, mint a búza.” Nem sokkal ezután ehhez az alacsony szintű retorikához kapcsolódik egy alig leplezett antiszemitizmus.

Az „idegen fajnak” a vérfagyasztó megkülönböztetése explicit bevezette azt az elképzelést, hogy a magyar állampolgárok egy része idegen volt szemben a nemzettel, amelyért annyi vért ontottak a háborúban, amelyet a munkájukkal fenntartottak.»

A befejezetlen trilógiával, *Az ősi küldött*-tel kapcsolatban egyházellenességét hangsúlyozza ez a honlap: «[...] a keresztény és a pogány összeütközését hozta. Tormay szerint Magyarország férfias és hadi értékeinek ébresztéséért a kereszténység befolyása a felelős.

A műveiben a Xenofóbia, antimodernizmus, rasszizmus, antiszemitizmus és antiklerikalizmus térhódítása mellett jelezhetők a progresszív és megállíthatatlan, intoleráns elmélete és a magyar társadalom progresszív megmérgezése.

Tormay Cécile 1932. április 2-án, Mátraházán halt meg, anélkül, hogy láthatta volna a társadalmi mérgezés gyümölcsét, amelynek elterjedéséhez hozzájárult.»

Íme egy 2003-ban megjelent, **Kádár Judit** [(1956), az ELTE-n szerzett angol-magyar szakos diplomát, az irodalomtudomány kandidátusa (1997).] tollából *Az antiszemitizmus jutalma: Tormay Cécile és a Horthy korszak* c. Tormay *Bujdosó könyve* kapcsán egy-két részlet (vastag betűs kiemelések tőlem):

«A huszadik század első felében két életrajz is megjelent Tormay Cécile-ről (1875–1937) – mindkettőt a híres irodalomtörténész professzor, Hankiss János írta –, 1945 után viszont nevét és műveit feledésre ítélte a politika, annak ellenére, illetve éppen azért, mert a két világháború közti Magyarország legnagyobb elismerésben részesített, az uralkodó osztályok által ünnepelt és népszerűsített nőírója és női ideológusa volt.

Korabeli privilegizált helyzete már Hankiss János két, Tormay írói gyengeségeit elkendőző, apologetikus nyelvezetű életrajzából (1928,

1939) is szembeötlő, ám az író kiváltságos pozíciója ellenére is felvetődik a kérdés: miként lehetséges, hogy a tekintélyelvű és férfiközpontú, patriarchális húszas években éppen egy nőre bízta a *Napkelet* című irodalmi folyóirat szerkesztését, mely arra volt hivatott, hogy a liberális és baloldali, a magyar irodalomra máig nagy hatást gyakorló *Nyugattal* szemben a kor hivatalos nemzeti, keresztény, konzervatív ideológiáját képviselje?

A válasz hírhedt könyve, a második világháború kitöréséig öt kiadásban megjelent, a háború alatt szemelvényesen közreadott, 1945 után betiltott, ám még a 70-es években is jobboldali kanadai emigráns körök által újra kiadott, sőt 1998-ban Magyarországon is megjelentetett *Bujdosó könyv* ideológiájában rejlik.

Az 1920–21-ben megjelent kétkötetes *Bujdosó könyv* szerkezete alapján **naplónak tekinthető**, amely az íróőnek dátummal ellátott feljegyzéseit tartalmazza az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követő két magyarországi forradalomról, a polgári demokratikus átalakulással próbálkozó köztársaság (1918. október 31.), majd a kudarca után létrejött, szintén rövid ideig tartó szovjet típusú diktatúra, a Tanácsköztársaság (1919. március 21.– augusztus 8.) idejéből. **Az utólagos megírásra azonban számos jel utal.** Az egyik bejegyzésből kiderül, hogy bár korábban is „vannak feljegyzései”, Tormay Cécile-ben egy barátnője nógatására eleve csak 1919 márciusának végén fogalmazódott meg, hogy azokat közreadható naplónak formálhatná. 1919. március 22-i bejegyzése szerint már mindent tudott a köztársaság elnöke, Károlyi Mihály egy nappal korábbi lemondásának és a Tanácsköztársaság kikiáltásának körülményeiről, még azt is, Károlyi mit mondott aznap éjjel volt miniszterelnökének, Berinkey Dénesnek a miniszterelnöki palota „valamelyik szobájában” (II. 20–21.). Becsúszott egy ügyetlen baki is: 1918. december 1-jén azt írta, mivel „ma reggel mondta a szolgáló, hogy nincs több szén a pincében”, szénszállítási engedélyével a zsebében Tormay elment a hónapok óta hiába várt fűtőanyag ügyében a „szénközpontba” reklamálni, majd ugyanebben a feljegyzésében hozzátette: „másnap is elmentem és harmadnap is” (I. 195–196.).

Nemcsak a nyilvánvalóan utólagos rekonstrukció mutatja, hogy könyve álnapló, hanem a statikus szemléletmód is. Egy valódi napló írója az egymás után bekövetkező események hatására módosítaná nézőpontját; a *Bujdosó könyv* esetében a szövegrészek dátumok alá csoportosítására viszont csupán azért volt szükség, hogy az objektivitás látszatát erősítse. **Az író valóban osztályának, az ún. keresztény-nemzeti úri középosztálynak a két forradalomról vallott nézeteit propagáló, agitativ célokat szolgáló, mindvégig azonos, változatlan nézőpontból írott tendenciózus politikai tézist adott közre.**

Igaz, a „napló” műfaját látszólag elutasította, s a könyv címe sem utal erre a narrációtípusra; a bevezető „Útvaló írás” a műfaj elmosására tett kísérlete mégis főként azt a célt szolgálta, hogy a mű referencialitásába vetett hitet erősítse, és agitativ jellegét leplezze: „Nem a forradalmak

történetét, nem is a politikai események szemtanújának a naplóját akartam megírni. Szóljon az én könyvem arról, amiről nem fognak tudni a jövő történetírók, mert azt át kellett élni. [...] Legyen a Bujdosó könyv a fájdalom könyve.” (I. 7–8.)

Igaz, a „napló” műfaját látszólag elutasította, s a könyv címe sem utal erre a narrációtípusra; a bevezető „Útravaló írás” a műfaj elmosására tett kísérlete mégis főként azt a célt szolgálta, hogy a mű referencialitásába vetett hitet erősítse, és agitatív jellegét leplezze: „Nem a forradalmak történetét, nem is a politikai események szemtanújának a naplóját akartam megírni. Szóljon az én könyvem arról, amiről nem fognak tudni a jövő történetírók, mert azt át kellett élni. [...] Legyen a Bujdosó könyv a fájdalom könyve.” (I. 7–8.)

E szavak azt sugallták, hogy az írónt épp az átélt erős érzelmek teszik az igazságot ábrázolni képes szemtanúvá, sőt hitelesebb elbeszélővé, mint a korszakot tudományosan feldolgozó jövőbeli történészek lehetnek. Szépirodalmi műhöz illő címválasztása és a napló műfajának látszólagos elutasítása ugyanakkor arra utalnak, Tormay tudta jól, hogy a huszadik század eleji Magyarországon a történeti forrásként olvasott emlékező próza a szépirodalmi alkotásokénál kisebb becsű volt, s a szándékoltnál homályos megfogalmazás segítségével próbálta művét egyszerre mérvadó forrásnak beállítani és szépirodalmi rangra emelni.

Tormay eljárásmodja sikeres volt: számtalan recenzió és életművét méltató írás tanúsítja, hogy a kortárs magyar olvasók, a kor elvárásai horizontjának megfelelően az időrendben haladó, dátumokkal ellátott álnaplót hiteles történelmi dokumentumnak tartották (még a neves irodalomtörténész Horváth János is úgy vélte, hogy a könyv „történeti okmány az 1918-i összeomlást követő forradalmi és kommunista időkben”), a későbbiekben éppen ezért a művéért részesítették a jelentős (szép)írónak kijáró ünneplésben. A hitelesség érzetét fokozhatta szemükben, hogy már a polgári forradalom idején is az ellenforradalmi szervezkedése miatt letartóztatással fenyegetett, és bujkálni kényszerülő szerző (erre utal könyvének címe) neve azonos a főszereplőével, a bevezető „Útravaló írás”-t is Tormay Cécile-ként írta alá, tehát az önéletrajziság által is működésbe lépett az író és olvasó közt a mű valóság-hűségéről létesülő, Philip Lejeune által definiált „pacte référentiel”, a „referenciális szerződés”. Halála után e szerződés jegyében nevezték el róla az utcát, amelyben Budapesten anyjával élt és koszorúzták meg bujdosásának egyik vidéki menedékhelyét, egy balassagyarmati házat, ahol állítólag „nagy művén” dolgozott: a Tormay Cécile-kultusz fő célja éppen az volt, hogy olvasóit a *Bujdosó könyv* „objektivitásában” megerősítse, így világnézetét közvetetten elfogadtassa velük. [...]

A könyvben saját kultuszát építette – amint egyre inkább kivette részét a jobboldali, legitimista szervezkedésből, egyre gyakrabban ábrázolta magát a magyar férfiíróknál oly gyakori próféta- vagy mártírszerepben: „Magam csak egy bolyongó láng vagyok, vigyenek a tűzéből, hordják szét a sötétben,

világítsanak be vele az otthonokban, hogy derengésénél átvirasszunk az éjszakát”; „Én jobban szenvedek – én a mások jajsza is vagyok” (I. 288.; II. 240.). Sőt, egy ízben a harcos katona metaforáját használta saját szerepe megjelenítésére: „Azoknak nem szabad féltetniök magukat, akik a rohamot vezetik” (I. 289.). Ha nem tudnánk, hogy a Cécile női név, azt gondolhatnánk, a könyvet férfi írta. Férfiasságával és a férfi önéletrajzokra jellemző tematikával a férfiolasók számára is elfogadhatóvá tehetette személyét, mint hiteles szemtanút és művet, mint hiteles történelmi dokumentumot, annak ellenére, hogy a könyvben részben a magyar férfiipolitikusok tehetetlenségével magyarázta a világháborút követő összeomlást és a baloldal térnyerését, sőt a MANSZ szervezésébe is az ő tehetetlenségüket látva fogott bele: „[t]enni kellene, hamar, egységesen, mert ha mi [nők] nem teszünk, majd tesznek ők [az antanthatalmak, a környező országok és a belső ellenség]. És a magyar [férfi] politikuskok még mindig üléseznek, tanácskoznak, a pártjaikra gondolnak és saját magukra. Az egységet pedig még ebben a rettentő viharban se képesek megteremteni.” (I. 289.)

Férfiak iránt táplált ellenérzéseiről elterelte a figyelmet, hogy könyve legtöbb szereplője az általa „patkánylázadásnak” nevezett két forradalom negatívan ábrázolt résztvevője. Míg a tömeget minden esetben visszataszító csőcseléknek láttatta, a nőket és férfiakat politikai nézeteik és társadalmi osztályuk szerint ruházta föl kedvezőtlen vagy vonzó vonásokkal. Könyvében jószerint csak az úri középosztályhoz, illetve az arisztokráciához tartozó, a jobboldalt képviselő emberek kellemes külsejűek: az ellenforradalmi szervezkedésben szerepet vállaló gróf Zichy Rafaelné Pallavicini Edinának „olaszos, nagy barna szemét”, mosolyát, Hohenlohe Károly Egon hercegnek „szellemes fejét” emelte ki (I. 201.; 202.). A baloldallal rokonszenvező emberek, köztük a nők is, kivétel nélkül ellenszenvesek. [...]

Legtöbb negatív alakja azonban férfi, akiknek nem férfiúi mivoltát, hanem zsidóságát hangsúlyozta – könyve hemzseg az ellenszenves, torz külsejű, sőt nyomorék zsidó férfiktól –, így kevésbé volt feltűnő, hogy a nem zsidó férfiak is ellenérzést keltettek benne. [...]

Tormay Cécile-t sem műveltsége – bár jól tudott németül, franciául és olaszul is, mindössze tanítónői képesítése volt –, sem gondolkodásának osztályára jellemző, a tradíciókhoz való hűségnek, tehát morális kérdésnek beállított rendkívüli rugalmatlansága nem tették képessé, hogy az eseményekre, a történelmi folyamatokra reális magyarázatot adjon. Származását tekintve a földbirtokos osztályhoz tartozott: anyja nemesi származású, de a családi földbirtokot a férfi leszármazottak örökölték, apja nemesi ranggal jutalmazott állatorvos-mezőgazdász végzettségű minisztériumi főtitkár volt. Tormay Béla 1906-ban bekövetkezett halála után Tormay Cécile csak úgy tudta anyja és saját megélhetését biztosítani, hogy kapcsolatai révén Ferenc Józseftől az elszegényedett fiatal földbirtokos nemeslányok részére létrehozott ún. „alapítványi hölgy”-i rangot szerzett, ami szerény állandó jövedelemmel, és – vélhetően számára korántsem mellékesen, a társadalmi szereplehetőségeit

kitágító – „asszonyom” megszólítással járt, hiszen soha nem ment férjhez.

Számos, a kapitalista rendszerhez alkalmazkodni képtelen, tönkrement dzsentri kortársához hasonlóan nem értette, hogy az egykori köznemesség elszegényedésének oka az elavult birtokszerkezet, a tőke hiánya és a XVIII. század során megmerevedett antimerkantil, feudális mentalitás.

Az egyes osztályok eltérő érdekeit (f)el nem ismerő, a „fejlődési fokokra” történő hivatkozása ellenére statikus, progresszióellenes, feudális gondolkodásmódot tükröző cserfa metaforáját méltatói nem véletlenül idézték újra és újra, hiszen a magyar dzsentrinek a parasztságra is kiterjesztett, azaz „össznemzetivé”, egyben időtlenné, „össztörténetivé” tett „nemzeti jellemről” alkotott képét fogalmazta meg, igen szemléletesen: „Ezer év alatt egy hatalmas cserfa nőtt a mi földünkben. Ez a cserfa maga a magyar nép. A gyökere a paraszt, a törzse a régi nemességből lett és véle összeforrott értelmiség, a lombja az antik értelemben vett aristocrata, a kiválóság. Minden ugyanaz: a gyökér, a törzs, a lomb és egyik a másik nélkül élni képtelen. A fa elszárad, ha bármelyik beteg. Nem társadalmi osztályokról van a háromban szó, de fejlődési fokról. Más népek ezért nem értenek meg minket. [...] A magyar parasztban benne szunnyad a jövőendő úr, – az úrban él és visszavissza néz a régi gőgös paraszt. Gőgjében dacos és szilaj, zárkózottságában hallgatag, a veszélyben fecsegő, jókedvében marakodó, irigy, vendéglátó, tékozló, szűkkeblű és mégis pompát mutató lényükben egyek ők.” (II. 157.)

A falusi életforma (a parasztság és nemesség harmonikus együttélésének) magasztalása a háborús vereséggel és a bizonytalanná vált jövővel szembesülő frusztrált dzsentri öntudatlan önigazolása, kísérlet a változatlanul kívánt társadalmi szerkezet ideológiai alátámasztására. Ám Tormay Cécile-nél elfojtott nemisége is felsejlik az édeni állapot rajza mögött: „Falu, magyar falu, önző, mint a gyerek, közönyös, mint a tilalomfa, erős, mint az idő. Minden bűne szőlőhegyek vad mámora, termékenyülések és termékenyítések ősi vágyai, a férfi, az asszony és a föld.” (II. 54.)

Miután osztotta a zsidók „bujaságáról” való előítéletet, miszerint „[a] héber nép története, az Ószövetség, a Talmud és a világ különböző nyelvein megírt zsidó irodalom, és minden, ami a judeai néptől származik, túláradozó érzékiség” (II. 204.), könnyen juthatott odáig, hogy a baloldalt (a liberálisokat, szociáldemokratákat, kommunistákat) a zsidókkal azonosítsa. Így válhatott meggyőződésévé, hogy a Tanácsköztársaság képviselőjében fellépő emberek, azaz tehát „zsidók” szexuálisan is megrontják a „magyarokat”: „Laza erkölcsű betegek és gyilkosok... A leányinternátusok hálósobáiban fiatal zsidó tanítók alusznak, hogy a kis leányok megszokják a férfi jelenlétét. A közös fürdőbe zsidó orvostanhallgatók kísérik a leánygyermeket, hogy a feleslegessé vált tartózkodást nevetség tárgyává tegyék.” (II. 122.)

Életrajza ismeretében megoldhatatlannak tűnő szexuális problémája olyan egzaltált

megfogalmazásra ragadtatta, amely a kor igencsak bőséges antiszemita irodalmában is páratlan: „Egy dagadt szemű, puha nagy varangy, egy szimatoló döggeszelyű, egy kéjgyilkos, egy fekete hiéna... Hideg, alattomos emberkínzó, terheltek, vérdűhben fertőzők, sadikus degeneráltak, hatalmi tébolytól puffadt arcok, félhülyék és egész gonosztevők, szinte elevenen feloszló koponyák. Mintha fegyházból és tébolydákából jöttek volna elő, a [zsidó] népbiztosok...” (II. 207.)

Származása önmagában is a zsidósággal szembeni előítéletes gondolkodásmód elsajátítására predesztinálhatta: legtöbb dzsentri sorstársa, sőt az arisztokrácia számos tagja is, akikhez Tormay Cécile felemelkedni vágyott, a tizenharmadik század végétől Magyarországon – épp a nemesség kereskedelemtől-ipartól való vonakodása következtében – jelentős számban megtelepedő zsidó polgárságot tette felelőssé a nemesi osztály hanyatlásáért. Esetében azonban nem csupán az egzisztenciájában fenyegetett, önreflexióra képtelen dzsentri szükségszerűen irracionálissá váló gondolkodásmódja vezethetett a zsidógyűlölethez, hanem minden bizonnyal női mivoltában való meghasonlottsága is: a férfiak iránti, leplezett ellenérzéseit a zsidók elleni gyűlöletté transzformálta.

A *Bujdosó könyv* stilisztikai szempontból jól megírt, világos szerkezetű, szenvedéllyel teli, eszméit tekintve nyíltan, a legegyszerűbb olvasó számára is nyilvánvalóan szociáldemokrácia-, szocializmus- és kommunizmusellenes, antiliberalis, royalista, nacionalista és irredenta (burkoltan, jóval kevésbé felismerhetően feudális, antikapitalista, progresszióellenes és militarista) mű. Vezérfonala a középkori antijudaizmusnak és a modern antiszemitizmus összeesküvés-elméletének a tizenkilencedik század végétől főként Franciaországban és Németországban viruló ötvöze, melynek Magyarországon az 1880-as évektől Istóczy Győző és antiszemita pártja készítette elő a talajt. Tormay Cécile meggyőződése szerint a zsidó szabadkőművesség, a feminista és a zsidó kézben lévő baloldali, liberális sajtó esküdött össze az ország tönkretételére.

A keresztény világ ellen forralt ősi bosszúval magyarázta Magyarország részvételét is a háborúban. Úgy vélte a legnagyobb áldozatot a középosztályok hozták, s „Magyarország nem akarta a háborút” (I. 44.).

A *Bujdosó könyv* a két világháború közt felerősödő magyarországi antiszemitizmus egyik első, s az uralkodó osztályok által nem kis részben zsidógyűlölete miatt üdvözölt műve, hiszen megjelenése idején, amint a gazdaságtörténész Pach Zsigmond Pál fogalmazott, „a középrétegek (középosztály) egyes csoportjai – az ellenforradalmi kormányhatalom segítségével”, éppen a szélsőjobboldali, antiszemita ideológia és a rá épülő politikai mozgalmak szárnyain próbálták „a jelentős részben zsidó burzsoázia kezéből a gazdasági élet – lenézett és egyben hön áhított – pozícióit” kivenni. [...]

Bár a propaganda szintjén a MANSZ a „keresztény és nemzeti világnézet [sic!], az ország oszthatatlansága és a család” képviselőjét tűzte célul (I. 202.), és

Tormay Cécile mindvégig hangsúlyozta, hogy „[a] politikában – a pártpolitikában – mi részt nem vettünk, csak annyiban, hogy kérve kértük a politikai pártvezéreket, fogjanak egymással kezét”, megalakulása után tíz évvel a szervezet főtitkára elismerte, hogy a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége „1919 márciusáig főleg politikai tevékenységet fejtett ki, amennyiben a Károlyi-kormány készülődő képviselő-választására szervezte egy táborba a választójogot akkor nyert magyar női társadalmat”. A MANSZ a két világháború közt a Horthy-rezsim egyik jelentős ideológiai támaszává vált (1921-ben állítólag már több mint egymillió tagot és 400 vidéki fiókot számlált). Célja szociális reformok és anyagi támogatás mögé bújva a középosztálybeli nők összefogása mellett a vidéki, alacsonyabb társadalmi osztályokhoz tartozó nők és az ifjúság ideológiai irányítása volt: „...a szövetségi munkáknál mindig ott van a gazdasági és kulturális eredményekre való törekvéseken kívül, az a cél is, hogy a közművelődésre háziipari és jótékonsági mozgalmak útján egy élő szervezetbe tömörített politikai jogokkal bíró asszonyok százezrei [a] politikai irányítást a szövetség vezetőségétől fogadják el. Ez a politikai irányítás sohasem jelent politikai pártokba való toborzást, de igenis jelent soha meg nem alkuvó, nemzeti, keresztény érzést.”

A fő cél természetesen továbbra is a jobboldali női szavazatok biztosítása maradt: „Azért az utolsó választási harcokban is csak ott vett részt a szövetség a saját zászlaja, s neve alatt a választási küzdelemben, ahol a keresztény és nemzeti alapon álló pártok jelöltjei, a nemzetközi liberális vagy szociáldemokraták jelöltjeivel szemben való harcban.”

A MANSZ nyíltan irredenta nézetei összhangban voltak a hivatalos irányvonallal, ám Tormay az antiszemitizmus propagálásával akkor sem hagyott fel, amikor a nemzetközi nyomás a magyarországi politikára e tekintetben a húszas években mérséklőleg hatott. 1926-ban például fellépett az egyetemre felvehető izraelita vallású hallgatók számát korlátozó numerus clausus törvény enyhítése ellen: „És az ország asszonyai [...] egyetlen elszánásban és egyetlen akaratban kijelentették, hogy a numerus clausus érintetlen fennmaradásához ragaszkodnak, és tiltakoznak a törvény visszafejlesztését célzó mindennemű netáni törekvéssel szemben” (az egyetlen engedmény, amire hajlandó volt, hogy a „zsidó” szót kerülte).

Az antiszemitizmus hol nyíltan, hol burkoltabban mindvégig jelen volt az általa szerkesztett irodalmi és kritikai folyóiratban, a *Napkelet*-ben is. 1924-ben például folytatásokban közölte a francia Tharaud testvérek *Ha Izrael a király* című, Károlyi Mihályt Tormayéhoz hasonló indulatossággal és argumentációval támadó (öt testi-lelki nyomoréknak beállító), „a bolsevizmus alatti Magyarországról” szóló, zsidógyűlölő könyvét, s az antiszemitizmus enyhülése idején, 1926-ban is jelentetett meg antiszemita elbeszélést (Tamási Áron *Siratnivaló székel*y című művét). 1931-ben *A vörös emigrációról* szóló tanulmányában a későbbi neves középkortörténész, Mályusz Elemér burkoltan fogalmazott, a zsidó szót csak elvétve írta le, a második világháború idején – igaz, már az író halála

után, de szelleméhez hűen – a folyóirat hasábjain újra megjelent a leplezetlen zsidóellenesség. [...]

Tormay Cécile-re és szervezetére, a MANSZ-ra illik a fasiszta jelző: bár gyakran hivatkozott a polgári értékek képviselőjére, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége élén – igaz nevét emblémaként használták, s valójában a háttérből irányították (a MANSZ-nak ő volt ugyan az elnöke, de például az első években a *Bujdosó könyv*-ben is megemlített royalista Hohenlohe Károly Egon herceg volt az „igazgatója”) – fasiszta politikát folytatott. A pártok és felekezetek fölött álló antiliberalis, antiszemita, nacionalista, irredenta MANSZ és az olasz fasizmus rokon vonásaira az író már szinte a két mozgalom születése pillanatában felfigyelt, de a kezdeményező szerepet saját magának, illetve a MANSZ-nak tulajdonította: „Európa népei és a világ népei félőntudatlan, – még olykor támolyogva, olykor tétozva, de követnek bennünket [a bolsevizmus elleni felekezetek fölötti összefogással folytatott küzdelemben]. Nézzenek le Itáliába! Odajutnak-e el, ahová mi eljutottunk? Bízunk benne!” – írta 1922-ben. A *Napkelet* már 1927-ben, a hivatalos olasz–magyar közeledés idején reklámozta barátnője, gróf Zichy Rafaelné fordításában a *Mussolini válogatott beszédei* című kötetet, s a folyóirat – akárcsak a Tormay szellemi irányítása alatt álló *A Magyar Asszony* – egészen megszűnéséig, 1940-ig rendszeresen közölt a fasizmust üdvözlő írásokat (1931-ben például a fasizmus ideológiai programjának megalkotója, Giovanni Gentile tollából).

Bár szépirodalmat a *Bujdosó könyv* megjelenését követően több mint egy évtizeden át nem írt, hébe-hóba egy-két publicisztikai írást közreadott; a leghosszabb az olasz fasizmust üdvözölte. A MANSZ nevében 1932. október 28-án a *Marcia su Roma* tizedik évfordulóján Rómában személyesen köszöntötte Benito Mussolinist. Az ünnepségről lelkesen számolt be: „láttuk a fasiszta erőt és alkotást a földön és az égen – láttuk mindenütt! [...] Láttuk a fasizmus alkotásait a Forum Mussoliniben, ahol a fascio giovanile: a fiatal leányok vonultak el, köszöntve a magyar asszonyok kiküldötteit. Láttuk a fasiszta forradalom kiállításán, kulturális, testnevelési, népjóléti és szociális intézményekben, láttuk a férfiak fasiojában és a római női fasioiban, amely előtt tolmácsoltuk a magyar asszonyok szeretetét...”

Az ellenforradalmi mozgalmából még 1918 végén szervezté alakult Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét az új uralkodó osztályok hatalomra kerülésüket követően nyíltan és látványosan támogatták: már az 1922. évi közgyűlésen részt vett Horthy Miklósné „őfőméltósága”, a főpapság képviselői és Gömbös Gyula, a MOVE elnöke. A *Bujdosó könyv*ért, a MANSZ ötletéért és az ötlet kivitelezéséért Tormay Cécile elnyerte méltó jutalmát: köreikbe fogadták és piederasztálra emelték. Testvérei is jól jártak. Nő létére, 1923-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter, gróf Klebelsberg Kunó, megajándékozta a *Napkelet* főszerkesztői tisztevel. A *Bujdosó könyvet* és korábbi műveit idegen nyelvekre fordították, saját maga által építeni kezdett kultuszát tovább építették. Marie Curie halála után 1935-ben Magyarország őt delegálta a Nemzetek Szövetsége szellemi együttműködéssel foglalkozó bizottságába, majd 1937-ben irodalmi

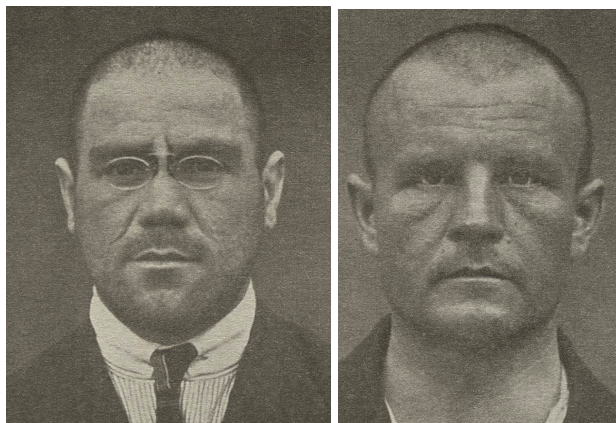
Nobel-díjra jelölték (O'Neill kapta). Horthy Miklós Corvin-lánccal és a katonai érdeméremnek számító *Signum Laudis* díszjelvénnel tüntette ki.

Az uralkodó osztályok óriási személyes szolgálatot is tettek az írónőnek. 1925-ben Tormay Cécile kinos botrányba keveredett: válópere során gróf Zichy Rafael hatvan tanút (inasokat, szobalányokat, kocsisokat) felsorakoztatva azzal vádolta meg feleségét, a félig olasz származású Pallavicini Edina grófnőt (aki egyébként tevékeny szerepet vállalt a MANSZ-ban, és ő volt a *Napkelet*et kiadó Magyar Irodalmi Társaság elnöke is), hogy szerelmi viszonyt folytat Tormay Cécile-lel. Zichy grófné és az írónő ellentámadásra kényszerültek, és rágalmozási pert indítottak a gróf ellen. Mint a korabeli – virágnyelven fogalmazó – sajtó beszámolt róla („a vád anyagát nemigen lehet ismertetni, mert az nem bírja el a nyomdafestéket”), végül, nyilvánvaló politikai nyomás hatására a gróft ítélték másfél év börtönbüntetésre, mivel „egy exponált politikai tábor szenvedélyes amazonjairól” volt szó.

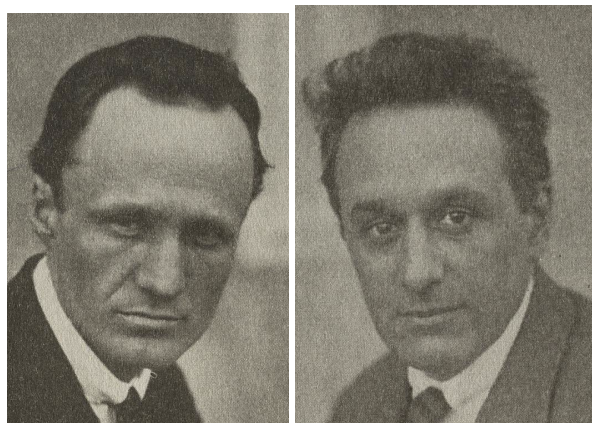
Írásai és két életrajza tanúsága szerint nem volt férfi, aki magánéletében fontos szerepet játszott volna (a *Bujdosó* könyvben apját csak megemlítette, viszont hosszan írt az őt dzsentrí szellemében nevelő anyjáról, akihez nyilvánvalóan mély érzelmek fűzték). Irodalom iránti érdeklődését egyik nagynénje keltette fel, világnézetét Zichy grófné befolyásolhatta. Élete során nem Pallavicini Edina volt az egyetlen „olasz kapcsolata”. Háború előtti írói imázsát is egy szicíliai származású olasz nő, Francesca D'Orsay segítségével alakította ki, akihez tizenöt éven át tartó szoros kapcsolat fűzte – 1899 és 1914 között húsz alkalommal kereste fel Olaszországban. Neki köszönhetette, hogy megismerte „az olasz fasizmus Keresztelő Szent Jánosaként számon tartott” Gabriele D'Annunziót, majd ennek az ismeretségnek révén jutott el a kor egyik legismertebb írójához, Anatole France-hoz. (Míg France-nak később nem tudta megbocsátani antiszemitizmus elleni kiállását a Dreyfus-perben, még róla írott nekrológjában sem, D'Annunzióval történt megismerkedésének emlékét melegen ápolta, a költőről írt cikkét több alkalommal újra publikálta).

Élete utolsó évtizedében „hűséges osztályosa” gróf Ambrózy-Migazzi Lajosné volt: együtt éltek közösen vásártól villájukban Mátraházán. Ekkoriban már a grófné szerkesztette *A Magyar Asszonyt*, s Tormay Cécile halála után összegyűjtött műveit is ő rendezte sajtó alá.

Írónikus, hogy a korban szexuális aberrációnak, „fajtalanságnak” tartott – a „felsőbb körökben” minden bizonnyal ismert – lesbikussága és antifeminizmusa ellenére ő lehetett a két világháború közt működő legnagyobb létszámú nőszervezetének vezetője és a rendszer emblematikus nőírója. Korántsem véletlen azonban – és a Horthy-rendszer (nő)politikájára és fasizmus iránti vonzódására egyaránt fényt vet –, hogy a temetésén megjelenő kormányzó és felesége „a legnagyobb magyar asszonynak” felírással ellátott koszorúján e rangkórságtól szenvedő korban titulusaik megjelölése nélkül mindössze ez állt: „Tormay Cécile-nek mélységes kegyelettel Horthy Miklós és Magda”.»

Juhász (Goldstein) Béla, a titkos rendőrség vezetője; Peczkai József, a Szamuely-féle „halálvonatos” különítmény egyik tagja

Dr. Hamburger Jenő orvos, földművelésügyi népbiztos; Kunfi (Kunstatter) Zsigmond Lenin megbízottja, közoktatási népbiztos

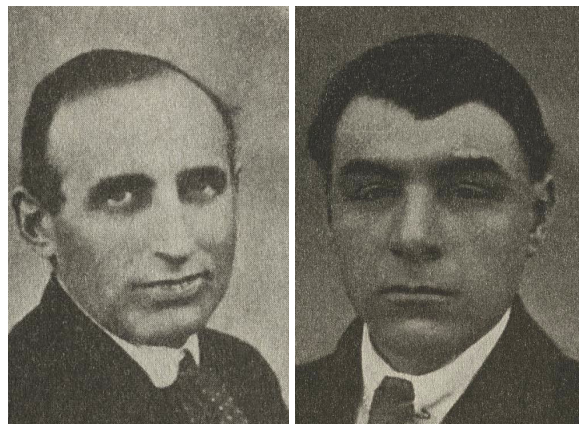
Kun (Khon) Béla; Böhm Vilmos írógépgyűnök, szocializáló-majd hadügyi népbiztos, később a Vörös Hadsereg főparancsnoka, végül bécsi követ

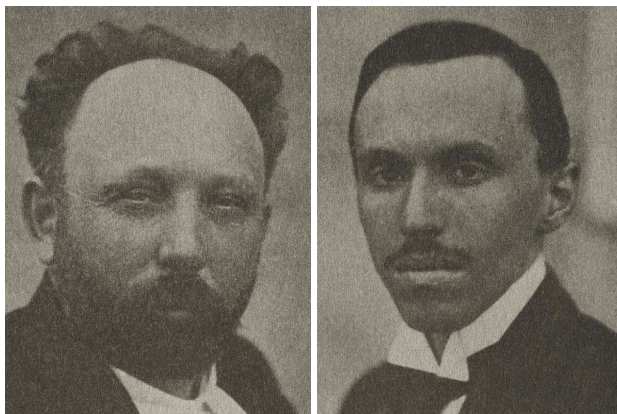
Heltai (Hoffer) Viktor Budapest városparancsnoka; Kéri (Krammer) Pál Gróf Károlyi Mihály Károlyi Mihály egyik tanácsadója

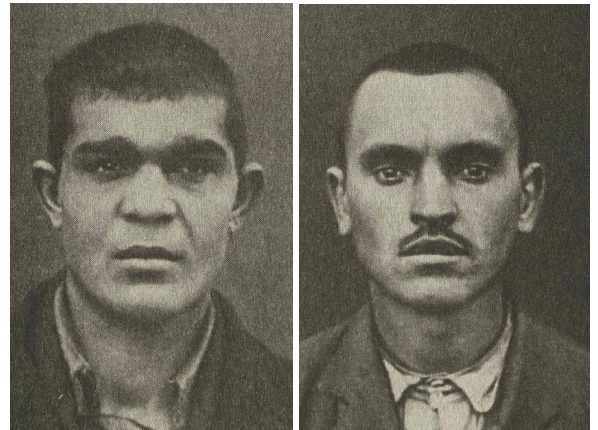
Landler Jenő ügyvéd, belügyi- és kereskedelmi népbiztos, később a Vörös Hadsereg főparancsnoka; Pogány (Schwartz) József hadügyi-, majd külügyi-, végül közoktatási népbiztos

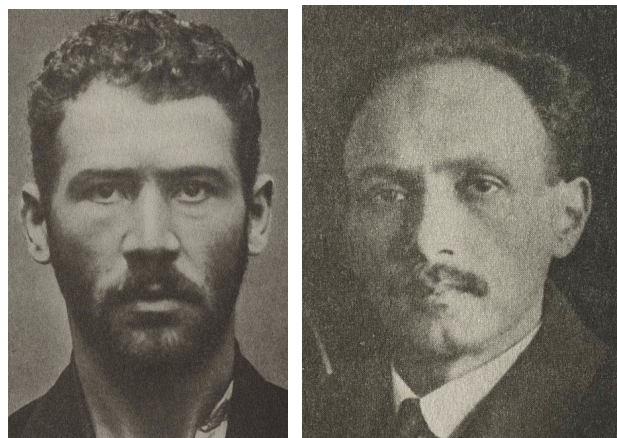
Varga (Weissfeld) Jenő; Szántó (Schreiber) Béla hadügyi népbiztos

Csizmadia Sándor földmunkás, földművelésügyi népbiztos; Hevesi (Hönig) Gyula szocializáló népbiztoshelyettes

Nyári Sándor, Gajdos József

Khon-Kerekes Árpád Szamuely kedvenc hóhéra; Vágó (Weiss) Béla belügyi népbiztos

Nyisztor György földmunkás, földművelésügyi népbiztos; Szabados (Singer) Sándor közoktatásügyi miniszter

Németh Ványi Klári az országos közéleti hetilapban, a *Hetek* 2008. 11. 21-i online számában (XII/47) az alábbiakat írja a *Mit titkolt a Nemzet Asszonya, Horthy kedvence: Báró Tormay Cécile* című cikkében (Szerk.: itt is tölem erednek a vastag betűs kiemelések):

«A huszadik századi magyar irodalomtörténet számos népszerű, ünnepezt író- és költőnője 1945 után egy csapásra kiment a divatból és feledésbe merült. A kilencvenes években, majdnem negyven év hosszú hallgatás után azonban egyre több könyvtár, kézirattár mélyén szendergő „Csipkerózsika” ébredt fel álmából. Köztük találjuk Báró Tormay Cecilt (1876–1937) is.

A királyfi, akitől Tormay elsőként ébresztő csókot kapott, az Enter kiadó volt. **1998-ban itt jelent meg az agyonhallgatott, megrágalmazott, osztályidegennek bélyegzett „Irredenta Nagyasszony” Bujdosó könyv című műve.** A kétkötetes regény 1922-ben látott először nyilvánosságot, és Horthy Miklós kormányzó egyenesen rajongott érte. De minden valamirevaló, magát kereszténynek és magyarnak valló hazafi, egyházi előkelőség és méltóságos úrasszony legalább tíz sort fejből tudott idézni Tormay remekéből. A regény alcíme, Feljegyzések 1918–19-ből, magáért beszél. 1921 és 1922 között a „Nemzet Nagyasszonya” (Tormayt a két világháború között csak így emlegeti a konzervatív irodalomtörténet) **a Tanácsköztársaság idején írt naplóját dolgozta át és publikálta könyv alakban. A „bujdosó” jelző magába tömöríti mindazt a szenvedést, megaláztatást és rettegést, amit a szerző a fent említett időszakban átélt, és amit mindössze egyetlen nézőpontból láttat.** Tormay a következőkkel

indokolta műve támadhatóságát: „Nem a forradalom történetét, nem is a politikai események szemtanújának a naplóját akartam megírni. Szóljon az én könyvem arról, amiről nem fognak tudni a jövő történetírói, mert azt át kellett élni. Szóljon arról, amiről nem tudtak az idegenből behurcolt forradalmak felidézői és politikai eseményeinek a szemtanúi, mert lelkiüktől távol állt minden, ami magyar.”

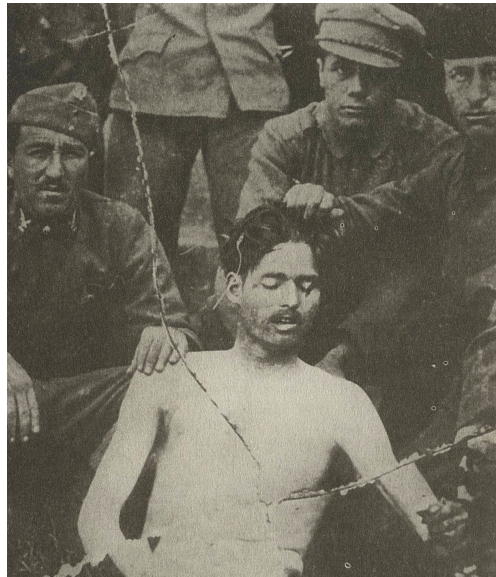
Tormay mint az egyedüli igazság birtokosa, **lerántja a „vörös lepedőt mindazokról a nemzetidegen és idegenlelkű elemekről”, arról a „tizenegy zsidóról és nyolc bűnös magyarról”, akik bomlasztják a sokat szenvedett Magyar Hazát.** Könyvéhez képes melléklet is tartozott. **A Tanácsköztársaság vörös terroristáinak** névvel ellátott fotóit tartalmazta, úgy mint: **Juhász Béla, alias Goldstein; Ernst Baumgarten; Otto Korvin, alias Klein** stb. (Ld. a fotókat itt és az olasz tanulmányban) **A szövegben hemzsegnek a „jellegzetes sémi arcok, a pájeszes galíciai fiúk, akik vakondok módjára surrannak a sötétben, a Dob utcai gettó lakói nemzeti színű kokárdával és fehér őszirózsával, a szabadkőművesek, a feministák, a judeo-liberális bolsevikok és a kaftános galíciai menekültek”.** Ellensúlyozásként ott látjuk a bárónőt, halált megvető bátorsággal, dacolva a veszéllyel, késő éjjel gyenge nőként a forrongó pesti utcákon, mindent lát, tud, hall és jegyez. Napjaink legvagányabb tényfeltáró riporterei is megirigyelhetik ezt a bátorságot, ezt a „magyar virtust”.

A *Bujdosó* könyv a két világháború között öt kiadást ért meg. 1939-ben jelent meg utoljára a Singer és Wolfner kiadó emlékkiadványaként, Tormay halála után két évvel. **A kor legjelentősebb irodalomtörténészei azonban már 1936-ban Nobel-díjra jelölték a szerzőt, akit 1930-ban Corvin-koszorúval is kitüntettek.** Istóczy Győző, Prohászka Ottokár, vitéz Kolozsváry-Borcsa Mihály, a magyar antiszemitizmus vezéralakjai a bárónő számos gondolatát tartották irányadónak. Klebelsberg Kunó miniszter az antilibális újkonzervatív vonal frontemberéül választotta a nagysikerű *Bujdosó* könyv íróját, így a bárónő 1923-ban a *Nyugat* ellenlábasaként alakult irodalmi folyóirat, a *Napkelet* főszerkesztője lett. **A periodika a keresztény megújulás irodalmát volt hivatott szolgálni.**

Tormay megpróbáltatásai nem értek véget a Tanácsköztársaság bukása után. Óriási sikerét és népszerűségét állítólagos rágalomhadjáratral igyekeztek befekéttetni természetesen „zsidó ellenségei”. Gróf Zichy Rafael felesége, Pallavicini Eduárdina (Edina) grófnő mély és meghitt barátságot ápolt a bárónővel. Mindketten a Magyar Haza és Nemzet ügyéért buzgólkodtak. Pallavicini Edina az 1920-as években magyarra fordította Mussolini több beszédét. Zichy Grófné alapította 1918-ban a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetségét, amúgy Tormay *Bujdosó* könyvének egyik „mélybarna szemű, olaszos szépségű” főszereplője. **1925-ben Gróf Zichy Rafael valókeresetet nyújtott be neje ellen, és az indoklásban kifejti, hogy Pallavicini Edina és Tormay Cecil szeretők. A bárónő és környezete szerint szervezett bosszúhadjárat áldozatai lettek, melynek személyesen Horthy Miklós kormányzó vetett véget.** Uzdóczy Páter

Zadravecz István ferences rendi szerzetes, akit 1907-ben X. Pius pápa szentelt pappá, és aki 1920 és 1927 között a Magyar Királyi Honvédség táborigaznoka volt, 1925 november 27-én titkos naplójában a következőképpen rögzítette mindazt, ami a Kormányzó szájából elhangzott: „Na, a mai napot a legfőbb triumfom napjának tartom, mert másfél évi börtönre ítélték el azt a gazember Zichy Rafaelt, felesége és Tormay Cecil megrágalmazásáért. Ez az ítélet egyedül az én erős közbelépésemre történt. Maga az igazságügy-miniszter is kételkedett, vajon egyáltalán hoznak legalább elmarasztaló ítéletet? (...) De én megszorítottam a dolgot. Különben itt nem kevesebbről van szó, mint a zsidó Vázsolyi bosszújától megmenteni Tormay Cecilt, akire haragudott a gyönyörű Bujdosó könyv megírása miatt. Az a hitvány nő pedig, akivel Zichy él, és akinek kedvéért eltaszította magától feleségét és gyermekeit, régi metresse volt Vázsolyinak.”

Tormay tehát másodjára is győztesen került ki az „idegenlelkűek és bolsevikok” gyűlöletének ösztüzéből. Kádár Judit irodalomtörténész *Az antiszemitizmus jutalma* című cikkében részletesen tárgyalja a Bujdosó könyv szövegét. Tormay gyűlölete a férfiak ellen, főként az izraelita származásúak tekintetében határtalan. Torznak, esetlennek, szörnyszülőttnek ábrázolja őket. Viszolygása az ellenkező nemtől majdnem ugyanolyan mértékben ölt testet szövegében, mint a bolsevizmustól való rettegetése. Tormay sohasem volt férjnél, és állítása szerint nem érzett szerelmet, legalábbis férfi iránt nem. 1937-ben, sikere csúcán Mátraházán hunyt el. Távol a világ zajától, egy apró villában hűséges barátnője, Ambrózy-Migázzai Lajosné volt támasza. Saját neméhez való viszonyával kapcsolatos titkát magával vitte a sírba, ahogyan a *Napkelet* másik kedvelt szerzője – Tormay Cecil levelezőpartnere – egy Bereg megyei bárónő, Czóbel Minka hatalmas kertjében közös sírban nyugszik Büttner Helénnel, „Bob” becenevű irredenta, festőművész barátnőjével. **Az utókorra hagyott könyveikből sugárzik az erős asszony tettekrekesése, aki csak látszólag visel abroncsos szoknyát.»**

A Lenin-fiúk pózolnak az áldozatukkal.

*Terroristák a megnyúzott és halálra kínzott áldozatukkal.
(Erre a fényképre a főhadiszállásukon találtak rá.)*

Ifj. Tompó László irodalomtörténész az alábbiakat mondja többek között a *Tormay Cécile emlékezete* c. munkájában:

«Tormay Cécile elfeledett nemzeti klasszikusaink egyike. Művei az elmúlt évtizedekben nem jelenhettek meg nálunk, számos könyve pedig kifejezetten betiltott volt, még antikváriumokban is nehezen lehetett beszerezni őket. De miért? Megemlékezésünk célja, hogy megtörje a hallgatás falát, és mellőzésének okaira rámutasson.

Nemzeti klasszikusunk [...]. Századunk elejétől jelentek meg novellái, elbeszélései. Első értékesebb munkájának az 1914-ben megjelent „A régi ház” című regényét tekinthetjük, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia akkor Péczely-díjjal jutalmazott, és hamarosan németül, franciául, angolul is olvashatóvá vált. E regényben rámutatott a magyar és német nép sorsközösségére, a magyarországi németek megmagyarosodásának történelmi lehetőségére.

Az 1918-as Károlyi-uralmat és az 1919-es magyarországi bolsevizmust bujdosva élte át. Ekkor írta történelmi emlékiratát, a „Bujdosó könyv”-et, amely két kötetben látott napvilágot (1921-22), majd angolul, olaszul, franciául és németül is. A bolsevizmus idején megszervezte a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét (MANSZ), és annak élére állva harcolt ezeréves határaink elismeréséért, a nemzeti hadsereg megteremtéséért, kérve a világ, de különösen Nyugat-Európa nemzeteinek közvéleményét, hogy a bolsevista terrorért ne a magyar nemzetet tegyék felelőssé. A magyar nőtársadalom nemzeti szellemű neveléséért,

Trianon teljes revíziójáért, az ezeréves magyar keresztény kultúra megismertetéséért kevesen tettek annyit az első világháború alatt és után, mint Tormay Cécile. (Reményik Sándor — az erdélyi „Végvári” — 1918. december 23-án levélben köszöntötte az írónőt.) Tette ezt karrierizmus, személyeskedés, megalkuvás nélkül, szembeszállva az akkori magyar társadalom közönyösségre, megfásultságra, végzetes kiszolgáltatottságtudatra hajlamos természetével. A MANSZ fórumain országszerte elhangzott beszédei — amelyek összegyűjtve halála után jelentek meg — nemcsak kortörténeti dokumentumok, hanem egy nemzet életrevalóságának indokai. A „Bujdosó könyv”-vel és a MANSZ mindeneként elmondott gondolataival tette hitelessé azt, amit, rajta kívül például olyan szellemi nagyságok, mint Prohászka Ottokár és Milotay István írtak ekkor minden magyar szívébe Kőlcsey nyomán: „A haza minden előtt!”

1922-ben megalapította a „Napkelet” című folyóiratot, amely történelmi, filozófiai, irodalmi és művészeti tanulmányokat, verseket, novellákat közölt. A folyóirat mentes volt ellenlábásának, a liberális irodalomtörténészek kedvencének számító „Nyugat” Ignotus, Fenyő Miksa, Osvát Ernő befolyásolta kasztszellemétől, ezért sokan mindmáig megfeledkeznek jelentőségéről.

Maimonidész és Marx megszállottjai azonban nem tudták megtörni, elkeseredetté tenni, mert ők nem tudták, amit írónőnk tudott: a magyar kultúra és a keresztény vallás bizony hatalmasabb minden évezredes gyűlöletnél. Miként már 1918-ban Prohászka püspök, úgy ő is nemzetünk keresztény erkölcsi alapokra való visszavezetésében és fajiságunk tisztaságának megőrzésében látja jövőnket. A Talmud bosszújától még 1919 után is távol állt: jellemző, hogy 1926-ban kiadja saját fordításában „Assisi Szent Ferenc virágoskert”-jét, a „Fioretti”-t. 1934 és 1937 között írott regény trilógiája, „Az ősi küldött”, a magyar középkor mélyen keresztény lelkiségébe feledkezik bele. Regényét azonban betegsége miatt már nem tudja befejezni, ezért azt egyik íróársára bízta. 1937. április 2-án hunyt el Mátraházán.

Halálát követően Hankiss János irodalomtörténész megírta élettörténetét, ismertette írói munkásságát, kiemelve klasszikus magyarságát és a magyar nemzeti öntudat fenntartásáért végzett írói-közéleti pályafutását. Erdemben azóta sem írtak műveiről, gondolatairól, pedig könyvei — főleg „Bujdosó könyv” — nélkül a magyar történelem elhallgatott fejezetei aligha érthetők meg. Elhallgattatásának igazi oka azonban a „Bujdosó könyv”. [...]

A „Bujdosó könyv” nem regény, hanem történelmi emlékirat. Nem tartozik a ma oly divatos „szemtanúirodalom”, a holocaustkultusz irracionális „visszaemlékezései” közé. Napról napra követi 1918 és 1919 történéseit, miközben tömören rögzíti gondolatait a marxizmus és a zsidóság viszonyáról, a nemzetiségi kérdéssről, a budapesti zsidóság nemzetellenességéről, a Habsburg Birodalom bukásának elkerülhetetlenségéről. Könyve a nemzeti társadalom gondolkodásának tükröképe. [...]

Mindkét kötetet elolvasva [Nota/Ttmb.: a korabeli kiadás kétkötetes, a jelenlegi vastag kötet benne foglalja mind a két kötetet: I. kötet: *Feljegyzések*

1918-1919-ből, II. kötet: *A proletárdiktatúra*] nem kétséges, kik a forradalmak kiűzői, 1789 utánzói. Az 1919. január 12-i bejegyzésben olvasunk a nemzeti szellemű magyar nők antibolsevista szervezkedéséről, felhívásukat több lapnak elküldték leközlésre: „Az asszonyok szervezkedésének hírére és felhívásunkat a hajdani konzervatív lapok előzékenyen, de jóformán megjegyzés nélkül közölték. — Mi nem támadni, de védekezni akarunk, — mondtam **Vészi Józsefnek**, a Pester Lloyd főszerkesztőjének. És ő **igazságérzetében azt felelte:** — Közölni fogom a felhívásukat és természetesen találom, hogy keresztény és nemzeti alapon szervezkednek, mert **Magyarországot, — nem a zsidók, — de zsidók tették tönkre! Ötszáz zsidó...** [szerk. kiemelés] **Én mondom ezt, aki magam is zsidó vagyok.**

Feljegyeztem ezeket a szavakat, nem azért, hogy tanút hívjak bennök magam mellé, hanem azért, hogy tanúságot tegyenek!

Bizonyára vannak a zsidók között többen is, akik így gondolkoznak. De milyen súlyos hibát követnek el saját fajukkal szemben, hogy nem bélyegzik meg maguk között a bűnösöket és olyan időkben, amikor nekik van szavuk, nem tiltakoznak az ország érdekében.” [...]»

Tormay Cécile kíméletlen igazságtudattal állapítja meg a marxizmus és a zsidóság közötti összefüggést: „A rabbinusok fiának: Karl Marxnak, eredeti nevén: Mardochajnak kommunista kiáltványa pedig a zsidó világalom programja. Ha megvalósul, elpusztul Magyarország és utána az emberiség kultúrája.”

Tormay Cécile könyvének nagy történelmi érdeme, hogy nemcsak a bolsevizmus természetét ábrázolja, hanem rámutat a történelmi Magyarország szétbomlásában jeleskedő Habsburg Birodalom széthullásának törvényszerűségére is. Észreveszi, hogy a Habsburgok csak a családi, dinasztialis kapcsolatokat tartották mindig is fontosnak, de sohasem a nemzetben való gondolkodást. [szerk. kiemelés]

„IV. Károly nemcsak magáért fizet, de megfizet dinastiájának négyszázéves tévedéseire. Hontalansággal fizet az unoka, mert őseinek Magyarország sohasem volt hazája.

Az uralkodóház megengedte, hogy camarillája tervszerűen gyöngítse Magyarországot. És a camarilla, hogy legyen, aki ellensúlyozza és ellenőrizzé a rónak sohasem értett népet, ránk bocsátott minden fajzatot, utolsónak a Kun Bélák és Szamuelyek bevándorló kaftános apáit.

Nemcsak mi ellenünk, de maguk ellen is. A Habsburgok nem értették meg, hogy erőnk az ő erejük, gyöngeségünk az ő gyöngeségük is.

Valamennyi országuk és tartományuk olyan népek és fajok kilengése volt, melyeket birodalmuk határain túlról rokonok hívtak, csalogattak magukhoz. A Habsburgok népei körös-körül kifelé néztek mind. A kényeztetett osztrákokat Németország, a lengyeleket Varsó, kedvenceiket, a cseheket a szláv óriás, az oláhokat az új Románia, délszlávjainkat a szerbek országa, az olaszokat Itália, zsidó alattvalóikat az internacionális zsidó világ hatalom. Rokontalan csak a magyar volt. Mi nem néztünk sehová, odakintről minket

semmi sem hívott. Az uralkodók mégis minden népet dédelgették és mindnek erőt javakat, kincseket adtak.

Elmentek a népek és vitték a földünket, javainkat, kincseinket. A *Divide et impera* négyszázéves vetése beérett, megoszlottak a népek, de a Habsburgok nem uralkodnak többé felettünk. A szétszakadt részek között az úrbe hullott a korona.”

Összefoglalásul megállapíthatjuk, Tormay Cécile a „Bujdosó könyv” lapjain legégetőbb sorskérdéseinket teszi fel és ad rájuk választ. És ez azért volt számára lehetséges, mert ő nem tanulta, hanem megélte a történelmet. [...] Nem volt még nálunk 1921-ig olyan könyv, amely történelmi tragédiánk okait firtatva ennyire fel merte volna vetni a fajkérdést, mint éppen a „Bujdosó könyv”. Fel is merül a kérdés: **Miért tabu a „Bujdosó könyv”? Hát ezért.** Mert a népbiztosok Magyarországa ma az SZDSZ megálmodta Magyarországot jelenti. Ez megítélésünk szerint a könyv mai tanulsága. Ezért kell most már nem gyaláznunk, hanem elhallgatni a „Bujdosó könyv”-et. Mert amiről nem beszélünk, az nincs! — mondják ők. [...] És végül hadd hivatkozzunk egy régi lexikonidézetre 1926-ból, amely szerint **Tormay Cécile „a magyar nemzeti eszme buzgó és fáradhatatlan apostola.”** Ezzel szemben egy új irodalmi lexikon 1994-ben éppen csak megemlékezett írónőnkéről, a „Bujdosó könyv” jelentőségéről nyilván megelégedve. [...]»

Csontos Péter a *Tormay Cécile, a magyar irredenta Nagyasszonya* c. tanulmányában (ld. *Bujdosó könyv* - Gede Testvérek Bt., Budapest, 2003.) az alábbiakat írja (http://www.tormayc.webs.com/tc_csp.html) egyebek között:

«Viszont leghíresebb műve, a „Bujdosó könyv”, alig fellelhető. Még könyvaukciókon sem nagyon találkozunk vele. A „Bujdosó könyv” a mai napig — 1928 óta — nem jelent meg önálló kötetként Magyarországon. A Genius díszkiadást és az 1939-es Singer és Wolfner emlékkiadást nem számítva az 1990-es fordulat évét követően két kalózkéz kiadása jelent meg, amiről tudunk. Ezek feltehetőleg kis példányszámúak és szerény kivitelezésűek voltak. Azonban megjelenésük idején természetesen ezeket is azonnal felvásárolták. A „Bujdosó könyv”-nek a „Horthy-fasiszta”-éra, a keresztény kurzus idején, 1928 után nem volt önálló kiadása, gondolom, a már akkor is meglévő zsidó érzékenység miatt... [...]Az első világháborút követő 1918-as őszi roszás és 1919-es proletárforradalmat élethű, a kortárs szemével, a szemtanú hitelességével bemutató mű a magyar tragédia okának feltárását, Trianon okozóinak leleplezését, a megidézett és tetemre hívott idegen faj számára kényes és kényelmetlen szembesülést jelenti napjainkban is. A nemzetközi szabadkőműves zsidóság és a kommunista internacionalista zsidóság ugyanis nagymértékben közrejátszott Magyarország megcsonkításában.

Közreműködésükkel céljukat elérték: hazánkat valósággal körülmélték! Ez az oka annak, hogy egyik legjelentősebb írónőnk és szinte teljes életművét a hallgatás fala övezi, amit a honi idegenségek vakolókanaikkal áttörhetetlen betonnal cementeztek be. Az általuk emelt betonszarkofágban ott nyugszik

Tormay Cécile és „Bujdosó könyv”-e immár nyolcvan éve... [...]Tormay Cécile a szülők, nagyszülők hatására, akik komoly könyvtárral és széleskörű irodalmi műveltséggel, irodalmi ismeretségekkel rendelkeztek, hamar megbarátkozik a könyvekkel. Már négyéves korában elsajátítja a betűvetést és rákap az olvasásra. Jókai Mór, Verne Gyula után jöhetnek a „komolyabb”, fajsúlyosabb művek. Iskolai tanulmányait otthon, magántanulóként végezte. Előfordult, hogy több évfolyam anyagát egy év leforgása alatt tanulta meg. Tizennégy éves korában kitűnő eredménnyel tette le az állami képesítő vizsgát az Angolkisasszonyoknál. A német, olasz, francia, angol, latin nyelv megtanulásával eredetiben tanulmányozta a világirodalmat. A klasszikus római és görög műveltség megismerése tovább gazdagította gondolat — és érzésvilágát. Az orosz és skandináv irodalom is nagy hatással volt rá.

Kislány korában — a nyári vakációk, téli üdülések idején — sokat tartózkodik vidéki rokonainál, nagyszüleinél. Sokszor megfordul az Arad melletti kis faluban, Algyason és a délvidéki Daruváron, ahol szintén nagy könyvtárakkal büszkélkedtek. Trianonban elveszett Algyas, elveszett Daruvár, elvesztek a gyerekkori álmok...

Cécile színes képzeletét már zsenge virágjában megragadták az elért olvasmányok, ennek köszönhetően hamarosan ő is megpróbálkozik az írással.

Házi kiadású újságot ír, szerkeszt, ezeket illusztrálja. Írásai már ekkor ígéretesek, rajzai tehetséget árulnak el. Közben Tormay Béla családja a lebontásra ítélt Fürdő utca 4-ből 1905-ben átköltözik a VIII. kerületi Kőfaragó u. 3. számú házba. Itt élete alkonyáig élt és alkotott egyik legnagyobb magyar írónőnk. Az épület ma is áll. Az első emelet utcára néző ablakai voltak az övéi. Az író nő életének főbb színterei, a családi birtok Nádudvar mellett, a mátraházi alkotóháza saját tulajdonú: „Meseház” és a „Bujdosó könyv”-ből jól ismert, legendás, hűvösvölgyi (II. kerület) Szalonka út 6/A. szám alatti villa.

A nádudvari Tormay-villát, kúriát azóta lebontották, de a hűvösvölgyi Szalonka utca 6/A. szám alatti ház ma is megvan. Ezt a villát Zrumetzky Dezső építész tervezte 1913 körül, aki Kós Károllyal együtt alkotta meg a Budapesti Állatkert épületeit. A villa Tormayék után Horthy sógoráé, Purglyé lett. 1945 táján államosították, napjainkban négylakásos családi ház. Tormay Cécile a VIII. kerületi Kőfaragó utca 3. számú házból, lakásából gyakran járt át imádkozni a közeli Rókus Kápolnába. A kis templom nemcsak a rövid távolság miatt volt kedves. Egyik felmenője, Álgay Tamás építész és földbirtokos építette a XVIII. században.

Tormay Cécile külföldi utazásai, tartózkodásai látóköreit jelentősen kiszélesítette, számára a nemzetközi elfogadást, ismeretséget elősegítette. [...] A nemes származású hölgy 1900-1914 között bejárja Olaszország, Németország tájait, kalandozása során eljut Franciaországba, felfedezi magának Párizst is. Írói beérkezését, diadalmas irodalmi pályafutását, szárnyalását az első világháború kitörése és időszaka megakasztja. Ebben az időben idegen nyelvű könyveinek kiadása szünetel. [...] Ekkor már az olasz Gabriele D'Annunzio és a francia Anatole France

írófejedelmek barátságát, igaz őszinte nagyrabecsülését élvezi. [...]

Az első világháború kitörésekor Tormay Cécile önként jelentkezik vöröskeresztes szolgálatra, amit mindvégig hősiiesen teljesít. Mindaddig, amíg az ország feletti uralmat a Kun Béla-féle vörös terroristák át nem veszik és a további áldozatos, irgalmas munkától el nem tiltják. Addig 1914-től 1918-1919 fordulójáig részt vállal a sebesült katonák ápolásában, testi és lelki kínjainak enyhítésében. Főként a Keleti Pályaudvaron létesített ún. „felüdítő állomáson” teljesít karitatív szolgálatot. Már hajnalok hajnalán kel, és sokszor gyalogszerrel indul el, hogy önként és önzetlenül vállalt kötelezettségének eleget tegyen. Tormay Cécile-t, mint mindig, az olthatatlan hazaszeretet vezérli. Nem tud tétlenül otthon ülni, miközben a harctereken magyar és szövetséges katonák véreznek, halnak a hazáért, szeretteikért. A gigászi küzdelemben közeli hozzátartozói, fiú testvérei is derekasan harcolnak. [...]

Az 1945-től napjainkig tartó mocskarádat azóta beszenyezte nemzetünk régi hírnevét. Rajtunk múlik, mikor jön el a Feltámadás, és mikor jön számára a valódi kegyelet és végtisztesség ideje, piedesztálra emelése, az író nő halhatatlan magyarságának elismerése. A magyarságát még vállaló utókor tartozik annyival magának, hogy részére visszavegye a Kőfaragó utcát.

A VIII. kerületi Tormay Cécile utca 3-as számú falának emléktáblája is ott legyen ezentúl az idők végzetéig! És a hűvösvölgyi Szalonka út 6/A számú villájáról se feledkezzünk meg, már csak a „Bujdosó könyv” és az épület tervezője miatt se. A műemlék jellegű épületet és egykori lakóját, Tormay Cécile-t is megilleti a kötelező tisztesség. A Szalonka út közelében, a Kondor utcánál áll egy természeti tünemény, ami hazánkban, ezen az éghajlaton szinte páratlan. Ha nem is magyar cserfa, de ott egy magányos cédrus áll. Javasolom, hogy a Magányos Cédrust nevezzük ezentúl emlékeztetőre Tormay Cédrusának.

A Magányos Cédrus is hirdesse, hogy, aki Magyarországot élt, holtában is halhatatlan, mert arra, akinek szíve és szelleme magyar, minden magyarnak emlékeznie kell.

[...]Tormay Cécile 1937-ben elhunyt. Az emberek, nemzedékek elhalnak, de az eszme, a nemzeti gondolat, a magyar irredenta örök — mindig újjászületik másokban, akik világra jönnek e hazában és él tovább... [...] »

Végezetül íme egy utolsó méltatás a svéd **Fredrik Böök** [Martin *Fredrik* Christofferson Böök, (1883-1961)] tollából:

«**Tormay Cecilia — Tegnér** (svéd püspök és irodalmár) egyik ifjúkori filozófiai regényében az erő és ember viszonyáról, a nagyvilág és az egyén sorsáról írva egy képpel fejezi ki gondolatait: „Amikor a tenger reng, vajon van-e nyugalma a cseppnek? Oh, nem!” Magyarországon gyakran találkozni hasonló reflexiókkal, hogy lépten-nyomon olyan emberekbe ütközünk, akik mögött ott van a felkavart és változásokkal teli vad, kalandos s

tragikus múlt. Majd' mindenki, akivel találkozunk olyan dolgokról számol be, amin a hallgató elcsodálkozik, rémületet, együttérzést kelt benne, s eltűnődik azon, hogy milyen erős az emberi természet a szenvedések kibírásában és azok leküzdésében. Az összes egyéni drámák és szomorújátékok közül, a nagy és univerzális tragédia, Magyarország történelmi sorsa, a legnagyobb, amely háborúkkal, forradalmakkal, vörös terrorral, ellenséges megszállásokkal van tele; s végül ott van a gyűlölködő, agresszív szomszédok könyörtelen irtóhadjárata a magyar nemzetiség ellen, az elvesztett területeken. Az utóbbi évtizedek viharai fenekestől felfordították a társadalmat; nincs egyetlen atom sem, amelyet az örvények ne szívtak volna magukba, és ne morzszoltak volna vad hullámok. A világháború előtt volt Magyarországnak egy félszázadnyi viszonylagos nyugalma, de ha visszább megyünk a korábbi időkbe, újra felfedezzük ugyanazt a hullámzó ritmust, ugyanazt a majdnem fantasztikus váltakozást a nép és az egyének sorsában. Ez a hányódás megtalálható *Széchenyiné* és *Kossuthnál*, ugyanúgy mint *Petőfiné* és *Görgeynél*, vagy akár *Rákóczinál* és *Szapolyainál*. Létezik-e még egy másik állam, amely több mint ezer éve fennáll, s pontosan azokat a részeit veszítette el, ahol a legerősebb volt. Van-e még királyi korona, amely oly változatos sorson ment keresztül, mint Szent István koronája, amelyet hol menekültek vittek magukkal, hol földbe elástak, majd ismét megtaláltak, később aztán a zsidó vörös cár, *Kun Béla* kezébe került, aki *el akarta volna adni*, de kisült, hogy pénzértéke kisebb mint történelmi értéke.

Vannak fák, amelyek viharban virágoznak, és Magyarország valóban úgy nőtt fel, hogy pusztító viharokkal és árvizekkel dacolt. Nyugodt fejlődése ennek az államnak ritkán volt, akárcsak a kultúrájának is. Magyarország legnagyobb írónöje, *Tormay Cecília* szintén osztozott országa sorsában. Ahelyett, hogy oltári szolgálatot teljesített volna a zárda cellájában, örként járt a falakon, lelkiismeretétől és kötelességtudásától hajtva. Művészi hírnevét a világháborút megelőző években alapozza meg. Legelső regénye 1911-ben jelent meg, s nem csak az ország határain belül váltott ki csodálatot, hanem *Anatole France* is csodálattal olvasta, *Marcell Tinayre* fordította franciára és olyan sikert hozott a számára, amit csak Párizs irodalmi szalonjai tudnak adni. Ez a kicsi regény, amely a horvát karsztvidéken élő kecskepásztor-lányról szól, tele van tiszta, friss szépséggel, amely soha el nem hervadhat. Primitív, hallgatag emberekről szól, címe: *Emberek a kövek között*. Ez a cím mintegy aláhúzza ezeknek az egyszerű lényeknek öntudatlan, természetszabta életét. De nyoma sincs holmi szentimentális laposságnak. Az író nő emberek iránti érzelme végtelenül gyöngéd. Ugyanezt a kitűnő formai tökéletességet, ezt az alázatos lélekteljeséget találjuk meg a *Furulyázó lány* [A fuvola] és az *Arkádiai Madonnában* [Boldogasszony Arkádiában]. Az antik formavilág kitűnően illik *Tormay Cecília* fantáziájához; domborművei egyidejűleg lágyak és szigorúak, ami jellemző a görög művészetre; az egyszerűnek és a nemesnek nagyszerű egyesítése, amely úgy ragadja meg a szemlélőt, mint egy magasabb rendű világ látomása. Nem csoda, hogy *D'Annunzio Gabrielt* elbűvölték ezek a színpompás, szép stílusú művek és

olaszra fordította; a klasszikus márványt juttatják az ember eszébe, de ugyanakkor modernül kényesen szenzibilisek is. A szereplők érzékek és a lélek világa között vívódnak. A furulyázó *Lais* ékszerért feláldozza művészetét, az arkádiai madonna egyszerre *Afrodite*, de *Mária* is, aki átadja magát *Erosnak* és a szépségnek, ám végül is arra kényszerül, hogy áldja a szenvedés és az irgalmasság felsőbb istenségeinek erejét.

Az 1914-ben kiadott *Öreg ház* [A régi ház] c. regényében *Tormay Cecília* hatalmas feladatra özpontosította erejét. Sikeres kísérlet volt ez, amely őt a magyar írók leghíresebbjei közé sorolta. A könyv egy család történetét írja meg, s három generációt mutat be: a Németországból Budapestre bevándorolt hatalmas termetű építőmestert, aki igyekezetével és munkájával nagy vagyont gyűjt a fiát, a lelkiismerettest, de gyenge akaratút, aki semmit nem tud alkotni, csupán megtartani és élvezni s végül az unokáját, az ideges és élvezethajhász pazarlót, aki mindent romba dönt. Ez a családi krónika annyira világos és hihető, hogy gondolatunk egyenesen *Thomas Mann Buddenbrook-jaira* irányul; *Tormay Ceciliánál* is a látványos és az egyéni élmények annyira keresetlenül folynak egybe a tipikussal és az általános érvényűvel, hogy itt egyenesen klasszikus realizmusról lehet beszélni. A környezet leírása annyira intim és kellemes, hogy úton-útfélen egy nő találékonyságáról és temperamentumáról árulkodik; a korszellem, a történelmi hangulatok olyan pontosan vannak megörökítve az egyes részletekben és annyi eleganciával, hogy akár egy idegen is értékelné tudja. Az *Öreg ház* Magyarország tizenkilencedik századának adja a keresztmetszetét de elsősorban Budapestét; az atmoszférájában bekövetkező minden egyes változás valamely jelenetben jut kifejezésre, amelyet a szerző mesteri koncentrációval kezel. A világtörténelem ritmusa lüktet a magyar polgári házban, ahol a katasztrófák ámyéka, a nyugtalan fejlődés által vésett vonalak és ráncok visszatükröződnek az emberek arcvonásain s a külső tárgyakon is. A maga okosan behatárolt keretében az *Öreg ház* valóságos költemény; a főváros polgári eposzának aspektusát adja.

Már az *Emberek a kövek között* c. művében felfedezhetők egyes vonások, amelyek elárulják *Tormay Cecília* érzékeny nemzeti öntudatát. A magyar parasztfiú, akiből a karszti kőfennsíkon pályáőr lett, s ami őt végül idegenné teszi a horvát *Jella* számára, nem más mint a fiú rusztikus természete. Az egyéni léleksorsokat befolyásolják a misztikus erők, amelyek a vérben és hagyományokban vannak. Az *Öreg házban* szerzőnk sokkal mélyebbre hatolt, hogy ezeket a problémákat felszínre hozza. Az *Ulvi* [Ulwing] család német eredetű, de már az öreg nagy termetű építőmester testben-lélekben magyarrá lett, s amikor a Habsburgok ágyúja a fővárost lövik, büszkén és lojálisan áthúzza a német canzelei feliratot és kiírja magyarul az *i r o d á-t*. Az ő patriotizmusa azonban polgári jellegű, mondhatni lokális, mert tulajdonképpen magát Budapestet jelenti, amelynek felépítésében ő maga is részt vett. Nagyjából ugyanez érvényes unokájára is, *Annára*; akinek a landjunkarenak született férje iránt érzett szerelmében van idegenkedés is. Annak a magyar földért érzett szenvedélyes és mindent átfogó szeretete a polgár lányánál semmilyen visszhangra nem

talál; hiányzik a politikai öntudat belőle s ezért némi meglepetéssel tapasztalja, hogy férje és annak paraszt rokonai, ugyanazzal a mély érzéssel viseltetnek az ország iránt, mint az ő apja a város iránt. Ebből a különbözőségből keletkezik az a tragikus félreértés, amely a házaseleket eltávolítja egymástól; az egyik nem ért a pénzhez és az üzlethez, a másik pedig közömbös a föld és a birtok iránt, ami pedig nem más mint patriarkális örökség, az *Illé-ék* családi birtoka. Ulvi Anna nemes áldozata és férjének tragikus halála után végül is a konfliktus megoldódik, és az özvegy gyermekeivel együtt és férje tetemével kiköltözik a visszaszerzett Illére, ahol halottjának szerelme áramlik feléje, és érzi, hogy a polgári család gyökeret vert a haza gazdag és mély talajában.

Tormay Cecília a *Régi házban* egy társadalmi problémát érint, a harmadik rendnek a hiányát, a polgári rendét, amelyet Széchenyi próbált létrehozni azzal, hogy az uralkodó nemes osztályt polgári aktivitásra igyekezett sarkallni. A nemesség és a polgárság hasonló összeolvasztására törekedett Tormay Cecília is, s ezért ez a könyv nemcsak egy finom és átható pszichológiai regény, hanem igényt tarthat arra is, hogy rangos költői mű legyen (egy komolyan megalapozott családi történet). Az író kettős származású, van benne nemesi és polgári elem is, s ugyanakkor ereiben magyar és német vér is folyik, tevékenységét és ideológiáját ez a kettős örökség fémjelezte.

Amikor a háború kitört, nem tudott megmaradni elefántcsont tornyában, az írógép csöndjében. Mint vöröskeresztes ápolónő a Budapest Keleti Pályaudvaron teljesített szolgálatot, ahol a frontról érkező sebesültek áradata soha nem akart szűnni. Itt élte meg a reménység utolsó halálvonaglításait, a vereséget és a kapitulációt. A vereség valósággal megbénította a magyar népet; a hatalmat ellenállás nélkül átadták a magyar nemesség legmegbízhatatlanabb politikusának, *Károlyi Mihály grófnak*, aki az önfeláldozó alkalmazkodás által (az ellenséghez) vélte Magyarország sorsát enyhíteni, s ez által csak rosszabbá tette a helyzetet; a forradalom nyomában megjelentek az orosz cápák és Tisza István gróftól proletár gonosztevők a házában megölték, szerettei szeme láttára, azzal vádolván őt, hogy háborúra uszított, pedig ő éppen azt igyekezett volna megakadályozni; a kormány még csak kísérletet sem tett arra, hogy az elkövetőket elfogja és megbüntesse. Kesztyűs kézzel bántak a kommunista agitátorokkal és kedveztek nekik; ezzel szemben keményen léptek fel a német szövetségesekkel szemben és Mackensent, aki több ízben megmentette Magyarországot az inváziótól, elfogták és kiszolgáltaták az ellenségeinek.

Nem sokan voltak azok, akik Magyarország sorscsapásaiban és megaláztatásában annyi bátorságot, cselekvőképességet és töretlen erkölcsi erő mutattak fel mint Tormay Cecília. Az *1918 és 1919 között* lezajlott rettentő eseményeket és saját sorsát *Egy üldözött naplójában* [Bujdosó könyv] maga írta meg érdekesen és egyedülállóan. Nap, mint nap beszámolt a megaláztatásokról, a szenvedésekről, a fizikai és lelki kínzásokról, amin ő maga és minden magyar hazafi keresztül kellett, hogy menjen, amikor is az ország ádáz ellenségei, a kapzsi szomszédok, lelkiismeretlen árulók,

naiv ideológusok, végül perverz bűnözők csordultig töltötték a boldogtalan Magyarország poharát. Egy istenek alkonya, egy igazi világvége volt. Ez volt maga a keserű valóság, az az állapot, amiről *Heidenstam* versében a következőképpen szólal meg:

*amikor mindaz amit szeretsz s mindaz amit tisztelsz
[lábbal]
tipródik a beözönlő hunok hordáinak lába alatt...*

Tormay Cecília magatartásában éppen az volt a megkapó, hogy nem hagyta magát elkábítani; soha nem esett kétségbe, hanem görcsös, keserű kitartással ragaszkodott mindazon eszményekhez és értékekhez, amelyeket sárba tapostak. Megőrizte érzéseit egészségesen és zavartalanul, volt ereje, hogy haragudjék és gyűlöljön, hogy szenvedjen és reagáljon, ahelyett, hogy ellanyhuljon és megadja magát. Eppen ezért lehetett az a gyújtópont, amely köré az ellenállás összegyűlt; amikor félelem nélkül felemelte hangját, vette észre — legnagyobb csodálkozására —, hogy ezek hallgatják szavait és mint szabadítót ünneplik. Ő, aki azelőtt soha nyilvánosan nem lépett fel, hirtelen szónokká lett; ő, aki azelőtt csak a művészet világában mozgott, gondolatok, képek között, arra eszmélt, hogy cselekvő emberek vezérévé lett. Anélkül, hogy egy pillanatig is habozott volna, vállalta a felelősség és a nehéz munka terheit. Az a szerep, mely Tormay Cecília osztályrésze volt, s magyar asszonyoké is; legyen örök dicsőségükre! Elegendő hírességének felelevenítésére elmondani azt, hogy neve a legelső között állott a magyar hazafiak listáján, akiket *Kun Béla és csatlósai mindenáron el akartak fogni*. Mentenie kellett az életét! Állhatatlanul bujdosott; egy alkalommal épp azon a vonaton volt a fényképe és a letartóztatási parancs kitűzve, amelyen éppen menekülni próbált. De nem ez a fajta hősiesség a legértékesebb a beavatottak szemében. Legnagyobb áldozatát akkor hozta meg, amikor az üldöztetések megszűnése után, a polgári kormány megalakulása után, nem vonult vissza munkaszobájába és művészi magányába, hanem ott maradt a szellemi arcvonalon, hogy újraépítse a romokat, s hogy mentse amit menteni lehet. Megalkította a Magyar Nőszövetséget [Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége], amelynek végig az elnöke maradt. Irodalmi szervezeteket hozott létre a nemzeti és konzervatív hagyományok megőrzésére, elsősorban a népiek megőrzésére. Ilyen volt a *Magyar Asszony*, amely elterjedt minden neves magyar városban és faluban, továbbá a *Napkelet*, egy havi folyóirat, amely a nyugati irodalommal szemben kifejleszti azokat az ideákat és elveket, amelyek tulajdonképpen létrehozták a szülőhazát és a nemzeti kultúrát. Az ő befolyása hatalmas volt és kiterjedt a főváros intellektuális köreitől, egészen a falvak parasztudvaráig. Nincs gyűlés vagy összejövétel, ahová a nép ne tolongana, hogy hallgassák szavait. Barátai és csodálói megpróbálták összeszámolni hány előadást tartott, s amikor már eljutottak háromezerig, abbahagyták a kísérletet. De nemcsak a nyilvános előadások jellemezték őt, hanem az a számtalan sok folyóiratcikk, aztán a háború áldozatai között végzett személyes tevékenysége — ide pedig milliók sorolhatók — a menekültek, a szükséget szenvedők, a

nincstelenek... Ezek mind-mind Tormay Cecíliához fordultak bánatukkal és panaszaikkal, aki a szívéből és fejéből mindenki számára juttat valamit, s ha mást nem, akkor reménységéből és hitéből adakozik. *Dolgozz és ne ess kétségbe!* — ez volt bölcsességének jelszava; ezzel tartotta fenn a magyar nők szívében a lángot, s hogy a magyar hazafiasság mindenek ellenére töretlen ezek között az ádáz ellenségek között, az nem kis mértékben a magyar nőknek is köszönhető... „Túl erős ő, mert nők állnak mögötte” mondja *Böjgen*, amikor nem tudja *Peer Gyntöt* térdre kényszeríteni.

Tizenhárom éven keresztül mindenét odaadta, nem kímélte magát, fizetség nélkül; gyönyörű hangja megkopott, erős szíve meggyengült, nagyra tervezett történelmi regénye, melyet művei koronájaként akart megírni, befejezetlen, háttérbe szorult. Nem keresett nyugalmat és pihenést, barátainak kétségbeesése ellenére sem, mivel nem dughatta be a fülét a hozzá kiáltó hangok előtt; mert ő nagyon jól tudta, hogy akik másoktól áldozatot, kitartást és hősiességet várnak, azok maguk is bőkezűek kell, hogy legyenek!

Dicsőségéből semmi sem hiányzik: az a zászló, melyet a magyar nők nevében átnyújtott az ország kormányzójának, ma a haza zászlója lett. Őt azonban nemcsak szeretik és csodálják, de gyűlölik is, ami döntő bizonyítéka annak, hogy törekvései komolyak és, hogy harca igen jelentős. A „S z a b a d m i n t a m a d á r” c. naplója, s egész tevékenysége mély elkeseredést váltott ki az ellenzék táborában, ami aztán 1925-ben jutott kifejezésre abban, hogy személyes életvitelében támadták meg: piszkos vádak egész árama indult meg feléje, káröröm kíséretében. A legtöbb embernek nem lett volna ereje és bátorsága az ilyen fajta mocskolódással szembeszállni, de Tormay Cecília felvont sisakrostéllyal és sima homlokkal állott a bíró asztala előtt, s arra kérte, hogy minden egyes kérdést megválaszolhasson, hogy kiterítse egész életét. A jog által felkínált védelmet visszautasította. Őt éven át folyt a törvénykezés, öt éven át küzdött becsületéért, a bűnösöknek és hamis esküvőknek ligájával szemben, akiket a gyűlölet, a bosszú, az egyéni nyereségvágy és a politikai fanatizmus kovácsolt össze; de ő kitartott és igazságos ítéletet nyert a hazugságok ellen.

Hogy az a káosz, amely Magyarországon uralkodott, amely szinte egy pillanat alatt nyelte el az államot és az egész országot, hogy ez a kavargás végre megnyugodhatott, s hogy a rend újra visszatérhetett, s hogy a pusztulásnak ellenálló alapokra újra egy kozmosz épülhetett, az annak az erőnek és szellemi értékeknek volt köszönhető, amelyet a nők között Tormay Cecília a legszembetűnőbben képviselt. Neki nem voltak korszakalkotó, merész elvei, nem követelt felforgató reformokat és még csak földért és új égért sem kiáltott. Az a program, melyet kifejtett, a legegyszerűbb és a legkipróbáltabb volt: *haza, vallás és család*. Vannak sokkal finomabb és rafináltabb programok, számos jelszó, mely sokkal jobban vonz, vadítóbb és felajzóbb. A modern szellemiségek igen hajlamosak arra, hogy Tormay Cecíliát intellektuális banalitással, értelmetlen tradicionalizmussal vádolják: az ő evangéliumában nyoma sincs *Einsteinnek*, vagy *Freudnak*, *Leninnek* vagy *Fordnak*. Méltó-e egy hasonló igehirdetés egy előkelő művészhez, egy tehetséges író-nőhöz? Tormay Cecília nyugodtan fogadhatja az ilyen

vádakat; ezek nemcsak őt támadják, hanem egyáltalán, magát a konzervativizmust. Van pillanat, amikor a konzervativizmus az érdekek, a szokások és előítéletek szemléletét képviseli, amikor *a világháztartásnak új kovászra van szüksége*, amikor az idő kezdeményezésekre és egészséges nyugtalanságra szomjazik. Az az idő, amiben mi élünk, nem ilyen; ennek elege, sőt bőven elege volt a változásból, a politikai, technikai, erkölcsi forradalmakból, amelyek végigszárguldtak az emberiségen és fenekestől felkavarták egész létünket. Napjainkban a gyenge fejek kiabálnak további újdonságokért és újabb átalakulásokért. Az értelmesebbek és a lelkiileg finomabbak elfogadják az elévülhetetlen értékeket és megértik *Goethe* szavait, hogy aki ingadozik egy ingatag időben, az csak a zűrzavart fokozza. Valamennyien alá vagyunk vetve a fejlődés és a változás átalakító erőinek, akár akarjuk, akár nem; s amíg hagyjuk, hogy az erő meghozza azt a bizonyos újat, addig minden okunk meg lehet arra, hogy belekapaszkodjunk a birtokunkban lévő szépbe és jóba, hogy ne álljunk üres kezekkel, kifosztottan a fantomok között. Egy kicsiny nyugalom, higgadság és önuralom nem árt; tisztább perspektívát és jobb szemmértéket ad. Ha a régi érdemes ideálok új érzelmekkel körülölelve tovább élnek, megvan az az előnyük, hogy van amihez az újakat hozzámérjük, egészséges összehasonlítás végett. Egy magánépítettő leromboltathat egy régi házat, hogy újat építhessen a helyébe, de az emberiségnek nem szabad ily megfontolatlanul cselekednie. A dolgoknak lassan kell egymásba folyniuk, s általában mindig kiderül, hogy az új a réGINEK egy változata, mely őrzi az eredeti tervet és az öröklött értékeket.

A régi ideálok konzerválása és megújítása lélekben és igazságban, valójában éppen olyan szükséges, olyan jelentőségteljes és alkotó cselekedet lehet, abban a nagy titokzatos világtervben, mint teljesen újat építeni, mint a jövő csudáról álmodozni. Tormay Cecília bátor kitartással védte azt a pozíciót, amit az atyák elfoglaltak. Mit ért el ezáltal? Nem tudhatjuk; azt se tudhatjuk, hogy mi történt volna, ha az egészet kardcsapás nélkül feladták volna. Van egy történet, amely egy katonatisztról szól, aki egy csatában azt a parancsot kapta, hogy védje azt a területet, ahol van, és ne vonuljon hátra, de előre se törjön. A tiszt és serege kitartott; elszánt állhatatossággal visszavetettek minden támadást, keserű veszteségeket szenvedtek, de a helyükön maradtak. „Mi értelme volt?” — kérdezték fájdalmas szívvel, amikor este halottaikat számlálták össze, „még csak egy arasznyit se nyertünk?!” A győzelmes hadvezér azonban odavágtatott a kitartó tiszthez és valamennyiüknek köszönetet mondott: mert a csatát ők nyerték meg, mivel az a pont, amit ők védtek, az volt a kulcs, a tengely, amely körül a nehéz csata súlyos kereké elfordult, — ha a hely elveszett volna, akkor minden igyekezetük hiábavaló lett volna, és az egész vállalkozás káoszba fullad.

Végzetes ez azon konzervativizmus számára, amely tudja, hogy mi az, ami viszonylagos minden emberi ideálban és értékben, és nem hajlandó magától elhajítani azt, ami kedves, ami emlékezetes, s amit a mi gondjainkra bízta. Hogy a nagy hadvezér hogyan

irányítja a csatát, azt mi, akik a vonalban vagyunk nem tudjuk követni, de azt amit forrón szeretünk és becsülettel hiszünk, azt soha nem adjuk fel. Ebből a jó csatából Tormay Cecília bátran kivette a részét. (A szerző megjegyzi a cikk végén, hogy Tormay Cecíliának mindkét regényét lefordították svédre, a történelmi regényét „Az Ulvingok háza” c. alatt Signe Leffler-Liljekrantz fordította, a másik regényt „A pusztá ölében” címmel adták ki.)»

Fordította © Bartha István

(Fredrik Böök: Utazásom Magyarországon - Püski Kiadó Kft. Budapest, 2002. Fordította: Bartha István; Eredeti kiadás: Fredrik Böök: Resa till Ungern - P. A Norstedt & Söners. Stockholm, 1931.)

Tormay Cécile így indítja a *Bujdosó Könyvét*:

«A forradalmak egy csendes, szelíd áldozatának ajánlom ezt a könyvet. Feledhetetlen édesanyámnak.

Ennek a könyvnek maga a sors adta a nevét. Bujdosó volt olyan időkben, mikor a halál fenyegetőzött a magyar szenvedések minden hangja felett. Bujdosott és menekült a szülői házból, magányos kastélyon, kisvárosi villán, falusi udvarházon át. Bujkált szétszedve, könyvek lapjai között, idegen tetők tövében, kéménykürtőben, pincegádorban, bútorok mögött és elásva a föld alatt. Házkutató titkos rendőrök keze, vörös katonák csizmája járt felette. Csodára mégis megmaradt, hogy emlékeztessen, mikorra már behorpadt a kor áldozatainak a sírja, fű nőtt az egykori akasztófák gödrében és a kínzókamrák faláról lekopott a vér és a golyók írása.

Most, hogy a könyvet odaadom Nemzetemnek, sok olyan adatot és részletet kellett elhagynom, melyek még nem bírják el a napvilágot, melyek élő emberek titkai. Talán eljön az az idő, mikor megszólalhat, ami ma néma marad. Mióta napról-napra feljegyeztem az eseményeket, idő múlt felettünk és világos lett sok minden, ami megfoghatatlan és sötét volt. De nem nyúlok a lapokhoz, érintetlenül hagyom rajtuk az akkori órák érveréseit. Ha tévedtem, legyenek elnézőek, akik a könyvet olvassák. A tévedéseim is tükrök: a kor tévedéseinek a tükrei.

Nem a forradalmak történetét, nem is a politikai események szemtanújának a naplóját akartam megírni. Szóljon az én könyvem arról, amiről nem fognak tudni a jövő történetírók, mert azt át kellett élni. Szóljon arról, amiről nem tudhatnak az idegenből behurcolt forradalmak felidézői és politikai eseményeinek a szemtanúi, mert lelkiüktől távol állt minden, ami magyar.

Maradjon fenn könyvemben az, ami velünk vész el: egy halálra szánt faj legboldogtalanabb nemzedékének a kínja és becsülete. És lássák meg benne az utánunk jövők, hogy a megpróbáltatások esztendejében mi sajgott át a némaságra ítélt, elgyötört, vérig alázott magyar lelkekben.

Legyen a *Bujdosó könyv* a fájdalom könyve. Mialatt írtam, találkozni akartam benne azokkal, akik testvéreim voltak a közös szenvedésben. És ebben a könyvben velük akarok maradni még akkor is, mikor már sem ők, sem én nem fogjuk többé látni az új magyar tavaszokat.

Budapest, 1920. karácsonyán

Tormay Cécile.»

BIBLIOGRÁFIAI VÁZLAT

I.

Apród-szerelem. Novellák. Bp., Athenaeum, 1900.
Fordítás. Baranyai Zoltán és R. Bichet: *Notre-Dame en Arcadie* („A Boldogasszony Arkádiában”), „Revue illustrée”, 1912.

Apró bűnök. Elbeszélések. Bp., Franklin, 1905.
Szирének hazája (kéziratban). Uránia-Színház, 1906.

A virágok városa (kéziratban). Uránia-Színház, 1907.

Ember a kövek között. Regény. Bp., Franklin, 1911. (7. kiadás: 1921.)

Fordítások. Goth Ernő: *Menschen unter Steinen* (előbb a „Berliner Tageblatt” folytatásos regénye, majd) Berlin, S. Fischer, 1912. (2. kiad.) — Marcelle Tinayre és Jean Guerrier: *Au pays des pierres* (előbb a „Revue de Paris”-ban, 1913, majd) Paris, Calmann-Lévy, 1914. (3. kiad.) — Torday Emil: *Stonecrop*, London, Ph. Allan & Co., 1922. (2. kiad.) — Ella Hilbom: *I Vildmarkens Bann*. Stockholm, Ahlén & Akerlunds Förlag, 1928. — Silvia Rho: *Cuore fra le pietre* (sajtó alatt).

Néhány ismertetés. Magyar Figyelő, 1911. V. 16. (Sebestyén Károly), Pester Lloyd 1912. III. 12., V. 12. Az Ujság V. 11., Budapesti Presse V. 21. (Elsa Stephani), Die Zeit VI. 2. (Franz Theodor Csokor), Schlesische Zeitung VII. 10., Kölnische Zeitung VIII. 10., Berliner Tageblatt IX. 14., Le Temps, 1914. III. 7., Le Gaulois IV. 3. („Le Bibliophile Marc”), Revue Critique IV. 15. (J. Monthizon), Comoedia IV. 29., Vie Féminine V. 26. (Paule Beyle).

A régi ház. Regény. Batthyány Gyula gróf rajzaival. Bp., Singer és Wolfner, 1915. (10. kiadás: 1923.) Az Akadémia Péczely-díjával kitüntetve.

Fordítások. Horvát Henrik: *Das alte Haus* (előbb a „Vossische Zeitung”-ban, 1916, majd) Berlin, S. Fischer, 1917. (6. kiad.) — Signe Leffler Liljekrantz: *Ulwings Hus*, Stockholm, Dahlbergs Forlags A. B., 1918. — Alex, Schumacher: *Det gamle Hus*. Kjöbenhavn-Kristiania, Nyt Nordisk Forlag, 1919. (2. kiad.) — Torday Emil: *The old House*. London, Ph. Allan & Co., 1921 és New-York, Mc Bride & Co., 1922. — Aino Pándy: *Vanha Talo*. Helsinki, Kustannus Osakeyhtiö Otava, 1928.

A szerző nyilatkozatai. Társaság, 1916. évf. 5. sz.; Uj Nemzedék, 1924. dec. 25.

Néhány ismertetés. Uránia 1914. évf. 9. sz. (-ly.), Budapest, 1914. V. 7. (Liptay Gyula), Élet (Halasi Andor), Alkotmány V. 31. (Sztrakoniczky Károly), Budapesti Hírlap V. 31. (Sebestyén Károly), Die Tonkunst 1917. IX. 30. (Hans Schulzenburg), Belgrader Nachrichten X. 21., Der Tag X. 27. (Hedwig Dohm), Das Literarische Echo XI. 1. (Paul Nicolas), Tagesbote aus Mähren und Schlesien XII. 12. (Wilhelm v. Wymetal), Berliner Tageblatt XII. 13. (Walter v. Molo), Literarisches Centralblatt 1918. V I. 21. (Karl Fuchs), The Aberdeen Daily Journal 1921. IX. 26., The Bookman X. 6., Birmingham Post X. 11., Times X. 13., Manchester Guardian X. 14., The Spectator XI. 12.

Viaszfigurák. Regény. Bp., Singer és Wolfner, 1918. (2. kiadás: 1920.)

Bujdosó könyv. I-II. kötet. Bp., 1921-22. (4. kiadás: 1926.)

Fordítások. Torday Emil: *An Outlaw's Diary*. London, Ph. Allan & Co. és New-York, Mc Bride & Co., 1923. — Paul Eugène Régner és Marcelle Tinayre: *Le Livre proscrit* (szemelvények). Paris, Plon, 1926. — Wladislaw Studnicki a „Dzien Polski” hasábjain folytatásokban közli a B. k. lengyel fordítását, 1928.

Néhány ismertetés. (Mackensen német tábornagy budapesti fogadtatásáról): Rheinisches Volksblatt 1921. VIII. 13., Münchener Neueste Nachrichten VIII. 17., Breisgauer Zeitung VIII. 18., Magyarság IX. 8.; (T. C. Bujdosó könyvét idézik Sanghaiban a kommunizmus ellen:) Uj Nemzedék, 1926. VIII. 7. — P.-E. Régner: Scènes de la révolution communiste en Hongrie (Revue universelle, 1923. IX. 15.).

Séta a szentmihályi parkban. Napkelet, 1923. évf. 1. sz.

Az eltüntetett ország. Napkelet, 1923. évf. 3. sz.

Megállt az óra. Novellák. Bp., a Magyar Irodalmi Társaság kiadása, 1924. (A Napkelet Könyvtára, 2. sz.) — V. ö. Napkelet, 1923. (*Megállt az óra*) és 1924. (*A siker; A síró ember meg a nevető ember*; az utóbbi egy régebbi novella átdolgozása); valamint Leipziger Illustrierte Zeitung 1918. IV. 25.: „Germanen- und Magyaren-Nummer” (*Der Schicksalsstrom*, G. v. Finetti rajzaival, magyarul: *A sorsfolyó*).

Anatole France. Napkelet, 1924. évf. 10. sz.

Jókai. Napkelet. 1925. évf. 7. sz.

Széchenyi. Napkelet, 1925. évf. 9. sz.

Assisi Szent Ferenc Kis Virágai. (A *Fioretti* fordítása.) A Magyar Irodalmi Társaság kiadása. (A Napkelet Könyvtára, 16. sz.) — V. ö. Napkelet, 1923. és 1926. évf. (3. kiadás: 1927.).

Az idegen. Napkelet, 1927. évf. 9. sz.

Öt év. Napkelet, 1928. évf. 1. sz.

II.

Cikkek és tanulmányok Tormay Cécile munkásságáról

Paule Bayle: Impressions de la chanoinesse de Tormay (Vie Féminine, 1914. május 26. sz.).

Marcelle Tinayre előszavai az *Au pays des pierres*-hez (1914.) és a *Le Livre proscrit*-hoz (1926.).

Beöthy Zolt: Jelentés az 1913-14. évi Péczely-regénypályázatról (Akadémiai Értesítő, 1916. évf.).

Horváth János: Emberek a kövek között... A régi ház... (Budapesti Szemle, 1916. évf.).

Dr. Ilse Reicke: Dichterinnen (Bremer Tagblatt, 1920. jan. 11. sz.).

Alszegehy Zolt: Tormay Cécile (Élet, 1921); (Irodalomtörténet, 1921. és 1925.).

Maurice Muret: Les Romans hongrois de Mme Cécile de Tormay (Journal des Débats, 1922. aug. 4., v. ö. Nemzeti Ujság, 1922. aug. 10.).

Francesco Mollica: Attività femminile in Ungheria (Vedetta d'Italia, 1923. jún. 6.).

S. Rho: Cecilia de Tormay (Gazzetta del Popolo, 1924. júl. 28.).

Brisits Frigyes: Tormay Cécile (Páztortú, 1925. évf.); Tormay Cécile világa (Magyar Kultura, 1927. évf.).

Paul-Eugène Régner előszava a *Le Livre proscrit*-hoz (1926.).

Megjegyzés. A tér szűke s az előtanulmányok hiánya miatt ez a bibliográfiai vázlat távolról sem tart igényt teljességre. Egyrészt hiányzanak belőle T. C.-nek napilapokba írt cikkei, másrészt a hazai és külföldi napilapok és folyóiratok róla szóló cikkeinek egy része, s nem teljeselek a fordításokra vonatkozó adatok sem. Ezeknek összegyűjtése hiánytalanul sohasem lesz lehetséges; az a teljesebb anyag, amelyet lassanként sikerül majd lajstromozniuk, más helyen kerül a nyilvánosság elé. Viszont megnyugtatható az a tudat, hogy a rá vonatkozó cikkek legnagyobb részét nem értékük, hanem csak a könyvészeti teljesség kedvéért lesz érdemes számon tartani.

Köszönetnyilvánítás: Hálás köszönet Dr. Paczolay Gyulának a figyelemkeltésért, néhány adat és kiegészítés beküldéséért; ifj. Tompó László irodalomtörténésznek a tanulmánya felhasználásához adott hozzájárulásáért, Nagy Lajos webmesternek, aki szabad kezet adott a Tormay Cecil Kör honlapján található anyagok felhasználásához.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK

Budapest – Judapest

Úgy tudni, Karl Luegertől, a politikai antiszemitizmus egyik ősatyjától származik a *Judapest* kifejezés, és abból a közkeletű felismerésből ered, hogy Budapesten láthatóan sok a zsidó, pontosabban a XIX. és XX. század fordulóján sok volt.

Izraelita hitű volt 1869-ben minden hatodik, 1920-ban minden negyedik budapesti, és a kitérés mozgalom és a születésszám csökkenése ellenére is 1935-ben minden ötödik. A rosszízű (antiszemita és a magyarokat fitymáló), bár szellemes Judapest arra a valóban létező helyzetre is rávilágít, hogy a zsidóság és a magyar főváros sorsa szorosan összefonódott. Így például Budapest világvárossá válása és virágkora egybeesett a hazai zsidóság emancipációjával. [cfr. „Az a jó zsidó, aki nem zsidó.” *Asszimiláció Kelet-Európában*” (http://hvg.hu/sorkoveto/20090401_zsido_emancipacio_asszimilacio_vazsonyi.aspx)]

Antiszemitizmus

Bernard Lazare (1865-1903):

Antiszemitizmus - Ez a könyv megdönti mind az antiszemitizmus mind a zsidó védekezés ideológiai alapját. Tényekből indul ki és alaposan tanulmányozza a zsidó közösségek kapcsolatát nemzsidó társadalmi környezetükkel. Ez válasz

Drumont zavaros antiszemitizmusára és annak tükörképére sok zsidó fantáziájában, melyet saját történelmükről képzelnek. Lazare 1903-ban halt meg, mielőtt még láthatta volna a cionizmus fejlődését, melynek ő volt az első kialakítóinak és kritikusainak is egyike.

Lazare könyvét sok antiszemita weboldal és antiszemita kiadvány idézi. Ennek az az oka, hogy Lazare alaposan megvizsgálta az antiszemitizmus történetét, és a mű úgy olvasható, hogy hiba nagy részben a zsidókban keresendő.

De ez munkájának téves értelmezése. Azután, ahogy az antiszemiták őt idézik, meglephet, hogy Lazare, aki újságíró volt, először Dreyfus kapitányt védte meg, és ezzel lett híres az első dreyfusard. Továbbá talán ő volt az első francia zsidó, aki a teljesen cionizmus, mint politikai megoldás mellé állt. Íme Aron Rodrique Kommentárjai:

Bernard Lazare a történészeket és a kommentátorokat nemcsak a Dreyfus ügy revíziójához való hozzájárulása miatt érdekelte, de az is volt a híre, hogy ő volt az első francia zsidó, aki a zsidó ügy megoldását eleinte a teljes beolvadás szinte öngyűlölő pártfogójaként kereste, majd később a cionizmus elveit tette magáévá. Lazare mint az első dreyfusard szerzett hírnevet a nyilvánosság előtt, Charles Péguy tolla nagyította föl egy zsidó próféta rangjára, aki a zsidó miszticizmus lényegeként öltött testet a zsidó prófétai hagyományok alapján. Forrás: Aron Rodrique, "A francia zsidó azonosság újra kifejezése a Dreyfus ügy után", Zsidó társadalomtudományok, 2. kötet, 3. szám, [<http://www.indiana.edu/~iupress/journals/jss-art.html>]

Az anyag, melyet Lazare mutat be, értékes adalék az antiszemitizmus online adataihoz. Lazare sok magyarázata vitatható. De ez egy ember munkája, aki megpróbálja megérteni a gyűlölet lényét és nem egy öngyűlölő zsidó műve.

Lazare az alábbiakat írja e könyvének előszavában: «Ennek a könyvnek azok a részei, melyek különféle időpontokban jelentek meg újságokban és folyóiratokban, figyelmet keltettek, a közönség elolvasta és megvitatta azokat. Ettől indítatva írtam a következő sorokat.

Sem védekezést, sem támadó beszédet nem akartam írni, hanem egy nem részrehajló tanulmányt a történelem és szociológia terén. Nem szeretem az antiszemitizmust. Ez keskeny, egyoldalú látószög, de megpróbáltam figyelembe venni. Nem született meg ok nélkül, és kerestem okait. Hogy sikerült-e felfedeznem azokat, annak eldöntését az olvasóra hagyom.

Egy olyan általános vélemény, mint az antiszemitizmus, amely minden korban és minden országban virágzott, a keresztény korszak előtt és alatt, Alexandriában, Rómában, Antókiában, Arábiában és Perzsiában, a középkori és modern Európában, egyszóval az világ minden részén, ahol zsidók voltak vagy vannak, egy ilyen vélemény nem születik szeszélyből vagy tréfából, de mély és komoly okok kell, hogy kiváltsák azt.

Ennélfogva az volt a célom, hogy az antiszemitizmus teljes képét lefesse, történetét és okait, hogy kövessem változásait és váltakozását. Egy ilyen tanulmány könnyen tölthet meg sok kötetet. Ezért arra köteleztem magamat, hogy határoljam be a témák mennyiségét és szorítkozzak a dolog vázlatos lényegére és hagyjak el részleteket. Remélem egy napon néhány olyan részletet, amire itt csak utalok, részletesen meg tudok tárgyalni és így meg fogom mutatni a zsidóság szellemi, erkölcsi, gazdasági és forradalmi szerepét a világban.»

Az antiszemitizmus általános okairól kapcsolatban így indítja az erről szóló fejezetet:

«Hogy az antiszemitizmus teljes történetét úgy készítsük el, hogy ne hagyjunk ki érzéseinek egyik megnyilatkozását sem és kövessük különféle fázisait és

változásait, szükséges, hogy Izrael történetével foglalkozzunk szétszóródásától, vagy helyesebben megfogalmazva, Palesztina határain kívülre való terjeszkedésének kezdetétől.

Ahol csak zsidók letelepedtek, miután nemzetük megszűnt, mely megvédte szabadságukat és függetlenségüket, meg lehet az antiszemitizmus kifejlődését figyelni, vagy inkább a zsidóellenességét; mert az antiszemitizmus rosszul választott szó, melynek csak napjainkban van valamennyi értelme, amikor megpróbálja filozófiai és metafizikai térre kiszélesíteni a zsidók és keresztények közti viszályt az addigi anyagi okok helyett. Ha ez az ellenségeség, ez az ellenszenv csak egy bizonyos időszakban és csak egy bizonyos országban lett volna látható zsidók és keresztények között, akkor egyszerű lenne helyi okokat kutatni erre az érzésre. De ezt a fajt minden nép gyűlölte, amely közé betelepedett. Mivel a zsidók ellenségei különféle fajok tagjai, melyek messze laktak egymástól, ahol különféle törvények uralkodtak és akik különféle elvek szerint éltek; mivel más és más szokásaik voltak és szellemük is különbözött egymástól, így valószínűleg semmiféle témában nem ítékeztek hasonlóan, tehát az antiszemitizmus általános okai magában Izrael népében keresendők és nem azokban, akik szembeszálltak vele.

Ez nem jelenti azt, hogy az igazság szükségszerűen mindig Izrael üldözőinél keresendő, vagy hogy azok nem mindig elégítettek ki minden olyan szélsőséget, melyet a gyűlölet szült; csak annyit mond, hogy maguk a zsidók voltak, legalábbis részben saját bajaik okozói.

Az antiszemita megállapítások félreérthetlenségét tekintve nemigen lehet föltételezni, ahogy régebben túl szívesen történt, hogy ezek csak vallásháború következményei voltak, és nem szabad a zsidó ellenes harcot mint a többistenhit harcát tekinteni az egyistenhit ellen, vagy a Szentháromság harcát Jehova ellen. Mind a többistenhitű, mind a keresztény nemzetek harca nem az egyetlen Isten ellen folyt, hanem a zsidó ellen.

Melyik erényei vagy tulajdonságai miatt aratta a zsidó ezt az általános ellenségeskedést? Miért kezelték rosszul őket az alexandriaiak, a rómaiak, a perzsák és arabok, a törökök és a keresztény nemzetek? Mert mindenütt, napjainkig a zsidó a társadalomba be nem illeszkedő lény volt. [...]»

Hasznos elovasni az egész művet a helyes- és tisztánlátás kedvéért.

(Fonte: <http://www.freepress-freespeech.com/holhome/antih/r/blazare.htm#r01>)

Leon De Poncins (1897-1976): Szabadkőművéség és júdaizmus – Ebben a műben az alábbiak olvashatók: « [...] A júdaizmus tudatosan vagy öntudatlanul romboló erő. [...] »

A júdaizmus szorosan összefügg a nemzetközi forradalmi mozgalommal amely a világon különböző formákban jelentkezik. Vizsgáljuk meg a zsidók befolyását a modern világban általában és különösen korunk forradalmaiban.

A több mint kétezer éves zsidókérdés az egyik legijesztőbb azon problémák között, amelyeket a jövő mutat nekünk. Azért, hogy megkíséröljük azt megoldani, talán újra hiába, szükséges az, hogy megkíséröljünk azt, hogy legalább az alapjait megismerjük.

Ezeket a szavakat Mr. Oscar Levy, zsidó hitelesítette: Nincs rejtélyesebb, végzetesebb és ezért érdekesebb faj a világon, mint a zsidók. Minden írónak, akit, mint őnt, elnyomnak a jelen szempontjai és zavarok aggodalmai a jövőre nézve, meg kell kísérelnie, hogy elmagyarázza a zsidókérdést és annak kihatását korunkra. [...]

A zsidók forradalmi szerepe a világban. A zsidók amodern forradalmakban - A huszadik század látványosságai közé tartozik az európai zsidók sorsának végső rendezése. Minden tény arra mutat, hogy mivel elvetették kockájukat és átmentek Rubikonjukon, két lehetőségük van: vagy Európa urai lesznek vagy elvesztik Európát, ahogy az ókorban Egyiptomot elvesztették, amikor hasonló helyzetbe juttatták magukat (Nietzsche)...

A zsidók és nemzsidók között mély ellenszenv van; lelki és faji, amely az alapvetően más életszemléletről adódik, olyan ellenszenv, amely mélyebb annál, mint amit a dolog külső megnyilvánulásainak szemlélője vesz észre.

Szétszórva és erőtlenné téve kétezer évig a zsidók mindig keserű forradalmárok voltak, és így minden modern forradalom résztvevői között megtaláljuk őket, melyeknek ők a legaktívabb irányítói.

A zsidók szerepe a francia forradalomban nem volt nyilvánvaló. Talán szükségtelen volt, mivel a szabadkőművesség volt aktív és egyben fedezetként is szolgált. Csak néhány pillanatképünk van az alkotmányozó gyűlés háromszáz szabadkőműveséről, akik heves energiával harcolnak és tizennégyszer visszatérnek a témához hogy megszerezzék a polgárjogokat a zsidóknak.

A szabadkőművesség tanulmányozása közben láttuk a zsidók munkálkodását a titkos társaságokban, amelyek forradalmakat hoznak létre. Általános szabályként: Ahol a szabadkőművesség tevékeny, nem látható, mert nem akar nyilvánosan dolgozni. 1848 óta hatásuk egyre láthatóbb az európai forradalmakban. Nagybritannia miniszterelnöke, a zsidó Disraeli kinyilatkoztatja, hogy ők a mozgalom támogatói. "A világot nagyon azoktól eltérő személyiségek irányítják, akiket azok képzelnek oda, akik nem látnak a színpad mögé... Az a hatalmas forradalom, amelynek előkészítése most folyik Németországban, és amelyik valójában egy második és nagyobb mértékű reformáció lesz, és ami olyan kevésbé ismert Angliában, teljesen a zsidók pártfogásával folyik."

És másutt:

"A zsidó befolyást Európa utolsó forradalmi megmozdulásaiban követhetjük nyomon. Lázítottak a hagyományok, vallás és tulajdon ellen, a szemita alapelvek ellen, a zsidó vallás kiirtása akár annak mózesi akár keresztény formájában, az emberek természetes egyenlősége ellen, a tulajdon megsemmisítéséért, és ez mind a titkos társaságok műve, amelyek ideiglenes kormányt alakítanak és a zsidó faj emberei vezetik őket. Isten emberei ateistákkal működnek együtt, a tulajdon leglelkesebb halmozói kapcsolódnak össze a kommunistákkal. A kiválasztott nép kéz a kézben vonul Európa alacsony osztályainak söpredékével. És mindez amiatt, mert meg akarják semmisíteni azt a kereszténységet, amely tőlük

kapta nevét és amelynek a zsarnokságát nem tudják tovább elviselni."

Ezeket a szavakat Bernard Lazare is hitelesíti:

"Az 1830-ban kezdődött második forradalmi periódus alatt még szenvedélyesebbek voltak mint az első alatt. Továbbá közvetlenül is érdekelték, mert a legtöbb európai országban nem voltak meg a teljes polgárjogaik. Még azok is közöttük, akik természetüknél vagy egyéb józan okokból kifolyólag nem voltak forradalmárok, önértékből azokká lettek, és ha a liberalizmus érdekében tevékenykedtek, akkor magukért dolgoztak. Nem kétséges, hogy aranyuk, energiájuk és képességeik támogatták és segítették az európai forradalmat.

A szabadkőművesség tanulmányozása közben láttuk a zsidók munkálkodását a titkos társaságokban, amelyek forradalmakat hoznak létre. Általános szabályként: Ahol a szabadkőművesség tevékeny, nem látható, mert nem akar nyilvánosan dolgozni. 1848 óta hatásuk egyre láthatóbb az európai forradalmakban. Nagy Britannia miniszterelnöke, a zsidó Disraeli kinyilatkoztatja, hogy ők a mozgalom támogatói.

"A világot nagyon azoktól eltérő személyiségek irányítják, akiket azok képzelnek oda, akik nem látnak a színpad mögé... Az a hatalmas forradalom, amelynek előkészítése most folyik Németországban, és amelyik valójában egy második és nagyobb mértékű reformáció lesz, és ami olyan kevésbé ismert Angliában, teljesen a zsidók pártfogásával folyik."

"A zsidó befolyást Európa utolsó forradalmi megmozdulásaiban követhetjük nyomon. Lázítottak a hagyományok, vallás és tulajdon ellen, a szemita alapelvek ellen, a zsidó vallás kiirtása akár annak mozaikus akár keresztény formájában, az emberek természetes egyenlősége ellen, a tulajdon megsemmisítéséért, és ez mind a titkos társaságok műve, amelyek ideiglenes kormányt alakítanak és a zsidó faj emberei vezetik őket. Isten emberei ateistákkal működnek együtt, a tulajdon leglelkesebb halmozói kapcsolódnak össze a kommunistákkal. A kiválasztott nép kéz a kézben vonul Európa alacsony osztályainak söpredékével. És mindez amiatt, mert meg akarják semmisíteni azt a kereszténységet, amely tőlük kapta nevét és amelynek a zsarnokságát nem tudják tovább elviselni."

Ezeknek az éveknek során bankárjaik, ipari mágnaik, költőik, íróik, demagógjaik ugyan nagyon különböző ötleteket nyilvánítottak ki, de ugyanazért a végső célért küzdöttek... Látjuk őket a fiatal Németország mozgalom tagjainak sorában, számosan voltak titkos társaságok tagjai, amelyek a militarista forradalom sorait adták, a szabadkőműves páholyokban, a karbonária csoportjaiban, a római haute vente szervezetben, mindenütt, Franciaországban, Németországban, Svájcban, Ausztriában, Olaszországban."

Túl hosszú lenne a zsidók szerepének részletes nyomon követése a modern forradalmakban; különösen nyilvánvaló volt Oroszországban: A szabadkőművesség ott meg volt tiltva, tehát kénytelenek voltak maguk dolgozni. A nagy európai rohamot, amely Európában a háború végén söpört végig, zsidók vezették. Ők voltak a vezetők, csapataik a munkásosztály söpredékéből tevődtek össze, melyek mohón fosztogattak, és azt

idealistákat köztük elvakította a zsidók ügyes propagandája. A német Szpartakusz mozgalom és a magyar bolsevizmus zsidó szabadkőműves mozgalmak voltak, ezt hivatalos magyar iratok bizonyítják kétséget kizáró módon.

1918. március 22-én alakították meg a magyar tanácsköztársaságot. Vezetői szabadkőművesek voltak, azaz a közügyek minisztere Junzi (Kohn) testvér volt, Jászi testvér a tanácsok nemzeti minisztere volt, Ágoston Péter és Lukács testvér, aki egy budapesti zsidó milliomos fia, Diener Dénes Zoltán testvér és mindenek előtt Kun (Kohn) Béla testvér, egy elsőrangú bűnöző, aki még ma is az osztrák kormány különleges védelmét élvez.

A Tanácsköztársaság kormánya zsidókból állt. Említsük meg a legismertebbek nevét, hogy emléjük sokáig megmaradjon: A vérszomjas Szamuely Tibor, a kormány miniszterelnöke, Garbai Sándor, Pogány József hadügyminiszter, Rónai (Rosenstengel) igazságügy miniszter, Varga (Weichselbaum) pénzügy, Vince (Weinstein) a főváros polgármestere, Erdélyi Móric (Eisenstein), Biró Dezső (Bienenstock No. 2) rendőrfőparancsnok, mind zsidók Garbai kivételével.

J. Tharaud máshol ezt írta:

Kun Bélával együtt az új kormány huszonhat komisszárból állt, a huszonhat komisszárból tizenhárman volt izraelita. Hallatlanul magas arány ha meggondoljuk, hogy Magyarországon összesen másfélmillió izraelita volt a 22 milliós lakosságban. Ehhez adjuk hozzá, hogy a tizenhárman komisszár kezében volt a kormány tényleges irányítása. A nyolc keresztény komisszár csak bűntárs volt.

Néhány héten belül Kun Béla és barátai fölforgatták Magyarországon az ősi rendet és látható volt, hogy a Duna partján egy új Jeruzsálem épült Marx Károly elméjének szüleményéből és a zsidók keze által ősi tanokon alapulva. Az évszázados messiási álmok egy ideális városról, ahol nincs se szegény, se gazdag, ahol tökéletes igazságszolgáltatás és egyenlőség kormányoz, a Galíciai kulturálatlan zsidók figyelik a holdfényes éjszakában az eget keresve a Messiás érkezésének jeleit. Trockij, Kun Béla és mások erről álmodoztak. De mivel fárasztó volt arra az Istenre várni, aki sohasem jött le az égből, lehozták őt a földre. A gyakorlat azt mutatta, hogy ősi prófétáik jobban tették, hogy a felhőkben hagyták Istenüket.

Egy semleges szemlélő tanúvallomását idézzük e forradalmi tevékenységről. A New Yorki törvényhozó testület, melyet Lusk szenátor irányított, adta ki a dokumentumot:

"Kun Bélának nem volt ellenzéke. Mint Lenin, komisszárokkal vette magát körül és abszolút hatalma volt. A 32 fő komisszárból 25 volt zsidó, az arány nagyon hasonló volt az Oroszországihoz. A legfontosabbak ezek közül egy igazgatóságot képeztek, melynek tagjai Kun Béla, alias Kohn, Varga (Weiss) Béla, Pogány József (Schwartz), Kunfi (Kunstatter) Zsigmond és még egy zsidó. Más főnökök, mint Alpári és Szamuely a vörös terrort és a polgárság kínzását és kivégzését irányították."

Tormay Cécile könyve:

Szamuely különvonaton utazta be az országot. Egy szemtanú a következő leírást adta: "a halálnak ez a

vonata zakatolt a magyar tájon át, és ahol csak megállt, emberek lógtak a fákon és az utcákon vér folyt. A sínek mellett gyakran találtak meztelen és megcsonkított testeket. Szamuely a vonaton hozott halálos ítéleteket és azok, akiket bekényszerítettek, sohasem mondták el, amit láttak. **Szamuely állandóan ott élt, 30 kínai* terrorista őrizte a biztonságát.** Különleges hóhérok voltak a társaságában. A vonatban két szalonkocsi volt, két első osztályú részleg a terroristáknak volt fenntartva, és három harmadosztályú kocsi pedig az áldozatoknak. A hátsókban tartották a kivégzéseket, a folyosók vérfoltosak voltak, a holttesteket az ablakon dobták ki, míg Szamuely kis kecses íróasztalánál ült, a szalonkocsiban amely rózsaszínű selyemmel volt bevonva és tükrökkel volt díszítve. Egy kézmozdulata döntött életről vagy halálról." (C. de Tormay, *Le livre proscrié*, p. 204. Paris, 1919. 5. J. és J. THARAUD, *Quand Israël est roi*, p. 220. Plon Nourrit, Paris, 1921. 6. Mgr. JOUIN, op. cit., t. 1, p. 161.)

*** Nota/Btm :** Aki fordította hűtlen fordítást végzett, mert az eredeti magyar szövegben egy árva szó sincs kínairól, mint ahogy az 1925-ös francia kiadású rövid változatú adaptációban sem szerepel kínai: **«Szamuely l'habite constamment. Trente terroristes choisis veillent à sa sûreté... »**

Az eredeti szöveg pedig így olvasható (vastag betűvel szedettek a fenti franciából fordított résznek megfelelő eredeti sorok):

«[...] A szombathelyi és celldömölki direktóriumok karhatalommal kísérelték megvalósítani Landler Jenő parancsát és be akarták kényszeríteni a katonailag kiképzett vasutasokat a vörös hadseregbe. A szombathelyi és celldömölki vasutasok elhatározták, hogy megszüntetik a munkát és a sztrájkjal megdöntik a proletárdiktatúrát. A derék vasutasok egymásután csatlakoztak a felkészéshez és június 2-án az osztrák határtól a Duna partjáig minden vonat megállt.

Csak Szamuely vonata nyargalt a leninfúkkal. És mert Budapest nem csatlakozott, a vasutasok nem bírták egységesen megállítani az egész országban a vonatokat. Hat napi küzdelem után újból felvették a munkát. Az akasztófák alól elindultak a vonatok és velük a proletárdiktatúra akadozó vérkeringése. Ez a reménység is összedőlt. Most már következett, amit Kun Béla híveinek megígért: "Minden állomáson fölakasztatok majd néhány vasutast, aztán rend lesz. Így csináltam Oroszországban is"

De az elvetett csóva addigra már tüzet fogott. Sopronban kilobbant az ellenforradalom. Czenk, Csoma, Kapuvár népe fegyvert fogott. Rövid ideig tartott. Néhány óra múlva minden oldalról jöttek a vörösök. Csomán a győri terroristák összeszedték az ellenforradalmárokat és százötven embert belegyömöszöltek egy kis zárkába. Az ablak vasredőnyeit is rájuk csukták, hogy megfulladjanak. Ekkorra már Szamuely is a városba érkezett. Előtte fegyveres vörös ördög futottak szét ordítva: Be a házakba! - És aki nem tudott idején menekülni, arra ráfogták a fegyvert. Mire Szamuely automobilján terroristáival bevonult, üresek voltak az utcák és a fekete hiéna halálos csendben vágatott gépfegyveres kocsiján az ítélethez.

Szabad ég alá asztalt állítottak, Szamuely egymásután vezettette maga elé a foglyokat. Nem hallgatott ki senkit, csak azt kérdezte, kinek van vagyona? Aztán jobbra és balra parancsolta az embereket. Senki se tudta, hogy a jobboldaliak vagy a baloldaliak fognak-e meghalni. Tanúkihallgatás nem volt. Szamuely egymaga személyesítette meg a véstörvényszéket. "Mars a halálba!" rivalta a baloldaliak felé és nyolcan elindultak a templom előtti térre.

Az egyik elítélt, egy csizmadiasegéd, összeesett. Fekve hagyták. A többi utolsó útjukon puskatussal verték és köpködték a hóhérok. Takács hadnagynak a szemüvegét úgy beleverték a szeme gödrébe, hogy a szemgolyója kifordult. Mialatt a vesztőhelyre ment, letépték a fejéről a zsebkendőt és kifordult szeme ott himbálódzott az arcán. Akics Gyula malomtulajdonost megpofozták, amikor az akasztófa alatt a zsámolyon állt, Tarcsay István, Laffer Lajos, Németh Gyula, Németh Lajos, Glaser Ferenc, mind meghaltak az akasztófán. A kivégzésnél nem volt orvos jelen. A holttestek még ki se hültek, mikor a terrorlegények lehúzták róluk a ruhát és letartóztatott társaikkal megásatták a sírgödrüket. Szamuely gúnyolódva nézte az akasztást.

És vasárnap, pünkösdi vasárnapján, már Kapuvárott működött. Százötven főből álló terrorcsapatjával kézigránátos, géppuskás kísérettel vonult be. A foglyoknak csak a nevét kérdezte meg. "Fel kell őket akasztani!" Mesterházy Zsigmond postamestert, Pintér Pál csendőrmestert, Rest Józsefet, Semmel Károlyt és Fábiánt, a katolikus templom elé az országútra vezettette ki. Fábiánnak közben megkegyelmezett, mert megsúgták neki, hogy az izraelita hitközségnek az elnöke. A végső útjukon Kapuvárott is véresre verték az áldozatokat. Pintér csendőrmester leszakadt a kötéllal. Két kis gyereke odaszaladt hozzá és könyörgött. De Szamuely nem kegyelmezett. Meghaltak mind. A városra pedig milliókra menő sarcot vetett ki. És elhajtattott temérdek vágómarhát. Aztán ment tovább, lelkiismeretfurdalás nélkül, nyugodtan fejedelmi különvonatán.

Megy robogva a halálvonat magyar éjszakákon át, ahol megáll, ott emberek kerülnek a fákra és vér folyik a városok kövezetén. A vonal mentén pedig gyakran találunk megcsönkített mezítelen holttesteket. Szamuely vonatán is ítélkezik. Akit oda a mieink közül behurcolnak az nem mondja el többé, amit látott. Egy megbízható ember, aki a szocialista párttal ment át a kommunistákhoz, beszélte el nekem azt, amiről senki sem beszél. Szolnokon jelentést tett Szamuelynek, akkor látta a vonatot.

Szamuely állandóan ott lakik. Éjszaka még Budapesten is a vonatán hál. Harminc válogatott terrorista testőr környezi. Külön hóhérai vele utaznak. A vonat két szalonkocsiból áll és két első osztályú kocsiból, melyben a terroristák utaznak és két harmadosztályú kocsiból, melybe az áldozatokat szedik fel. Ott folynak a kivégzések. Ezeknek a kocsiknak a padlózatát már befogta a vér. A holttesteket a rohanó vonat ablakain dobálják ki, mialatt Szamuely

kárpitozott falú szalonjában csiszolt tükrök, rózsaszín brokáttal bevont, törékeny, aranyozott Louis XVI. bútorok között, egy vékony lábú nőies íróasztalnál ül és kézlegyintéssel dönt élet és halál felett. A megvalósult marxizmusnak minden tettén, minden rendeletén, minden intézkedésén, sőt még a hírek közlésén is átvigyorog a kínzás módjának spekulatív természete, a szinte undorítóan érzéki kegyetlenség. [...]

Ez után a kis intermezzo után íme a könyv további folytatásából néhány részlet:

"A magyarországi zsidóságnak igenis tudnia kell, hogy ki az ellensége, de azt is tudnia kell, ki az ellensége saját soraiban. Egyszer már végre tisztázni kell, hogy 1942-44-ben a zsidóságot a vezető gazdasági pozíciókban ülő nagy zsidók dobták oda koncul, persze, csak utólag derül ki, hogy hiába, mert saját magukat is csak ritkán sikerült ezzel megmenteni. És 1945 után megint a zsidóság egy része, amelyik hatalomra került, s a kommunistákat szolgálta s ebben túlment minden elképzelhető határon.

Akármilyen kínos, de ki kell mondani, hogy nemcsak Rákosi, Gerő és a többi moszkovita vezetőknek volt nagy része zsidó, hanem jóformán 100 százalékgig zsidókból állt az ÁVÓ nyomozó gárdája! És az 1945 után egyre erősebben éledő antiszemitizmusnak ez az egyik legfőbb oka. Próbáljuk megírni az igazságot, ne folytatódjék az írástudók árulása, ne legyen kibúvó a téma kényessége." [Hatikva - argentinai magyar nyelvű cionista lap, 1957. - dr. Dénes László zsidó főorvos (57 hónapig volt ÁVH börtönében) cikke a magyar antiszemitizmusról.]

"A bolsevik forradalom Oroszországban zsidó agy munkája volt, zsidó elégedetlenségé. Zsidó tervezet volt, aminek célja, hogy új rendet teremtsenek a világon. Amit oly remekül végrehajtottak Oroszországban, hála a zsidó agyának, a zsidó elégedetlenségnek és a zsidó tervezésnek, ugyanazon Zsidó szellemi és testi erőn át valóság lesz a világ számára." (American Hebrew 1920. szeptember 20.)

A zsidóság nem ragaszkodik ahhoz, hogy lámpafényben jelenjen meg és ha irányítani tudja a kormányt a háttérből, szívesen beleegyezik abba, hogy ezt az egyes országok nemzeti lakói tegyék. Csak akkor lép harcba a nemzet és kormány ellen, ha ezek nem engedik meg neki, hogy kizsákmányolja és irányítsa az országot. Ezek között a körülmények között azzal hancegett, hogy képes tetszése szerint háborút és békét csinálni és kezeit a világuralom kormányrúdján tartja, képes arra, hogy forradalmat csináljon és arra, hogy visszaállítsa a rendet. Csökönös ellenállás esetén ki tudja szabadítani a bolsevizmust. Erre Oroszország volt az egyik példa. A bolsevik forradalomban a zsidó faj teljes napfényben volt látható.

A zsidó Chronicle 1920-ban kiadott Israel Zangwillnak, egy fontos zsidó írónak egy kiáltványát, amelyben a faj dicséretét írja le, amelyet Baconsfieldtől, Readingtől, Alontagutól, Kun Eisnertől és TrockiJtől származtat. Zangwill úr rendkívüli zsidó lelkesedése az angol kormány zsidó tagjait egy kalap alá veszi a Magyarországi és más bolsevik zsidókkal. Mi a

különbség? Mind zsidók és mindannyian fajuk külsőségén és javán fáradoznak.

J. L. Magnes rabbi New Yorki beszédében 1919-ben ezeket a szavakat mondta:

Ha a zsidó gondolatait és lelkét a munkásoknak és kifosztottaknak, a kitagadottaknak áldozza, neki alapvető minősége az, hogy a dolgok gyökeréig hatol. Németországban Marx és Lasalle, Haas és Edward Bernstein lesz belőle; Ausztriában Victor Adler és Friedrich Adler; Oroszországban Trockij. Hasonlítsuk össze egy pillanatra Németország és Oroszország helyzetét. A forradalom ott fölszabadította az alkotó erőket és csodálatba ejt a zsidók száma, akik rögtön készek voltak az ügy aktív szolgálatára. Forradalmárok, szocialisták, mensevikok, bolsevikok, többségi is kisebbségi szocialisták, vagy legyen bármi a nevük, mind zsidók és a munkások vezetői minden forradalmi pártban.

M. Cohen ezt mondta a Harkovi Kommunistában 1919 áprilisában:

"Túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy nagy oroszországi forradalmat zsidó kezek hozták létre. Képesek voltak-e a sötétségben élő, elnyomott orosz munkás és paraszttömegek arra, hogy levessék a burzsoázia láncait? Nem, a zsidó volt az, aki az oroszországi proletariátust az internacionalizmus hajnalához vezette, és aki nemcsak vezette de még most is vezeti azt. Békésen alhatunk amíg a Vörös Hadsereg főparancsnoka Trockij elvtárs. Az ugyan igaz, hogy a Vörös Hadseregben nem szolgálnak zsidók katonaként, de a bizottságai és a tanácsok szervezete zsidókból áll. A zsidók derekasan vezették az oroszországi proletariátus tömegeit győzelemre. Nem véletlen az, hogy minden szovjet intézmény választmányi tagjai döntő többségükben zsidók. Nem véletlen, hogy zsidó szimbólumok, amelyek évszázadokon keresztül harcoltak a (keresztény) kapitalizmus ellen, most az oroszországi proletárok szimbóluma lett. A vörös ötágú csillag átvételéről beszélek, amely hosszú ideig volt a cionizmus és a júdaizmus szimbóluma. E mögött a jelkép mögött győzelem vonul, a paraziták és a burzsoázia halála."

Itt az 1919-es népi főkomisszárok listája (al alábbi sorrendben olvasandó: 1. Álnév (kisbetűs), 2. valódi név (nagybetűs), 3. nemzetiség):

Lenin Oulianoff Orosz, anyja zsidó, Trockij BRONSTEIN zsidó, Stekloff NACHAMRESS zsidó, Martoff ZEDERBAUM zsidó, Goussieff PRAPKINE zsidó, Kameneff ROSENFELD zsidó, Soukhanoff GHIMMER zsidó Lagesky KRACHMANN zsidó, Bogdanoff SILBERSTEIN zsidó, Goreff GOLDMANN zsidó, Ouritsky RADOMISELSKY zsidó, Voladarsky KOHEN zsidó, Sverdloff SVERDLOFF zsidó, Kamkoff KATZ zsidó, Ganesky EURSTENBERG zsidó, Dann GOUREVITCH zsidó, Meshkovsky GOLDBERG zsidó, Parvus GELPHANAT zsidó, Rosanoff GOLDENBACH zsidó, Martinoff ZIMBAR zsidó, Tchernomorsky TCHERNOMORDICH zsidó, Pialnitzky LEVINE zsidó, Adramovilch REIN zsidó, Lointzeff BLEICHMANN zsidó, Zvezdich FONSTEIN zsidó, Radek SOBELSON zsidó, Litvinof-Wallak FINKELSTEIN zsidó, Lunatcharsky LUNATCHARSKY orosz, Kolontai KOLONTAI Orosz, Peters PETERS Lett, Macklakowsky ROSENBLUM zsidó,

Lapinsky LEVENSON zsidó, Vobroff NATANSON zsidó, Ostodoks AKSELRODE zsidó, Gasine GERFELDT zsidó, Glasounoff SCHULZL zsidó, Lebedieva LIMSO zsidó, Joffe JOFFE zsidó, Kamensky HOFFMANN zsidó, Naout GUNSBURG zsidó, Lagorsky KRACHMALNIK zsidó, Isgoeff GOLDMANN zsidó, Valdimiroff FELDMANN zsidó, Bounakoff FOUNDAMINSKY zsidó, Manouilsky MANOUILSKY zsidó, Larine Lourie zsidó, Krassin KRASSIN orosz, Tchuicherin TCHITCHERIN zsidó, Goukovsky GOUKOVSKY zsidó,...

Itt van néhány részlet az Oroszországi terrorról:

Először is annak alapgondolatai. A Vörös Terror első célkitűzése az orosz értelmiség megsemmisítése volt.

A rendkívüli bizottságok nem jogi szervezetek voltak, hanem a "kegyetlen megsemmisítés" eszközei a kommunista központi bizottság kifejezése szerint. A rendkívüli bizottság nem "nyomozóbizottság", nem igazságszolgáltatási intézmény, nem bíróság, döntéseit saját hatáskörében maga hozza. A harc eszköze amely a polgárháború belső frontján dolgozik. Nem ítélkezik az ellenség fölött de kivégzi azt. Nem bocsát meg azoknak, akik barikád másik oldalán álltak hanem felmorzsolja őket. Nem nehéz elképzelni, hogy hogy működik ez a kegyetlen megsemmisítés hogyan működik a valóságban, amikor a törvényesség szigora helyett a forradalmi gyakorlat és lelkiismeret uralkodik. A lelkiismeret szubjektív és a gyakorlat helyet ad a szakértők örömeinek és szeszélyeinek.

"Nem harcolunk bizonyos egyének ellen" - írja Latsis (19) az 1918 novemberi vörös terrorról. "Mi kivégezzük a polgárságot mint osztályt. Ne keresd írásokban a bizonyítékot arra, hogy mit vétett a vádlott személy szavakban és tettekben a szovjetek hatalma ellen. Az első kérdés, amit fel kell tenned neki az az, hogy melyik osztályhoz tartozik, mi a származása, iskolai végzettsége, gyakorlata és hivatása."

Valóban, a kommunizmus léte csak általános terrorral lehetséges, és végeredményben a munkás és paraszti osztály ugyanannyit szenvedett, mint a többi osztály. Ha egyszer elindult a tömeggyilkosságok útján, a megsemmisítés véletlenszerű sorrendben történt hogy a kommunista uralmat az általános terror eszközével tartsa fenn. Az egyik szovjet vezető, aki legalább a nyíltság erényével rendelkezik, ezt merte írni:

"Igen, Oroszország biztosan halódik.

Sehol sincs, sohasem létezett egy társadalmi osztály sem, melynek élete nehezebb lett volna mint a mi szovjet paradicsomunkban... Olyan kísérleteket hajtunk végre élő emberi testeken - ördögietek - amelyeket az első évfolyamos egyetemi hallgató végez az anatómiai osztályon levő csavargó holttestén. Olvasd el két alaptörvényünket gondosan. Ott nyíltan le van írva, hogy sem a Szovjetunió, sem annak részei nem érdekelnak minket, hanem a harc a világ tőkéje ellen és az általános forradalom, amelynek érdekében mi mindig mindent föláldoztunk, amelyért föláldozzuk az országot és sajátmagunkat (Természetesen az áldozat nem tesz túl Zinovjeff áldozatán).

Itt, országunkban korlátlan urak vagyunk és senkitől sem félünk..

Az országot háborúk, betegség, halál és éhínség sújtották (ez veszélyes de nagyszerű eszköz), a

legcsekélyebben sem mer senki tiltakozni, mert attól fél, hogy a Cseka és a hadsereg fenyegető kezébe kerül. Néha magunk is csodálkozunk végtelen türelmén, amely olyan ismert lett. Biztosak lehetünk abban, hogy egész Oroszországban egyetlen család sincs, ahol valamilyen módon ne öltük volna meg az apát, az anyát a fivért, a lányt, a fiút, egy közeli rokont vagy barátot. Így érthető, hogy Felix (Dzserzsindzsi) kíséret nélkül sétál Moszkvában éjjel is. Ha kifogásoljuk ezeket a sétákat, megelégedetten és megvetően nevetve azt mondja: "Micsoda? sohasem mernék, pszakrerek"- és igaza van. Nem merik. Milyen furcsa ország! "

Minden száraz statisztikánál jobban adja vissza egy özvegy leírása azt, hogy folytak le a tömeggyilkosságok. Amikor Rohrberg, a kihallgatási csoport Kiebe érkezett, miután az önkéntes hadsereg elfoglalta azt 1919 augusztusában, a cseka kivégzési helységét a következő állapotban találta:

"A nagy garázt (a cseka kievi kivégzési osztályának a helysége) elárasztotta a vér. Ez a vér már nem volt folyékony, és néhány inch (1 inch - 2.54 cm)-es réteget alkotott. Borzalmas keveréke volt vérnek, agyvelőnek, koponyadaraboknak, hajcsomóknak és más emberi maradványoknak. A falakon lövések ezreinek lyukai voltak láthatóak, és vérrel voltak befecskendezve. Agyvelődarabok és fejbőrreszek ragadtak rá. Egy huszonöt centiméter széles, huszonöt centiméter mély és tíz méter hosszú árok vezetett a garázs közepéből egy földalatti csatornába. Ez az árok teljes hosszában a tetejéig tele volt vérrel. Általában ahogy megtörtént a tömeggyilkosság, a testeket teherautókkal vitték ki a városból és a mellett az árok mellett temették el őket, amelyről beszéltünk. A kert egyik sarkában találtunk egy másik árkot amely régebbi volt és körülbelül nyolcvan test volt benne. Itt a testeken a legkülönbélebb leírhatatlan és elképzelhetetlen kegyetlenkedések és csonkítások nyomai voltak láthatók. Néhány testet kibelegtek, másoknál levágták a végtagokat, néhányat szó szerint darabokra vágak. Néhányan kiszedték a szemét, és a fejek arcok, nyak és test mély sebekkel volt borítva. Találtunk továbbá egy testet, amelynél éket nyomtak a mellkasba. A sír egyik sarkában bizonyos mennyiségű kart és lábat találtunk."

Nincsenek pontos adataink ahhoz, hogy meg tudjuk becsülni az áldozatok teljes számát, az rendelkezésre álló adatok meghaladják a képzelőerőt. Sarolea professzor az 1923. november 7-i Scotchman-ban a következő adatokat hozta nyilvánosságra: 28 püspök, 1219 pap, 6000 professzor és tanár, 9000 orvos, 54.000 katonatiszt, 260.000 katona, 70.000 rendőr, 12.950 birtokos, 535.250 értelmiségi, 193.290 munkás, 618.000 paraszt.

Gyenyikin vizsgálóbizottsága, amely a bolsevik büntetettek vizsgálta 1918- 1919 között, a vörös terror egymillió hétszázezer áldozatáról adott ki jelentést.

Máshol Ev. Komnin Roulban 1923 augusztus 3-én egy elméleti számítást jelentetett meg:

"1920 telén a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége 52 kormányból állt 52 különleges csoporttal (cseka), 52 külön osztályt és 52 forradalmi bíróságot. Továbbá számtalan "eszte-cseka" létezett, csekák a szállítási rendszerek számára, csekák a vasutaknak, bíróságok a belső biztonság csoportjai számára, repülő

bíróságokat küldtek tömeggyilkosságokra. A kínzókamrák jegyzékéhez hozzá kell adni a különleges osztályokat, 16 hadseregbeli és hadosztályi bíróságot. Összességében ezer kínzókamrára kell gondolnunk, és ha figyelembe vesszük, hogy ebben az időben a helyi irányítás alatt is álltak csekák, akkor többre.

Azóta a szovjet kormányok száma megnőtt: Szibériát, a Krímet, a Távolkeletet is meghódították. A csekák száma mértani arányban nőtt. Közvetlen adatok szerint (1920-ban a terror nem csökkent és a tárgyról nem csökkent az információ) lehető volt a napi átlag beszerzése minden bíróságra. A kivégzési görbe egytől ötvenig megy (az utóbbi a nagyobb központokra állt) és ma a vörös hadsereg kb. száz területet foglalt el. A terror válságai periodikusak voltak, aztán csökkentek, úgy hogy lehetséges a (szerény) 5 áldozat átlagos becsülése, amelyet ha az ezer bíróság számával megszorozzuk, ötezret ad és évente kb. másfél milliót!". Ha ez a becslés hihetetlennek tűnik, ez a három különféle statisztikai becslés kellően egyező eredményt ad és biztosan az igazságra alapulnak. A vörös terror olyan elterjedt lett, hogy itt lehetetlen a cseka minden módszerét részletesen leírni (25), amelyet az ellenállás letörésére alkalmaztak. A legfontosabb az volt, hogy minden társadalmi osztályból túszoikat szedtek. Ezeket minden bolsevik ellenes mozgalom (forradalmak, a fehér hadsereg, sztrájk, ha egy falu visszautasította, hogy a termést beszovaltassa, ...) esetén rögtön kivégezték. Így például a zsidó Ouritzky, Petrográd különleges bizottságának tagja kivégzésekor néhány ezer túszt végeztek ki, és a szerencsétlen kivégzett férfiak és nők közül sokat megkínnoztak büntetésként hidegvérű kegyetlenséggel a cseka börtöneiben.

Így előttem fényképek vannak, melyeket Harkovban vettek föl a szövetséges küldöttség jelenlétében közvetlenül azután, hogy a vörösök elhagyták a várost. Egy sor kísérteties kép látható: Három munkás teteme, akiket túszként tartottak egy sztrájkoló gyárból. Az egyik szemét kiégették, ajkát és orrát levágták, a másik kettőnek a kezeit vágák le.

S. Afaniasouk és P. Prokpovitch kisbirtokosok túszoikat megskalpolták, S. Afaniasouk teste égési helyekkel van tele, melyeket egy fehéren izzó kardpenge okozott. M. Bobroff katonatiszt nyelvét kivágták, egyik kezét levágták, és bal lábáról lehúzták a bőrt. Néhány áldozat kezéről a bőrt fémfésűvel húzták le. Ez a baljóslatú eredmény a harkovi különleges bizottság börtöncelláinak vizsgálata után került napfényre. Pontiafa, egy nyugalmazott tábornok, tús, jobb kezéről lehúzták a bőrt és levágták nemi szerveit.

A csonkított testű női túsok: S. Ivanovna, egy szövetség tulajdonosa, Mme A. L. Carolshaja, egy tábornok felesége, Mme Khlopova, birtokosnő. Mellüket fölvágták és kiürítették, nemi szerveiket megégették és azokon szénnyomok voltak láthatók. A paraszt túsok, Bondarenko, Pookhikie, Sevenetry, és Sidorfchouk arca brutálisan meg volt csonkítva, nemi szerveiket kínai kínzók kezelték európai orvosok számára ismeretlen módon, akik véleménye szerint az áldozatok haláltusája borzalmas lehetett.

Lehetetlen minden kegyetlenséget elsorolni, amely a vörös terrorhoz fűződik. Egy kötet nem lenne ehhez elég. Például a harkovi cseka, amely Salenkoban működött, arra volt specializálva, hogy megskalpolta

áldozatait és kezükről úgy húzta le a bőrt, mint egy kesztyűt. Voronyezsben az áldozatokat meztelenül zárták be egy hordóba, amelybe szögek voltak verve és aztán görgették a hordót. Homlokukra egy vörösen izzó vassal ötágú csillagot égettek. Tsaritsinban és Kamishinban elfűrészelték csontjaikat. Kievben az áldozatot egy ládába tették amelyben bomló hullák voltak. Miután feje fölött lövéseket adtak le, azt mondták neki kínzó, hogy élve fogják elégetni. Eltemették a ládát, majd fél óra múlva folytatták az áldozat kihallgatását. Ezt a jelenetet néhányszor megismételték. Nem meglepő, hogy sok áldozat megőrült.

Emlékezzünk vissza arra, hogy 1918. július 17-én Jekatyerinburgban a cseka parancsára (A parancsot a zsidó Sverdloff adta ki Moszkvában) a kivégzési csoport, melyet a zsidó Yourowsky vezetett, kivégezte vagy agyonlövással vagy lekaszabolással a cárt, a cárnőt, a nagyhercegeket, Dr. Botkint, a férfi szolgálat, a női szolgálakat, a szakácsot és a kutyát. Az uralkodó család többi tagjait, akik legközelebb álltak a trónhoz, a következő éjszaka végezték ki. Mihajlovics, és Konstantinovics nagyhercegeket, Vladimir Paleyt, Elisabeth Feodorovna nagyhercegnőt egy forrásba dobták Afalaievskben, Szibériában. Michael Alexandrovitch nagyherceget Permben lakosztályában ölték meg.

A zsidóság helyzetének jellemzői Magyarországon 1867-1945 (Mai érettségi tétel-kidolgozás,)

A **kiegyezés** (1867) és az Osztrák-Magyar Monarchia létrejötte után született meg az **emancipációs törvény** a zsidók teljes egyenjogúságáról, a polgári és politikai jogok tekintetében. 1868-69-ben létrehozták az Egységes Izraelita Kongresszust, ahol egy közös zsidó szervezet létrehozását tervezték. Ehelyett végül három szervezet jött létre: a legnagyobb a moderneké lett, az úgynevezett kongresszusi vagy neológ zsidóság, míg a szélsőségesen konzervatívok az ortodox, a középutasok pedig az úgynevezett statusquo szervezetbe tömörültek. (Ez utóbbiak jelszava így hangzott: *status quo ante* = a helyzet legyen olyan, mint régen, vagyis ne újítsunk, de ne is szigorítsunk.) A **zsidó vallás teljes elismertetése**, recepciója azonban ekkor még nem valósult meg, arra csak **1895**-ben került sor.

Az **1873**-ban Buda, Pest és Óbuda egyesítésével **létrejött Budapest** főváros **felemelkedésében** a magyar **zsidóság** igen **fontos részt vállalt**. Ebben a korban az egész ország gazdasági élete jelentős mértékű fejlődést mutatott, amiben döntő szerepe volt a magyarországi zsidóságnak. Tevékenységük nyomán gyárak és üzemek létesültek (pl. a Wolfner-bőrgyár, a Pick- és a Herz-féle szalámigyár), bányákat létesítettek, bankokat hoztak létre, kiépült a vasúti hálózat, és megszervezték a magyar mezőgazdaság, a gyümölcs- és bortermelés modern exportját. (Gondoljunk csak például a Wodianer-féle maglódi mintagazdaságra, vagy a Kecskeméti Hercz által Kecskemét környékén megszervezett gyümölcs-nagykereskedésre stb.).

A magyar zsidóság a hazai **tudomány fejlődésében** is jelentékeny szerepet vállalt, mindenekelőtt az orvostudomány terén. A Budai Egyetem első zsidó

vallású doktora, **Östreicher-Mannes József** (1756-1832) a Balaton első **fürdőorvosaként** megalapította **Balatonfüred** települését és a **füredi szívkörházat**. A magyar **szemészet** úttörője **Hirschler Ignác** (1823-1891), aki az 1866-69-ben megtartott „zsidó kongresszus” fő szervezője volt, akadémikus és főrendi házi tag lett. Ugyanezeket a rangokat érte el a magyar **tüdőgyógyászat** vezéralakja, korábban a szabadságharc katonaoorvosa, báró tolcsvai **Korányi Frigyes** (1823-1913). A modern magyar **sebészet** kiemelkedő alakja báró pusztapéteri **Herczel Manó** (1861-1918), aki a Szent István kórház főorvosaként tevékenykedett. A tudományos magyar **nyelvészet** úttörője **Munkácsi Bernát** (1860-1937), az **iszlámkutatásé Goldziher Ignác** (1850-1921), a magyar **történetírás** legkiemelkedőbb művelői pedig **Acsády Ignác** (1845-1906) és **Marcali Henrik** (1856-1943) voltak.

1895-ben a magyar országgyűlés a **zsidó vallást** „**bevett vallásnak**”, azaz a többi felekezettel **egyenrangúnak** nyilvánította. Ugyanebben az évben törvényt hoztak a polgári házasságról, amely a zsidó-keresztény **vegyes házasságok lehetőségét** nyitotta meg. Egyre több zsidó vallotta magát magyarnak, s a különféle nemzetiségek lakta országrészekben a zsidó vallásúakat magyar nemzetiségűnek írták be a statisztikákba. A zsidók ezeken a területeken a magyar képviselőkre adták le voksukat.

A 19. század végén Magyarország korábban soha nem látott módon fejlődött, és a 20. század elejére utolérte, sőt bizonyos területeken meg is előzte néhány nyugat-európai szomszédját. Nem kétséges, hogy a liberális **felemelkedésben különös szerepe volt az ország zsidóságának**. Nemesi rangot mintegy 280 zsidó vallású család kapott, közülük 26-an a bárói címet is elnyerték. Európában sehol ennyi nemesi rangot nem szereztek zsidók, és persze, nem is törekedtek megszerzésükre.

A magyar **kultúra megújulásában** is hallatlanul nagy szerepe volt a magyar zsidóságnak. A századvég legjelentősebb irodalmi folyóiratát, (A Hét címmel) **Kiss József** (1843-1921) költő szerkesztette. **Ágai Adolf** (1836-1916) indította meg már 1867-ben a legismertebb humoros lapot, *Borsszem Jankó* címmel. A „Pesther Lloyd” főszerkesztője, **Falk Miksa** (1828-1908) akadémikus lett: egyébként ő volt a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István iratainak közreadója, a „haza bölcse”, Deák Ferenc titkára és Erzsébet királyné magyar tanára is. A népszerű „Tolnai Világlapja” és a „Tolnai Világlexikon” a Mauthausenban elpusztított **Tolnai Simon** (1868-1944) újságírónak köszönhető.

A **modern művészetek** képviselői között szinte minden területen (az **építészetben**, a **szobrászatban** és a **festészetben**) nagy számmal találunk zsidókat. **Baumhorn Lipót** (1860-1932), **Lechner Ödön** tanítványa például összesen huszonnégy gyönyörű, szecessziós zsinagógát tervezett az országban, köztük a híres szegedi zsinagógát (1903). Még a változatlanságáról híres zsidó temetőbe is behatolt a modern művészet: **Lajta Béla** (1873-1920) tervezte a Salgótarjáni úti temető kapuját. A rákoskeresztúri *Schmidl-sírkő* a magyar szecesszió egyik remekműve. Az új magyar irodalmi hullám (élén Ady Endrével) a

Fenyő Miksa (1877-1972), **Ignotus** (eredeti neve Veigelsberg Hugo, 1869-1949) és báró **Hatvany Lajos** (1880-1961) által 1908-ban alapított „**Nyugat**”-ban jelent meg.

Az I. világháború végéig tartó **polgári fejlődés elősegítette a zsidóság asszimilációját és megerősödését**. Kialakult egy **nagy létszámú, iskolázott, művelt, értelmiségi vállalkozói és kereskedői réteg**, amely hazájának érezte ezt az országot, és jól összeegyeztette magyarságát zsidóságával. A magyar ipar és kereskedelem létrehozásában, fejlesztésében múlhatatlan érdemei vannak a zsidóságnak. Sorolhatnánk pénzembereket, közgazdászokat, tudományos kutatókat, mérnököket, feltalálókat. A zsidó írók, költők, művészek, színészek, rendezők, filmes és színházi szakemberek örökre beírták nevüket a magyar kultúra történetébe.

Egyes **zsidók a politikai közéletben** is szerepet játszottak. Az első pesti rabbi, Wahrmann Izrael unokája, a várospolitikus **Wahrmann Mór** (1832-1892) még csak a Kereskedelmi és Ipari Kamara, valamint a Zsidó Hitközség elnökeként hallatta szavát a közéletben. A sümegi születésű **Vázsonyi Vilmos** (1868-1926) azonban már **igazságügyi miniszter**, a rimaszombati báró **Hazai Samu** (1851-1942) **tábornok** és 1910-17 között **hadügyminiszter** is volt. Báró **Szterényi József** (1861-1941), az újpesti rabbi, Stern Albert fiaként a magyar ipar egyik újjászervezője, államtitkár, majd kereskedelmi miniszter lehetett. (A Tanácsköztársaság alatt egyébként Szterényit internálták, de később, 1927-től felsőházi tag lett.)

A **politikai ellenzék**, elsősorban a polgári radikálisok között is szép számmal találunk zsidókat. A modern gondolkodók vezére **Jászi Oszkár** (1875-1957) lett, aki 1918-ban a polgári demokrata gróf Károlyi Mihály vezette kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott tárca nélküli minisztere lett. A szocialista eszméknek is sok híve akadt, így a szovjet mintára 1919 márciusában megalakult Tanácsköztársaság vezetői között is több zsidót találunk, akárcsak, eleinte az annak leverésére szerveződő fehérek között. (Az úgynevezett „szegedi tisztí különítmény” 72 tagja közül tizenöten zsidók voltak.)

A zsidótörvények és a holocaust

Az I. világháború, illetve a trianoni egyezmény (1920. június 4.) miatti sokk után rendkívül megerősödött az antiszemitizmus Magyarországon. Az ellenforradalom a zsidók ellen fordult. Szervezett bandák raboltak és gyilkoltak országszerte, Pesten a Britannia szálló pincéjében kínoztak meg „kommunistagyanús” zsidó kereskedőket. (A legdurvább, több halálos áldozatot követelő incidens a Pest megyei Izsák és Orgovány közelében zajlott le.) Még a nagy tiszteletnek örvendő (később felsőházi taggá emelt) tudós szegedi főrabbi, **Lőw Immánuel** (1854-1944) ellen is „kormányzósértési” pert indítottak. **1920-ban megszületett az első korlátozó törvény, az úgynevezett numerus clausus.**

NUMERUS CLAUSUS: (latin, „zárt szám”) minden nemzetiség tagjai csak országos arányszámuknak megfelelő számban tanulhatnak egyetemen; ez a zsidóságot érintette leginkább. Az egyetemek, vagy

főiskolák létszámának max. 6%-a lehetett zsidó vallású. Az 1938-ban hozott zsidótörvények kiterjesztették a numerus clausust a gazdasági és kulturális élet valamennyi területére.

A **Bethlen István** gróf nevével fémjelzett **konszolidáció alatt sem javult lényegében az ország és vele az itt élő zsidók helyzete**. A **Horthy Miklós** kormányzó vezetésével kialakult, úgynevezett **keresztény, úri vagy rendi Magyarországon a haza és a haladás elvei** (a korábbiaktól eltérően) **egymással szembekerültek**. A német orientáció, az irredenta törekvések és az 1929-30-i gazdasági világválság kétségbeejtő hatása egyre inkább a **fasizmus** felé sodorták az országot. Hiába állította fel a magyar zsidóság Budapesten a ma is működő, első világháborús Hősök Templomát, hiába bizonyították a Hadviseltek Aranyalbumával nagyszámú és eredményes részvételüket a magyar hősök arzenáljában, a hatalom ellenük fordult. **A hitleri Németországgal és a Mussolini vezette Olaszországgal kötött szövetség**, akárcsak az irredenta jelszavak pedig **már a II. világháború előkészítését szolgálták**.

A 30-as évek végére ugyan javult a gazdasági helyzet, az úgynevezett **zsidótörvények** viszont egyre inkább **megfosztották jogaitól a hazai zsidóságot**. (1938-tól kezdődően összesen **négy zsidótörvényt** szavazott meg a Magyar Országgyűlés, ezek **egyre szigorúbbak** voltak.) Magyarország 1941 nyarán lépett be a II. világháborúba, amikor hadat üzent a Szovjetuniónak, és német nyomásra - noha megnemtámadási egyezmény kötötte - megtámadta Jugoszláviát, és megszállta a Délvidéket. Már a harcok megindulása előtt a katonaköteles zsidó férfiakat, fegyveres szolgálat helyett fegyvertelen, úgynevezett **munkaszolgálatra és megkülönböztető jel** viselésére kényszerítették. A munkaszolgálatosokat felügyelő „karpaszományos” keretlegények (felsőbb jóváhagyással) folyamatosan kínozták és gyilkolták a szerencsétlen zsidókat, akik közül többet egyenesen az orosz aknamezőkre küldtek, hogy alattuk robbanjon fel az elhelyezett akna. A „büntetések” között gyakran szerepelt a kikötözés, a botozás és a hideg télben metelenre vetkőztetés.

1941-ben, a Délvidéken, az úgynevezett újvidéki pogromban mintegy tízezer embert, majd **1942-ben** a nem őshonos (1913 után beköltözött) zsidók elhurcolásakor, az ukrainai **Kámenyec-Podolszskban** mintegy húszezer főt, a polgári lakosság soraiból, kegyetlenül meggyilkoltak. A zsidótörvények a többség munkájának megsűnését, megélhetésének veszélyeztetését, sőt egyre inkább életét is fenyegették. S mindez csak előjele volt a szörnyű katasztrófának, amely a magyarországi zsidóságra várt. **1944. március 19-én a német csapatok megszállták az országot**, Eichmann és hírhedt kommandója Magyarországra érkezett, a „**zsidókérdés** – úgymond – **végso megoldása**” végett.

Minden zsidót összeírtak, és sárga csillag viselésére kötelezték őket. Megkezdődött a vidéki zsidóság deportálása, először a Kárpátaljáról (ma Ukrajna), majd az ország egész területéről. A fővárosban a zsidókat úgynevezett csillagos házakba, majd **gettóba** zárták. A román kapituláció után, 1944. augusztus végén a front Magyarország területére

tevédött át. Nagybaczoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszter egy időre leállította a deportálásokat. Horthy Miklós kormányzó megpróbált „kiugrani” a háborúból: **1944. október 15-én** proklamációjában bejelentette, hogy Magyarország leteszi a fegyvert. Még aznap – német katonai segídlettel – a szélsőséges nacionalisták, a **„nyilas párt”** (élén Szálasi Ferencsel) **átvette a hatalmat.**

Ekkor már, miközben az ország fokozatosan az előrenyomuló orosz csapatok kezére került, a féktelen terror lett úrrá. Mivel a deportáló vonatokat már nem tudták útnak indítani, bujkáló és szomszédjaik által feljelentett, vagy az utcán és másutt, kegyetlen módon összefogdosott zsidókból gyalogmenetet indítottak nyugat felé. Ebből a **„halálmenetből”** csak kevesen tértek vissza. Az életben maradt munkaszolgálatosokat is nyugatra irányították. Közülük is sokan út közben pusztultak el, vagy meggyilkolták őket, mint a bori haláltáborból út közben megölt **Radnóti Miklós** költőt (1909–1945), vagy **Szerb Antal** irodalomtörténészt (1901–1945).

A **pesti gettót** (időhiány miatt) nem tudták deportálni, ott mintegy 70.000 ember zsúfolódott össze, közülük hétezen az éhezés és a járványok következtében elpusztultak. (A Dohány utcai zsinagóga kertjében temették el őket, ott áll ma Varga Imre szobrászművész emlékfája, amelynek „leveleire” a meggyilkoltak neveit jegyezték fel.) A nyilas banditák a fővárosban folyamatosan raboltak, és válogatás nélkül gyilkolták az üldözött zsidókat, az őket rejtegető magyarokat és az ellenállógyanus személyeket. Az úgynevezett „nyilas házak” pincéiben (például a zuglói Thököly étterem épületében) kínzóhelyiségeket rendeztek be. Az elfogott zsidókat a jeges Dunába lötték. (A gettó két egykori bejáratánál később táblát helyeztek el, a Dunába ölték emlékét pedig a Vízafogónál és a Margit híd pesti hídfőjénél emlékmű őrzi.)

Az üldözöttek mentésében a magyar értelmiségiek (a népszerű **Jávor Pál** színész, **Karády Katalin** énekes és mások) **mellett a semleges országok követségei is tevékenyen részt vettek.** Ezen a téren **Raoul Wallenberg**, a svéd nagykövetség titkára volt a legeredményesebb. (Őt rövidesen az oroszok, politikai megfontolásból elfogták, és a gulágra hurcolták.) Jelentős embermentést végzett a svájci **Carl Lutz** is, akárcsak az olasz **Giorgio Perlasca**, aki spanyol követnek adta ki magát a németek előtt. (Áldásos tevékenységüket ma emlékmű őrzi Budapesten.), vagy anyai nagyanyám első fokú unokatestvére, **Ományi Kálló Ferenc*** vértanú tábori főesperes, akinek a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet 2005. november 27-én posztumusz a Világ Igaza kitüntetését ítélte oda.

A pesti gettó 1945. január 17-én szabadult fel, a főváros budai oldala (noha a fasiszták a hidakat mind felrobbantották) **február 13-án** került szovjet uralom alá, az egész országból pedig **1945. április 4-én** üzték ki a fasisztákat. A korabeli Magyarország területén élt közel egymillió zsidó kétharmadát, több mint 600.000 embert, a mai Magyarország területén élt hatszázezer zsidóból pedig mintegy 400.000 főt pusztítottak el a holocaust idején.

* *Anyai nagyanyám unokabátyja.*

Linkek:

<http://www.osservatorioletterario.net/saggisticaungheresese63-64.pdf>

<http://digilander.libero.it/osservletter/kallo.htm>

<http://xoomer.alice.it/bellelettere/kalloferencesperes.pdf>

<http://digilander.libero.it/rivistaletteraria/konyvismerteto.htm>

Forrás: <http://www.eretlenek.hu/tetelek/>

Szerkesztette:

B. Tamás-Tarr Melinda

- Ferrara -

Czakó Gábor (1942) — Budapest ÚJ- ÉS ÖSTÖRTÉNETÜNK

A *Magyar, magyar, magyar* című, igen érdekes kerekasztal-beszélgetésben (Kortárs, 2009/1.) Csúcs Sándor finnugor nyelvész elismerte ugyan, hogy Trefort Ágoston kultuszminiszter valóban hatalmi szóval foglalt állást az ugor–török háború lezárásakor a finnugor rokonság mellett, de szemlátomást a legteljesebb őszinteséggel vonta kétségbe, hogy a harcnak áldozatai is lettek volna. Példaként Bálint Gábort említette, aki egyetemi tanár lehetett törökpárti léte.

Nos, ez úgy általában igaz, a részletek azonban különös dolgokról árulkodnak.

Szentkatolnai Bálint Gábor (1844–1913) a legnagyobb magyar nyelvtudók egyike. Harminc nyelven beszélt, a maga korában ő ismerte egyedül az összes altaji nyelvet. Epizód az önéletírásából: fél év kazanyi tatár nyelvtanulás után a helyi tanítóképző igazgatójának fölkérésére elkészítette a tatár nyelvtant az iskola számára. Földije, Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain járva a belső-ázsiai és keleti népek közt kereste rokonainkat. Három nagy keleti úton járt, ezenközben készített – többek közt – tamil–francia–magyar szótárt és tamil nyelvtant, kabard–magyar–latin etimológiai szótárt és kabard nyelvtant, török nyelvtant, írt könyvet a hun–székely–magyar rokonságról *A honfoglalás revíziója* címmel.

Amikor hazatért harmadik útjáról, véget ért az ugor–török háború. A Hunfalvy–Budeniz páros őt teljesen kiszorította a tudományos közéletből. Egyetemi katedrájára nem térhetett vissza, a szaklapok nem közölték írásait. Arany János két epigrammában is megemlékezett róla: „Ígazi vasfejű székely a Bálint: / nem arra megy, amerre Hunfalvy Pál int.” Ha már e név leíratott: a nyelvi háborúban győztes irányzat és a hunfalvyzmus két dolog. Az elsőnek igaza van, a másodiknak nincs, mert diktatúrát hozott a tudományba: saját és Budenz véleményének abszolutizálását. Legneveltségesebb tétele: csak az a szó tekinthető magyarnak, amely a rokon népek szókincsében megtalálható. Gondoljunk bele: a rokonok „történelem nélküli népek” – sajnos nincsenek nyelvméleik. A finneknek akadnak ötszáz éves irataik, a többiek írásos emlékei leginkább XIX. századiak. Ráadásul e kicsiny népek nyelvjárásokra töredezett nyelveket beszélnek. A mi szókincsünk milliós,

legkorábbi nyelvemlékeink ezer évnél idősebbek. Ez az egyik oka annak, hogy a *Történeti Etimológiai Szótárban* (TESZ) tömérdek az „ismeretlen eredetű” szó.

Nos, Bálint kiszorult a tudományból, és megélhetése sem maradt. Vasfejú székelyként azt a hibát is elkövette, hogy bírálni merészelt Budenz Józsefet. Budenz ugyanis megbízta, hogy a helyszínen ellenőriztesse cseremiszi nyelvi tanulmányát. Bálint megtette, ám a cseremiszek nem értették... Ráadásul Bálint az Akadémián ezt szóvá tette. Mintha J. V. Sztálin nyelvészeti művét bírálta volna valaki. Arany írja: „Szegény Bálint Gábor / boldogtalan góbé. / Amennyit te szenvedsz, / mi ahhoz a Jóbé.”

A nélkülözések és a kirekesztés elől Bálint külföldre menekült 1879-ben. Tizenhárom éves bolyongás után térhetett haza. Szentkatolnai kicsiny birtokán gazdálkodott. Csak Hunfalvy (†1891) és Budenz (†1892) halála után, 1893-ban kerülhetett a kolozsvári egyetem urál-altaji tanszéke élére.

A hunfalvyizmus átka máig hat: Bálint művei gyakorlatilag hozzáférhetetlenek. Zágoni Jenő magánkiadásában (!) jelent meg 2005-ben a *Válogatott írások*, 2008-ban a Frig Kiadó (Varga Csaba) adta ki a tamil-francia-magyar szótár és nyelvtan magyar-tamil szótárrészét.

A másik itt megemlíthető áldozat Czuczor Gergely és Fogarasi János páratlan remeke, *A Magyar Nyelv Szótára* (CzF) 113 ezer szócikkkel! A TESZ feleakkora.

A nagy magyar szótár belső elrendelésének s miképeni kidolgoztatásának terve. Utasításul a magyar Tudóstársaság tagjainak (1840) című irat – CzF I. kötet, 6. old. –, mely az Akadémia kis- és nagygyűléseinek álláspontját tükrözi, a magyar nyelv belső természetét rendeli vizsgálni, s megállapítja, hogy a magyar gyöknyelv: szavaink gyökök toldalékolásából keletkeznek. A szerkesztők számára készült utasítás jóval Ferdinand de Saussure előtt azt is megjegyzi, hogy „erőteléssel csaknem minden szót ki lehet a legidegenebb nyelvből is magyarázni”. Czuczorék tehát a „belhasonlításból” indultak ki, s arra az eredményre jutottak, hogy a magyar nyelv önépítő rendszer, értelmes tanulóprogrammal. Ezen az alapon állt a régi Akadémia, a nyelvújítók java és a kisgyermekek. No meg a magyar nép máig. A gyökrenden s a vele járó képiségen alapul a magyar észjárás: rokonító/analógiás, ellentéteket egyben látó, az egészből a részekre következtető/deduktív, mellérendelő, két agyféltekét mozgó természetű, hálószerűsége. Egy hunfalvysta akadémikus például nem tudhat olyan elemi dolgot, hogy miért hangsúlyos a magyar szó eleje. Máig nem is tanítják az egyetemeken sem. Még csak meg sem súgják. Elképesztő, nem? Nos, először azért, mert a hunfalvysták a gyök fogalmát is számúzták a nyelvészetből. A tövel helyettesítették, de a gyökér nem tő. Másodszor azért, mert a magyar beszéd értelemhangsúlyos: a közlés lényege határozza meg mondataink, szavaink, sőt népdalaink zenéjét! Mivel az elől toldott szavak kivételével mindig a gyökkel kezdődik a szó, és az hordozza az „érteményt”, azt nyomjuk meg. A gyök vagy azonos a kezdő szótaggal, vagy magában foglalja. Harmadszor azért, mert a gyökrend elfogadása összekuszálná a hunfalvyizmus

hatályos tévrendszerét. (Bővebben: Cz. G.: *Beavatás a magyar észjárásba*, Budapest, 2008.)

Még meg sem jelent *A Magyar Nyelv Szótára*, az időközben uralomra jutott „hunfalvysta fővonal” máris följelentette a szerzőket a német tudományos közvéleménynél. „Czuczor és én a külföld előtt, az »Allgemeine Deutsche Encyclopaedie« czimű munkában bevádoltattunk, hogy a történelmi hasonlító nyelvbumvárlat ellenségei vagyunk. Aki a cikket közölte, nem tudá, mi volt vitatkozásunk tárgya. Valamint minden félszezség vagy egyoldalúság, úgy az ellen is, hogy egyedül csak rokon nyelvekben s itt is csak némelyekben keresendő az üdvösség, azon elvekkel összhangzásban, melyeket főntebb kifejték, felszóaltunk; felszóaltunk volt pedig ismételve mindaddig, míg a tárgyilagosság teréről le nem szorítottánk. De hogy ellenségei voltunk volna a történelmi hasonlító nyelvbumvárlatnak, azt munkálatunk csaknem mindenik lapja megczáfolja” – szögezi le Fogarasi János a *Szótár* utószavában.

Ő és Czuczor minden szócikknél bőségesen idézi más nyelvekből, köztük a finnugorokból a lehetséges rokon szavakat, ám lényegében belülről indulva vizsgálták nyelvünk „egyedülálló öntőformáját és szerkezetét”, ahogy Sir John Bowring, a magyar költészet első angol fordítója (*Poetry of the Magyars*, 1830) nyelvünkről megjegyezte. Nem olvashatták a náluk két nemzedékkal későbbi de Saussure aranyigazságát: „minden nyelv eleven, szerves rendszer”, csak tudták és gyakorolták. Követők a hunfalvysta hivatalosság nyomása miatt csak elvétele akadtak, s ha igen, „a tárgyilagosság teréről” hamar „leszorítottánk”. Így megy ez máig: a hunfalvyizmus tökéletességét kétségre vonni olyasmi, mint a szocializmus/kapitalizmusét. A *Szótár* VII. hibaigazító pótkötete már nem is kerülhetett nyomdába! Nem csoda, ha a nagy mű folytatókra, kiegészítőkre, javítókra nem találhatott. Bizonyosság erre az, hogy 1874 óta a mű nem jutott el az újnyomtatásig, noha antikváriumai ára már az égbe szökött. Az Arcanum CD-kiadásáig gyakorlatilag hozzáférhetetlen volt még a nagyobb közönyvtárakban is.

A mai hunfalvysták szerint elavult, mégis magasan vezeti a TESZ hivatkozási listáját, s ahol a TESZ szerkesztői elvetik, ott forrásjelölés nélkül mégiscsak rá támaszkodnak – például *erdő* szavunk elemzésekor. Közben *szétszerkesztenek*, mint például a *szablya*, a *lapát*, a *kapa* stb. esetében. A kerekasztal-beszélgetésben említett Angela Marcantonio szerint teljesen elavult a páratlan mű korabeli ellenfele, Budenz József, akinek az ugor-török háborúban perdöntő szóérveinek 81 százaléka fölött járt el az idő. Hasonló a helyzet Hunfalvy tudományával.

Nagyobb baj az, hogy a CzF-ben kifejeződő magyar nyelvérzéssel homlokegyenest ellenkező hunfalvysta nyelvtankönyvek anyanyelvoktatásunkat csődbe vitték: a diákok túlnyomó többsége utálja a magyar nyelvtant. Tanáraival együtt. Utánajártam, lehet ellenőrizni. Ha ez így megy tovább, nem lesz, aki őstörténetünkről vitatkozzék.

Igaza van Erdélyi István régészprofesszornak az őstörténeti intézet fölépítésével, és az akadémiai osztályok közti betonfalak lebontásával kapcsolatban Fóthi Erzsébettel is egyetértek abban, hogy

eredetkutatásunk régészeti, nyelvészeti, embertani vizsgálatait ki kellene terjeszteni a kínai, a mongol és egyéb keleti népek írásos emlékeinek – szerintem továbbá az örmények grúzok, perzsák stb. irattárainak – vizsgálatára. Továbbmegyek: népünk eredetének vizsgálata még ennél is többet követel: *kultúránk egésze emlékszik múltunkra*. Huszka József több mint száz éve elkezdte díszítőművészetünk összehasonlító vizsgálatát. Van folytatása nagy ívű kutatásának?

Cey-Bert Róbert Gyula vizsgálja a magyar konyha nemzetközi összefüggéseit.

A magyar népzene nyelvünkhöz hasonlóan rokontalan s mégis szilárd képződmény Európa közepén, állapította meg Kodály Zoltán. Ő javasolta a magyar és más népzene matematikai elemzését, összevetését. A munka megkezdődött, de a korabeli számítástechnika gyarlóságán megfeneklett. Van folytatás?

Igen. Juhász Zoltán furulyaművész, a KFKI mesterséges intelligenciákat kutató részlegének munkatársa kifejlesztett egy „értelmes tanulóprogramot” népzene elemzésére. *A zene ősnyelve* című könyvében (Fríg, 2006) még csak nyolc európai és ázsiai népzene vetett össze – népenként ezer-kétezeröttszáz dalt! – a magyarral. Kínától az appalache-i kelta-angolig. 2008 nyarán már tizenhatnál tartott, s azóta sem állt meg. Bámulatos eredményekre jutott. Közülük egy-kettő: legközelebbi zenei rokonaink a mongol, a karacsaj-balkár meg a szicíliai és a spanyol! A szlovák szinte egybevág a magyarral! A keleti és nyugati népzene nincs kapcsolatban egymással, csak a magyaron keresztül. Stb.

Juhász nem a pénzből indult ki, hanem a föladatból. Biztos vagyok benne, hogy az ő elfogulatlan, számítógépes módszere alkalmazható a nyelvészetben is. Lehet, hogy a végén – szegény hunfalvysták bánatára – az is kiderül, hogy zenénk mellett nyelvünk is kapocs távolinak látszó nyelvek között.

Forrás: «Kortárs» (<http://www.kortaronline.hu/0903/czako.htm>)
A Szerző beleegyezésével közöljük.

Czakó Gábor (1942) — Budapest

A HUNFALVYZMUS ÉS A NYELVÚJÍTÁS

Az ép magyar nyelvérzékű nyelvtársaink sokasága utasítja el a „finnugor” nyelvészkedést, úgy ahogy van, de leginkább szótörténeti elemzéseit. Jogtalanul és pontatlanul. Nyelvédessanyánknak, mint minden hozzá hasonló korú hölgynek vannak szülei, déd, ük, és szépanyái-apái, ugyanígy gyermekei, unokái, megszámlálhatatlan sokaságban és fokokon. Ezek között kétségtelenül ott szerepelnek az ugorok és a finnsági népek is. Hogy esetleg kik még, arról az ugor-török háború óta sunnyog a tudomány. A XIX. század második felében ugyanis az említett háború látszólag ugor győzelemmel végződött. Nem tudományos érvek döntötték el, hanem Trefort Ágoston (1817-1888) vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki a finnugor őstörténet hivatalossá tétele ellen tiltakozó magyaroknak ezt válaszolta: „Tisztelem az urak álláspontját, nekem azonban – mint miniszternek – az ország érdekeit kell nézmem, és ezért a külső tekintély szempontjából előnyösebb finnugor származás princípiumát fogadom el, mert nekünk nem ázsiai,

hanem európai rokonokra van szükségünk. A kormány a jövőben csakis a tudomány ama képviselőit fogja támogatni, akik a finnugor eredet mellett törnek lándzsát.” A politikai döntés ilyenformán két szűklátókörű kultúrpolitikus – Hunfalvy Pál és a később Józseffé lett Budenz – diktatúráját hozta, valamint a józan ész bukását – mint minden zsarnokság.

Az erőltetett és egyoldalú szóhasználatokat, származtatásokat, az ugor ősnyelv kitalálásba fektetett tömörked sarkifény-kergetést mellőzve elég egyetlen példa, a Hunfalvy nevéhez fűződő „szabály”: csak az a szavunk tekinthető magyarnak, amely a rokon nyelvekben megtalálható. Eszerint az évezrede adatolt magyar szavakat, a milliós nagyságrendű szóincsünket a finn és az észt kivételével egy-két száz éve följegyzett töredék nyelvek szavaiból szabad csak magyarázni. Azaz hunfalvyzni. A többi szó vagy jövevény, vagy ismeretlen eredetű. Hunfalvysta szótárainkban ezekből van a legtöbb. Mókás, nem? Ideje szétválasztani nyelvünk őstörténetét – benne a finnugor rokonsággal – a hunfalvyzmustól, vagyis a ráakódott hatalmi szempontoktól és a belőle eredő téveszméktől, pl. a szétszerkesztéstől. Ég szavunkat így vették ketté, mert az 'égbolt' értelemnek van a miénkénél fél évezrednél is későbbi (!) följegyzés és távoli zürjén 'synad' = levegő, és finn 'sää' = időjárás, kapcsolata, az igei értelemnek pedig ugyancsak kései cseremis, zürjén és osztják. Ha a sokkal korábban följegyzett magyarból indultak volna ki, akkor azt mondanák, ami ésszerű: az ég mindkét jelentése kiveszett több rokon nyelvből, viszont egyik-másikban megváltozva ugyan, de fönmaradt. Miután a magyarban megőrződtek őskori világszemléleti és bölcséleti elemek,(1) melyek még a középkorban is éltek,(2) nálunk a két ég jelentés egy maradt. Okkal.

Akár az egy számnév, mely "mindeneket magába foglal" és az egy/id=szent, mely azt jelenti, hogy az Egyház mindenkit magába fogad.

Ősi finnugor szavaknak tekinti a TESz a nyal, nyel, nyál, nyelv sort, és külön-külön származtatva veti össze őket a rokon nyelvek hasonló jelentésű alakzataival. Lényegében négy külön szónak tekinti őket, mert szótan fordulnak elő: az egyik itt igen, ott nem.(3) A rokonság kétségtelen, ámde fordított. A mi nyelvérzékünk e négy szót azonos gyökből eredettnek tekinti: alakjuk, szerepük, jelentésük hasonlósága miatt. Természetesen ezen a véleményen van a CzF is: „nyelv azon számos szók közé tartozik, melyekben a v képző átalakult igeneves ó v. ő, tehát eredetileg nyelő, melyből lett: nyelü, végre: nyelv, mint ölü, ölv, oló, olu, olv, homó (omó), homu, homv (hamv). Így képződtek elavult gyökökből: enyü, enyv; könyü (gönyü) könyv; nedü, nedv; kedü, kedv; fenyü, fenyv stb. Legtökéletesebben öszveüt e származtatással a csagataj jalin = nyelv, jala-mak igétől mely am. nyal-ni (Vámbéry); hogy pedig nyal és nyel teljesen rokonok, nem hiszszük, hogy valaki kétségbe vonná. Több régi nyelvemlékben eredeti alakjában találjuk. „Menden nép, nemzet és nyelő (azaz nyelv) valamely káromlatot beszélend.” (Bécsi codex. Daniel profétában). „És ő szájokbun álnok nyelő nem lelettetik.” (Sophonias profétában). Sőt néhutt csak nyel. „Szólásnak vagy nyelnek ő büne.” (Nádor-codex). „Ez átkozott harmad nyelnek gonoszsága.” (Góry-codex). Rokonok a vogul nelma, nilm, osztják nälím, nälém. Egyébiránt V. ö.

NYEL, (4). A finn kiel szót némelyek más eredetűnek tartják, s ezért a magyar 'nyelv'-nek 'nyelő' eredetét is kétségbe vonják. De a magyar régiség minden kétséget eloszlat, s többe bizonyít bármely rokon nyelvnél, különben pedig a csagataj nyelv is mellettünk szól. A mongolban is k-val áll: kelen."

Vajon annak van nagyobb valószínűsége, hogy a „finnugor ősnelvben” négy, a nyelv két értelmét figyelembe véve öt külön szó keletkezett a hasonló képű, szerepű jelenségekre, majd ezek a szavak szétszéledtek, változtak a szétszóródó rokonok közt, ámde a magyarban az említett négy alak és jelentés valamely okból egységes alakot s jelentést öltött? Vagy ennél ésszerűbb, hogy ősgyökük a magyarban született, s onnan került a tőlünk elszakadt rokonokhoz, s formálódott tovább?

A józan ész ilyesféle megcsúfoltatása aligha nevezhető finnugrizmusnak, még kevésbé tudománynak, legfőljebb hunfalvyzálásnak. Hunfalvy tette társa, Budenz szerint pl. a rá (első említése: Tihanyi alapítólevél, 1055 – reá) a nyolc évszázaddal később (!) följegyzett vogul ran – kb. rang – 'kívül', esetleg a ran̄ka – kb. rangka – 'félre, oldalt' szavakból magyaráztatik, s véletlenül sem fordítva. Mi sem természetesebb, hogy a „kikövetkeztetett ugor alapalak” a vogulból elrugaskodva a ran̄e lehetett. Még jelentéssel is föltarisznyázták: 'felszint' érthettek rajta az ősgorok, akiknek ki-és hollétéről amúgy semmi adat sincs.

A TESz – Történeti Etimológiai Szótár – és a szintén hunfalvysta csapáson járó Etimológiai Szótár (Esz) szótár szerint mozog igénk bizonytalan eredetű, mert nem könnyű levezetni bizonyos jurák és szelkup szavakból. Hogy belső fejlemény lehetne a moz gyökből, ami mocoroggal is összefüggésben áll, meg az izeggel is, s általuk gazdag családdal, az a szótár szerkesztői számára vállalhatatlan, noha a kapcsolatról tudnak, mert tényleg tudósok, csak éppen nem merik lerázni láncikat.

A hunfalvyzmus egyik – nyilvános – kiindulópontja annak a hiedelemnek az abszolutizálása, miszerint az elmaradott, esetleg írásbeliség nélküli népek többe őriznek meg hagyományaikból, mint a szerencsésebb anyagi és művelődési sorsot élvezők. Ebben akad némi igazság, de hogy a teljes hiányzik belőle, az erősen valószínű. Nehezen állítható, hogy pl. a dél-baranyai beás cigányok nyelve közelebb áll Ciceró beszédéhez, mint IX. Piusz enciklikáéi.(5) Az sem zavarja a szekta tanait, hogy az uráli rokonok valaha hantira és manysira váltak szét, majd az alig nyolc ezres vogul/manysi nép már a XIX. századra négy, egymást nem értő tájszólásra szakadt, szavainak eredeti alakja így a ködbe vész. Ezzel szemben a magyar nyelv egyik rendkívüli tulajdonsága az állékonysága: európai nyelvtársaihoz képest roppant keveset változott az elmúlt, s nagyjából adatolt hét-nyolcszáz év során. Vajon mi lehet ennek az oka? Csak nem a gyökrend, ami nálunk nagyjából épen maradt? Varga Csaba hívta föl a figyelmet arra, hogy a gyökrend óv a gyors változástól! Az egy gyökből sarjadt, hasonló szemléletességű, többe tucatnyi, vagy olykor többe száz szónak egyszerre kéne módosulnia!(6)

Nem csak szavaink és nyelvünk szerkezete tart ki erősen az időben, hanem szemlélete is. Nevezetesen

azok az őskori(7) eszmék, amelyek eddig föltárt részéről *Beavatás a magyar észjárásba* c. nyelvrégészeti könyvemben(8) számoltam be. Például arról, hogy Nyelvédésanyánk emlékszik a többe mint két és fél ezer évnek előtte virágzott minőségi matematikára,(9) amelyet leginkább püthagoreusként ismerünk, ám ez a számszemlélet hatotta át a korabeli magaskultúrák számfölfogását Egyiptomtól Mezopotámián és Iránon át Indiáig. Sőt, emlékezete oly eleven, hogy Nyelvédésanyánk máig ebben a jegyben képzi az új szavakat, l. pl.: egyenlet.

E számbölcselet az alapja a szintén őskori analógiás és szemléletes gondolkodásunknak, a holisztikus világ- és nyelv szemléletünknek. Vegyük pl. ikerszavaink ezreit (!), köztük süt-főz, esik-kel, sőt: él-hal, melyek ellentéteket oldanak egybe. Soroljuk még ide az olyan szavainkat, mint magyaráz, egészség, köz, gondolkodik, stb.(10) Vagy éppen magát nyelvünk gyökrendjét, és ősrégi összefüggését zenénkkel.(11) Az említettek, s az itt föl nem sorolt további nyelvrégészeti leletek egyelőre meghatározatlan korú ősepítményekként magasodnak ki a hunfalvyzmus barakktáborából. Ráadásul egyáltalán nem romok, ma is eleven, önépítő képződmények, bennük laknak a nyelvükben élő magyarok. Szegény, párbeszédképtelen(12) hunfalvysták hogyan is vehetnének tudomást róluk?

A hunfalvyzmus valójában hazugságszisztéma, zárt rendszer, melyből kilépni tilos. Aki megpróbálja, eretneknek minősül, azonnal kiesik a „tudományból”(13) és a szcientifista(14) közéletből.

*

Az ép magyar nyelvérzék máig a belső nyelvértelmezés alapművére, a Czuczor Gergely és Fogarasi János által készített *A magyar nyelv szótára* – CzF – támaszkodik. Jómagam Mészöly Miklós állandó hivatkozásai nyomán kezdtem érdeklődni e csodálatos mű iránt. Mint ismeretes, a CzF szerint a magyar gyöknyelv.(15) Szavaink rendszert alkotnak, s a mintegy 2400 gyök toldalékolásából keletkeztek és keletkeznek.

Ezt a magyarok mindenkor tudták. Íme „A nagy magyar szótár belső elrendelésének s miképeni kidolgoztatásának terve. Utasításul a magyar Tudóstársaság tagjainak” című, 1840-ben kelt MTA irat néhány mondata.(16) „Előszó. E terv első része, gróf Teleki József akadémiai elnöknek, alapul elfogadott, koszorús munkája (Egy tökéletes magyar szótár elrendeltetése, készítése módja. Pest, 1821) után készítve, előleges tudomásul a tagok számára, 1834. kinyomatott.

Azóta annyira haladván az előkészületek, hogy maga a kidolgozás is már munkába vétethetnék; e terv, 1839-dik évben, a kis gyűlésekben még egyszer átnézetett, nagyobb világosság okáért helyenként példákkal toldatott meg, itt-ott a kifejezések határozottabban ejtettek; a VII-d. nagy gyűlés határozata a szótár miképeni dolgoztatásáról, valamint a Vörösmarty Mihály nyelvtudományosztályi megbízott rendes tag példány-cikkelyei, miképen azok, a kis gyűlésekbeni szoros vizsgálat után, el lőnek fogadva, hozzá kapcsolattak: s mind ezek együtt, utasításul a tagok számára, a X-d. nagy gyűlés rendeltéből, ezennel kibocsáttatnak. Pesten, a kis gyűlésből junius 30. 1840. D. SCHEDEL FERENCZ titoknak.”

Így kezdődik A magyar nyelv szótárának körvonalazása Akadémiánk nagy és kisgyűlései által, többszöri, tehát a lehető legalaposabb megvitatás után. Lentebb, rögtön az első fejezetben, roppant érdekes megállapítást olvashatunk nyelvünk természetéről. Előre bocsátandó, hogy ekkoriban egy ügyvédbojtárnak, kollégiumi tanárocskának, falusi lelkésznek is kellett tudnia legalább latinul és németül, hisz ezek voltak a hivatalos nyelvek, a régi határozatok, törvények, iratok és ítéletek e nyelveken fogalmazódtak. Ezen kívül tót, rác, oláh, vagy egyéb nemzetiségi vidékeken az ügyfeleik-híveik nyelvében is alapos jártassággal kellett bírniok. Akadémiánk ráadásul a kor legnagyobb nyelvművészeit is körébe vonta, akik nyelvünket művelve, alkotva belülről értették azt. Az akadémikus urak tehát sok más nyelv ismerete, s anyanyelvünk benső, költői ihlete alapján juthattak arra meggyőződésre, hogy : „A magyar szótár alkotásának, nyelvünk természete szerint, némely főbb szabályokat kivéve, különbözőnek kell lenni minden egyéb nyelvek szótárainak alkotától, valamint az eddig készült magyar szókönyvektől is.” Tehát a magyar nyelv természete eltér az indoeurópaiakétól. A körvonalazók bizonyára tanulmányozták a nyelvész gróf Teleki József akadémiai elnök iránymutató tanulmányától kezdve, azaz majd húsz esztendőn át a korabeli és korábbi külföldi szakirodalmat is, ezért vetették el. A magyar nyelvtudomány pedig ekkoriban bontakozott ki. Megjegyzendő, hogy e korai művek egyike, Kresznerics Ferenc *Magyar szótára* (1831) szintén a magyar nyelv belső gyöktermészetét vizsgálta, bár nem használta még a CzF szakkifejezéseit.

Hogy milyennek gondolták a legműveltebb magyarok anyanyelvük belső természetét, arról világosan rendelkezik a szószármaztatásról szóló V. szakasz második bekezdése,(17) melyben meghatározzák szavaink alapelemét, gyökerét, „atomját”: „A szók vagy gyökök, mint péld. rom, vagy származékok, mint romladék, vagy összetételek, mint vár-rom, le-ront.

Gyökszónak hivatik az, mely nincsen szóképző által alkotva.(Kiemelés: Cz. G.) Az ily gyökszók vagy eredetiek vagy kölcsönöztek. Ezek eredetéről, a természeti hang után képzettek kivéve, alig mondhatni valamit, mert az ős régiség homályában vész el. Már az ily gyökszókról, akár azok a finn, zsidó, arab, akár a perzsa, mongol, török, tatár, akár tót, német, deák, görög nyelvvel legyenek közösek, legtanácsosabb ezen szabályt követni, hogy: hol a kölcsönözés akár nyelvünkbe, akár nyelvünkől világos, ott az kijelentessék; hol pedig eléggé ki nem mutatható, ott kétesnek maradjon a szótárban is, egyszerűen az jegyeztetvén meg, hogy ez vagy amaz magyar gyökszó, ez vagy amaz idegen nyelvvel közös.” Ez volt tehát a XIX. sz. első felében a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak általános véleménye, mely nyilván nyelvérzékükből fakadott, mivel akkor eme adottság a maga természetességében létezhetett és működhetett.

*

A gyökrend meglepően csodálatos bizonyítéka az említett korszakba átívelő nyelvújítás.

A nemzeti ébredés évtizedeiben vívott nyelvi harc *Mondolat*ostul a magyar nyelvtörténet remek fejezete. Természetesen sokan támadták az újítokat, némelyek

labancozzák őket mindmáig, de a mozgalom többet javított, mint ártott. Először is azért, mert tényleg népi volt, vagyis a magyarul beszélők véleményét fejezte ki, s ezért nem torkollott hunfalvyzmusba, azaz tudománytalan diktatúrába. Másodszor azért, mert az erőszakosok ellenében Nyelvédésanyánkra bízott a döntés, ő pedig jó királynőként az észjárása szerinti leleményeket tartotta meg. A magyar észjárás alapja a gyökrend, ebből fakad az egységlogika, a gyökhangsúly, a hálószerűség, az egyszerűség, a lényeglátó-levezető/deduktív gondolatmenet, a rokonítás/analógia, a mellérendelés, a képiség és a kétféltékés gondolkodás. Ezekre épül nyelvünk máig eleven önépítő rendszere.

Könnyedén elhajtotta pl.: a gyökérhiszem-et, s vele szemben megtartotta az alapelv-et. Kidobta a hadroncot, s megmaradt az újonc, az átkupidolni sem ejtett szerelembe senkit, viszont a bökkenő hódított. Az ősi elme annakidején is elmélkedett, de elméletet csak az újkor divatjával kezdett alkotni 1813-ban.

A nyelvújítók maradandó alkotásaikban – józan magyar ésszel és ép nyelvérzéssel – a gyökrendből indultak ki. Jóval a CzF előtt! Legsikeresebb alkotásaikban a fölfrissített régi- és tájszavak mellett rendre ódon gyökszavakat vettek elő, és toldalékoltak az új igények számára. Nem feledkeztek meg a gyökök jó részében még eleven képiségről sem! Az észjárásunk szerint alkotott szavak azért terjedtek el oly gyorsan, mert nyelvtársaink rögtön, mindenütt értették őket. Ez a magyarság egyik különös adottsága. Nálunk nincsenek nyelvükben szegények, s a néprajzosok a megmondható, hogy iskolázatlan pásztorok, parasztok mennyivel választékosabban finomabban és magyarosabban fejezik ki magukat számos akadémikusnál.

Lássunk példákat! Ő személynévmásunk már a középkorban családot nevelt: önnön, önmaga, stb. Ebből lett Széchenyi javaslatára az ön megszólítás, s származott belőle a nyelvújítás során: önző, önzetlen, önértet, önálló, öngyilkos és vagy száz más szavunk, egészen mostanáig: öngól, öngyújtó, stb. Ősrégi al gyökszavunk ezernyi szót virágozott a nyelvújítástól folyamatosan az alkonytól az alagúton át az alapítványig, s mind a lentiség, az alsóság képére támaszkodik. Év szavunk kétszáz esztendeje jobbra már csak toldalékaiban élt. Ezekből bontották vissza a gyököt – a műveletet pontatlan hunfalvyzmussal szóelvonásnak szokás nevezni – s toldalékolták új szavakká: évkönyv, évszak, évelő. Szakkönyveink szerint hasonló esett meg a szintén bámulatosan termékeny gyökünkkel, a körrel is. Vizsgálendő csoda, hogy ezek az aludni látszó gyökök szunyókálva is folyamatosan sarjasztottak új töveket és törzseket – a kör és alakváltozatai – ker, kar, gur stb. – vagy ötszázat! Maga a gyök is ekkor elevenedett meg a gyökér, gyökeres szavakból.

Így megy ez a mai napig, lásd: önkakaó, önadózó, alvószámla, alapszerződés, körbetartozás, környezetszennyezés. Vagy a számítógép világában: merevlemez, tárhely, villámlevél, háló...

Szókeletkeztetésünk ékes bizonyítéka annak, hogy nyelvünk – ellentétben a szétszerkesztő hunfalvyzmus elképzeléseivel – önszervező rendszer.

*

Igen érdekes volna elgondolkodni azon, hogy az áltudományos nyelvtudományi diktatúrában milyen lett volna a nyelvújítás? Ha megnézzük pl. a románt, akkor láthatjuk, hogy nyelvújítása roppant természetes módon vett át nyelvcsaládi szavakat, kifejezéseket, pl. a franciából, s azok könnyedén illeszkedtek a megújított román nyelvbe. Hanem a „visszakövetkeztetett ugor összavakból” kik teremtettek volna műszót a kórházra, a mozdonyra? E kérdés nem mi lett volna ha? – csacskaság, mert biz a hunfalvysta álság ötnegyed évszázad alatt nem termelt egyetlen szógyümölcsöt sem!

*

Szójátékaink alapja szintén a gyökrend, helyesebben az, hogy toldalékolandó gyöknek tekintjük a szókezdeteket. Így képződik a szeniális, a pirhonya, a türedelmes, Romhányi a rímhányó és a többi egy adott pillanatban és helyzetben kiviruló, majd elhervadó szóötlet. Ide kívánczik Karinthy pompás Babits karikatúrája, melynek humora abban áll, hogy az erőltetett alliteráció hatását gyökcserevel fokozza: „Nyerse nyőleg a Nyugatban nyelentek nyeg.”(18) A gyermekek szóteremtő kedve sem az „ugor összavakból” indul ki, hanem a gyökök gyakran még eleven őselemből, képből. Ők mintha előlről kezdenék... Sebestyén fiam négy évesként sem jött zavarba soha, ha valaminek a nevét nem ismerte. Honnan is tudhatta volna óvodásként a bérletszelvény nevét? Habozás nélkül nevezte bérleti beteszőnek, leírva a jelenséget, ugyanígy lemegyőnek a lépcsőt, félátónak a monoklit, ebédi főzőkének a lábast.

*

Becézésünk is a gyökrendet követi. A kicsi Erzsébet nálunk leginkább Erzsi, az angolban Betty: ők a szó végével gyöngédkednek. A keresztnévek nemzetközisége persze befolyásolja a becenevek alakulását, de a magyar keresztnévek közt nem találtam kivételt: Szabi, Piri, Csabi, Boti, Ali, stb. A szombathelyiek kedvenc csapatukat, a Haladást Halinak becézik, a ferencvárosiak – régen franzstadtiak – a magukét Fradinak, a debreceniek a Lokomotívjukat Lokinak, viszont az FC. Liverpool rajongói Pool-t kiabálnak a mérkőzésen.

A Fradi példa arra is, hogy a magyar nyelvérzék az idegen szavakat is próbálja gyökösíteni.

*

A hunfalvyzmus a gyökrendet úgy vetette el, hogy soha meg nem cáfolta: egyszerűen azért, mert ez lehetetlen. Éppen ezért a kirekesztést, a sértegetést és a cenzúrát választotta harci módszerül. Elsőül kicenzúrázta a tudományos szaknyelvből a gyökrend alapfogalmát, a gyök szót – melynek eszméje a nemzetközi nyelvészetben az alapfogalmak közé tartozik –, és a módszertanilag hibás szótóvel helyettesítette. Látjuk, hogy a gyök a jelentés alapja, alapképe, növénytani hasonlaltal a gyökér, amelyből kihajt a törzs, azaz a szótő. A tő, a törzs a szó molekulája, a gyök az atomja. Az atomnak is vannak részecskéi, a gyökelemek. Lapályos szavunk töve a lapály, gyöke a lap, lep. Ebből sarjad a család: lapos, lapít, lappang, lapát, lepedő, lepény stb. Az l hang gyökelem, rendszeres alkotója a lapos, lenti, alul, le stb., tehát hasonló jelentésű szavaknak.(19) Ám a TESz szétszerkeszti a szócsaládokat. Szerinte és Budenz szerint a lapát szláv

eredetű, mert előfordul hasonló alakokban és jelentésekben szláv nyelvekben. Ezért hiába a népes honi rokonság, a kiterjedt, egyalakú és értelmi közösséget alkotó szócsalád, szegény árva lapát „finnugor egyeztetése, valamint a lapos rokonságába valós sorolása téves.”

Nos, ezért és ezer hasonló tudománytalanság elkövethetősége miatt kellett a gyök fogalmának kikerülnie a tudományosságból.

Kirekesztett, háttérbe szorított minden olyan nyelvészt, aki nem adta meg magát a diktatúrának. Jellemző, hogy hunfalvyzmus győzelme után az írók kiszorultak az Akadémia I. Osztályából. Föl sem merült, hogy Vörösmarty, Arany és Jókai méltó utódai, például Kosztolányi, vagy Weöres tag lehessen, noha nem kétséges, hogy tudtak annyit nyelvünkről, mint bármelyik akadémikus.

Az ellenfelek szinte lélegzetet sem vehettek, nemhogy nyilvános szakmai megszólaláshoz juthattak volna. Például a XIX. század legnagyobb altáji nyelvtudorának, Szentkatolnai Bálint Gábornak az országot is el kellett hagynia megélhetés híján. Dilettánsnak minősítették őket, délibábosnak és hasonlóknak, és kirekesztették a tudományos életből. Így megy ez a mai napig. Jó tudni, hogy meghatározásuk szerint délibábos az a nyelvész, aki nem publikál szakmai lapokban. A szakmai lapok pedig, na, kinek a kezében vannak?

Természetesen a CzF is délibábosnak minősül. Nem egyes tévedései, hanem az egész mű, és vele a magyar nyelvérzék szőröstül-bőröstül. Hoppá!

Ha összefoglaljuk a hunfalvyzmus lényegét, akkor a következők jönnek elő.

1. a hangsúlyt a belhasonlítás, anyanyelvünk benső természetének elemzése helyett a külhasonlításra teszi, s ennek érdekében keményen tudománytalankodik;
2. a finnugor rokonság igaz tényét abszolutizálva a sok százada, vagy akár ezer éve följegyzett magyar szavakat sokkal későbbi és töredékes rokon nyelvek szavaiból vezeti le;
3. tautologikus okoskodással ugor „ősnyelvet” kohol a rokon népek jobbára XIX. századi szavaiból, s ezeket nyelvünk alapszókincsének nyilvánítja;
4. kirekeszti a magyar szókincsből azokat az élő szavakat, melyek a gyökrendből kifogástalanul levezethetők, ám kivesztek a rokon nyelvekből;
5. kirekeszti a magyar szókincsből azokat a szavakat, melyek itthon hatalmas szócsaládok tagjai, ám idegen nyelvekben is előfordulnak, pl. kapa, lapát, szablya.
6. megtagadja a magyar nyelv belső természetét, a gyökrendet tudományos cáfolat nélkül;
7. szétszerkesztő: elhazudja nyelvünk benső összefüggéseit;
8. párbeszédképtelen, bírálóit tudományon kívüli, elsősorban hatalmi eszközökkel küzdi le;
9. zsarnokságot szervezett, mely ma már a társtudományok – történelem, régészet, néprajz, zenetudomány, stb. – művelőit is gúzsba kötik;
10. olyan nyelvtan-tantárgyat kényszerít az iskolákra, melyből a tanulók nem ismerik meg anyanyelvük összefüggéseit, igazi természetét, amely nem találkozik alapvető nyelvi élményeikkel – amelyet így joggal utálnak.

*

A magyar gyökrend önépítő rendszer értelmes tanulóprogrammal. Ezen az alapon állt a régi Akadémia, a nyelvújítók java, a költők meg a kisgyermek. Mind a mai napig. No meg a magyar nép, mely Nyelvédessanyánk csodás és ősrégi palotájából nézi a hunfalvysta gulág omladozását. Biztos abban, hogy nyelvészeink java alig várja a szabadulást.*

¹ Cz. G.: Beavatás a magyar észjárásba, CzSimon Bt. Bp. 2008

² „...tűznek (...) a természetes helye legfelül van, magasabb rétegben és rendben, amit a mélység színének nevez, az éghez ő van a legközelebb az elemek egész világában, mert őalatta van a levegő és a levegő alatt a víz.” Eckhart Mester: A teremtés könyvének magyarázata, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 1997

³ A TESz szerint a *nye*/tizenkettő, a *nya*/tizenhárom, a *nyál* öt rokon nyelvben található, de inkább takony értelemben. A *nyelvet* négy rokon nyelvben mutatja ki, de csak a cseremiszből jelent beszélt nyelvet is, a lappban viszont száj értelemben használatos a megfelelő hangalak, a *najl'bme*.

⁴ Az említett népcsoport a román nyelvújítás előtti nyelvet használja.

⁵ Varga Csaba: A kőkor élő nyelve, Frig Kiadó 2003.

⁶ Hamvas Béla kifejezése, Buddha, Zarathusztra, Püthagorasz idejével lezáruló korszakot nevezte így, mely nagyjából Krisztus előtt 600 évvel ért véget.

⁷ Cz. G.

⁸ „A dolgok ősképe a szám”, megelőzi az ideát. Isten a világot, szám súly és mérték szerint teremtette, a szám tehát ontológiai fogalom. E számfölfogás szerint a szám nem pusztán mennyiség, hanem „mennyiségyszerű minőség.” A legnagyobb szám az egy, mely mindeneket egyesít, meghasonlása a kettő, a tökéletesség száma a három, a teljességé a négy. A többi ezek társításából keletkezik. Végtelen nincs, a számok, akár a természet, körbe járnak, teljességük egytől-egyig tart – bővebben: Cz. G. 2008. 104. old. skk.

⁹ Bővebben: Cz. G. 2008. 131. old. skk.

¹⁰ Cz. G.: 2008. 55. old. skk.

¹¹ **Hamvas Béla gondolkodásának egy kulcsfogalma a Hazugság: általa az ember a realitásból kiesik, párbeszédképtelenné válik, rögeszméi foglya lesz; a zenei hazugság a legelvetemültebb; ontológiai korrupció, a hazugság és az elhazudott élet nem választható el; ahol az ember hazudik, ott egyedül marad, lezárul, a közösségből, kiesik, valótlan és párbeszédképtelen lesz → hazugságszisztéma.**

¹² Hazugságszisztéma **amit mondtam, igaz volt, de nekem ilyesmit mondanom nem volt szabad. (Hamvas Szótár)**

¹³ **Szcientifizmus** dogmatikus világnézet, politikai fogalom; válságtermék; ideológiáktól fertőzött tudomány, a tudomány eredményeit kizsákmányolja valamely hataloméhes csoport érdekében, s a túlvilágot elárulja a földi életnek; tudós csalás; átöltözött klerikalizmus; a reneszánsz, reformáció, felvilágosodás, pozitívizmus, humanizmus, haladás, stb. megnevezések nem kutatási eredmények, hanem világszemléleti önigazolások; a középszer védekezése a teremtő géniusszal szemben; „Az ember a gondolatban, hogy a földbolygó a sok közül egy, és forog, mint a többi, nem *Gallileivel* áll szemben, hanem a **szcientifizmussal**, amely a gondolatot nem, mint igazságot adja tovább, hanem – kihegyezett célzattal – mint a vallás ellen bevethető harci eszközt;” belőle a vallásba átjárás nincs; nem ismeri a szerelmet, csak a szexust, a mézes-vajas kenyeret, csak a kalóriát és a vitamint. (Mindhárom idézet közvetlen forrása Cz. G. Szótárkönyv, Hamvas Szótár, Boldog Salamon Kör, Bp. 2001.)

¹⁴ Állékonysága is ennek következménye.

¹⁵ Olvashatók a CzF első kötetének elején.

¹⁶ CzF. I. köt. 6. old.

¹⁷ Így írtok ti.

¹⁸ A gyökelemekkel azóta a magyar nyelvészet nem foglalkozik, sőt, tagadja, hogy egy hang lehetne szótag. Ez persze igaz, mert szótag tényleg nem lehet, de gyök igen. Biz' az *eszik* igének *e* a gyöke, az *isziknek* az *i* – tessék csak szépen elragozni őket! E-szik, e-vett, sőt, bácskai tájbeszédben: e-tt! Gyökhang még az á: ámul, ásít, a h: hápog, az u: ugat, ü: üvölt stb. Tudtommal a CzF óta a gyökelem kérdést csak Kiss Dénes költő vizsgálta alaposabban.

*A Szerző küldte be ezen tanulmányt.

EPISZTOLA

Cypress, CA, U.S.A., 2009. július 25.

Kedves Melinda!

A maga "fájdalmas üzenete" viszont rezonált bennem. Kár volna érte ha ezen rövid viszhang csupán "szakadt húrok nyekergő kínládása" lenne. Legyen inkább felhangok vígasztaló harmóniája, egy biztató üzenet: asszonyom nincsen egyedül, hiszen valahol a nagy világban még mindig akad –un'anima gemella.

Minden öröm röpke, s elszáll, mint a tavalyi hó. Úgy történt, ahogy megtörtént. Igaz másként is lehetett volna. Csupa hiábavalóság ma kárhoztatni magunkat miatta. Ady önmaga helyett másokat hibáztatta: "Sirasson meg engem, szerencsétlen lettem,/ azok tettek azzá, akiket szerettem./ Üres lett a szívem, üres lett utánuk,/ Betöltötték kínzó, messzeüző álmok." Ámbár máshol őszintén bevallja: Csókjaimat szedtem vette,/ Híven sohasem szerettem."

Tény a női nemhez képest a férfiak más színben képzelik el az érzelmi világot. Különösen abban a szép Itáliában, ahol elég a férfiúi boldogsághoz annyi, hogy az ideál - giovane, straniera e bionda legyen. Persze ez csupán a dolgoknak az egyik fele.

Viszont, aki nem szőke, az olyan signorinának meglehet valamivel kevesebb az esélye. Így sóhajtott valamikor egy árva poetessa:

ANIMA PRIGIONERA (di Enza Zerbo)

Anima prigionera di
sei pareti d'oro, piangi
le tue lacrime di perla,
sciogliti in sfumature
verdi, trasformati in dolci
suoni, ed evadi.

Ci dovrà essere al
mondo, qualcuno che sappia
ricomporti, poi...

(P.s. Ah per sempre io ti perdei, fior d'amore la mia speranza! Dove sei Enza???)

Szívélyes üdvözléssel: Imre

Kedves Melinda!

Sziből gratulálok a jól sikerült vizsgákhoz! Egy gondolat: akik életükben ilyen elévülhetetlen érdemeket érnek el, azok Illésként száguldják túl a halandóság határát!

További jó munkát és kellemes üdülést kívánok.

Szívélyes üdvözléssel: Imre

(Ps. 1/ Én rám is férne egy kis kikapcsolódás, de tényleg úgy vagyok vele mint maga, bárhova is mennék kiszellőztetni a fejem, pár napra rá már megöl az unalom.

2/ Az Antológiából szeretnék rendelni egy számot, legyen szíves tudassa velem az árát.

3. Persze van itt egy pár olyan dolog, ami ugyancsak viszhangot ütött meg bennem. Pld. a Monti Sándor esete. Ugye neki dedikálta valaki azt a nevezetes "Monti csárdást"? Sőt az olasz nők az irodalomban is egy további érdekes témakör lenne. Elgondolkodtató az is, hogy ha a poétáknak ugymond létezik muzsája, de ki ihleti meg azokat az "áldott" poetessá-kat, akik verseket írnak? Ady (valahogy?) ezt írta róluk: Áldottak azok az asszonyok között, aki verset tud írni. Talán maga biztosan megtudná mondani.

4/ D'Annunzionak van egy kimondottan gyönyörű verse: L'Alba separa dalla luce l'ombra... Tosti megzenésítette s Caruso pedig egykor lemezre vette. Ez az egyik legszebb dal - a Párizsban járt az ősz után -, amit valaha olvastam. De sajnos elvesztettem..)

5/ Láttam a maga versében vannak kisbetűs sorok!? Lehet, hogy félre értettem itt-ott a mondanivalót, bocsátsa meg nekem, de az ilyen apróbetűs sorok között nehezen lehet eligazodni.)

Wellington, 2009. júl. 13.

Kedves Melinda,

A magyar nyelvben a hangsúly általában a szó első szótagjára esik. Ezt a tényt az ütemhangsúlyos verselés magában foglalja. Nem véletlen nevezik magyar verselésnek is, hiszen a mi nyelvünkben a prózai beszéd is ütemhangsúlyos szakaszokra osztható! Tehát a magyar beszéd mintegy saját magát verselheti.

A nyugateurópai verselésben az ehhez nagyon közel álló versláb a trocheus, ahol szintén az első szótagon van a hangsúly. Az a tény egy kissé meglepett, hogy az angol nyelvben sem idegen ez a versláb: a világ egyik legszebb verse, Edgar Allen Poe *Hollója* a trocheusok özönével nyügszi le az esztéták műélvezetét. Nagyon természetes tehát, hogy a magyar költők már a múlt században is megkísérelték műfordítását. A tizenkilencedik századbeliek, sajnos, nem az élvonalbeliek voltak és nem meglepő, hogy munkáik eredménye lényegesen szürkébb, mint a Nyugatosoké,

amelyek közül Harsányi Zsolté és meglepően Babitsé volt a két legerőtelenebb eredmény.

Babits nem sok időt fordíthatott erre a munkára, mert, ha valaki, ő igazán predesztinálva volt a trocheusok négyes építésére. A "Danaidák"-at állítólag évtizedekig hordta fejében leíratlanul és idézte irodalmi meghívásokon, ankétokon.

A *Danaidák* négyes trocheikus áradata hosszabb zsolozsmaszerű kántálásban adja periódusait, egy-egy strófát egy három és felesel zár.

Ezek tulajdonképpen egysorajú periódusok, de olyan hosszúak, hogy tömbbe írva strófának hatnak. A négyes trocheusok természetesen simulnak az ütemhangsúlyos verseléshez, tehát a magyar nyelvben, a vers szimultán jellegénél fogva, még egy fokkal kihangsúlyozottabb a kántálási ütem, amely egy idő után kissé varázsossá válik és elragadja az embert.

Csaknem ugyanez az elragadtatás lepheti meg az olvasót a *Holló* skandalása közben is! Babits valószínűleg Kosztolányi és Tóth Árpád technikai vitája után készítette műfordítását nem akarva lemaradni, de Babitsé a vita tárgyai után nem mondható nagyon sikeres munkának.

A vita fő pontja az volt, hogy a *Holló* nem károgat, mert a "sohasem" – Kosztolányié – susog és nem károg. Kosztolányi érvelése az volt, hogy a két megfelelő magyar szó, a "soha" és a "sem" ugyanolyan természetesen forrt össze, mint a "never" és a "more" az angolban. Számomra ez az érv tarthatatlan és már Tóth Árpád is készített egy különlegesen finom műfordítást a "sohamár" refrénnel. Ez egyébként valószínűleg a legszebb magyar változat, ha a pontosság fontosságát nem helyezzük előtérbe. A "sohamár" refrént végig is viszi megfelelő hívórímekkel, amelyeknek a megtalálása nem egyszerű feladat egyrészt az ismétlődési unalom elkerülésétől, másrészt az eredeti értelemről és idiómáról való mesterséges eltávolodástól függően.

A "soha már" egybe írása egyáltalán nem kötelező, elegendő szigorúan a holló megnevezéséhez alkalmazni, minden más helyen külön írva is ugyanaz az akusztikai hatás elérhető, akár az angol szövegben, ahol csak a legkeményebb skót akcentus súlyában károg a holló igazán. Kizárólag a skótok berregtetik az "r" betűt olyan erősen, mint akár az olasz, akár a spanyol vagy éppen a magyar nyelvekben. Poe *Hollóját* az eredeti amerikai akcentusban hallva az ember úgy érzi, hogy Kosztolányi és Tóth Árpád vitája a holló károgásáról eléggé meddő és az egyetlen igazi érdeme a két remekbe szabott műfordítás, amelyek közül talán Tóth Árpádé van az eredetihez közelebb!

Egyik műfordításban sem derül ki egyértelműen, hogy fokról fokra, versszakról versszakra kábítószert hatása alá kerül a mondanivaló csak úgy, mint a költő; ugyanakkor a költemény is egyenes arányban egyre exaltáltabb lesz olyannyira, hogy az utolsó strófában a holló egy pusztaszimbolummá válik: a "soha többé" jelképévé!

Az én elképzelésem szerint a vers suttozhat, udvariaskodhat, tépelődhet és retteghet más és más refrénekkal szabadon az első hat versszakban, ahol a holló még nem szerepel! A megjelenésétől kezdve viszont ajánlatos a károgás baljósátát felépíteni!

Tóth Árpádnak volt más indiszkrécioja is: egy szó, amit én sem találtam meg az itteni könyvtárakban sem legalább is nem egyértelműen. Tóth Árpád egyszerűen az eredeti szó magyar fonetikus kiejtését használja: "...Gileádban...", amit én szelencének fordítok, mert szerintem a kábítószertartó így a legérthetőbb, noha az eredeti szó talán inkább folyadéktartót jelenthetett. A kábítószert is az eredetiből fonetizálja "nepenthé"-nek. Talán egyszerűen "kábítószer"-nek fordítani a leghelyesebb!

A holló megjelenésétől kezdve a vers temperaméntuma egyre zabolátlanabbá válik, összefüggéseiben lazul és a sejtelmeinek mámorában a legexponáltabb helyen vallja be, hogy kábítószerral próbálja csillapítani fájdalmát. Az utolsó szakaszban ez a fájdalom fény és árnyék jelképébe jegecedik.

A két műfordítás közül mégis Tóth Árpádé a pontosabb, mert Kosztolányi fest szélesebb ecsetekkel és idiomaátültetései néha messzebb távolodnak az eredeti értelemtől, noha ő is aprólékosan formahű. Egy egy sorban előforduló szójátékot is visszaadják a magyar szöveg megfelelő helyén. A sorközi rímeket az én fordításom szóközi rím gyanánt is megengedi pontosan a fentebb meghatározott akusztikai okoknál fogva. Például a második strófában: "sziporka stb.." Verstanilag sem egyszerű, mert a felező nyolcas és nyolcadfeles trohaeikus sorok cezúráiban ugyan pontos, de megadja a lehetőséget arra, hogy a sorközi rímeket szóközi rímekként is lehessen kezelni. A középrímek perszeverálódásával Poe minden versszakban a refrénre készít kontrapontot, – mint ahogyan egy zenemű melléktémája a főtéma kihangsúlyozása érdekében szerepelhet így, – a sorvégi főrímmel célozza meg a refrént minden szakaszban, azt a pontot, amit a versszak záró három és feles trohaeikus félsora elér és visszhangozza az eredeti hívorímet, amely már a strófa második sorának, a nyolcadfélelesnek a végéről követelődzik és a negyedik és ötödik sorok végéről szinte rögeszmésen siet a refrént megtalálni.

A holló megjelenésétől kezdve egyre inkább hat a kábítószeres mámor által előidézett titokzatos sejtelmesség, amely a versben az érzést bizonytalanná, tétovává teszi. Kikacagja, kigúnyolja a hollót, sőt megsajnálja, még segítségül hívja, kérelmet is intéz hozzá, hogy végül meglássa igazi mivoltában, amelyben már boldogtalanságának csak mintegy jelképe szerepel.

A vers monoton zsolozsmaszerű kántálásában csaknem hisztérikusan érkezik el azokra a pontokra, ahol ez a mormolás valamiféle mámoros dinamikába, halucinációs, kábítószeres dühöngésbe, sőt kétségbeesésbe omlik. Ezzel a verssel nagyon szerencsések vagyunk, hogy nyelvünk is eléggé erősen trohaeikus, mert a mi műfordításainkban ez a lejtés akaratlanul is felfokozódott állapotban hallatszik a két verselés szimultánitása miatt! Zenéje tehát erősebben és mélyebben hat, mint más nyelvek verselésében! Számomra talán pontosan a zenéje miatt a világlíra egyik legszebb verse marad!

Kézcsókkal: Imre

Kedves Melinda!

Engedje meg, hogy mindjárt így szólítsam. Igazán nagy meglepetést és óriási örömet szerzett a rangos folyóiratban kijött munkáim közlésével. Ilyen nagy terjedelemmel, ilyen gonddal és megtisztelő megértéssel soha egyetlen hazai folyóirat sem közölt tőlem írásokat. Csak néhány tudós barát s egy-két költő elődömtől kaptam valami ehhez fogható ajándékot. De ekkorát még tőlük sem.

Csekély viszonzásul elküldöm Illyés Gyula nekem ajándékozott kézirat másolatát*, Fiam köttette könyvecskébe.

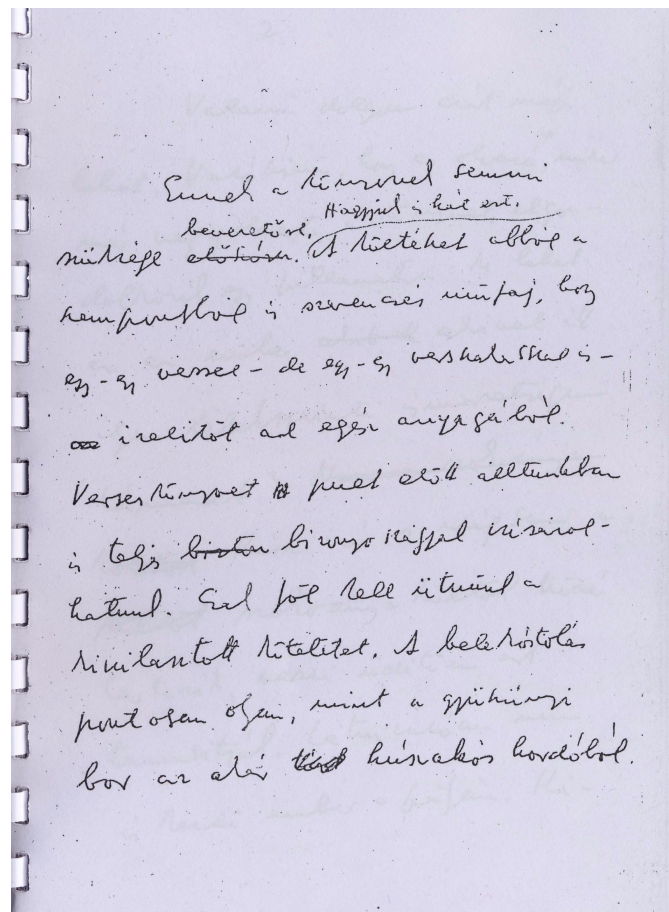
Egy olvasóm-illusztrátorom 10 példányt szeretne rendelni, vásárolni a kiadványból, én is vennék ennyit. [...]

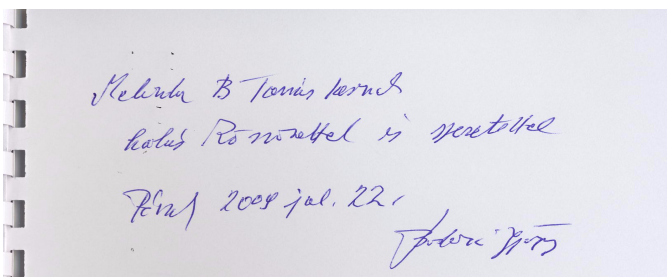
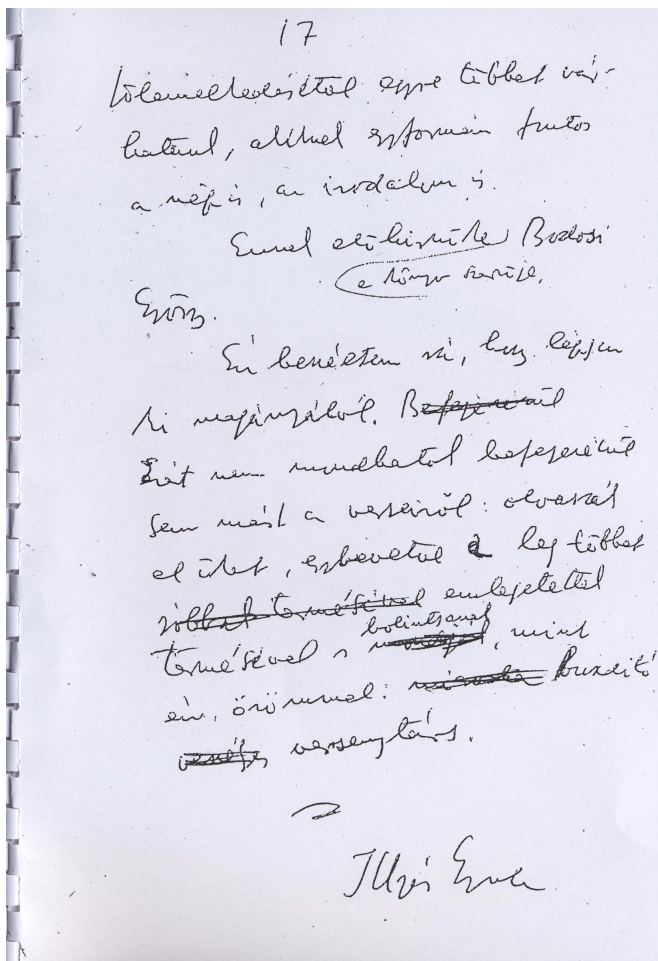
Még egyszer sok-sok köszönettel és üdvözzel ebből a szűkös magányomból.

Bodosi György alias Józsa Tivadar

* Bodosi György első, «Ébresztgetések» c. kötete bevezetőjének kézírata

Szerk.: Imre Bodosi György az *Öröm szavai* c. első kötetéhez írt bevezetőjének, szinte ereklényének számító, Illyés-kéziratból az első és az utolsó oldal fénymásolata a Pécselyen élő, 84 éves ny. orvos, író és költő kíséző szavaival:

Kedves Melinda!

Küldöm a lemezket. Örömmel fogadtam, hogy érdekli és remélem, hogy valamelyik következő Osservatoriójában talál helyet erre is, hogy válogatva közölni tudjon ebből annyit, amennyiből kiderülhet mennyire érdekes és értékes életutat járt meg az én mélységesen minden kulturális jelenségre fogékony kerámia-művész barátom.

S micsoda megerősítése ez is annak, amire a folyóiratában Maga is törekszik. Hogy a magyar és az olasz kultúra értékeinek egymáshoz közelítése, szinte összeolvasztása által milyen új és mennyire értékes, szellemiségünket átható, megújító alkotások születhetnek.

Kérem, soha ne hagyja abba; valahogy mindig lehet módot találni a folytatásra.

Sok szeretettel köszöntöm és üdvözlöm. Most még néhány napig innét ebből a csodaszép völgyből, de már hazakészülve, abba a Pannon-dombok között rejtőző, de számtalan csodát rejtegető völgybe:

Ossana, 2009. aug. 31.

Tivadar
(Bodosi György)

Szerzői profil Hollósy Tóth Klára

Hollósy Tóth Klára Győrben született, ahol ma is él, 1949. szeptember 6-án. Irodalomszeretete már az általános iskolában elkezdődött, és tovább fokozódott. Már gyermekkorában írt verseket, amik a faliújságon, és gyermeklapokban jelentek meg.

A győri Zrínyi Ilona gimnáziumban érettségizett 1968-ban. Orvosnak készült, ahova kétszer fel is vették, de családi körülményei miatt abba kellett hagynia. Dolgoznia kellett. A Magyar Vagon- és Gépgyárba vették fel, ahol előbb munkaügyi előadó volt. Ezután a Húsipari vállalatnál, szintén mint munkaügyi előadó, majd munkaügyi- és személyügyi vezető lett. Munkajogból és szociálpolitikából felsőfokú végzettsége van. Munkaviszonya huszonnyolc évig folyamatos volt, míg a munkáltatók meg nem szűntek. A rendszerváltás negatív változásokat eredményezett nála is. Azóta idejének nagy részét az irodalommal tölti. Nélküle az élet, mint mondja, egyhangú, üres létezés.

Versei folyamatosan jelennek meg a helyi, s az országos lapokban, antológiákban. A győri Zsarátban, a Hitvallásban, a Világosvárbán, a Beöthy Galéria gondozásában kiadott könyvekben, a budapesti Kláris irodalmi folyóiratban, s itt évenként kiadott antológiákban.

Az Uránusz kiadótól kapta a Nívódíj első fokozatát. Két kötete jelent meg; *Gyöngyhimnusz* és *Örök megújulás* címen. Sajnos anyagi helyzete miatt a többit megjelentetni nem tudta. Kiadásra készem várja még nyolc teljesen kész kötet.

Alkotásait a lélek, a szellem, az értelem folytonos ajzottsága jellemzi, az élet jobbá tételére irányulva. Mögöttük mindig ott érezzük változó világunk tartományait, a sokféle áradó figyelmet, a lélek közérzetét, az idő múlását, az élet értelmének keresését. Világlátása a tisztaság, az örökkévalóság ábrándjával ajándékozza meg olvasóit.

A Káptalandombon

Fellegek szegültek mellém társnak,
belül a béke van velem,
azúrég öleli a tájat,
hol századokról mesél a történelem.
Idegen hadaknak látom harcát,
németnek, töröknek, franciának,
mit életükben jól összekuszáltak,
jóvátenni talán még visszajárnak.

Mennyi átlényegült múlt, ma jelen,
műemlék a domb legmagasabb pontján,
a Püspökvár, a templom, kísért a múlt szüntelen,
dicsőség tűzén át, s tragédián!
Mennyi ember tudna itt mesélni,
ha összegyűlné, kit e domb ideköt,
mennyi történetet takar ez örökölt
szent istváni talpalatnyi föld!

Mennyi emléket takar, hálát, gyönyört,
a rézrozsák kibomló színeképe,
a nagyharang konduló hangja,
mind üzenet, a múlt emléke.
Mekkora időtáv, Istenem!
mit ringat a csend immár ezer éve,

mennyi víz lefolyt azóta a Dunán,
s kiált fel még az „asszonyi kín” az égre.

Mily hatalmas kincstár, szent ereklyékkel,
vérző könnyet ontó szűzanya kép,
mily alázatot, csodálatot, hordoz széjjel
az arcán átsugárzó mennyei fény.
Fellegek szegültek mellém társnak,
s ezernyi lélek, csendes suttogás,
mereng a múlton, míg csörgedez tovább
a múltat idéző visszhang, s a vízcsobogás.

Csendes nyugalom

A fák között a nap mélysötétbe ível,
az erdő árnyas ölében időzöm,
nem találkozom itt bizton senkivel,
ábrándozom múlt, s jelen időkön.
Teljes a csend, néma, rezzenéstelen,
tágul egyre a belső látóhatár,
ezüst tükrében ring a végtelen,
romlatlanra magasztosulva át.

Észrevétlen, nyugszik az örök körforgás,
s a mértékletes, dicső hatalmasság,
a folyton kétkedő, kutató tudat,
nem lel, s tán nem is akar kiutat.
Itt láthatod, ami felfoghatatlan,
érezheted, ami kimondhatatlan,
s képzelheted, mit rejthet egésze,
melynek az ember parányi része....

Szemlélem a forgást, a szféra rendjét,
az ég alatt s a föld örvénye fölött,
zöld édenét ragyogja fel a mennyég,
harmatokon az ég-földi délkörök...
A levelek, mit fürge, kicsi ujjak
játszanak és megtelnek a fénnel,
újabb és újabb széldalok fakadnak,
a perzselő nap pezsegve kémlel.

Örök Rend ez, egy és oszthatatlan,
ősidőktől eredő, tépetlen fonál,
a föld szíve dörömböl alattam,
míg szállnak egyre a hús melódiák.
Lüktet és színt vált kezdettől az élet,
tavaszra nyár jön, őszre meg a tél,
ha kileng is, semmit sem cserél fel,
miközben folyton szerepet cserél.

Csendes, szelíd, lágy ez életsongás,
ha tavasz ébred, vagy itt a nyár,
ugyanaz minden, létmosolygás,
akkor is, ha a tél sok szín - ősz vált.
Körülölel a szél, meg-megsimogat,
s egy kicsit jobban tán azt, aki árva,
a felhős ég, mely most csupa hab,
vigasztalón borul a világra.

Nincs semmi és nem is lesz hiába,
sem az ég, sem a nap mosolygása,
vagy ha szél kap a lomb zöld hajába,
nem csak eltűri, de várja már, várja.
Mintha ismerné egymást, ég, föld, s a világ,
együtt és külön járja hadjáratát,
a megfékezhetetlen őserő,
mely nem tudni hol, mikor tör elő.

Mily' óriás ő, és mily parány az ember,
olyan furcsa, mégis ismerős érzés,

míg elmerengek a léten, s mindezen,
érezem az én nagyságát, s törpeségét...
A benn, a kinn együtt remeg, egy még,
- Nincs idő, mondják, - és rohan és vágat,
létet ölelő szívem egészen
érezem megszokott, soha nem nyugvó ízét,
a végtelen, számomra véges áradatának...

A Végtelen románca

Fenséges, gyönyörű csend Te!
Újra hozod az úzött reményt,
lélekfényt küldesz a versbe,
mezőkről megtérve, merengve,
s forró szelet, míg látom miképp,

lebeg felém az üzenet,
a lélek csak hangodra hallgat,
mint az erdő megtelve lombbal,
újra táguló keretbe foglal
mindenség ege, mely színarany.

S mint eső után a földnek,
kisimul milliónyi ránc,
így érzem magam előtted,
ki mindenem magadhoz kötötted,
Végtelen, gyönyörű románca!

2009. május 15. péntek

Ars poetica

Költő vagyok, - mi érdekelne,
ha nem a költészet maga?
az ember sorsa, tévedése,
kitartása és bánata.

Az élet pusztá jelenléte,
mely, mint a füst, oly illanó,
míg felcsodálkozunk az égre,
vakulni kezd a lenn való.

Költő vagyok, - vers az életem,
magam az Emberhez mérem,
egy hallgatásba bújt értelem,
s jó, csak az Isten szemében.

„Az idő” gyorsan „elszivárog”,
a lét együttes érdekünk,
ne csak éld, értsd meg a világot,
hol egyenlőnek születünk.

Szép az élet, ha boldog lehetsz,
ha naponta, nincs aki bánt,
ha nem csak egyszer, többször ehetsz,
ha volt ki jó napot kívánt.

Más költők? – biz' jó lenne velük
naphosszat elbeszélgetni,
mert egyezik az igaz hitünk,
merünk sötétben fényleni.

Költészet nélkül ez a való
csak üres időfolyamat,
Ő a Mindenséghez hasonló,
megkoronázott öntudat.

Költő vagyok, könyvek közt élek,
asztalomon papírhalom,
a Gondviselést hiszem, s félem,
még itt, e mozgó csillagon.

Ha túllépek e sivár léten,
a végtelen képzeletig,
e foghatatlan jelenléten
/el/ tudnék időzni évekre!

A vers a költészet egy része,
a költészet, a mély maga,
csak szállna mindenki szívébe
e csoda szentelt anyaga!

Tiszta forrásból inni mindig
és inni adni mindenkinek,
könnyebb lenne a terhet vinni,
élet? – nem fájna senkinek!

Költő vagyok, egy emberi lény,
szomjam csillapíthatatlan,
vad gyökéren ringó sziklevél,
az isteni akaratban.

Feladatunk sok van, rengeteg,
napra-nap küzdünk, alkotunk,
mert nem mindegy, mert nem egyre megy,
holnapra hova is jutunk.

Mi nem fogjuk be „pörös” szánkat,
teszünk a tudásért, hitért,
őriz az idő, nem e század,
és megfizet majd mindenért!

Ha akarunk, mi tudunk tenni,
ha vezet a jóakarát,
a léttel kéne megbékélni,
s csak magunknak tenni panaszt!

Senki senkit meg ne alázzon,
hozzá nincs joga senkinek!
ne dicsérjen, de ne gyalázzon,
és boldog ne csak én legyek!

Én azt kívánom mindenkinek,
hogy az élete jobb legyen,
hogy ne ejtsenek annyi könnyet,
hogy megéljenek rendszeren!

A jólétet, a várt Kánaánt,
sorsunk minősége adja,
s hogy üljünk a Jog asztalánál,
végre jöjjön el a napja!

Költő vagyok, vágyakkal tele,
földi mércével mérhető,
éltet a tenni vágyás heve,
de sürget a futamidő.

Olyan szűkre szabott az élet,
gáncsok közt hervad a remény,
az ember véges, s oly' törekeny,
jólesne egy meleg tenyér!

A jót vágyja az ember lelke,
az igazat, elérhető,
mert e létre van megteremtve,
s kitartásra a cél előtt.

... és nincsenek született rosszak,
csupán csak létfeltételek,
nincsenek bitangok, gonoszak,
csak elhibázott életek.

Igaz hogy még nem nagy az ember,

de magát túlértékeli,
s mert önhittsége végzetlen,
így nem tud mást, csak veszteni.

Csak egy a biztos, hogy meghalunk,
ellene senki nem tehet,
de addig küzdünk, nem alkuszunk,
másképpen tennünk nem lehet!

ÚTINAPLÓ

B. Tamás-Tarr Melinda (1953) — Ferrara (I)

DÉL-OLASZORSZÁGBAN BARANGOLTAM – VI./1.

(Júliusi útinapló – 2007)

Július 17-i, keddi programunk az alábbi volt: Santa Maria di Leuca (= S. Maria di Leuca de Finibus Terrae), Capo di S. Maria di Leuca, Punta Ristola, Marina di Pescoluse strandja, majd visszafelé Cursiba, a szállásunkra Castróig (ld. a térképet) a partvidéken haladtunk végig.

Santa Maria di Leuca De Finibus Terrae a csizma sarkának a végső pontja. Nevében a „Leuca” szó a keletről érkező ókori görög hajósoktól ered: a naptól megvilágított, fehér (leucòs)

kis városkát nevezték el így. A „Santa Maria” név pedig

a Palesztinából érkező Szt. Pétertől származik, aki pontosan itt kezdte meg az igehirdetést, s a Szűznek (Vergine) ajánlva a várost elkere-

sztelte Santa Mariának. A „De Finibus Terrae” elnevezés pedig a rómaiaknak köszönhető. Az a pontja, ahol a világítótorony emelkedik Capo di Santa Maria di Leuca néven ismeretes. Íme a néhány fénykép a kegyhelyről és környékéről:

Madonna di Leuca De Finibus Terrae Bazilika és az őrtorony

Madonna di Leuca De Finibus Terrae Bazilika

Madonna di Leuca De Finibus Terrae Bazilika

Madonna di Leuca De Finibus Terrae Bazilika

A Bazilika belülről

A Bazilika belülről

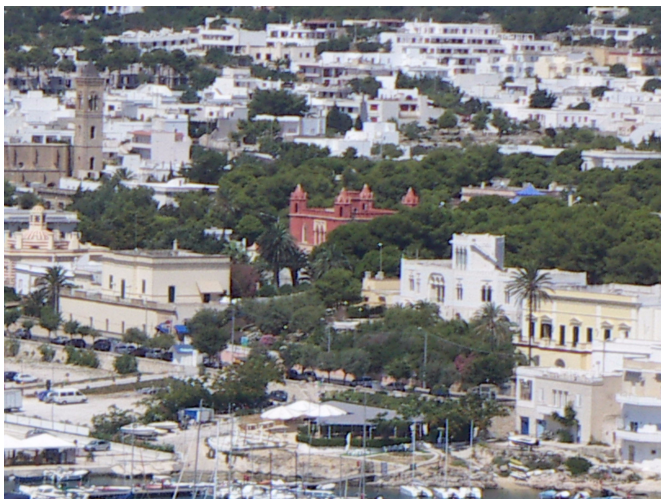
Bazilika tér: Korinthoszi oszlop a Szűzanya szobrával és Olaszország egyik legfontosabb világító (ór)tornya: 48 m magas, 102 m tengerszint feletti magasságban.

Ez utóbbi két felvétel a Bazilika térről látszó panorámát örökíti meg.

Krisztus Király temploma

Villa Meridiana (a kép közepén a rózsaszín épület)

A Halott Ember tornya (a híd mögött)

A fentiekben láttatott „Madonna di Leuca” vagy „De Finibus Terrae”-nek nevezett templom a kereszténység első éveitől vezet vissza. Az ókori Minerva romjain épült, amelyet Galrius császár (293-311) építtetett, melyet aztán 343-ban I. Julius pápa újra építtetett és felszentelte Szűz Mária (Maria Vergine) tiszteletére. Számtalan lerombolása után 1507-ben Del Balzókék emelték újra. Erre az időre tehető Tiziano egyik tanítványának, Giacomo Palmának «Madonna» c. festményén Mária és a gyermek Jézus arcának csodás, rongálódás nélküli fennmaradása. A sok viszontagságot megért templomot ezek után ismét csapás érte: a

muzulmánok és az algírok fosztották ki. Ezt követően 1663-ban ismét felépítették és felszentelték.

1720-ban nyerte el a ma is látható homlokzatát, amely egy várerődítmény jellegű kölcsönöz neki.

A Bazilikától 184 lépcsőfok vezet le a kikötőhöz. A monumentális lépcsősort és annak végét jelző római oszlopot Benito Mussolini duce küldte Rómából.

A képeken látható a továbbiakbani néhány felvétel látható a városka barlangjairól. Nem tudván beazonosítani, csak a felsorolásukra szorítkozom: grotta della Porcinara, grotta del Diavolo, grotta del Fiume, grotta del Presepe, grotta delle Tre Porte, grotta del Bambino, grotta dei Giganti, grotta della Stalla, grotta del Drago, grotta dei Cazzafri, grotta del Morigio, grotta del Terradico, grotta della Verdusella, grotta del Cattedrale, grotta delle Mannute, grotta del Canale, grotta dell'Ortocupo.

Jelentősek a XIX. századbeli villák, összesen 43 található ebben a városkában, amelyek közül a háborúk

Vittorio Bodini (1914–1970)
Finibusterrae

Vorrei essere fieno sul finire del giorno
portato alla deriva
fra campi di tabacco e ulivi, su un carro
che arriva in un paese dopo il tramonto
in un'aria di gomma scura.
Angeli pterodattili sorvolano
quello stretto cunicolo in cui il giorno
vacilla: è un'ora
che è peggio solo morire, e sola luce
è accesa in piazza una sala da barba.
Il fanale d'un camion,
scopa d'apocalisse, va scoprendo
crolli di donne in fuga
nel vano delle porte e tornerà
il bianco per un attimo a brillare
della calce, regina arsa e concreta
in questi umili luoghi dove termini, Italia, in poca rissa
d'acque ai piedi d'un faro
È qui che i salentini dopo morti
fanno ritorno
col cappello in testa.

Mivel már nagyon melegünk volt, elhatároztuk, hogy megmártózzunk a Jón-tenger kristálytisza vizében. Ezért Pescoluse – természetvédelmi területen lévő –

során sok megrongálódott, elveszítették eredeti formájukat. Ezek közül sokat felhasználtak a kiköltöztetettek fogadására. A még máig is régi formájukat megőrző villák a következők: a Villa Daniele, Villa Mellacqua, Villa La Meridiana, Villa Loreta Stefanachi, Villa Episcopo, Villa Colosso, Villa Ardit, Villa De Francesco, Villa Seracca. Ezek a XIX. századi villák a legkülönbözőbb stílusban épültek Ruggeri és Rossi építészek keze nyomán. Az előző képeken látható néhány villa, de sajnós a jelzett kivétellel nem tudom beazonosítani ezeket sem, akárcsak a barlangokat.

Számos költő megörökítette Santa Maria Leucát költeményében, de ezek közül a legjelentősebb a nagyra becsült **Vittorio Bodini** (1914. jan. 6. Bari – 1970. dec. 19. Róma) költő, m8fordító és hispanista Finibusterrae (Földhatárkö) c. verse:

Vittorio Bodini (1914–1970)
Földhatárkö

Széna szeretnék lenni, melyet esteledve
alkony után, egy faluba sötét légburokkal jött szekéren
a bagó- s olíвамеzők közti határba visznek.
Pterodactylus angyalok elröppennek
ama szoros csatorna felett,
ahol tévovázik a nap: ez az az óra,
amikor csak meghalni rosszabb.
Egyetlen villany gyúlt a téren:
a borbély üzletében.
Egy kamionfényoszlop apokalipszisre bukkan
feltárva, hogy asszonyok menekülőben
összerogynak a kapuk terében.
A világosság egy pillanatra visszatér
s megcsillan a sziklák falán, lángoló s valós királyné
ezen alázatos helyen, ahol Itália véget ér
az őrtorony lábánál alig moccanó vizen.
Itt az a hely, hol a salentinóiak
holtuk után visszatérnek,
fejükön kalapot viselnek.

*Traduzione (ancora provvisoria) di © Melinda B. Tamás-Tarr
Fordította © B. Tamás-Tarr Melinda (egyelőre még ideiglenes fordítás)*

szabadstrandjára szemeltük ki. Nagyon jól tettük! Ennyire átlátszó tengervíz eddig sehol sem láttunk! Élvezet volt benne lubickolni! Ahányszor kijöttünk, annyszor csalogatott vissza bennünket: „Gyertek, gyertek, mártóztatok meg gyönyörű, áttetsző vízben! Felüdítetek benneteket!...”- szinte véltük hallani e hívogatót. Bizony nem vártunk magunkra, nagyon sokszor visszatértünk vízébe, ami általában a mi lúdink strandján nem jellemző ránk.

Ide még visszatértünk egy másnapi kirándulási napon, útból szálláshelyünk felé. Mikor már megelégtünk a lubickolással, felkerekedtünk és szálláshelyünk felé vettük utunkat a partszegélyen végig Costáig, s onnan hajtottunk a Cursiba vezető útra, a csizmasarok belsejébe.

Cursi, kilátás a szobánk ablakából

Másnap, július 18-án, szerdán Magliéba, Galatinába és Gallipoliba kirándultunk, de erről a következő részben számolok be.

Link:

Dél-Olaszországban barangoltam – I.: Videó/Útban Castel del Montéba, a nyolcszegletű várkastélyhoz:

<http://www.osservatorioletterario.net/barangolas.pdf>

<http://www.osservatorioletterario.net/castelmonte.wmv>

Dél-Olaszországban barangoltam – II.:

<http://www.osservatorioletterario.net/barangolas2.pdf>

<http://www.osservatorioletterario.net/grottacastellana.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/utostuniba1.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/utostuniba2.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/utostuniba3.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/utostuniba4.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/utostuniba5.wmv>

Dél-Olaszországban barangoltam – III.:

<http://www.osservatorioletterario.net/barangolas3.pdf>

Néhány vadasparki (Fasano, Zoo Safari) videofelvétel:

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano1.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano2.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano3.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano4.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano5.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano6.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano7.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano8.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano9.wmv>

<http://www.osservatorioletterario.net/fasano10.wmv>

Dél-Olaszországban barangoltam – IV.: Más útinaplók és egyéb utazási élmények:

<http://www.osservatorioletterario.net/barangolas4.pdf>

<http://gportal.hu/gindex.php?pg=2639430>

Fotók/videók © Dr. B. Tamás-Tarr Melinda

Forrás: Az Osservatorio Letterario 2007. szeptember 14.-i online melléklete.

6./1.) Folyt. köv.

KÖNYVESPOLC

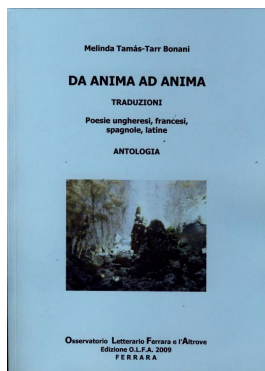

Melinda Tamás-Tarr Bonani

DA ANIMA AD ANIMA

Osservatorio Letterario Ferrara e l'Altrove, Edizioni O.L.F.A., Ferrara, 2009, 150 old.

Az egyszerű és közvetlen, minden fennhéjázástól mentes címből kiindulva, az ember

érzékelni azt a valóságos elkötelezettséget, hogy a versből vers legyen a fordítás eszközén keresztül, amely soha nem teljesen magától értetődő, és amely legtöbbször eltérítve az eredeti költői kifejezésmód autentikusságától gyakran figyelmen kívül marad. A cím egyébként Tóth Árpád sorait vette kölcsön, amely a spontán kommunikációt keresve kozmikus távol-

ságokat tár fel.

A szövegben esetlegesen fellelhető nyelvi tökéletlenségek egyáltalán nem rontják az új alakba öltés érzetét, inkább az érdekes kulturális kezdeményezések támogatását szolgáló struktúrák nemléte érzékelhető, mint olyan valakinek a hiányossága, aki a tanult nyelv kitűnő ismeretében bátran próbára teszi önmagát.

Külön ki kell emelni, hogy a szerző az *Osservatorio Letterario* folyóiraton keresztül sok éve teljes erőbedobással dolgozik az Olaszország és Magyarország közötti kulturális értékek kölcsönös átadásán.

A számos idézett költemény között vannak versek, amelyek gyakran élnek az anaforával, de a rímekhez és az asszonáncokhoz is vissza-visszatérnek, amelyeket a fordítónő lelkiismeretesen újraépít olasz nyelven.

Szóismétlés, különösen a "csók" és az "ajkak" jellemmez több költőt is, kiemelve a romantikusabb gyökerű művészeket. Rögtön tanúja is mindennek Ady Endre, aki franciaországi tartózkodása során írta meg a *Párisban járt az Ősz* című versét, és itt szívott magába a mauditoktól* bizonyos irányvonalakat, amely leginkább *Az utolsó mosoly* groteszk vallomásában nyilvánul meg: "Óh, nagyon csúnyán éltem: /Milyen szép halott leszek".

Régebbi, de ennek ellenére kifejezőbbek Csokonai Vitéz Mihály szerelmes négysoros strófái. „A hatalmas szerelemnek / elemésztő tüze bánt”. A nagyszerű József Attila soraiban a szerelem felmagasztosul: „beleolvadnánk lassan, piroosan / illatos oltáron égve / a végtelenségbe.” Juhász Gyula, aki ugyanabban az évben (1937) lett öngyilkos, akárcsak József Attila, és utóbbihoz hasonlóan nyilvánvaló pszichés zavarokat mutatott, mindezek ellenére illusztris lírai költő, aki a szerelmes szavaival is a márciusi szelet láttatja a sírok között. Kölcsey Ferencsel, a magyar nemzeti himnusz szerzőjével végighaladunk a magyar történelem kórelőzményén, a „balsorsán”, a népen, amely megbűnhődte „a múltat s jövőndőt” „Bécsnek büszke vára”, a „rabló mongolok” és a törökök alatt. Történelmi szenvedést említ Kosztolányi Dezső is: „Süt a napfény, mégse látnak / a magyar a nagyvilágnak / árvája.” Petőfi Sándor viszont, a hazafiasság szimbóluma, továbbá kiváló magyar költő, alig több, mint húszévesen [Szerk. mgj.: 26 évesen] feláldozta önmagát a „talpra magyar, hí a haza” szellemében. Rónay György a *Jelenlét* soraival („mindenütt láthatatlan” és „mindenben látható”) a metafizika felé fordul, míg Szabó Lőrincnél káfkai újjászületést láthatunk, aki a hernyóban anglyalt és menedéket sejt. Vallásos témaválasztás jellemzi Dsida Jenőt, Ábrányi Emilt, Reményik Sándort, Tolnai Bíró Ábelt és Horváth Magdolnát.

Nagyszerű sorok Vörösmarty Mihály szerelmes kirohanásai és Weöres Sándor erdő labirintusában szétáradó sorai. A kortársak szekciójában kétségkívül meg kell említeni Erdős Olgát, akinek soraiból látható, hogy komoly tehetség. Kitűnik átható és eredeti képhasználatával: „korhadt kerítésre / felfutó lepkeszirmú / folyondárvirág”, „konyakízű gondolat, / kővédermedt kérdőjel”. Kiváló Legédy Jácint prózai stílusa, akárcsak a német állampolgárságú Schneider Alfréd strukturális minimalizmusa, aki esőcseppeken keresztül látja meg bárhol az unalmat „apró ejtőernyők tömegében”. Kiemelkedő Tóth Erzsébet tanúságtétele, aki sorain keresztül idézi fel a náci és a kommunisták által szétmarcangolt Lengyelországot. A vers kellő tisztelettel adózik Katyń elpusztított áldozatai előtt, mely pusztítást sokáig titkoltak a Sztálin parancsára azt kivitelező szovjet csapatok, a Molotov-Ribbentrop egyezményrel, amely a Hitler által lemezárólt liberális Európa álmát támogatta. Szerencsére aztán ez utóbbi elég esztelen volt ahhoz, hogy megghiúsuljon egy hasonló terv, de Budapest emlékszik még rá, mennyi áldozatba került a szabadság egész Kelet-Európa számára.

Jelen van az egyik szekcióban néhány verssel a kétnyelvű Tamás-Tarr Melinda is, figyelemre méltó az intése az új generációk (leginkább az elvtelenek és értéknélküliek) felé, hogy tiszteljék a szüleiket. Rendkívüli módon osztozni lehet a tudomány és vallás monopóliumáról, a dogmákról és illúziókról alkotott kiegyensúlyozott álláspontjaival, mindez gördülékeny, modern és szabatos költői stílusban kifejezve.

A szerző egy hosszú önéletrajzi bejegyzéssel zárja a kötetet, kiemelve, hogy gyakran, bár meglévén a szaktudás és igyekezet, ennek ellenére, ebben a mi „szép országunkban” kirekesztve maradnak az emberek. Olaszország mindig is olyan hely marad, ahol a biztonságot nyújtó fix fizetés sosem a szakmai tudás szinonimája, sokkal inkább a rokonságot és az ismerősöket megillető elit kiváltsága.

E mű elolvasása előtt, csupán József Attilától és Petőfi Sándortól ismertem valamit, mégis már érzékelttem e nép poétikai súlyát, de mostanra, kétségtelenül állíthatom, hogy nagyon hiszek a magyar költészetben: vér folyik az ereikben, rendelkeznek epikai érzékkel, képesek mélyre ásni, ezért is hangoztatom a minőségi munka szükségességét, mert hiányzik, és mert megérdemeli. (Ld. kétnyelvű előzetes: http://www.osservatorioletterario.net/da_anima_ad_anima_rencensione.pdf)

* Társadalmon kívüli, lecsúszott, züllött költők.

Enrico Pietrangeli
- Roma -

Fordította © **Erdős Olga**
Lektorálta/Javította: **Melinda B. Tamás-Tarr**

Szerk. Mgj.:

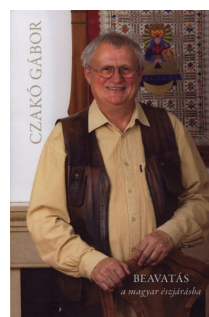
Hálás köszönet Erdős Olga segítségéért, aki felkérésemre elvállalta ezt a számára nagy, fordítói kihívást. Készséges segítsége nélkül a rendelkezésemre álló idő hiányában és a rengeteg szerkesztői- és publicisztikai munkám megvalósítása miatt ez a recenzió magyar nyelven nem jelenhetett volna meg

ebben a számban, amit viszont most, ebben a rovatban, az olasz eredetivel egyidejűleg feltétlenül publikálni akartam magyarul is.

Őszintén gratulálok, nagyszerűen megbirkózott a számára nagyon nehéz szöveggel, még akkor is, ha imitt-amott egy-két elérés miatt bele kellett javítanom, de ez semmivel sem csorbitja fordítói teljesítményét. Nem is volt kétségem effelől, ezért is mertem hozzá fordulni kéréssel.

Ugyancsak hálás köszönet a recenzens és költő Enrico Pietrangelinek is, aki valóban komolyan érdeklődött ezen műfordítás-antológiám iránt. Végre egy, szakmailag valóban hozzáértő olasz irodalmár, aki igazán az első, és aki mélységében érdeklődik hazánk költészetére iránt s nemcsak üres, semmitmondó gratuláló szavakkal illeti a megjelentetett alkotásokat és jól rátapint költészetünk lényegére -, amely egyből kitűnt az antológia olvasása során küldött rövid üzenetéből, amely egyben a recenzió záró mondata is: *«Köszönöm Melinda... én nagyon hiszek a magyar költészetben... rengeteg vér folyik ereiben, epikus érzék, a mélységekben kutatás képessége... és szükség van minőségi alkotásokra, mert hiányzik és mert megérdemli»*. Ugyanis hiába jelentek meg ezek s a korábbi műfordítások több mint 13 éven keresztül ezen folyóiratban, érdemes visszajelzést a magyar szerzőkről eddig egyetlen olasz olvasó vagy kritikus sem küldött be! Nyilván nem is olvasták, csak az olasz vonatkozású alkotásokat. Megjegyzem, más nemzetek irodalmi műveinek olasz nyelvű átültetésére sem érkeztek jelzések az olaszok részéről, mely rájuk nézve szégyen, míg honfitársaim részéről igen: a hazából és a világ többi tájáról – még az óceánokon túlról is – befutottak reagálások, amiket ismételtelen megköszönök itt is.

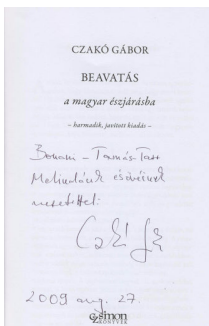
Enrico Pietrangeli fent idézett üzenete számomra külön nagy öröm – amelyet a meghatódásig fokoz a már itt olvasható teljes recenzió -, s egyben az én műfordítói tevékenységemet is dicséri, hiszen ezek szerint, egyáltalán nem könnyű műfordítói munkám révén, sikerült nem akárhogy átadni – bár csak töredékesen – költészetünk lényegi vonásait. (- Bttm -)

Czákó Gábor
BEAVATÁS
a magyar észjárásba

CZ Simon Könyvek, Budapest 2009, 224 old.

Nagy érdeklődéssel vettem kezembe Czákó Gábor könyvét, amely az első magyar nyelvregészeti könyv. A nyelvregészet Czákó szerint új keletű tudomány, csupán az Egyesült Államokban művelik. Ezt azért azzal egészíteném ki, hogy Olaszországban is van egy személy, Carlo Fiorin (1948) aki a lingvisztikai elmékedéseiben az általa ki- vagy feltalált ún. «archeologia linguistica»-val foglalkozik, azaz a «nyelvi régészettel»/«nyelv-régészettel». Annak idején az ókori- és klasszikus kori istennevek nyelvregészeti ásatásaival kezdte első írásainak

publikálását. Sajnos azok a weboldalak már nem lelhetők fel a világhálón. (Legalábbis, az akkor véletlenül rátalált oldalait most keresés után sem lehet meglegelni.) Az új portálon igaz újra elkezd a témát, de ugyanazok az írások már itt nem szerepelnek. Ha nem csal az emlékezetem, 2-3 esetleg 4 éve botlottam bele a világhálón. De, Olaszországban rajta kívül senki nem foglalkozik ezzel a témakörrel, de a hivatásos nyelvészek szájából még említést sem hallottam a nyelvregészetéről. Az az érzésem, mintha szándékosan övezné ezt a témakört kriptacsönd.

No, de térjünk vissza Czakó Gábor könyvéhez.

Mi is tulajdonképpen az a nyelvregészet? Erről így nyilatkozott Czakó Gábor: «Nehezen tudok róla, mint tudományról beszélni, mivel én találtam ki. Tulajdonképpen nem más, mint szóleporlás. A nyelvben megőrződött jelentések, összefüggések alapján való következtetés, amelynek során nagy valószínűséggel megtudható, hogy miféle műveltségi hatások érték az adott nyelv használóit. Hasonló kutatásokat végeznek másutt is, például a népművészeti tárgyaknak motívumaiból, anyagából és készítési módjából következtetnek azok keletkezési idejére. A magyar nyelvet is természetesen nagyon sokféle hatás érte az idők során, amelyek közül jó néhány megmaradt, és a mai napig eleven. A leglátványosabb példa erre nyelvünk ősi számtudománya, amely a Hamvas Béla által „őskornak” nevezett időből eredeztethető, amely kb. a Kr. e. VI. században, Buddha, Zarathuszttra és Püthagorasz idején ért véget. Az ekkor érintkező nagy kultúrák közös felfogása szerint az *egy* a legnagyobb szám, magának Istennek a száma, mert mindeneket Ő *egyesít*. Eleink ezt hasonlóan gondolták, erről körülbelül ötszáz szavunk tanúskodik, amelyek az *egységet* megjelenítve *egybefoglalnak, egyetértenek, kiegyenlítene, egy követ fújnak*, de ide sorolható az újabban létrejött *egyenlet, egyenruha* stb. is. E szótömeg bizonyítja, hogy nyelvünket nem valami kőszta hatás érte. E számfelfogás szerint a *kettő* nem két egy, hanem éppen ellenkezőleg az egynek a meghasadása. A magyarban ez több tucat szóban világosan megjelenik, gondolhatunk itt a *kétséges, kétszínű, kétkulacsos*, de akár a sorszámnévi alakból képzett, s ugyanilyen rossz értelmű *másodlagos, másolás, másodrendű* kifejezéseinkre. Az Olvasó kéri, belegendolni *pár* és *fél* szavaink értelmébe! A *három* a hagyományos felfogás szerint a tökéletesség száma, ami a népmeséinkből mindenki számára egyértelmű, a négy pedig a teljességre utal, ahogyan az évtizedek, évszázadok tagolása is bizonyítja. Az „őskori” ember kereknek gondolta el a világot, mely körforgásban él – lásd Állatöv, év- és napszakok, *kerek perec, kerek szám, megmondta kereken*. A végtelen fogalmát elvetette. Nyelvédessanyánk a számok teljességét így mondja: *egytől*- s nyilván ezzel magyarázható az olaszországi kriptacsönd is talján honban: «Nem igen lehet velük vitatkozni, a szakfolyóiratok meg sem jelentetik az enyémhez hasonló gondolatokat. Teljes a párbeszéd-képtelenség a főszó és a magyarul beszélők közt. Hiába adtam ki közel ötven kötet magyar regényt, drámát, elbeszélést, esszét, hiába teremtettem műfajokat, hiába fedeztem föl – többek közt – a magyar szóhangsúly okát, anyanyelvem *egyig*».

A nyelvregészet nagyban különbözik az etimológiától, a szavak eredetét (a szavaknak kívülről a nyelvbe vezető útját) kutató tudománytól. «A nyelvregész a külhasonlítás helyett belhasonlítást végez. Vizsgálatának tárgya a szavakban, szólásokban, kifejezésekben megőrződött szemléletmód és összefüggérendszer.»

Czakó elsősorban az úgynevezett belső nyelvsemlélet 19. századi alapművére, Czuczor Gergely és Fogarasi János A magyar nyelv szótára című munkájára támaszkodik. A 113 ezer szócikkből álló gyűjtemény legfontosabb fogalma a szógyök, amely körül kirajzolódik a gyökre épült szavak, szócsaládok ágas-bogas rendszere. Az író e könyvének megjelenésekor az MTI-nek adott interjújában még az alábbiakat mondta:

«Ágas-bogas, ez például igen jellemző a magyar nyelvre. Az európai nyelvekben nincsenek is ikerszavak. A mieink ráadásul ellentétpárok, hiszen valami vagy ág, vagy bog, élő vagy halott, a sütés és a főzés között pedig alapvető konyhafilozófiai különbség feszül» - mondta Czakó Gábor. Az első magyar nyelvregész szerint a nyelv ilyen jellegzetességeiből kibontható a beszélők észjárása, világszemlélete.

«A magyar nagyjából 2400 gyökből építkezik. A nyelv ebből a(z) alig kétezer gyökből, gyökérből) gyökérszóból hajt ki(, felfelé). Szerves rendszer, amely (holisztikus,) az egészről kiinduló gondolkodásmódra utal. Példa erre a páros testrészeket jelentő főnevek - pl. kar, láb, fül - egyes számú használata.

A magyar szókinccs jelenleg közel egymillió szóból áll. A nyelv rendszere nyitott és demokratikus; a gyökökből szinte végtelen mennyiségben lehet új szavakat alkotni, amelyeket mindenki rögtön megért. "Amikor először mondta egy sportriporter, (vagy valaki más,) hogy a csatár áthámozta magát a védőkön, akkor egy új kifejezést alkotott, mégis mindenki tudta, miről beszél» Az azonnali megértést segíti egy további nyelvregészeti lelet, a magyar nyelv szemléletessége, képisége. "A beszélőben a dolgok megképlenek. Czuczor és Fogarasi az érzés, érzékiség fogalmát használja. A nyelvbölcselet 19. századi nagyjai szerint a legtöbb magyar szó gyökere valamilyen érzésből fakadt hang kinyomata. A nyelvregészet alkalmas a más módszerekkel feltárt ismeretek gazdagítására, például elszegődhet segédtudománynak a történeti földrajz mellé. A magyar a hova kérdésre felelve a -ba és a -be, vagy a -ra és a -re helyhatározó ragot teszi a történelmi magyar szállásterületen fekvő települések neve után. A Kárpátokon, vagy a Lajtán túli települések esetében viszont általában csak a -ba, -be ragot használja, tehát mehetünk Ócsénybe, Kassára vagy Munkácsra, a Lajtán túl viszont csakis Párizsba, Krakkóba, Tokióba utazhatunk. A nyelvregész leletei nem holt maradványok, amelyeket a föld alól kell kiásni. Csak a szavakat kell megtisztítani a megszokás porától, és előtűnik mindaz, amit őriz és életben tart a nyelv. »

A tárgyalt témák közül már korábban is megjelentettünk és ebben a számban publikálunk két tanulmányt, amelyek a könyvben továbbfejlesztettek. Íme tehát a témakörök: *Bevezetés a nyelvregészetbe, A nyelvújításról; Finnek, ugorok és mi, A magyar fejedelmi központról, Révül-e a révész? Jer-gyeregyűjj-jőjj, Nyelv és zene, A magyar nyelv lelkeről, A*

magyar észjárásról, Gondolás, Szétszerkesztés, Függelék, Tükörmondatok, azaz palindromok, Szótárak, Helyváltoztatást jelentő igéinkről, Beszéd-igék, Ki hogy hal meg?, A Tejút 47 népi neve, Szórakodó Gazdaj Irodalomjegyzékkel zárul a könyv.

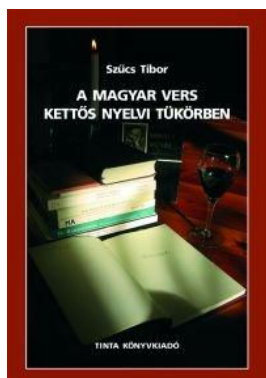
A hivatásos nyelvészek Czákó Gábor újszerű tételeinek hozzáállásával kapcsolatban az alábbiak szerint vélekedik: «Nem igen lehet velük vitatkozni, a szakfolyóiratok meg sem jelentetik az enyémhez hasonló gondolatokat. Teljes a párbeszéd-képtelenség a fősodor és a magyarul beszélők közt. Hiába adtam ki közel ötven kötet magyar regényt, drámát, elbeszélést, esszét, hiába teremtettem műfajokat, hiába fedeztem föl – többek közt – a magyar szóhangsúly okát, anyanyelvem ügyeihez nem szólhatok. Szerintük az a dilettáns nyelvész, aki nem publikál szaklapokban. Amelyeket ők szerkesztenek...

Mindez nem számít, rég nem vagyok hiú. Az a szörnyű, hogy olyan nyelvtant tanítanak az iskolákban, amely egy magyar ember nyelvérzékelével sem talál, s amellyel megutáltatják a gyerekekkel az édes anyanyelvüket.»

Egyik érdekességként íme az eddig ismert leghosszabb magyar palindrom (tükörmondát), vagyis az oda-vissza olvasva egyazon jelentésű szöveg Beyer Gyula, magyar sakkmeister 185 szóból és 916 betűből álló szerelmes levele az 1800-as évek vége tájáról (ld. 165. l.):

«Nádasi K. Ottó, Kis-Adán, májusi szerdán e levelem írá: A mottó: Szívedig íme visz írás, kellemest író! Színlelő szív, rám kacsintál! De messzi visz szemed... Az álmok - ó, csaló szírének ezek, ó, csodaadók - elé les. Írok íme messze távol. Barnám! Lám, e szívindulat Öné. S ím e szív, e vér, ezeket ereszti ki: Szívem! Íme leveled előttem, eszemet letevő! Kicsike! Szava remegne ott? Öleli karom át, Édesem! Lereszket „Éva-szív” rám. Szívem imád s áldozni kér réveden, régi gyerekistenem. Les, ím. Előtte visz szíved is. Ég. Érte reszketek, szeret rég, és ide visz. Szívet - tőlem is elmenet - siker egy ígérne, de vérré kinzod (lásd ám: íme, visz már, visz a vétek!) szerelmesedét. Amor, aki lelőtt, ó, engem: e ravasz, e kicsi! Követeltem eszemet tőled! E levelem íme viszi... Kit szeretek ezer éve, viszem is én őt, aludni viszem. Álmán rablóvá. tesz szeme. Mikor is e lélekodaadó csók ezeken éri, szól: A csókom láza de messzi visz! Szemed látni csak már! Visz ölelni! Szoríts! Emellek, Sári, szívemig! Ide visz: Ottó. Ma már ím e levelen áldresz is új ám: Nádasi K. Ottó, Kis-Adán.»

Na, ezt csinálja utánunk bármilyen nyelv! – kiált fel Czákó Gábor. Vajon van-e a világon egy másik nyelv, amely erre képes?

Szűcs Tibor
A MAGYAR VERS KETTŐS NYELVI TÜKÖRBEN

Tinta Könyvkiadó, Budapest
2007, 228 old. 2100,- Ft

Pontosan egy évvel ezelőtt, lapunkban, az Osservatorio Letterario 2008/2009 65/66. (ld. Testvérmúzsák web-oldalán is) számában jeleztem a nem sokkal a folyóirat

megjelenése előtt felfedezett könyvet, amelynek alapjául a szerző habilitációs értekezése szolgált, amit ismertem. A kötet véletlenszerű felfedezését követően azonnal hírt is adtam róla a kiadó honlapján megjelent tájékoztató és az említett dolgozatban megszerzett ismeretek alapján, amelyre utaltam is akkori cikkemben. Tavaly óta ez év szeptemberéig kellett várnom, mivel addig nem volt lehetőség a külföldre való megrendelésére, még a kiadónál sem. A csoda szeptemberben történt, amikor sikerült végre egy olyan külföldre is szállító online könyvtárház találmán, ahol ez a könyv meg is volt található.

A saját szándékom mellett még két felkérésnek eleget téve írom jelen recenziómat. Ez ügyben szétküldött információkérő leveleimnek köszönhetően, menet közben kapcsolatba kerültem két emberrel. Az egyik Kiss Gábor volt, a kiadó ezen sorozatszerkesztője, aki felkért, hogy írjak egy recenziót a kötetéről. A másik a szerző hungarológus, Szűcs Tibor volt, aki arra kért, hogy mondjak véleményt a könyvről. Tehát tripla indíttatásból teszek eleget a fenti kéréseknek ezen recenzióm megírásával.

Nagy érdeklődéssel és nem kis kíváncsisággal vettem kezembe Szűcs Tibor egyedülálló könyvét, mivel az említett habilitációs dolgozatának általam ismert igen rövidített kivonata csak töredéke ennek az óriási fordításkritikai munkának. Mit takar a könyv címe: A magyar vers kettős nyelvi tükörben? Nem mást, mint a magyar költészet német és olasz fordításainak fordításkritikai értékelését: a kontrasztív nyelvészeti és komparatív irodalomtudományi tényezők szembesítésével kutatja, hogy miként tárható fel az eredeti szöveg és a fordítás kettős nyelvi-kulturális kötődése az általa kiválasztott 18 magyar vers fordításainak komparatív műelemzése során. Tehát, az eredeti forrásnyelvi és a célnyelvi – esetünkben a német és az olasz – szöveg kettős meghatározottságára utal a cím, valamint a beválogatott fordítások egy-egy eltérő tükrét idézi ezen nyelvek és kultúrák együttesében.

A könyv hat nagy fejezetre tagolódik: I. Bevezető gondolatok, II. A nyelvi alapokhoz, III. Nyelv és kultúra egysége a vers világában, IV. Versfordítások – Párhuzamos (összehasonlító) elemzések, V. A fordításkritikai tanulságok összegezése, VI. Irodalom.

A Bevezető gondolatokban a szerző azonnal tájékoztatja az olvasót alapvető célkitűzéséről, amely nem mást mint „annak magyar alapú kontrasztív vizsgálata, hogy milyen nyelvi és kulturális tényezők határozzák meg a formaközpontú művészi szöveg legkötöttebb műnemét, a lírát képviselő versnek a fordítását; ennek megfelelően milyen sajátos fordításkritikai szempontok követésével minősíthető a művészi fordítás sikere...”

Közli az olvasóval, hogy mely megfontolások vezették a téma feldolgozásához, hogy miért éppen a versre esett a választása: 1.) azért, mert a tartalom-forma egység jegyében a lehető legszorosabb, legszervezettebb összeforrottságot képviseli; 2.) mint nyelvi műalkotás, ezzel összefüggésben a legnyilvánvalóbb nyelvi kötődést mutatja; 3.) a magyar irodalmi műveltségben hagyományosan egészen sajátos státuszt élvez mind az irodalmi kánonunkon belül sokáig paradigmaticusnak tekinthető helyét, mind pedig a

nemzeti kultúrában betöltött kiemelt szerepét illetően. Ebben a fejezetben tesz szintetizáló említést a nyelvek és a szövegek szembesítéséről utalván a nyelvtudomány újabb kori története során kialakult három alapvető (a történeti összehasonlító nyelvészet, a nyelvtipológia, az areális nyelvészet) megközelítésről, hangsúlyozván, hogy érdekes megfigyelni, hogy ezek miként fonódnak össze az újabb nyelvtudományi törekvésekben. Ezután szól a nyelvtipológia hármas szemléleti körében megkülönböztetett tipikus rétegekről – azok miként kezelik a nyelvek egyetemes törvényszerűségeit, a nyelvsajátos jellemzőket, a nyelvtípusokat –, a kontrasztív nyelvészet és a fordítástudomány viszonyáról. A *nyelvi alapokhoz* c. fejezetben azon nyelvi sajátosságok kifejtéséről szól, amelyek meghatározhatják a művészi nyelvhasználat magyar jellemzőinek és a német, olasz fordításokban történő tükröződéseinek alakulását. A harmadik fejezet (*Nyelv és kultúra egysége a vers világában*) többek között szól a kontextuális és intertextuális kapcsolatrendszer kérdéseiről, a magyar vers fogadtatásáról a fordítások tükrében, a magyar irodalom olasz és német fogadtatásáról, a magyar vers sajátos helyi értékéről, nyelvünk ütemhangsúlyos és időmértékes verselési ritmuselvhez való igazodásáról, irodalmunk néhány sajátos háttérvonásáról és így tovább. A negyedik fejezetben (*Versfordítások – Párhuzamos /összehasonlító/ elemzések*) elérkezünk a legizgalmasabb részhez: hungarológiai horizonton a magyar-német/olasz kontrasztív nyelvészet – különösen a fonológia és a szemantika – alkalmazott szintjén foglalkozik a művészi fordítás messzeható tanulságaival. Az összevető (párhuzamos) verselemzések a képszerűség és a zeneiség szempontjából, az intertextualitás szélesebb kereteinek figyelembevételével kerülnek Szűcs Tibor fordításkritikai nagyítója alá. Ebben a fejezetben válogatás olvasható a magyar líra termésének néhány német és olasz fordításából, ahová folyóiratunk, az *Osservatorio Letterario* műfordítóinak munkái is bekerültek: Preszler Ágnesé (Csokonai Vitéz Mihály: *A reményhez*, Petőfi Sándor: *Szeptember végén*, József Attila: *Betlehemi királyok*, Nagy László: *Ki viszi át a szerelmet*) és B. Tamás-Tarr Melindáé (Babits Mihály: *Új leoninusok*, Juhász Gyula: *Milyen volt...* Ld. az olasz nyelvű recenzió nál az ezzel kapcsolatos magyar nyelvű részletet a 27-30. oldalon). Ebben a fejezetben – ahogy a szerző előre jelezte – költészetünk értékeinek bemutatásához maga a versválogatás nem jelent reprezentatív mintát, hanem a különféle fordítási mintával kívánt szolgálni, a különféle fordítási problémák kihívásai, a fordításkritikai észrevételek tanulságai határozták meg ebbe az irodalomtörténeti, stílustörténeti aspektusból rendkívül vegyes példatárba kerülést. E tekintetben a szerző nem törekedett semmiféle tematikus, korszakoló vagy más rendszerező elv követésére, egyben a kánon minősítő érzékeltetése sem volt célja. Itt minden egyes vers egyedi műalkotásként kerül előtérbe s ekként szembesül fordításaival. Célkitűzése szerint a felsorakoztatott példák egészéből fordítástechnikai tekintetben valóban kikerekedett egy reprezentatív minta a magyar vers fordításához, annak nehézségeihez, problémáinak kezeléséhez, megoldásainak megítéléséhez, a jelzett szempontrendszer szerint elsősorban a zenei hangzás –

prozódia, versforma, metrika, rím stb. –, a képszerűség – metaforák, reáliák stb. – nyelvi remotivációs hatását, az intertextuális összefüggések érvényesítését illetve mindezek fordítói kompenzációját minősíti.

Az ötödik fejezetben Szűcs Tibor összegezi a fordításkritikai tanulságokat. Ezek a tanulságok felhívják a figyelmet arra, hogy a magyar nyelv sajátos jellegének és összetett verselési rendszereinek köszönhetően elkerülhetetlenül szembetaláljuk magunkat a fordítást nehezítő körülményekkel. Megállapítja, hogy a magyar irodalom rendkívül gazdag és igényes műfordítás-irodalmának és a különféle fordításokban tükröződő magyar irodalomnak a szembesítése éppen a líra területén szolgál a legszembetűnőbb minőségi és mennyiségi aránytalanságokkal: abban a műnemben, amelyben a hazai irodalom a legkimagaslóbb művészi teljesítményeket érte el, s amely a lehető legszorosabban kapcsolódik a nyelv közegéhez. Ugyanakkor tudomásul kell, hogy vegyük, hogy a magyar költészet erőteljes nyelvi telítettsége sajátosan magyar jelenség, s a külföldről mutakozó szélesebb olvasói érdeklődés nyitottsága manapság a prózának, az epikának kedvez. A szerző megállapítása és javaslata szerint éppen ezért is célszerű a fordításban tükröződő nyelv-kultúra egységgel kapcsolatos elvárásokat átértelmezni, azaz: az adott forma tartalom-forma egység legelemibb újraalkotásaként szép vers született-e a német vagy olasz költészet hagyományainak értelmében? A szokványosan magyar kiindulású tartalmi és formai hűség egyoldalú pólust rögzítő aprólékos minősítési szempontjai helyett voltaképpen a maga interlingvális és interkulturális mozgásterében, azaz dinamikusabban kellene megragadni a versfordítást: ugyanis tudott, hogy a nyelvek és kultúrák művészi szintű dialógusában szükségszerűen a pólusok között folyó kiegyenlítő közvetítésről van szó.

Azt az általánosítást szűri le a hungarológus, hogy az itt érintett olasz fordítók rendszerint igen szorosan követni kívánják a magyar nyelv gondolati-képi világát, ám jelentőségéhez mérten többnyire kisebb figyelmet szentelnek a zenei-formai réteg eredeti kötöttségeinek, a német fordítók viszont ez utóbbi tényezőket is igyekeznek többé-kevésbé szem előtt tartani, s ebből kiindulva – a szükség adott kényszerében – hajlanak akár a szemantikai, ill. képi módosításokra is. Márpedig – az esztétikai-poétikai-stilisztikai szempontból kulcsfontosságú tartalom-forma egység felértékelődésének tudatában – az átültetés különféle szorosabb-lazább típusú megoldásaival (fordítás, adaptáció, verzió stb.) számolva a formaközpontú fordítás minősítésében lényeges szempont lehet a vers formális organizációjának (versszak- és sorszerkezet, tagolás, versmondatok, szintaktikai parallelizmusok, ritmikai tagolás, rímszerkezet, cím stb.) megőrződése, ill. módosulása.

Milyen kell, hogy legyen az ideális versfordító? Erre a kérdésünkre az alábbi választ találhatjuk: az ideális versfordító egyesíti magában a tökéletes minőséghez elvileg kívánatos jellemzőket: lehetőleg mesterségbeli tudással (poétikai kompetenciával) rendelkező költő, kétnyelvű (mindkét érintett nyelven anyanyelvi beszélői szintű nyelvi kompetenciával) és a kultúrák közvetítés missziójának elhivatott (értő és lelkes) részese egy személyben. Ez az optimális „együttállás” azonban csak

ritkán valósul meg a gyakorlatban – különösen a magyar versek fordítását illetően –, ezért már az is külön örömdetes körülménynek számít, ha legalább két említett tényező szerencsésen találkozik egy-egy ilyen vállalkozás személyi hátterében.

A könyv akár első, elméleti ismeretekkel foglalkozó részét, akár a fordításkritikai elemzéseket tanulmányozzuk, feltűnő ezen tudományterületen a szerző alapos ismeretanyaga, felkészültsége, kiemelkedő szakértelme. Különösen szembeötlő, hogy minden sorából sugárzik az anyanyelve és a szakma iránti szeretete, a fordítókkal és munkáikkal szemben érzett nagy tisztelete. Csak köszönet illeti a szerzőt ezen rendkívül egyedi, óriási és hasznos munkájáért, amely minden műfordítónak, irodalomtanárnak, költőnek, műfordítónak, általában a versszeretőknek az íróasztalán kellene, hogy legyen, mint az igazán hívő, jó keresztényeknek a Biblia, amelyet állandóan és többször olvasni kellene, mert nagyon értékes forráskritikai munka és a hasznos elméleti és gyakorlati ismeretek mellett gondolkodásra, újabb szakmai ötletek megszületésére készítet, műfordítói kihívásként egyre jobb, minőségi alkotásra serkent.

Figyelmesen áttanulmányozván minden egyes összehasonlító fordításkritikai elemzést, a legnagyobb részt osztozom a szerző megállapításaival, észrevételeivel, csak eggyel kapcsolatban szeretnék rácafolni ill. indokolni a hungarológus által kiemelt választásaimat, amelyeket a 26 éves olasz nyelvi közegben tartózkodásom és olaszországi költői-, írói-, újságírói-, műfordítói-, valamint nyelvi- és kulturális közvetítői tevékenységem alapján tettem. Itt szeretnék visszajelezni annál is inkább, mert személy szerint is érdekelt vagyok Babits Új leoninusok (ld.: az olasz nyelvű Józsa-kritikához mellékeltem ezzel kapcsolatos fordításkritikai elemzést és az interneten a http://www.osservatorioletterario.net/forditaskritika_szucs_tibor.pdf weboldalt) és Juhász Gyula Milyen volt... c. versfordításommal kapcsolatban.

Juhász Gyula versét érintő elemzésében és rövid összegező megállapításában az alábbiakat írja Szűcs Tibor, ahol nem minden rám vonatkozó megállapításával, észrevételével értek egyet:

„[...] Tamás-Tarr fordítása természetesen ugyancsak élni tud az olasz nemi referencia korábbi egyértelműségével („ella”). Megoldásában feltűnik az Annához kapcsolódó igeidő referenciació (imperfetto) váltakozó módbeli megvalósulása: az első sorban még kötőmód („fosse”), a későbbiekben már kijelentő mód („era”). Az egyes évszakok megjelenítése részleteiben helyenként kissé eltér az eredetitől: a nyárra és a tavaszra először áttételesen utal („caldo” ’meleg’; „risveglio” ’újjaéledés’); a nyárhoz a ’sárga’ helyett a rokon ’arany’ színt társítja, a „dús kalász” helyett ’gazdag aratás’ áll; az őszi ég „kinyílása” helyett az intenzívebb (egyben mély sebet is asszociáló) ’felszakadások/hasadások’ jelennek meg. Ezek a változtatások külön-külön persze egyáltalán nem jelentősek. Az azonban már a vers egészét tekintve sajnálatos veszteség, hogy a makrostruktúra említett anaforikus ismétlődése itt nem érvényesül, mert a középső szakaszban megakad a bevezető szerkezet állandósága is, s ekként legfőleg keretszerűen tér vissza végül fellazítva. A költői én emlékeztetését is

kevésbé érzelmekkel telített igék, inkább az észlelés, illetve a külső helyváltoztatás racionális kifejezései (’észreveszem’; ’odajutok/kikötök’; ’érkezni látszik’) jelenítik meg. [...]

[...] Az eredeti rímszerkezetnek (s jellegének, következetességének, illetve tendenciájának) az érzékeltetése mindegyik fordításban elsikkad. Dal Zuffo és Tamás-Tarr állandó rímképlet nélkül, Lénárd – a sorredukció révén – középen hangsúlyosabb ölelkező rímekbe (abba) foglalva, Kunert pedig félrímeiből (xaxa) indulva végül részleges keresztrímeléssel (abab) alkalmaz összecsendítéseket. Az alliteráció és a hangszimbólika egyes említett effektusai-halványabb változatban – legfőleg Dal Zuffo és Kunert utolsó versszakában kelnek életre. (Ld. az olasz nyelvű recenzió utáni képmellékletet.)

Röviden összegezve: Lénárd szabad eredetiséggel, Tamás-Tarr kevésbé szerencsésen, Dal Zuffo és Kunert viszonylag híven tolmácsolja a vers sajátos képi világának építkezését (a szerkezeti ívelés eléggé egyenetlen érzékeltetésével), ám a zenei réteg közvetítése igazából egyik változatban sem közelíti meg az eredeti stílushatást.”

Az alábbiakban pontról pontra kifejtem választásom szempontjait, amivel rácafolnék a „kevésbé szerencsés” tolmácsolásra:

1.) Fordításomban Juhász Gyula 11,10,11,10 szótagos verssorait 11 szótagos, azaz az olasz klasszikus verselés legjellemzőbb formájában, a hendekaszillabás sorokban tolmácsoltam, míg Dal Zullónál a strófák sorainak szótagszámai az alábbiak: 9,11,15,13; 13,11,10,11; 15,17,13,14. (Nb. Az olasz szótagolás verstanilag eltér a magyar szótagszámlálástól, nem számolhatók az olasz verssorok szótagszámai a mi grammatikai szótagolási szabályaink szerint).¹

2.) A rímszerkezetet illetően, a két nyelv szerkezeti különbségéből adódóan a fordításomban csak az első strófában tudtam hű maradni Juhász Gyula abab keresztrímeihez, a fennmaradó két strófában viszont ölelkező rímekkel tudtam a sorvégek összecsendülését biztosítani. (N.b.: a műfordításomban az asszonáncok helyett, inkább – a lábjegyzetben illusztrált példák alapján – inkább asszonánc-félét, vagy rímfüggetlen laza sorvéget – *verso sciolto* = *laza, rímfüggetlen verssor* – használnék). Ehhez viszont a második strófában a sorvégi összecsengés javára a verssor szórendjét megváltoztattam s ezzel sajnos a makrostruktúra anaforikus ismétlődésének veszteségét okoztam.²

3.) Hogy nem szó szerint fordítottam a nyár és a tavasz névszókat, az is a rímelés és a hendekaszillaba megtartása miatt történt. A *caldo* az olaszban a ’nyár’ szinonimája (*caldo* [*sostantivo/névszó, fn.*]: ’stagione calda’=estate: meleg évszak=nyár) – nemcsak melléknév, hanem főnév is az olaszban – s az olaszban gyakran használják a ’nyár’ (estate) helyett. Ugyanez a helyzet a *risveglio* (újjaéledés, újraébredés, újjászületés), a ’tavasz’ (primavera) szinonimájával is s ez is nagyon gyakori a költői- és a mindennapi nyelvhasználatban a ’primavera’ helyett.

4.) Mivel a dús kalász az érett gabonát jelenti, amely pedig az érett (sárga) gabonátáblákat láttatja, a *messe d’oro* nem ’gazdag aratás’ értelemben használt nálam, ahogy Szűcs Tibor értelmezi, már csak azért sem, mert az olasz észjárás és szóhasználat szerint általában és

leginkább általánosan a 'gabona', 'gabona-félék', és különösképpen a 'búza', 'búzakalász' értelemben használatos – a gabonák növekedésének és érésének teljes időszakában, mint a 'kalász', az olasz spiga többes számú alakú spighe szinonimája –, amelynek összképi hatása is erőteljesebb és beszédesebb, hangulatfestő ereje hatásosabb. Az olasz költők, írók leggyakrabban s leginkább a sárguló, érett búzatáblákat a 'szőke', 'sárga' (vagy 'okkersárga') melléknév rokonértelmű változatával, az 'arany' melléknévvel illetik, akárcsak a szőke női haját...

5.) A juhászi „kinyílt” őszi egek a sírós, esős őszt idézik, amely a költő lelkiállapotára utal, s mivel egy boldogtalan szerelem mély sebet ejt, ami nagy lelki fájdalommal jár, ezért választottam a mély sebet asszociáló, intenzívebb *squarci* főnevet, ami a *lacerazione* (gyötrődés, roncsolódás) szinonimája: kétségtelenül jobban érzékelteti az önmarcangolást, ami akkor is nagyon erős, ha csak a távolból idézi fel a szeretett nő alakját, a boldogtalan, viszonzatlan szerelem okozóját, akinek emlékéhez azért visszarévedezésével vissza-visszatér s ezzel magyarázható részemről – a sorvégi összecsengés és biztosítása mellett – az *approdo* választása: a szemek, a tekintet kellemes, jó érzést, szépséget kifejező színébe való bizonyos lehorgonyzást, görcsös belekapaszkodást is jelenthet, ami mindennek ellenére kedves élményt jelent/jelentett a költőnek...

6.) Az alliterációval kapcsolatban Szűcs Tibor állításával ellentétben úgy vélem, hogy az én versfordításomban az olasz verstani értelmezések alapján³ igenis van alliteráció, sőt lényegesen több Dal Zuffóéhoz viszonyítva. Az első strófában vastag betűvel kiemeltem nagyjából az összes betűt, amelyeknek az olasz értelemben vett alliterációk fellelhetők: **Di che biondo ella fosse ormai non so, / Però i campi sono biondi se il caldo/ Viene con ricca messe d'oro, lo so, / E l'avverto un'altra volta in quel biondo.** (o, s, c, d, a, l, n, e, p, r, t alliterációi)

Già non so di che azzurro era il suo sguardo, / Ma negli squarci di cielo autunnale/ Nell'addio languido di settembre/ Al color dei suoi occhi ancora approdo. (o, a, i, c, r, l alliterációi)

Di che seta era la voce neppure so, / Ma in risveglio il prato se sospira, / La calda voce di Anna pare giunga/ Da primavera remota come il cielo. (e, d, s, r, a, o, i, l, d, m, p alliterációi)... stb.

Utószó

Ezek után megemlítem, hogy 1997-ben jelent meg az első kétkötetes irodalmi füzet, 48 és 83 oldalas – inkább adaptációm, mint műfordításom – magyar népmesei- és népmondai, csak olasz nyelvű összeállításom *Da padre a figlio* [Apáról fiúra] (saját borító- és belső illusztrációval) címmel, ezt a 2001-ben a kezdeti 1998-2001-ig az *Osservatorio Letterario – Ferrara e l'Altrove* c. folyóiratomban publikált lírai- és prózai műfordításaimat összegyűjtő 72 oldalas *Le voci magiare* (Magyar hangok) c., szintén csak olasz nyelvű, irodalmi füzet követte, majd 2002-ben egy társszerző munkáját is beválogatva publikáltam a kétkötetes 64, 78 oldalas, klasszikus és kortárs versekből, prózákból álló *Traduzioni /Fordítások (Versek-Poesie, Próza-Prosa)* c.

kétnyelvű füzetet, s most 2009. februárjában jelent meg a legfrissebb, a *Da anima ad anima* [Lélektől lélekig] c. 150 oldalas műfordítás-antológia kötetem, amely a folyóiratomban 2003-tól publikált 89 magyar vers – klasszikus és kortárs – és 3 nem magyar költő – Horatius, De Heredia, Verlaine – verseinek általam végzett műfordítását tartalmazza.

A fordításkritikai elemzés tárgyává választott Babits-vers fordításának a forrása az előbb említett *Le voci magiare* c. irodalmi füzet. **E válogatásról Jászay Magda az alábbiakat írta: „Nagyon jó és reprezentatív válogatás és igazán szép munka a fordítás.** Tudom tapasztalatból, hogy a fordítás nem könnyű vállalkozás és kétszeresen nehéz, ha költeményről van szó.” A Juhász Gyula-vers fordításának forrása az *Osservatorio Letterario (Ferrara e l'Altrove)* 2003/2004 35/36-os száma, amely természetesen bekerült a *Da anima ad anima* c. műfordítás-antológiámba. **A római költő- és recenzens Enrico Pietrangeli a recenziójában, ebben a 150 oldalas kötetben megjelent művekből kiemelt jó néhány klasszikus- és kortárs költőről – amelyek eredetiben is olvashatók a könyv baloldali lapján – mond kritikai értékelést s a műfordításait a következőképpen minősíti: „Az egyszerű és közvetlen, minden fennhéjázástól mentes címből kiindulva, az ember érzékeli azt a valóságos elkötelezettséget, hogy a versből vers legyen a fordítás eszközén keresztül,** amely soha nem teljesen magától értetődő, és amely legtöbbször eltérít-ve az eredeti költői kifejezőmód autentikusságától gyakran figyelmen kívül marad. A cím egyébként Tóth Árpád sorait vette kölcsön, amely a spontán kommunikációt keresve kozmikus távolságokat tár fel.

A szövegben esetlegesen fellelhető nyelvi tökéletlenségek egyáltalán nem rontják az új alakba öltés érzetét, inkább az érdekes kulturális kezdeményezések támogatását szolgáló struktúrák nemléte érzékelhető, mint olyan valakinek a hiányossága, aki a tanult nyelv kitűnő ismeretében bátran próbára teszi önmagát. Külön ki kell emelni, hogy a szerző az *Osservatorio Letterario* folyóiraton keresztül sok éve teljes erőbedobással dolgozik az Olaszország és Magyarország közötti kulturális értékek kölcsönös átadásán.

A számos idézett költemény között vannak versek, amelyek gyakran élnek az anaforával, de a rímekhez és az asszonáncokhoz is vissza-visszatérnek, amelyeket a fordító lelkiismeretesen újraalkot olasz nyelven. [...]

Jelen van az egyik szekcióban néhány verssel a kétnyelvű Tamás-Tarr Melinda is, figyelemre méltó az intése az új generációk (leginkább az elvtelenek és érték nélküliek) felé, hogy tiszteljék a szüleiket. Rendkívüli módon osztozni lehet a tudomány és vallás monopóliumáról, a dogmákról és illúziókról alkotott kiegyensúlyozott álláspontjaival, mindez gördülékeny, modern és szabatos költői stílusban kifejezve. [...]

E mű elolvasása előtt, csupán József Attilától és Petőfi Sándortól ismertem valamit, mégis már érzékelttem e nép poétikai súlyát, de mostanra, kétségtelenül állíthatom, hogy nagyon hiszek a magyar költészetben: vér folyik az ereiben, rendelkezik epikai érzékkel, képes mélyre ásni,

ezért is hangoztatom a minőségi munka szükségességét, mert hiányzik, és mert megérdemeli.”
(V.ö. a 238. oldalon publikált teljes recenzió szövegével.)

Szeretném azt is megjegyezni, hogy ritkán, alkalmanként írt magyar nyelvű fiatalkori verseimen kívül – amelyeknek már nyoma sincs, mert megalkotásuk után azonnal megsemmisítettem, hogy senki ne találhasson rájuk – jócskán harminc éven felül kezdtem el számomra idegen nyelven országos, olasz, irodalmi pályázatokra költeni; prózát, irodalomtörténeti- és kritikai munkákat írni. Első verseim tehát – akár a többi munkáim – érdekes módon először olaszul születtek meg s nem az anyanyelvemen, amelyekkel már a legelső és az azt követő pályázatokon, versenyeken az 1-4 helyezéseket értem el. Az első alkalmakkor, 1993-tól kezdődően – olaszországi tartózkodásom 10. évfordulóján – rögtön első díjjal jutalmaztak (háromszoros Dante-díj, háromszoros „Az etruszkok” Akadémia díja, a carrarai „Abszolút legjobb művész”-díj minden kategóriában (vers, próza, esszé, újságírói, illusztratori- és fotóművészeti kategóriákban szereplő alkotásaimért), majd 2. és 3. helyezéssel Manzoni-díj, Verga-díj és még sorolhatnám a több mint 30 kitüntetés közül...

A fenti tapasztalataim ellenére hangsúlyozom, hogy tudom és tisztában vagyok azzal, hogy még ennyi idő után is sok tanulnivalóm van, hogy egyre jobban eleget tehessek a lelkiismeretes, jó versírói- és műfordítói követelményeknek, valamint, hogy olasz anyanyelvű költőkkel, írókkal ennyi év után sem kelhetek versenyre még az optimális olasz nyelvi ismereteim ellenére sem, de minden igyekezetemmel azon vagyok, hogy mindig jobbat nyújtsak e szinte missziónak tekintett kétnyelvű (olasz-magyar) műfordítói munkámban is. (Ld. előzetes: <http://www.osservatorioletterario.net/recenzio-szucstibor.pdf>)

¹ Az olasz verssorok szótagjainak számlálásakor, nem szabad a magyar szótagolás szabályai szerint szótagolni, s úgy kiszámolni a verssorszótagokat. Ezért tűnik a magyar szótagolás szabályai szerint néhány hendekaszillaba/endekaszillabo többnek, mint 11 szótagnak.

Most itt nincs lehetőség nincs részletesen kitérni az olasz verstani ismeretekre, szabályokra, ritmikára, a metrikus és grammatikai szótagszámlálási eltérő szabályokra, ami eltér a mienktől stb. s aprólékosan megmagyarázni, hogy mikor, mit miért, s mi a nevük az egyes ilyen „manővereknek” (pl. *sinaléfe*, *dialéfe*, *sinéresi*, *diéresi*, *aféresi*, *prótesi* stb.). Csak néhány példával illusztrálom a 11-es szótagú (hendekaszillaba/endekaszillabo) verssort, ami az olasz verselés legjellemzőbbje. Mi szerintünk, magyarok szerint az alábbiak nem 11 szótagú verssorok, az olasz verselés szabályai szerint viszont igen, s ezt el kell fogadni, mert hangzásban, ritmikában is tökéletesen megfelel minden verselési szabálynak (illusztrálásként elválasztó jelet teszek a szótagjelölés céljából és vastagon szedett betűvel kiemelem azokat a részeket, amelyeket egy szótagnak kell ejteni, így látható a magánhangzók egy szótagkénti egybeolvasása, ami a vers ritmusa, dallama, verslábai miatt szükséges. Ha vannak olyanok, akik ezzel nem értenek egyet, akkor is el kell fogadniuk ezt, már csak azért is, mert ami nekünk tökéletes verselésnek tűnik, az az olaszoknak nem és fordítva is igaz). A hendekaszillabák (a 11-sek) ritmikái hangsúlyfelosztása (6., 10.; 4., 8. és 10.; 4., 7. és 10.):

6., 10.: **Can-to-l'ar-mi-pie-tose e il-ca-pi-ta-no** (Tasso); 4., 8. és 10.: **Che il-gran-se-pol-cro-li-be-rò-di-Cri-sto** (Tasso); 4., 7. és 10.: **Tai-cad-de a-ter-ra-la-fie-ra-cru-de-le** (Dante).

Ugyanez tapasztalható a többinél is (decasillabo. novenario, ottonario, settenario, senario, quinario, quaternario).

Nem könnyű az olasz metrikai szótagszámlálás, amelynek hagyományosan szabályozott, kodifikált törvényszerűségei vannak. Pl. az utolsó hangsúly után mindenképpen csak egy szótagot számolnak! 11-es (hendekaszillaba) a mi verstani szabályaink szerint is: *Nel-mez-zo-del-cam-min-di-nos-tra-vi-ta* (Dante). De ez is, noha a mi verstani szabályaink szerint nem lenne az:

O-do-no i mor-ti-di-Bez-zec-ca e at-ten-do-no
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 0

Itt a magánhangzók egy szótaggá olvasása mellett az utolsó szótag nem jön szótagszámlálásba az utolsó szótag szabálya szerint, amit "sdruc-ciolo"-nak neveznek, ami annyit tesz, hogy az utolsó hangsúly után a szótag nem tekintendő annak, ezért így jön ki a hendekaszillaba.

Az alábbi Dante-sor úgy tűnik, mintha csak 10 szótagos lenne, de mégsem az, hanem 11-es, mert itt ebben 10 szótagos, csonka verssorban az utolsó hangsúly után számítani kell egy szótagot (nekünk ez 12 szótag!), ugyanis az a szabály, hogy egy csonka verssor esetén hozzá kell számítanunk egy szótagot:

E-co-me al-be-ro in-na-ve-si-le-vò
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

E-co-me al-be-ro in-na-ve-si-le-vò
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (+1 =) 11

Az én értelmezésem szerint tökéletlen szabálytalan szabály, de, ez van, ez ellen én nem ágálhatok.

Az alábbi 11-es verssorban (és a többiben is hasonló esetekben) kétféleképpen számolhatjuk a szótagokat:

1.) *Que-sta-sel-va-sel-vag-gia-ed-a-spra-e-for-te*
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Ebben az esetben nem számoltunk az alapvető metrikai szabállyal, a hangkieséssel. Hangkiesés: egy szó záró magánhangzóját nem számítjuk, ha az azt követő szó magánhangzával kezdődik.

2.) *Que-sta-sel-va-sel-vag-gia ed a-spra e for-te*: Két hangkieséssel (a grammatikailag 13 szótagos) ritmikailag 11-es (ez olaszul: *elisione* vagy *sinaléfe*, amit én egybejítésnek mondtam).

Az ellenkezőjének pedig - különösen a latin metrikában - *dialéfe* vagy *iato* a neve: itt ugyanis a két szomszédos magánhangzót külön kell számolni; az alábbi Dante-versszakban erre példa, az utolsó verssor:

Di - ciò - ti - piac- cia - con - so - la - re al - quan - to (11)
(hangkieséssel/sinaléfe, *elisione*)

l'a - ni - ma - mia -, che - con - la - sua - per - so - na (11)

Ve - nen - do - qui - è - af - fan- na- ta - tan - to (11)
(grammatikai szótagolással/dialéfe, *iato*)

Ez csak egy része a számunkra furcsa olasz ritmikai szótagszámlálásnak. És még sok mindenről nem szóltam, mint pl. ami csökkenti a szótagok számát (szinkópa), vagy ami a szinkópával ellentétes, az epentesi és még sok más olasz verstani sajátosságról.

² Itt most nem részletezem a rímfajtákat, csak a következő négyet említeném meg – amelyek valóban rímeknek mondhatók az olasz verstanban - vastag betűvel kiemelten, hogy szemléltessem, hogy mit jelent az olaszok számára a rím, szemben a mi rímfogalmainkkal. A rím a versnek fontos jellemzője, de nem lényegbevágó. Olasz rímek: **Tiszta rím (rima pura)**: a szó utolsó hangsúlyos magánhangzójával kezdődő szóvégi szótag (ékezzettel is jelölöm a hangsúlyos szótagot): *divíno/argentíno*, *piacévole/pregévole*, *abbáglío/traváglío*, *giocóndo/tóndo*; **asszonánc (assonanza)**: *amóre/sóle*, *víno/ríso*; **konszonancia (consonanza)**: *pálco/sólco*, *césto/mósto*; **rima interna/rimalmezzo (belső rím vagy középrím)**: „*Passata la tempesta:/ odo augelli far festa, e la gallina...*” (Leopardi). Még egy fontos megjegyzés: a rím nélküli verssorokat **oldott verssoroknak (versi sciolti)**, **rímkötetlen** verssoroknak nevezik, **amelyek nem tévesztendőek össze a szabad verssel (versi liberi)**. A szabadvers a modern költészet jellemzője: nemcsak

rímnélküliek, de visszautasítanak minden előre rögzített szótagkötöttségi és ritmikai sémát. Íme a rímkötetlen verssorokra példa: „All’ombra de’ cipressi e dentro l’urne/confortate di pianto è forse il sonno/ della morte men duro? Ove più il Sola/ per me alla terra non fecondi questa bella d’erbe famiglia e d’animali,/ e quando vaghe di lusinghe innanzi/ a me non danzeran l’ore future...” (Foscolo) Íme egy szabadvers részlet: „Qui/ non si sente/ altro/ che il caldo buono.” (Ungaretti).

³ Az olaszban az alliteráció a verssorban vagy több soron át nemcsak a szó eleji hangok ismétlődését jelenti, hanem egy szótag betűjének megismétlődése, vagy általánosabban egy hang megismétlődése az elkövetkező szavak elején vagy azok belsejében az alliteráció. Íme erre néhány olasz költői példa az olasz értelemben vett alliterációra:

„di **me medesimo meco mi** vergogno” (Petrarca: Canzoniere) az „m” alliterációja;

„La madre or **sol, suo di tardo traendo**, (Ugo Foscolo: In morte del fratello Giovanni) „s”, „t” e „d” alliterációja;

„infandum **regina iubes renovare dolorem**” (Virgilius: Aeneas, latinul) a „re” alliterációja stb.

„**Fr/e/sche le mie parole ne la s/era**
ti sien come il fruscio che fan le foglie
del gelso ne la man di chi le coglie
silenzioso...”

Gabriele D’Annunzio: „La sera fiesolana” c. versének fenti kezdő soraiban az „f”, „s”, „ff” e „sc” betűcsoportok alliterációja, valamint az „e” ismétlése-ismétlődése figyelhető meg.

Perché **appressando sé al suo disire** (Dante: Isteni színjáték, Paradicsom, I. ének): „s” alliterációja.

E **caddi come corpo morto cade**. (Dante: Isteni színjáték, Pokol, V. ének): „c” alliterációja.

Fonte: O.L. online melléklete:

<http://www.osservatorioletterario.net/recenzio-szucstibor.pdf>

B. Tamás-Tarr Melinda

- Ferrara, Italia -

Vissz- és utóhang

Pécs, 2009. október 12.

Kedves Melinda,

mindenekelőtt hálásan köszönöm jelentkezéseted, sőt visszajelzéseted — ráadásul mindjárt az ígért recenzió formájában!

Ami magát a recenziót illeti:

(1) először is valamit adatszerűen pontosítanod kellene még a tények szerint, ui. habilitációs dolgozatod (A magyar vers kettős nyelvi tükörben [német és olasz fordításokban]) 283 oldalnyi terjedelmű (az ilyenkor szokásos — még publikálatlan — alapvetően németes (Habilitationsschrift) menetrend és elvárás szerint. Te nyilvánvalóan ennek a védésre készült igen rövid kivonatát (vagyis az ún. téziseket) olvashattad a honlapon...

(2) Gyakorlatilag ennek kicsit átdolgozott változata jelent meg eme könyv formájában.

(3) Az észrevételekért külön is hálás vagyok, elgondolkodom, aztán reagálok majd!

(4) Most nincs igazán érkezésem, mert rengeteg bírálatot kell éppen írnom (doktori értekezésekről, keresztfélévesen védendő szakdolgozatokról stb.).

(5) Amúgy pedig nem áll szándékomban nyilvános vitát folytatni egy általam nagyra becsült műfordító (ez lenné TE) és egy fordításkritikus között (ez lennék én). [...]

Mindazonáltal megírom Neked válaszomat az itt fölvetett kérdésekre, amint időm és energiám engedi.

Egyébként meg jól tudod, Te művészként (ti. fordítóként), én meg kutatóként (ti. kritikusként) viszonyulok tkp. ugyanahhoz: a mi közös kincsünkhöz, az utánozhatatlan, egyedi és egyszeri magyar költészethez!

Tényleg szinte képtelenség más nyelvre és kultúrára áttenni. Ezért le a kalappal Előtted és a hasonló vállalkozók előtt, akik ezt a szinte lehetetlent — igaz misztériummal — mégis megkísérik!

Szíves baráti üdv: Tibor

2009. október 13.

Kedves Tibor!

Köszönöm reagálásod. Máris pontosítottam. A Tinta könyvkiadó is belinkelte, ebben a pillanatban fedeztem fel:

http://www.tintakiado.hu/book_view.php?id=8&content=newspaper.

Egyébként én sem szándékozom és nem is szándékoztam nyílt vitát folytatni.

Azért írtam a recenzióba foglalva az észrevételeimet, mert olvastam egy kritikát ezzel a könyveddel és egy más nyelvészeti könyvvel kapcsolatban egyazon cikkben - egy online-cikkben, amit most keresvén nem találtam rá, meg akartam Neked mutatni - s ott ki volt emelve ez a rövid összegezésed ilyenképpen kb.: „Szűcs Tibor a végén minősíti is a fordítókat: „Lénárd eredetien, Tamás-Tarr kevésbé szerencsésen, Dal Zuffo és Kunert viszonylag híven fordít...” - ennek azért egész más íze van. Ráadásul a korábbi értékelő elemzéseidről semmit nem említett meg. Ha valaki csak ezt olvassa, azt gondolja, hogy egy kutyaütő fordító lehetek.

Nagyon örülök, hogy olvashattam végre a könyvedet - igen, én csak a kivonatát olvastam a dolgozatodnak - sokat lehet tanulni belőle! Hálás köszönet érte és ismételten őszinte gratulációm. Köszönöm, hogy nagyra becsüled műfordítói munkámat, megtisztelő és jó érzés, de rengeteget kell még tanulnom, fejlődőm, mindaddig, amíg élek. Tényleg, nagyon szeretem csinálni.

Valóban kíváncsi vagyok, az észrevételeimre összeszedett gondolataidra, mert csak tanulni lehet s tanulni is akarok belőlük. Majd, amikor lesz rá idő, érkezésem. Nem sürgős, kívárom. [...]

További erőt, egészséget, jó munkát kívánok baráti szeretettel:

Melinda

2009. október 13.

Kedves Melinda!

A nyílt vita azért lenne nevetséges, mert — most nagy szavakat használok — Te mint művész (műfordító), én pedig mint kutató (most éppen fordításkritikus) nyilvánvalóan másként ítélni tudunk meg ugyanazt, amit pedig mindketten egyaránt igen-igen szeretünk... (Nem véletlen, hogy a színész sem szokott a színkritikussal vitába elegyedni. Némi önkritikával: az egyik művelő, a másik — mivel nem tudja művelni — csak tanítja a dolgot...) Magam is kapok természetesen szakmai kritikákat, de az a tudományos körön belül van. Kettőnk közös vetületére rátérve: az egyik fordításodról igazán elismeréssel szóltam, a másikról kevésbé.

(Amúgy akkor még azt sem tudtam, ki vagy, hogy ti. régről ismerjük egymást.) Természetesen sajnálatos két dolog: (1) hogy csak ezt a két fordításodat vettem alapul (viszont azokról szerencsére konkrétan ítékeztem), (2) s hogy — mint említet — az egyiknek a szövegkörnyezetből történő kiragadásával torz összkép alakulhat ki. (De igen sajnálatosan ilyen az egész mai médiavilág: bizony szinte minduntalan az eredeti kontextusból kiragadott mozzanatokon szoktak lovagolni...)

Mellesleg igen érdekelne, hol olvastad ezt (ti. így kiragadva, s ezáltal igen sajnálatosan az általánosítás szintjére hozva)? Ez ui. nyilván csak kiragadott hivatkozás lehet valakitől, hiszen magának a könyvemnek nincs elektronikusan hozzáférhető változata.

Egyébként pedig nem *kutyaütő* fordító, hanem *maestro* vagy! Mondanám szívesen nőnemben, hogy *maestra*, de attól tartok, az mást jelentene...

Kedves Melinda!

Ígérem tehát, hogy amint időm engedi, reagálok formai megjegyzéseidre. De persze nem ebből fogsz tanulni, hanem egyszerűen abból, hogy folytatod, amit eddig is kiválóan műveltél. A művésznek nem kell a tudós/tudálékos akadémikuskodás ahhoz, hogy továbbra is azt tegye, amit (belülről, szívből) kell...

Szeretettel: Tibor

Ferrara, 2009. október 14.

Kedves Tibor!

Természetesen így is van. Remélem, hogy nem bántottalak meg azzal, hogy a recenzióban kifejtettem az én szemszögemből, hogy miért nem értek egyet a „kevésbé szerencsés” tolmácsolással. Mert, ahogy én találkoztam ezzel a kritikával, nyilván úgy mások is s így legalább olvashatják az én álláspontomat is, s így együtt ki-ki jobban levonhatja ezzel kapcsolatban a következtetést, véleményt pro vagy kontra.

Az nem számít, hogy akkor még nem tudtad, hogy kinek a műfordítását elemzed, kritizálad. Egyébként is ez a tény nem szabad, hogy befolyásolja a kritikust.

Tényleg így volt a legjobb, mert a legkisebb részleahajlás nélkül boncolgathattad a műfordításomat.

Mindenképpen nagy meglepetés és nagy öröm volt számomra, hogy fordításkritikai nagyító és boncolókésed alá kerülhetett két munkám s remélem, hogy folytatod. Már ez is egy kitüntetés nekem, s nem is kevés, hogy egy kutató erre méltatta tevékenységemet. Nincs rosszabb az elhallgattatásnál, elhallgatásnál és az ignorálásnál - bármi is legyen ezeknek az indító oka -!!!

Tényleg kár, hogy nem választottál be még másokat is, rengeteg műfordításom olvasható az interneten. Folyóiratomban 14 éves létezése óta sok minden a világhálóra került. Juhász Gyulától más verseket is fordítottam, ha nem is sokat. Egyébként távoli rokonom: nagyanyai unokatestvéri ágon, Kálló vonalon (mint tudod Te is, J. Gy. anyja neve: Kálló Matild): ományi Kálló Feri bácsi tábori espres mártír unokatestvére a híres Dr. Kálló Antal révén: <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere/kalloferencesperes.pdf>, <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere1/juhasz.htm>,

<http://digilander.libero.it/osservletter/kallo.htm>, <http://digilander.libero.it/rivistaletteraria/konyvismerteto.htm>.

Végre sikerült felkutatnom a címekeket, ahol, olvastam: <http://www.c3.hu/~nyelvfor/period/1314/131413.pdf> <http://epa.oszk.hu/00100/00188/00049/pdf/131413.pdf>.

Neked pontatlanul idéztem, ugyanis a Te rövid összegezésedet szó szerint idézte a recenzió szerzője. Mindenesetre a hatás ugyanaz. Ezért is éreztem jogosnak kifejtetni ezzel kapcsolatos fordítói megoldásaimat.

Nagyon megtisztelő elismerésed, köszönöm szépen. Igyekszem a lehető legjobbat nyújtani. Hangsúlyozom: sajnos az anyanyelvüket korrekten használó olaszokkal mégsem „rúghatok egy labdába”, még akkor sem, ha ők maguk mondják, hogy korrektebbül beszélek, mint sok született olasz... Jó lenne, ha lenne olyan valaki - anyanyelvét valóban jól használó olasz, ha nem is irodalmár, költő, aki átnézné az összes dolgaimat, de ilyenre senki sem vállalkozik. Még a családom sem!

Kivárom reagálásodat és előre is köszönöm. Tudom, hogy elfoglalt vagy, s ehhez is idő kell, nem is kevés.

Irod: „De persze nem ebből fogsz tanulni, hanem egyszerűen abból, hogy folytatod, amit eddig is kiválóan műveltél. A művésznek nem kell a tudós / tudálékos akadémikuskodás ahhoz, hogy továbbra is azt tegye, amit (belülről, szívből) kell...” De azért nem árt, ha a művész figyelembe veszi a tudós véleményét, leszűri magának mindazt, ami hasznára lehet a gyakorlatban.

Szeretettel és köszönettel:

Melinda

Pécs, 2009. október 14.

Kedves Melinda!

(1) Mellékelt anyagod szerint tényleg sajnálatosan kiragadott idézetnek látszik a recensens említett szövege. Ezt az általános (médiá)jelenséget már kommentáltam, fölösleges tovább ragozni...

(2) Egyáltalán nem bántottál meg: én is okulhatok mindebből. (Persze magad is tudod: Te is.)

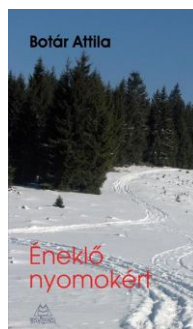
(3) A született olaszokkal szemben Te magyar lélek vagy, tehát legyen csak önbizalmad!

(4) Tényleg kár, hogy nem elemeztem még több fordításodat. [...]

Természetesen hozzájárulok a nyilvános közléshez. [...] Száz évet említettél. Hát persze hol leszünk mi már akkor?! Amúgy meg kegyetlenül irigyellek az igazából — sajnálatosan csak most — fölfedezett profi honlapodért! Ha nekünk ilyen lehetne... Hogy csinálod?

Sok szeretettel: Tibor

JELZÉS:

Botár Attila

ÉNEKLŐ NYOMOKÉRT

Kráter Kiadó, Budapest 2009, 192 old.
2000,- Ft

Az erdélyi származású, Gyulai Pál-díjas Botár Attila — folyóiratunk szerzője is — elmúlt öt évben született verseinek gyűjteményét tartja kezében az olvasó. A kötet

hármastagolású: a 2003-ban megjelent Félcédulák Unkhu ka-Gathból című kiadvány után újabb négysoros „félcédulák” gazdagítják a jelen kiadást. Az Éneklő nyomokért versciklus a szerző valamivel hosszabb lélegzetű verseit foglalja magába, a Kovász pedig már egy 349 sorból álló epikus versfüzér. Mindhárom versciklus tehát más-más terjedelmi és formai sajátosságokat mutat, mégis mindegyik jellegzetesen és összetéveszthetetlenül Botár Attilás. Egyik legfőbb ismervünk, hogy amolyan „újraolvasós” versek. Akárcsak egy vonzó, szemérmes nő: az első benyomás erejével megcsillantják szépségüket, közelebből szemügyre véve pedig lassacskán egyre több értéket mutatnak meg magukból. Az első olvasat esztétikai élményét követően tehát minél többször olvassuk újra Botár Attila verseit, annál több jelentésréteget fedhetünk fel belőlük, és annál inkább kibontakozhat varázslatos szimbólumrendszerük. A kötethez Néráth Mónika írt előszót.

Ízelítő (http://www.krater.hu/uploaded/pdf/20090804_qj67.pdf):

Fölfele lejt

Üveggyóit fölzbálja
még alig játszott a gyerek
a vasrács a csatorna szája
körüli páráll a könyereg

amin egész nap lovagoltak,
századokig – oly csatakos
sűrögtek görbe lábu holtak
hírektől övük szakadoz

s nem is mellékes túlkölésék
hogyan talpuk oda cövekelt
röpitik szerte az enyészet

diadalát: fölfele lejt
szivárvány a gyerekkoron
s lefelé magas az orom.

Holtpont és mozdulat

Az esőcsillag sugaránál
kerékvágás mindig marad
egyiken előre jutunk
másikon vissza szülőnkig
ahol vérünk zománca szétpattogzott
a nagy piros fedőkről
s a szél esőt se várva
ölelkezik nyári vizekkel
holtpont és mozdulat
forgunk sötét kerékgyakban
hallgatag útból valók
szökött innen a kert a ház
az udvar mint a vacsorafelhő
nem nézve vissza se előre
a vakondtúrás kupolái
őrzik az elásott kutyák
ébredésünk hamuszín zökkenőit
s felhőtlen csöndig hatolva
foszlány álmok- uszadék horizontnál
esti szívünknek otthonosabb
a hullámok nőszagával
telt gyönyörű tengeri sikoly.

Fabula

Az ember, aki néz: odatapad
a képek enyvéhez, felejtí szárnyát,
körülveszi a rikító homály
egét s útját: csak lehetne szabad,
a vélt és a világ közt vakon áll,
s a tarka hályogok magukba zárják.

Forrás: A Kráter Kiadó hírlevele, amelyre soha nem iratkoztam fel, ennek ellenére a címemre beküldte a kiadó, ezért a kéretlen hírlevélért ez esetben köszönetet is mondok, mivel így hamarabb szerezhettem tudomást folyóiratunk számára is ismerős költőnk, fiatalkori újságírógyakornoki időszakából egykori kollégám legújabb munkájáról.

POSTALÁDA

2009.06.29. 13:27 **Dr. Paczolay Gyula – Veszprém (Hungary)**

Kedves Melinda!
Az értesítést köszönöm és gratulálok a gazdag tartalmú új számhoz, melynek "előállítás" biztosan sok munkájába került. Elnézését kérem a válasz késéséért, egy hétig Athénban voltam, a 15. Folklor Világkongresszuson tartottam előadást.
Sok szeretettel üdvözlö - Cordiali saluti
Paczolay Gyula

2009.06.29. 15:23 **Ornella Fiorini – Ostiglia (Mn)**

Gentilissima Melinda,
grazie per la e-mail informativa .. e per questa 'ulteriore' ospitalità nella Sua prestigiosa rivista.
Le auguro gioia, serenità, e buona estate..
Un caro saluto,
Ornella

2009.06.29. 15:26 **Erdős Olga – Hódmezővásárhely (Hungary)**

Kedves Melinda!
Köszönöm az értesítést, várom az új számot, természetesen jelzem majd, ha megkaptam. Nem járt még le az előfizetésem? Ha igen, legyen szíves szólni.
A vizsgáknak vége már? Remélem, igen, és hogy jól sikerültek, bár biztosan, ha a korábbi eredményeket nézzük.
Nyárra terveznek most is valami itáliai túrát?
Szeretettel ölelem és minden jót kívánok.
Olga

2009.07.06. 10:47 **Dr. Umberto Pasqui - Forlì**

Ciao,
come stai?
Come ti ho detto, domani rinnoverò l'abbonamento molto volentieri, dal momento che la rivista si conferma sempre più ricca di contenuti e spunti interessanti.
Ciao e buone vacanze,
Umberto

2009.07.07. 17:48 **Ornella Fiorini – Ostiglia (Mn)**

Gentile Melinda,
grazie per l'avviso.
Io non ho nessun tipo di problema; quando mi arriverà la Sua prestigiosa rivista, per me sarà sempre un regalo gradito.
Cordialissimi saluti.
Ornella

2009.07.09. 09:37 **SzIF – Szépirodalmi Figyelő**

NYILATKOZAT A MAGYAR NYELVRŐL

Mintegy tízmilliónyi magyarul beszélő ember él a Magyar Köztársaságban, és a szomszédos államokban több millióan magyar anyanyelvűek. Ezen országok közül több is tagja az Európai Uniónak. A kisebbségi sorsban élő magyarságnak az I. világháború befejezése óta számos helyen és számos alkalommal súlyos sérelmeket kellett elszenvednie magyar anyanyelvű, nem magyar állampolgárként.

1990 után reménykedtünk, hogy Európa ezen részének demokratizálódása, az Európai Unió jogrendszere a térség országaiban is jótékony hatású lesz, ám a 21. századba átlépve is számos aggasztó jelenséggel szembesülünk. Egyes államokban jogszabályokkal korlátozzák a magyarság nyelvhasználati lehetőségeit, s különösen a tanulóifjúságét, akiket így gátolnak anyanyelvüknek és az ahhoz kötődő kultúrájuknak az elsajátításában. Eltorzítják az eavkori Maavarr Királvása hiteles történelmét.

művelődéstörténetét, nyilvános helyeken akadályozzák, korlátozzák a magyar nyelvű feliratok elhelyezését. Az egyik uniós tagállamban indokolatlanul váltják le a magyar nemzetiségű tisztviselőket. Szélsőséges pártok magyarellenos kampányokat folytatnak, ennek következtében a megszállt emberek meggyalázzák a magyar kulturális emlékeket, megvernek magyar nemzetiségűeket, s ezért még felelősségre sem vonják őket.

A szomszédos államok európai uniós csatlakozási szándéka, illetve uniós tagsága nem hozott tartós és egyértelmű javulást a Kárpát-medencében, kisebbségi sorban élő magyarság életlehetőségeit illetően.

Felszólítjuk a velünk szomszédos országok kormányait, pártjait, civil szervezeteit, írószervezeteit, az Európai Unió intézményeit, jogvédő szervezeteit: képviseljük és szorgalmazzuk azt, hogy a demokrácia és az emberi jogok szellemében minél teljesebben valósulhasson meg a gyakorlatban a kisebbségi magyarok és minden kisebbség jogegyenlősége nyelvének elsajátításában és szabad használatában, valamint kulturális identitásának megőrzésében is.

Budapest, 2009. július elején

Magyar Írószövetség
Tokaji Íróklub
Írók Szakszervezete
Fiatal Írók Szövetsége
Magyar Művészeti Akadémia
Magyar PEN Club (Benyhe János főtítkárs)
Beküldte: SzIF

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége aggasztónak tartja, hogy büntetni lehet a magyar nyelv használatát Szlovákiában - ez szerintük súlyosan sérti az ott élő kisebbségek jogait és nagyban nehezíti mindennapjaikat. Az egyházak arra kérik a magyar kormányt és a parlamenti pártokat, hogy lehetőségeik szerint tegyenek meg mindent az európai testületeknél az elfogadott törvényt módosítás visszavonására, az évezredes zsidó-keresztény értékrend jegyében fogant európai együttélés szabályainak megtartására. Az egyházi vezetők szerdán nyilvánosságra hozott nyilatkozatukban azt írják: ők maguk a nemzetközi egyházaktól is segítséget kérnek majd az ügyben. (FH)

2009.07.20. 16:18 **Gianmarco Dosselli – Flero (Bs)**

Gentile Prof.ssa Tamás-Tarr,
le comunico che stamane mi è arrivata la rivista *Osservatorio Letterario*.

Giustamente la sua richiesta dell'invio di un mio elaborato; lo farò entro una settimana, sarà un breve racconto da un fatto realmente accaduto, in America, nel lontano 1975, e in questo caso tratto liberamente. Ringraziandola, i miei cordiali saluti.

Gianmarco Dosselli

2009.07.22. 14:12 **Enrico Pietrangeli - Roma**

Cara Melinda,
ti confermo l'arrivo del numero 69/70 (stavolta siamo stati fortunati con le Poste Italiane!), grazie poi per gli auguri di buon auspicio per la nuova impresa siciliana! Ho speso così tante risorse ed energie per creare qualcosa di nuovo in un paese come l'Italia che, forse, neppure lo merita nel suo stantio immobilismo. Speriamo bene comunque!

Un caro saluto e a presto
Enrico

2009.07.22. 19:05 **Dr. Paczoly Gyula – Veszprém (Hungary)**

Kedves Melinda !

A folyóirat már tegnapelőtt ide is megérkezett, de arra gondoltam, hogy ha én megkapom az értesítést, akkor annak visszaigazolásával "egy füst alatt" fogom azt is megköszönni. - Örülök annak, hogy, ha nem is úgy mint legutóbb - de pár nap késéssel azért még a nyári üdülésre való elutazása előtt befutott a küldemény. Bántott volna, ha nem így sikerül.

Remélem, hogy fel is tudja használni a következő szám összeállításakor.

Szerettem volna a "borítékra" többfajta szép bélyeget tenni, de nem volt a kis postán választék. A 400 Ft-os szerintem szép, de itt már bejön az a hatás, hogy "Jóból - illetve ebben az esetben: szépből - is megárt a sok."

Itt az egyetemi könyvtár a jövő hétfőtől négy hétig csak keddi napokon van nyitva. tehát eov héten csak eovszer jutok hozzá a

szövegszerkesztőhöz, nézhetem át az érkező postát, s válaszolhatom meg a legsürgősebbeket. - Kellemes tangerparti üdülést és munkálkodást kíván szeretettel:

Paczoly Gyula

2009.07.24. 12:55 **Dr. Renzo Ferri - Ferrara**

Carissima Melinda,
qualche giorno fa ho ricevuto l'ultimo fascicolo dell'*Osservatorio*, sempre molto interessante. I. ti ringrazia moltissimo per aver pubblicato il suo racconto: ne è molto orgogliosa.

In questi ultimi tempi ho avuto vari impegni e preoccupazioni, e tra l'altro anche il blocco - per diversi giorni - del computer. Oggi va molto meglio.

I ragazzi hanno terminato positivamente la scuola; J. ha fatto una buona figura al Conservatorio ed è stato promosso al IV anno. Oggi per me è l'ultimo giorno di lavoro: da domani sarò in ferie fino al 19/8.

Un carissimo saluto dal tuo amico
Renzo

2009.08.17. 19:02 **Pék Béláné Kehidai Klára – Székesfehérvár (Hungary)**

Drága Melinda!

A meglepetés sikerült!!! Megkönnyeztem a küldeményedet. Komoly, szép kiadvány. Dombóvári emlékeim közé teszem. Szabadidőmnek izgalmas olvasmánya lett. Örülök a magyar irodalmi ismertetőnek. Dr. László Péternek is beszámoltam a küldeményedről! Örülök, hogy nemes alkotások kerülnek ki alkotó lényed által. Szeretettel csókolak: Klári néni

2009.08.30. 23:43 **Enrico Pietrangeli - Roma**

Grazie Melinda... io credo molto nella poesia ungherese... c'è tanto sangue nelle vene, senso epico, capacità di scavare nel fondo... e c'è bisogno di un prodotto di qualità perché manca e perché merita.

A presto
Enrico

2009.08.31. 12:21 **Dr. Bttm - Ferrara**

Grazie mille Enrico, mi hai reso felice con queste parole. Sei il secondo italiano che mi dice questo. Il primo era - forse lo conosci - quasi con queste stesse tue parole: Gianmarco Dosselli.* Ora sono proprio curiosa come hai analizzato il mio lavoro che ti ho spedito alla tua esplicita richiesta.

A presto,
Melinda

* Nel passato, non a proposito di quest'antologia.

NOTA: Il censore e poeta, Enrico Pietrangeli, nel momento della ricezione della comunicazione dell'*Osservatorio Letterario* del marzo scorso ha preso notizia di questa mia antologia di traduzioni e mi ha chiesto di inviargli una copia per la recensione. Quando avrò la sua recensione, ancora in corso e sconosciuta, la segnalerò.

(N.b. sul portale *Testvérműszak* è erroneamente scritto il mese, ma non si riesce a correggere l'errore.)

P.S. Per i Lettori ungheresi ecco la traduzione della tua lettera e di questa mia risposta:

P.S. Íme a magyar Olvasók számára leveled és ezen válaszom fordítása:

«Köszönöm Melinda... én nagyon hiszek a magyar költészetben... rengeteg vér folyik ereiben, epikus érzék, a mélységekben kutatás képessége... és szükség van minőségi alkotásokra, mert hiányzik és mert megérdemli.»

«Ezer köszönet Enrico, ezen szavaid boldoggá tettek. Te vagy a második olasz, aki ezt mondja nekem. Az első Gianmarco Dosselli* volt - akit talán ismersz -, majdnem ugyanezekkel a szavakkal mondta.

Most kimondottan kíváncsi vagyok, hogyan elemezted exkluzív kérésedre küldött munkámat. (...)»

* A múltban, nem ezen antológia apropójából.

NOTA: A recensens és költő, Enrico Pietrangeli, a márciusban az *Osservatorio Letterario* sajtóközleményéből értesült arról a gyűjteményemről s kérte, hogy recenzio céljából küldjek el neki egy példányt. Amikor rendelkezésemre áll - megírása még folyamatban van -. Ielezni fooom. (N.b.: A *Testvérműszak* portálon tévesen július

hónap megjelölés szerepel, sajnos technikai okokból lehetetlenség kijavítani.)

2009.09.01. 22:30

Dr. Bttm - Ferrara

Visszajelzések, amelyeket ezúton is köszönök:

----- Original Message -----

From: Dr. Szűcs Tibor

To: Dr.Bttm

Sent: Tuesday, September 01, 2009 6:00 PM

Subject: Re: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Kedves Kollegina!

Köszönettel vettem szíves tájékoztatóját, s osztozom örömeiben. Szívből gratulálok színvonalas fordítói missziójához!

Lám, újabb antológiája megkönnyíthetné adatgyűjtésemet is, ha most látnék hozzá *A magyar vers kettős nyelvi tükörben* c. könyvem megírásához.

(De persze 2007 óta is folyamatosan figyelemmel kísérem költészetünk fordításait, s doktoranduszoknak is tartok fordításkritikai kurzusokat.)

Őszinte nagyrabecsüléssel és hungarológusi köszöntéssel: Szűcs Tibor

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Nyelvtudományi Tanszék

Hungarológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Szeminárium

H-7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

Szemináriumvezető:

Dr. Szűcs Tibor habilitált egyetemi docens

----- Original Message -----

From: Dr.ssa Andrea Rényi

To: Dr. Bttm

Sent: Tuesday, September 01, 2009 4:32 PM

Subject: Re: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Drága Melinda, gratulálok! [...]

Szeretettel öllelek,

Andrea

----- Original Message -----

From: Hollósy Tóth Klára

To: Dr. Bttm

Sent: Tue, 1 Sep 2009 06:39:48 +0200

Subject: RE: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Édes Melindám! Én is nagyon örülök sikerednek! Megérdemled.

Kiváltságos ember vagy. Okos és ügyes!

Nagyon sok szeretettel öllelek: Klára

----- Original Message -----

From: Dr.ssa Prof.ssa Daniela Raimondi

To: Dr. Bttm

Sent: Tuesday, September 01, 2009 12:10 PM

Subject: RE: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Complimenti, cara Melinda, per questo bel risultato!

Davvero felice per te!

Con affetto,

Daniela

----- Original Message -----

From: Olga Erdős

To: Dr. Bttm

Sent: Monday, August 31, 2009 8:45 PM

Subject: Re: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Kedves Melinda!

Ez aztán a jó hír! Remélem, mielőbb megérkezik Enrico Pietrangelitől a várt véleményezés is az antológiáról, amelyben hatalmas munkája van, úgyhogy tényleg megérdemelné, hogy ha egy kicsit az olasz irodalom középpontjába is kerülne - még akkor is, ha manapság a költészet háttérbe szorult a próza javára világszerte.

Kíváncsian várom majd a híreket, addig is szeretettel üdvözlöm, Olga

----- Original Message -----

From: Ornella Fiorini

To: Dr. Bttm

Sent: Monday, August 31, 2009 7:51 PM

Subject: RE: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Cara Melinda, grazie della Sua e-mail.

Sono pienamente d'accordo con Lei che sovente si ricevono complimenti 'preconfezionati' riferiti alla nostra persona e al nostro cuore.

Però sono (abbastanza) certa che quando quello che esce dalla nostra anima, è 'cosa' vera, è solo questione di tempo, e succede che da qualche 'parte', qualcuno raccolga il calore della tua brace che arde, nonostante la cenere l'affossi, e la copra...

Complimenti sinceri al Suo lavoro, e a quanto nella vita l'appassiona. Ornella Fiorini

----- Original Message -----

From: Pierpaolo Pregolato

To: Dr. Bttm

Sent: Monday, August 31, 2009 7:15 PM

Subject: Re: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

mi fa molto piacere, grazie della comunicazione. Buona serata, sinceri saluti

Pierpaolo Pregolato

----- Original Message -----

From: László Miklós Pete

To: Dr. Bttm

Sent: Monday, August 31, 2009 7:14 PM

Subject: Re: A magyar költészetéről/Sulla lirica ungherese

Drága Melinda!

Sok szeretettel gratulálok!

P. Laci

(L. N. Peters)

2009.09.06. 14:32

Gyöngyös Imre – Wellington (Új-Zéland)

Kedves Melinda,

gratulálok az elismeréshez, ami annival is értékeesebb, mert hiszen az olasz irodalom részéről történő elismerés.

Kézcsókkal: Imre

2009.10.14. 12:51

Dr. Józsa Judit – Pécs (Hungary)

Kedves Melinda!

Köszönöm az előzetest. Átfutottam majd figyelmesebben is elolvasom.

Örülök, hogy értékes munkának találtad te is. Én más szempontból olvastam, de ez így az érdekes. Úgy gondolom, hogy ez mindenképpen olyan könyv, amire érdemes felhívni az olvasók figyelmét.

Várom a folyóiratot, majd jelentkezem.

Arról is szeretném, majd egyszer megkérdezni a véleményedet, hiszen Te sokat fordítasz, hogy mit tapasztaltál, tényleg elutasítja-e az olasz olvasó, a XX. századi költészet esetében a rimes fordítást? Az olasz anyanyelvű fordítók általában ezt mondják.

Jó munkát mára is!

Judit

2009.10.15. 11:50

Erdős Olga - Hódmezővásárhely (Hungary)

Kedves Melinda!

Köszönöm a levelét, és a javított, kiegészített Szűcs recenzió linkjét. Szerencsére most volt/van időm elejétől végig elolvasni, illetve rögtön válaszolni is Önnek.

Nagyon érdekes volt számomra is, hiszen magam is fordítok (bár nem beszélem anyanyelvi szinten az olaszt, sem az angolt). Talán épp a kötött formák nehéz átültetése miatt vonzódok az ún. szabadversekhez, például egy szonett lefordítása idegen nyelvről magyarra bizony kihívás és hatalmas munka lenne. Egyébként egyetérték azzal a megállapítással, hogy a prózákat könnyebb átadni, ugyanakkor csodálok mindenkit, aki dallamában, hangulatában és rímképletében az eredetihez nagyon hasonló verset fordít egy másik nyelvre. Kedvenc példám Verlaine *Őszi chanson*-ja Tóth Árpád fordításában.

Egyébként ne legyen lelkiismeretfurdalása, hogy megvédte önmagát, ugyanis az a kiragadott jelző, a "kevésbé szerencsés" igenis félreérthető és bántó is tekintve azt a hatalmas munkát és tapasztalatot, amit az évek során felhalmozott. Nekem az említett Juhász Gyula vers (*Milyen volt...*) például igenis tetszett olaszul. (...)

Szeretettel öllelem,

Olga

Halál himnusza - Példák könyve Teljes szöveg

- másolta Ráskai Lea 1510-ben -

Néminemű bölcs, hogy az halált inkább eszében tarthatná, ez bölcs szerzé ez verseket, ezenképen mondván:

Elmegyek meghalni, mert az halál bizony, de az halálnak órájánál semmi bizonytalanabb. Jóllehet bizonytalan legyen, de maga azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; mire szeressem én azt, aki keserű végezetet ígér, kinek szerelme hiában való, mire szeretem azt, inkább elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni, mert mindennek erre kell jutni, és semmi meg nem bántja, hogy kinek ez rész meg nem adatnék.

Elmegyek meghalni, én, ki mostan jelen való ember vagyok, az elmúltakhoz hasonlatos leszek, ha el nem mentem, de maga még elmegyek meghalni.

Lássad, hová megyen minden jelen való élő ember, mert az folyár én velem mondhatja, elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; mert az halált valahányszor megérezem bizonytalannal lenni, halálos bűnt inkább elhagyok.

Elmegyek meghalni; kemény szentencia az gonosznak és az jónak kellemetes adatik, az éleést halál követi, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; hamuvá leendő vagyok, miképen születtem, azonképen megvégeztetem.

Elmegyek meghalni, egyebeket követvén, még énutánam is többen jönnek, mert sem első, sem utolsó én nem vagyok, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; király vagyok, de micsoda az tisztesség, micsoda ez világi dicsekedés, mert embernek király ura az halál, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; pápa vagyok, de az halál engem nem hagy sokáig pápálkodni, de befogja számát.

Elmegyek meghalni; püspök vagyok, de az botot, az sólyát, az kófiomot, az püspöksüveget akár akarjam, akár ne, de elhagyom és elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; semmi viadalommal meg nem győztetem, esetben vitéz vagyok, de az halált nem tanultam meggyőzni.

Elmegyek meghalni; bajnok vagyok, küzdést jól tudok, de az halált meg nem győzhetem, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni, mert az vénség engem tovább nem hágy élni.

Elmegyek meghalni; vén vagyok, és immár az én időmnek vége közel vagyon, és az halálnak kapuja megnyílt, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; bölcs beszédű vagyok, egyebeket beszédemmel megkereszteltem, de az halál megrekeszte engemet, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; gazdag vagyok, de az arany avagy az marháknak sokasága nekem semmit nem használ.

Elmegyek meghalni; szegény vagyok és semmit velem el nem viszek, ez világot megutálom, mezételen belőle kimegyek és elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; bíró vagyok, ki immár sokakat megfeddtem, de az halálnak ítéletit rettenem és elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; az gonosz gyönyörűség engem meg nem tart, sem az bujaság az én életemet meg nem hosszabbítja.

Elmegyek meghalni; nemes nemből születtem, de az nemzetség az én időmet el nem halasztja, azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; látásra szép vagyok, de az halál az szépségnek és az nemes természetnek nem tud kedvezni.

Elmegyek meghalni; bölcs vagyok, de vajjon minemű bölcsesség tudja az halálnak okosságát meggyőzni; olymint azt mondaná, egy sem.

Elmegyek meghalni; bolond vagyok, de az halál sem az bolondnak, sem az bölcsnek nem nyújtja békességnek frigyét avagy szegődségét, de mind egyetemben elmennek az halálra.

Elmegyek meghalni; különb-különb jó étkekkel és borokkal megteljesültem, élvén ezek felett, mégis mondhatom, elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; barát vagyok, ez világnak szerelmének meghalandóul és jó életet veendőül, ezenképen jól megyek meghalni.

Elmegyek meghalni; orvos vagyok, de az orvossággal meg nem szabadulok, mert akármit műveljenek az orvosok, azért én elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; mit vígadok, az homályos szerencse megcsalja az vígadózt, miért hogy meghal az vígadózó, azért én mit vígadok, inkább elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni; sok pénzű vagyok, de az pénznek sokasága soha az halált el nem távoztatja.

Elmegyek meghalni; alejtván hosszú ideig élni és netalántán ez az utolsó nap, azért készülök meghalni.

Elmegyek meghalni; örülvén nem örülök sok ideiglen, de ez világnak örömeit elhagyom és az halálra megyek.

Elmegyek meghalni; engem nem siratnak, sem énért nem imádnak, de elfeledtetem még az enyéimtől is, mikoron én meghalok.

Elmegyek meghalni; de nem tudom, hová megyek, sem tudom, mikoron megyek el, de akárhová fordítsam magamat, ha azért az halálra megyek.

Elmegyek meghalni, látván, hogy az halál mindeneken uralkodik és igen sűrű és gyakori az ő hálója.

Elmegyek meghalni; azért kérek téged, kegyelmes Krisztus, hogy irgalmazz énnekem, megbocsátván minden én bűneimet, mert meg kell halnom.

Elmegyek meghalni, kérvén én Uram Krisztust, hogy mindenek esedezzenek énérettem és bocsánatot nyerjenek énnekem; ezenképen jól megyek meghalni.

Példák Könyve

A 43 levél terjedelmű példagyűjteményt a nyulak-szigeti (Margit-szigeti) domonkos apácakolostorban másolta Ráskai Lea és két társnője 1510-ben. A tartalmuk alapján csoportosított példák latin forrása Johannes Herolt Promptuarium exemplorum című gyűjteménye, ezeket egy regényes példa egészíti ki a tunyán zsolozsmázó szerzetesekről, melynek párhuzamos szövege az Ersekújvári- és a Nagyszombati Kódexben is olvasható. A kódex egy verses Tízparancsolat és lelki tükör mellett tartalmazza még Az Élet és a Halál párbeszédét és Petrus de Rosenheim Vado mori című haláltánc himnuszának fordítását. A kódex a 17-18. században a pozsonyi klarisszák birtokában volt, akik egy kötetbe kötötték a Cornides-kódexszel és több más nyelvemlékkel. A 19. század elején a kolligátum a budapesti Egyetemi Könyvtár birtokába jutott, ahol Toldy Ferenc szétválasztatta és elnevezte az egyes részeket. Kiadása: Példák Könyve 1510. Hasonmás, betűhű átirat és latin megfelelő. Kiadta: Bognár András és Levárdy Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960. (Codices Hungarici 4.) Irodalom: Molnár József - Simon Györgyi: Magyar Nyelvemlékek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976, 145.

(Forrás: MEK)